Chaṭṭhasaṅgītipiṭakaṁ

Suttantapiṭake Dīghanikāye

MAHĀVAGGAPĀḶI

Buddhavasse 2552 Marammavasse 1370 AD. 2008

Romanized from Myanmar version printed in 2002

© Buddhasāsana Society

Pāḷi Series 07

First published in 2008 by Ministry of Religious Affairs

Yangon, Myanmar

THE PĀḶI ALPHABET
IN BURMESE AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

အ a အာ ā အိ i အီ ī အု u အူ ū အေ e အို o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

က ka	ခ kha	ဂ ga	ဃ gha	င ṅa
စ ca	ဆ cha	ဇ ja	ဈ jha	ဉ ña
ဋ ṭa	ဌ ṭha	ဍ ḍa	ဎ ḍha	ဏ ṇa
တ ta	ထ tha	ဒ da	ဓ dha	န na
ပ pa	ဖ pha	ဗ ba	ဘ bha	မ ma

ယ ya ရ ra လ la ဝ va သ sa ဟ ha ဠ ḷa ံ ṁ

VOWELS IN COMBINATION

◌ာ ◌ါ = ā ◌ိ = i ◌ီ = ī ◌ု ◌ၖ = u ◌ူ ◌ၗ = ū ◌ေ = e ◌ော ◌ေါ = o

က ka	ကာ kā	ကိ ki	ကီ kī	ကု ku	ကူ kū	ကေ ke	ကော ko
ခ kha	ခါ khā	ခိ khi	ခီ khī	ခု khu	ခူ khū	ခေ khe	ခေါ kho ...

CONJUNCT-CONSONANTS

က္က kka	င်္ဃ ṅgha	ဏ္ဌ ṇṭha	ဗ္ဓ dhya	ပ္လ pla	လ္ल lla
ခ္ခ kkha	စ္စ cca	ဏ္ဍ ṇḍa	ဓ္ဓ dhva	ပ္ပ pba	လ္လ lya
ဂ္ဂ kya	ဆ္ဆ ccha	ဏ္ဏ ṇṇa	တ္တ nta	ဗ္ဘ bbha	လ္ह lha
ကြ kri	ဇ္ဇ jja	ဏ္ह ṇha	န္တ ntva	ဗ္ယ bya	ဝ္ह vha
ဂ္ဂ kla	ဈ္ဈ jjha	ट्ट tta	ण्ठ ntha	ब्र bra	स्त sta
ဂ္ဝ kva	ञ्ञ ñña	ट्ठ ttha	ण्ड nda	म्प mpa	स्त्र stra
ခ္ယ khya	ञ्ह ñha	ट्व tva	ण्द्र ndra	म्फ mpha	स्न sna
ခ္ဝ khva	ञ्च ñca	ट्य tya	ण्ध ndha	म्ब mba	स्य sya
ဂ္ဃ gga	ञ्छ ñcha	ट्र tra	ण्न nna	म्भ mbha	श्च ssa
ဃ्ဃ ggha	ञ्ज ñja	ड्ड dda	ण्ण nya	म्म mma	स्म sma
ဂ္ယ gya	ञ्झ ñjha	ड्ढ ddha	ण्ह nha	म्ယ mya	स्व sva
ဂ္ရ gra	ण्ट ṭṭa	द्य dya	प्प ppa	म्ह mha	ह्म hma
ङ် ṅka	ण्ठ ṭṭha	द्र dra	प्फ ppha	य्य yya	ह्व hva
ङ် ṅkha	ण्ड ḍḍa	द्व dva	प्य pya	य्ह yha	ह्ल ḷha
ङ် ṅga					

၁	၂	၃	၄	၅	၆	၇	၈	၉	၀
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

Mahāvaggapāḷi

Mātikā Piṭṭhaṅka

1. Mahāpadānasutta

Pubbenivāsapaṭisaṁyuttakathā 1
Bodhisattadhammatā 10
Dvattiṁsamahāpurisalakkhaṇā 13
Vipassīsamaññā 17
Jiṇṇapurisa 18
Byādhitapurisa 20
Kālaṅkatapurisa 21
Pabbajita 23
Bodhisattapabbajjā 25
Mahājanakāya-anupabbajjā 25
Bodhisatta-abhinivesa 26
Brahmayācanakathā 30
Aggasāvakayuga 34
Mahājanakāyapabbajjā 36
Purimapabbajitānaṁ dhammābhisamaya 37
Cārikā-anujānana 39
Devatārocana 42

2. Mahānidānasutta

Paṭiccasamuppāda 47
Attapaññatti 54
Na-attapaññatti 55
Attasamanupassanā 56
Sattaviññāṇaṭṭhiti 58
Aṭṭhavimokkhā 60

Mātikā Piṭṭhaṅka

3. Mahāparinibbānasutta

Vassakārabrāhmaṇa	...	...	61
Rāja-aparihāniyadhamma	...	...	62
Bhikkhu-aparihāniyadhamma	...	...	64
Sāriputtasīhanāda	...	...	69
Dussīla-ādīnava	...	...	71
Sīlavanta-ānisaṁsa	...	...	73
Pāṭaliputtanagaramāpana	...	...	74
Ariyasaccakathā	...	...	76
Anāvattidhammasambodhiparāyaṇa	...	...	77
Dhammādāsadhammapariyāya	...	...	79
Ambapālīgaṇikā	...	...	81
Veḷuvagāmavassūpagamana	...	...	84
Nimittobhāsakathā	...	...	86
Mārayācanakathā	...	...	87
Āyusaṅkhāra-ossajjana	...	...	89
Mahābhūmicālahetu	...	...	90
Aṭṭhaparisā	...	...	91
Aṭṭha-abhibhāyatana	...	...	92
Aṭṭhavimokkha	...	...	94
Ānandayācanakathā	...	...	96
Nāgāpalokita	...	...	101
Catumahāpadesakathā	...	...	102
Kammāraputtacundavatthu	...	...	105
Pānīyāharaṇa	...	...	106
Pukkusamallaputtavatthu	...	...	108
Yamakasālā	...	...	113
Upavāṇatthera	...	...	114

Mātikā Piṭṭhaṅka

Catusaṁvejanīyaṭhāna 116
Ānandapucchākathā 116
Thūpārahapuggala 117
Ānanda-acchariyadhamma 118
Mahāsudassanasuttadesanā 121
Mallānaṁ vandanā 122
Subhaddaparibbājakavatthu 123
Tathāgatapacchimavācā 126
Parinibbutakathā 128
Buddhasarīrapūjā 131
Mahākassapattheravatthu 133
Sarīradhātuvibhajana 135
Dhātuthūpapūjā 137

4. Mahāsudassanasutta

Kusāvatī rājadhānī 139
Cakkaratana 141
Hatthiratana 142
Assaratana 143
Maṇiratana 143
Itthiratana 143
Gahapatiratana 144
Pariṇāyakaratana 144
Catu-iddhisamannāgata 145
Dhammapāsādapokkharaṇī 146
Jhānasampatti 152
Caturāsītinagarasahassādi 153
Subhaddādevi-upasaṅkamana 154
Brahmalokūpagama 159

Mātikā Piṭṭhaṅka

5. Janavasabhasutta

Nātikiyādibyākaraṇa 162
Ānandaparikathā 163
Janavasabhayakkha 166
Devasabhā 168
Sanaṅkumārakathā 169
Bhāvita-iddhipāda 172
Tividha-okāsādhigama 173
Catusatipaṭṭhāna 174
Sattasamādhiparikkhāra 175

6. Mahāgovindasutta

Devasabhā 178
Aṭṭhayathābhuccavaṇṇa 179
Sanaṅkumārakathā 182
Aṭṭhayathābhuccavaṇṇa 184
Govindabrāhmaṇavatthu 186
Mahāgovindavatthu 186
Rajjasaṁvibhajana 187
Kittisadda-abbhuggamana 190
Brahmunāsākacchā 193
Reṇurāja-āmantanā 195
Chakhattiya-āmantanā 196
Brāhmaṇamahāsālādīnaṁāmantanā 199
Bhariyānaṁāmantanā 199
Mahāgovindapabbajjā 200

7. Mahāsamayasutta

Devatāsannipāta 204

Mātikā Piṭṭhaṅka

8. Sakkapañhasutta

Pañcasikhagītagāthā 212
Sakkūpasaṅkama 214
Gopakavatthu 216
Vedanākammaṭṭhāna 221
Pātimokkhasaṁvara 223
Indriyasaṁvara 224
Somanassapaṭilābhakathā 227

9. Mahāsatipaṭṭhānasutta

Uddesa 231
Kāyānupassanā ānāpānapabba 231
Kāyānupassanā iriyāpathapabba 232
Kāyānupassanā sampajānapabba 233
Kāyānupassanā paṭikūlamanasikārapabba 233
Kāyānupassanā dhātumanasikārapabba 234
Kāyānupassanā navasivathikapabba 235
Vedanānupassanā 236
Cittānupassanā 237
Dhammānupassanā nīvaraṇapabba 238
Dhammānupassanā khandhapabba 239
Dhammānupassanā āyatanapabba 240
Dhammānupassanā bojjhaṅgapabba 241
Dhammānupassanā saccapabba 243
Dukkhasaccaniddesa 243
Samudayasaccaniddesa 246
Nirodhasaccaniddesa 247
Maggasaccaniddesa 249

Mātikā Piṭṭhaṅka

10. Pāyāsisutta

Pāyāsirājaññavatthu	...	...	253
Natthikavāda	...	...	255
Candimasūriya-upamā	...	...	255
Cora-upamā	...	...	256
Gūthakūpapurisa-upamā	...	...	259
Tāvatiṁsadeva-upamā	...	...	261
Jaccandha-upamā	...	...	262
Gabbhinī-upamā	...	...	263
Supinaka-upamā	...	...	265
Santatta-ayoguḷa-upamā	...	...	266
Saṅkhadhama-upamā	...	...	268
Aggikajaṭila-upamā	...	...	270
Dvesatthavāha-upamā	...	...	272
Gūthabhārika-upamā	...	...	275
Akkhadhuttaka-upamā	...	...	276
Sāṇabhārika-upamā	...	...	277
Saraṇagamana	...	...	279
Yaññakathā	...	...	279
Uttaramāṇavavatthu	...	...	280
Pāyāsidevaputta	...	...	281
Uddānagāthā	...	...	283

Mahāvaggapāḷimātikā niṭṭhitā.

Dīghanikāya

Mahāvaggapāḷi

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

1. Mahāpadānasutta

Pubbenivāsapaṭisaṁyuttakathā

1. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme Karerikuṭikāyaṁ. Atha kho sambahulānaṁ bhikkhūnaṁ pacchābhattaṁ piṇḍapātapaṭikkantānaṁ Karerimaṇḍalamāḷe sannisinnānaṁ sannipatitānaṁ pubbenivāsapaṭisaṁyuttā dhammī kathā udapādi "itipi pubbenivāso itipi pubbenivāso"ti.

2. Assosi kho Bhagavā dibbāya sotadhātuyā visuddhāya atikkantamānusikāya tesaṁ bhikkhūnaṁ imaṁ kathāsallāpaṁ. Atha kho Bhagavā uṭṭhāyāsanā yena Karerimaṇḍalamāḷo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā paññatte āsane nisīdi, nisajja kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "kāyanuttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā, kā ca pana vo antarākathā vippakatā"ti?

Evaṁ vutte te bhikkhū Bhagavantaṁ etadavocuṁ "idha bhante amhākaṁ pacchābhattaṁ piṇḍapātapaṭikkantānaṁ Karerimaṇḍalamāḷe sannisinnānaṁ sannipatitānaṁ pubbenivāsapaṭisaṁyuttā dhammī kathā udapādi 'itipi pubbenivāso itipi pubbenivāso'ti. Ayaṁ kho no bhante antarākathā vippakatā. Atha Bhagavā anuppatto"ti.

3. Iccheyyātha no tumhe bhikkhave pubbenivāsapaṭisaṁyuttaṁ dhammiṁ kathaṁ sotunti? Etassa Bhagavā kālo, etassa Sugata kālo, yaṁ Bhagavā pubbenivāsapaṭisaṁyuttaṁ dhammiṁ kathaṁ kareyya, Bhagavato sutvā[1] bhikkhū dhāressantīti. Tena hi bhikkhave suṇātha sādhukaṁ manasi karotha bhāsissāmīti. "Evaṁ bhante"ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

4. Ito so bhikkhave ekanavutikappe[2] yaṁ Vipassī Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho loke udapādi. Ito so bhikkhave ekatiṁse kappe[3] yaṁ Sikhī Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho loke udapādi. Tasmiññeva kho bhikkhave ekatiṁse kappe Vessabhū Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho loke udapādi. Imasmiññeva[4] kho bhikkhave bhaddakappe Kakusandho Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho loke udapādi. Imasmiññeva kho bhikkhave bhaddakappe Koṇāgamano Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho loke udapādi. Imasmiññeva kho bhikkhave bhaddakappe Kassapo Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho loke udapādi. Imasmiññeva kho bhikkhave bhaddakappe ahaṁ etarahi Arahaṁ Sammāsambuddho loke uppanno.

5. Vipassī bhikkhave Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho khattiyo jātiyā ahosi, khattiyakule udapādi. Sikhī bhikkhave Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho khattiyo jātiyā ahosi, khattiyakule udapādi. Vessabhū bhikkhave Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho khattiyo jātiyā ahosi, khattiyakule udapādi. Kakusandho bhikkhave Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho brāhmaṇo jātiyā ahosi, brāhmaṇakule udapādi. Koṇāgamano bhikkhave Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho brāhmaṇo jātiyā ahosi, brāhmaṇakule udapādi. Kassapo bhikkhave Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho brāhmaṇo jātiyā ahosi, brāhmaṇakule udapādi. Ahaṁ bhikkhave etarahi Arahaṁ Sammāsambuddho khattiyo jātiyā ahosiṁ, khattiyakule uppanno.

---

1. Bhagavato vacanaṁ sutvā (Syā)
2. Ekanavutikappo (Sī), ekanavuto kappo (Syā, Kaṁ, I)
3. Ekatiṁsakappo (Sī), ekatiṁso kappo (Syā, Kaṁ, I)
4. Imasmiṁ (katthaci)

6. Vipassī bhikkhave Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho Koṇḍañño gottena ahosi. Sikhī bhikkhave Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho Koṇḍañño gottena ahosi. Vessabhū bhikkhave Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho Koṇḍañño gottena ahosi. Kakusandho bhikkhave Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho Kassapo gottena ahosi. Koṇāgamano bhikkhave Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho Kassapo gottena ahosi. Kassapo bhikkhave Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho Kassapo gottena ahosi. Ahaṁ bhikkhave etarahi Arahaṁ Sammāsambuddho Gotamo gottena ahosiṁ.

7. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa asītivassasahassāni āyuppamāṇaṁ ahosi. Sikhissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa sattativassasahassāni āyuppamāṇaṁ ahosi. Vessabhussa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa saṭṭhivassasahassāni āyuppamāṇaṁ ahosi. Kakusandhassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa cattālīsavassasahassāni āyuppamāṇaṁ ahosi. Koṇāgamanassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa tiṁsavassasahassāni āyuppamāṇaṁ ahosi. Kassapassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa vīsativassasahassāni āyuppamāṇaṁ ahosi. Mayhaṁ bhikkhave etarahi appakaṁ āyuppamāṇaṁ parittaṁ lahukaṁ, yo ciraṁ jīvati, so vassasataṁ appaṁ vā bhiyyo.

8. Vipassī bhikkhave Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho pāṭaliyā mūle abhisambuddho. Sikhī bhikkhave Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho puṇḍarīkassa mūle abhisambuddho. Vessabhū bhikkhave Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho sālassa mūle abhisambuddho. Kakusandho bhikkhave Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho sirīsassa mūle abhisambuddho. Koṇāgamano bhikkhave Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho udumbarassa mūle abhisambuddho. Kassapo bhikkhave Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho nigrodhassa mūle abhisambuddho. Ahaṁ bhikkhave etarahi Arahaṁ Sammāsambuddho assatthassa mūle abhisambuddho.

9. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Khaṇḍatissaṁ nāma sāvakayugaṁ ahosi aggaṁ bhaddayugaṁ. Sikhissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Abhibhūsambhavaṁ nāma sāvakayugaṁ ahosi aggaṁ bhaddayugaṁ. Vessabhussa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Soṇuttaraṁ nāma sāvakayugaṁ ahosi aggaṁ bhaddayugaṁ. Kakusandhassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Vidhurasañjīvaṁ nāma sāvakayugaṁ ahosi aggaṁ bhaddayugaṁ. Koṇāgamanassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Bhiyyosuttaraṁ nāma sāvakayugaṁ ahosi aggaṁ bhaddayugaṁ. Kassapassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Tissabhāradvājaṁ nāma sāvakayugaṁ ahosi aggaṁ bhaddayugaṁ. Mayhaṁ bhikkhave etarahi Sāriputtamoggallānaṁ nāma sāvakayugaṁ ahosi aggaṁ bhaddayugaṁ.

10. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa tayo sāvakānaṁ sannipātā ahesuṁ. Eko sāvakānaṁ sannipāto ahosi aṭṭhasaṭṭhibhikkhusatasahassaṁ, eko sāvakānaṁ sannipāto ahosi bhikkhusatasahassaṁ, eko sāvakānaṁ sannipāto ahosi asītibhikkhusahassāni. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa ime tayo sāvakānaṁ sannipātā ahesuṁ sabbesaṁyeva khīṇāsavānaṁ.

Sikhissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa tayo sāvakānaṁ sannipātā ahesuṁ. Eko sāvakānaṁ sannipāto ahosi bhikkhusatasahassaṁ, eko sāvakānaṁ sannipāto ahosi asītibhikkhusahassāni, eko sāvakānaṁ sannipāto ahosi sattatibhikkhusahassāni. Sikhissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa ime tayo sāvakānaṁ sannipātā ahesuṁ sabbesaṁyeva khīṇāsavānaṁ.

Vessabhussa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa tayo sāvakānaṁ sannipātā ahesuṁ. Eko sāvakānaṁ sannipāto ahosi asītibhikkhusahassāni, eko sāvakānaṁ sannipāto ahosi sattatibhikkhusahassāni, eko sāvakānaṁ sannipāto

ahosi saṭṭhibhikkhusahassāni. Vessabhussa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa ime tayo sāvakānaṁ sannipātā ahesuṁ sabbesaṁyeva khīṇāsavānaṁ.

Kakusandhassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa eko sāvakānaṁ sannipāto ahosi cattālīsabhikkhusahassāni. Kakusandhassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa ayaṁ eko sāvakānaṁ sannipāto ahosi sabbesaṁyeva khīṇāsavānaṁ.

Koṇāgamanassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa eko sāvakānaṁ sannipāto ahosi tiṁsabhikkhusahassāni. Koṇāgamanassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa ayaṁ eko sāvakānaṁ sannipāto ahosi sabbesaṁyeva khīṇāsavānaṁ.

Kassapassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa eko sāvakānaṁ sannipāto ahosi vīsatibhikkhusahassāni. Kassapassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa ayaṁ eko sāvakānaṁ sannipāto ahosi sabbesaṁyeva khīṇāsavānaṁ.

Mayhaṁ bhikkhave etarahi eko sāvakānaṁ sannipāto ahosi aḍḍhateḷasāni bhikkhusatāni. Mayhaṁ bhikkhave ayaṁ eko sāvakānaṁ sannipāto ahosi sabbesaṁyeva khīṇāsavānaṁ.

11. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Asoko nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko. Sikhissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Khemaṅkaro nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko. Vessabhussa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Upasanto nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko. Kakusandhassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Buddhijo nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko. Koṇāgamanassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Sotthijo nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko. Kassapassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Sabbamitto

nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko. Mayhaṁ bhikkhave etarahi Ānando nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko.

12. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Bandhumā nāma rājā pitā ahosi. Bandhumatī nāma devī mātā ahosi janetti[1]. Bandhumassa rañño Bandhumatī nāma nagaraṁ rājadhānī ahosi.

Sikhissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Aruṇo nāma rājā pitā ahosi. Pabhāvatī nāma devī mātā ahosi janetti. Aruṇassa rañño Aruṇavatī nāma nagaraṁ rājadhānī ahosi.

Vessabhussa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Suppatito nāma[2] rājā pitā ahosi. Vassavatī nāma[3] devī mātā ahosi janetti. Suppatitassa rañño Anomaṁ nāma nagaraṁ rājadhānī ahosi.

Kakusandhassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Aggidatto nāma brāhmaṇo pitā ahosi. Visākhā nāma brāhmaṇī mātā ahosi janetti. Tena kho pana bhikkhave samayena Khemo nāma rājā ahosi. Khemassa rañño Khemavatī nāma nagaraṁ rājadhānī ahosi.

Koṇāgamanassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Yaññadatto nāma brāhmaṇo pitā ahosi. Uttarā nāma brāhmaṇī mātā ahosi janetti. Tena kho pana bhikkhave samayena Sobho nāma rājā ahosi. Sobhassa rañño Sobhavatī nāma nagaraṁ rājadhānī ahosi.

Kassapassa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Brahmadatto nāma brāhmaṇo pitā ahosi. Dhanavatī nāma brāhmanī mātā ahosi janetti. Tena kho pana bhikkhave samayena

---

1. Janettī (Syā) 2. Suppatīto nāma (Syā) 3.Yasavatī nāma (Syā, I)

Kikī nāma[1] rājā ahosi. Kikissa rañño Bārāṇasī nāma nagaraṁ rājadhānī ahosi.

Mayhaṁ bhikkhave etarahi Suddhodano nāma rājā pitā ahosi. Māyā nāma devī mātā ahosi janetti. Kapilavatthu nāma nagaraṁ rājadhānī ahosīti. Idamavoca Bhagavā, idaṁ vatvāna Sugato uṭṭhāyāsanā vihāraṁ pāvisi.

13. Atha kho tesaṁ bhikkhūnaṁ acirapakkantassa Bhagavato ayamantarākathā udapādi "acchariyaṁ āvuso abbhutaṁ āvuso Tathāgatassa mahiddhikatā mahānubhāvatā. Yatra hi nāma Tathāgato atīte Buddhe parinibbute chinnapapañce chinnavaṭume pariyādinnavaṭṭe sabbadukkhavītivatte jātitopi anussarissati, nāmatopi anussarissati, gottatopi anussarissati, āyuppamāṇatopi anussarissati, sāvakayugatopi anussarissati, sāvakasannipātatopi anussarissati 'evaṁjaccā te Bhagavanto ahesuṁ itipi, evaṁnāmā evaṁgottā evaṁsīlā evaṁdhammā evaṁpaññā evaṁvihārī evaṁvimuttā te Bhagavanto ahesuṁ itipī'ti.

Kiṁ nu kho āvuso Tathāgatasseva nu kho esā dhammadhātu suppaṭividdhā, yassā dhammadhātuyā suppaṭividdhattā Tathāgato atīte Buddhe parinibbute chinnapapañce chinnavaṭume pariyādinnavaṭṭe sabbadukkhavītivatte jātitopi anussarati, nāmatopi anussarati, gottatopi anussarati. Āyuppamāṇatopi anussarati, sāvakayugatopi anussarati, sāvakasannipātatopi anussarati 'evaṁjaccā te Bhagavanto ahesuṁ itipi, evaṁnāmā evaṁgottā evaṁsīlā evaṁdhammā evaṁpaññā evaṁvihārī evaṁvimuttā te Bhagavanto ahesuṁ itipī'ti, udāhu devatā Tathāgatassa etamatthaṁ ārocesuṁ, yena Tathāgato atīte Buddhe parinibbute chinnapapañce chinnavaṭume pariyādinnavaṭṭe sabbadukkhavītivatte jātitopi anussarati, nāmatopi anussarati, gottatopi anussarati, āyuppamāṇatopi anussarati, sāvakayugatopi anussarati, sāvakasannipātatopi anussarati 'evaṁjaccā te Bhagavanto ahesuṁ itipi, evaṁnāmā evaṁgottā evaṁsīlā evaṁdhammā evaṁpaññā evaṁvihārī

---

1. Kiṁkī nāma (Syā)

evaṁvimuttā te Bhagavanto ahesuṁ itipī”ti. Ayañca hidaṁ tesaṁ bhikkhūnaṁ antarākathā vippakatā hoti.

14. Atha kho Bhagavā sāyanhasamayaṁ paṭisallānā vuṭṭhito yena Karerimaṇḍalamāḷo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā paññatte āsane nisīdi, nisajja kho Bhagavā bhikkhū āmantesi “kāyanuttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā. Kā ca pana vo antarākathā vippakatā”ti.

Evaṁ vutte te bhikkhū Bhagavantaṁ etadavocuṁ “idha bhante amhākaṁ acirapakkantassa Bhagavato ayaṁ antarākathā udapādi ‘acchariyaṁ āvuso abbhutaṁ āvuso Tathāgatassa mahiddhikatā mahānubhāvatā, yatra hi nāma Tathāgato atīte Buddhe parinibbute chinnapapañce chinnavaṭume pariyādinnavaṭṭe sabbadukkhavītivatte jātitopi anussarissati, nāmatopi anussarissati, gottatopi anussarissati, āyuppamāṇatopi anussarissati, sāvakayugatopi anussarissati, sāvakasannipātatopi anussarissati ‘evaṁjaccā te Bhagavanto ahesuṁ itipi, evaṁnāmā evaṁgottā evaṁsīlā evaṁdhammā evaṁpaññā evaṁvihārī evaṁvimuttā te Bhagavanto ahesuṁ itipī’ti. Kiṁ nu kho āvuso Tathāgatasseva nu kho esā dhammadhātu suppaṭividdhā, yassā dhammadhātuyā suppaṭividdhattā Tathāgato atīte Buddhe parinibbute chinnapapañce chinnavaṭume pariyādinnavaṭṭe sabbadukkhavītivatte jātitopi anussarati, nāmatopi anussarati, gottatopi anussarati, āyuppamāṇatopi anussarati, sāvakayugatopi anussarati, sāvakasannipātatopi anussarati ‘evaṁjaccā te Bhagavanto ahesuṁ itipi, evaṁnāmā evaṁgottā evaṁsīlā evaṁdhammā evaṁpaññā evaṁvihārī evaṁvimuttā te Bhagavanto ahesuṁ itipī’ti, udāhu devatā Tathāgatassa etamatthaṁ ārocesuṁ, yena Tathāgato atīte Buddhe parinibbute chinnapapañce chinnavaṭume pariyādinnavaṭṭe sabbadukkhavītivatte jātitopi anussarati, nāmatopi anussarati, gottatopi anussarati, āyuppamāṇatopi anussarati, sāvakayugatopi anussarati, sāvakasannipātatopi anussarati ‘evaṁjaccā te Bhagavanto ahesuṁ itipi, evaṁnāmā evaṁgottā evaṁsīlā evaṁdhammā evaṁpaññā evaṁvihārī

evaṁvimuttā te Bhagavanto ahesuṁ itipī'ti. Ayaṁ kho no bhante antarākathā vippakatā, atha Bhagavā anuppatto"ti.

15. Tathāgatassevesā bhikkhave dhammadhātu suppaṭividdhā, yassā dhammadhātuyā suppaṭividdhattā Tathāgato atīte Buddhe parinibbute chinnapapañce chinnavaṭume pariyādinnavaṭṭe sabbadukkhavītivatte jātitopi anussarati, nāmatopi anussarati, gottatopi anussarati, āyuppamāṇatopi anussarati, sāvakayugatopi anussarati, sāvakasannipātatopi anussarati "evaṁjaccā te Bhagavanto ahesuṁ itipi, evaṁnāmā evaṁgottā evaṁsīlā evaṁdhammā evaṁpaññā evaṁvihārī evaṁvimuttā te Bhagavanto ahesuṁ itipī"ti. Devatāpi Tathāgatassa etamatthaṁ ārocesuṁ, yena Tathāgato atīte Buddhe parinibbute chinnapapañce chinnavaṭume pariyādinnavaṭṭe sabbadukkhavītivatte jātitopi anussarati, nāmatopi anussarati, gottatopi anussarati, āyuppamāṇatopi anussarati, sāvakayugatopi anussarati, sāvakasannipātatopi anussarati "evaṁjaccā te Bhagavanto ahesuṁ itipi, evaṁnāmā evaṁgottā evaṁsīlā evaṁdhammā evaṁpaññā evaṁvihārī evaṁvimuttā te Bhagavanto ahesuṁ itipī"ti.

Iccheyyātha no tumhe bhikkhave bhiyyoso mattāya pubbenivāsapaṭisaṁyuttaṁ dhammiṁ kathaṁ sotunti? Etassa Bhagavā kālo, etassa Sugata kālo, yaṁ Bhagavā bhiyyoso mattāya pubbenivāsapaṭisaṁyuttaṁ dhammiṁ kathaṁ kareyya, Bhagavato sutvā bhikkhū dhāressantīti. Tena hi bhikkhave suṇātha sādhukaṁ manasi karotha bhāsissāmīti. "Evaṁ bhante"ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

16. Ito so bhikkhave ekanavutikappe yaṁ Vipassī Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho loke udapādi. Vipassī bhikkhave Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho khattiyo jātiyā ahosi, khattiyakule udapādi. Vipassī bhikkhave Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho Koṇḍañño gottena ahosi. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa asītivassasahassāni āyuppamāṇaṁ ahosi. Vipassī bhikkhave Bhagavā

Arahaṁ Sammāsambuddho pāṭaliyā mūle abhisambuddho. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Khaṇḍatissaṁ nāma sāvakayugaṁ ahosi aggaṁ bhaddayugaṁ. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa tayo sāvakānaṁ sannipātā ahesuṁ. Eko sāvakānaṁ sannipāto ahosi aṭṭhasaṭṭhibhikkhusatasahassaṁ, eko sāvakānaṁ sannipāto ahosi bhikkhusatasahassaṁ, eko sāvakānaṁ sannipāto ahosi asītibhikkhusahassāni. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa ime tayo sāvakānaṁ sannipātā ahesuṁ sabbesaṁyeva khīṇāsavānaṁ. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Asoko nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko. Vipassissa bhikkhave Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Bandhumā nāma rājā pitā ahosi. Bandhumatī nāma devī mātā ahosi janetti. Bandhumassa rañño Bandhumatī nāma nagaraṁ rājadhānī ahosi.

Bodhisattadhammatā

17. Atha kho bhikkhave Vipassī bodhisatto Tusitā kāyā cavitvā sato sampajāno mātukucchiṁ okkami. Ayamettha dhammatā. (1)

18. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto Tusitā kāyā cavitvā mātukucchiṁ okkamati. Atha sadevake loke samārake sabrahmake sassamaṇabrāhmaṇiyā pajāya sadevamanussāya appamāṇo uḷāro obhāso pātu bhavati atikkammeva devānaṁ devānubhāvaṁ. Yāpi tā lokantarikā aghā asaṁvutā andhakārā andhakāratimisā, yatthapime candimasūriyā evaṁmahiddhikā evaṁmahānubhāvā ābhāya nānubhonti, tatthapi appamāṇo uḷāro obhāso pātu bhavati atikkammeva devānaṁ devānubhāvaṁ. Yepi tattha sattā upapannā, tepi tenobhāsena aññamaññaṁ sañjānanti “aññepi kira bho santi sattā idhūpapannā”ti. Ayañca dasasahassī lokadhātu saṅkampati sampakampati sampavedhati. Appamāṇo ca uḷāro obhāso loke pātu bhavati atikkammeva devānaṁ devānubhāvaṁ. Ayamettha dhammatā. (2)

19. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto mātukucchiṁ okkanto hoti. Cattāro naṁ devaputtā catuddisaṁ[1] rakkhāya upagacchanti "mā naṁ bodhisattaṁ vā bodhisattamātaraṁ vā manusso vā amanusso vā koci vā viheṭhesī"ti. Ayamettha dhammatā. (3)

20. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto mātukucchiṁ okkanto hoti. Pakatiyā sīlavatī bodhisattamātā hoti, viratā pāṇātipātā, viratā adinnādānā, viratā kāmesumicchācārā, viratā musāvādā, viratā surāmerayamajjappamādaṭṭhānā. Ayamettha dhammatā. (4)

21. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto mātukucchiṁ okkanto hoti. Na bodhisattamātu purisesu mānasaṁ uppajjati kāmaguṇūpasaṁhitaṁ, anatikkamanīyā ca bodhisattamātā hoti kenaci purisena rattacittena. Ayamettha dhammatā. (5)

22. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto mātukucchiṁ okkanto hoti. Lābhinī bodhisattamātā hoti pañcannaṁ kāmaguṇānaṁ, sā pañcahi kāmaguṇehi samappitā samaṅgībhūtā paricāreti. Ayamettha dhammatā. (6)

23. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto mātukucchiṁ okkanto hoti. Na bodhisattamātu kocideva ābādho uppajjati, sukhinī bodhisattamātā hoti akilantakāyā, bodhisattañca bodhisattamātā tirokucchigataṁ passati sabbaṅgapaccaṅgiṁ ahīnindriyaṁ. Seyyathāpi bhikkhave maṇi veḷuriyo subho jātimā aṭṭhaṁso suparikammakato accho vippasanno anāvilo sabbākārasampanno. Tatrāssa[2] suttaṁ āvutaṁ nīlaṁ vā pītaṁ vā lohitaṁ vā odātaṁ vā paṇḍusuttaṁ vā, tamenaṁ cakkhumā puriso hatthe karitvā paccavekkheyya "ayaṁ kho maṇi veḷuriyo subho jātimā aṭṭhaṁso suparikammakato accho vippasanno anāvilo sabbākārasampanno. Tatridaṁ suttaṁ āvutaṁ nīlaṁ vā pītaṁ vā lohitaṁ vā odātaṁ vā paṇḍusuttaṁ vā"ti. Evameva kho bhikkhave yadā

---

1. Cātuddisaṁ (Syā) 2. Tatrassa (Syā)

bodhisatto mātukucchiṁ okkanto hoti. Na bodhisattamātu kocideva ābādho uppajjati, sukhinī bodhisattamātā hoti akilantakāyā, bodhisattañca bodhisattamātā tirokucchigataṁ passati sabbaṅgapaccaṅgiṁ ahīnindriyaṁ. Ayamettha dhammatā. (7)

24. Dhammatā esā bhikkhave, sattāhajāte bodhisatte bodhisattamātā kālaṁ karoti tusitaṁ kāyaṁ upapajjati. Ayamettha dhammatā. (8)

25. Dhammatā esā bhikkhave, yathā aññā itthikā nava vā dasa vā māse gabbhaṁ kucchinā pariharitvā vijāyanti, na hevaṁ bodhisattaṁ bodhisattamātā vijāyati, daseva māsāni bodhisattaṁ bodhisattamātā kucchinā pariharitvā vijāyati. Ayamettha dhammatā. (9)

26. Dhammatā esā bhikkhave, yathā aññā itthikā nisinnā vā nipannā vā vijāyanti, na hevaṁ bodhisattaṁ bodhisattamātā vijāyati, ṭhitāva bodhisattaṁ bosattamātā vijāyati. Ayamettha dhammatā. (10)

27. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto mātukucchimhā nikkhamati. Devā paṭhamaṁ paṭiggaṇhanti, pacchā manussā. Ayamettha dhammatā. (11)

28. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto mātukucchimhā nikkhamati, appattova bodhisatto pathaviṁ hoti, cattāro naṁ devaputtā paṭiggahetvā mātu purato ṭhapenti "attamanā devi hohi, mahesakkho te putto uppanno"ti. Ayamettha dhammatā. (12)

29. Dhammatā esā bhikkhave yadā bodhisatto mātukucchimhā nikkhamati. Visadova nikkhamati amakkhito udena[1] amakkhito semhena amakkhito ruhirena amakkhito kenaci asucinā suddho[2] visado. Seyyathāpi bhikkhave maṇiratanaṁ Kāsike vatthe nikkhittaṁ neva maṇiratanaṁ Kāsikaṁ vatthaṁ makkheti, nāpi Kāsikaṁ vatthaṁ maṇiratanaṁ makkheti. Taṁ Kissa hetu, ubhinnaṁ suddhattā. Evameva kho bhikkhave yadā bodhisatto mātukucchimhā nikkhamati, visadova nikkhamati amakkhito udena

1. Uddena (Syā), udarena (katthaci)
2. Visuddho (Syā)

amakkhito semhena amakkhito ruhirena amakkhito kenaci asucinā suddho visado. Ayamettha dhammatā. (13)

30. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto mātukucchimhā nikkhamati. Dve udakassa dhārā antalikkhā pātu bhavanti ekā sītassa ekā uṇhassa, yena bodhisattassa udakakiccaṁ karonti mātu ca. Ayamettha dhammatā. (14)

31. Dhammatā esā bhikkhave, sampatijāto bodhisatto samehi pādehi patiṭṭhahitvā uttarābhimukho[1] sattapadavītihārena gacchati setamhi chatte anudhāriyamāne, sabbā ca disā anuviloketi, āsabhiṁ vācaṁ bhāsati "aggohamasmi lokassa, jeṭṭhohamasmi lokassa, seṭṭhohamasmi lokassa, ayamantimā jāti, natthidāni punabbhavo"ti. Ayamettha dhammatā. (15)

32. Dhammatā esā bhikkhave, yadā bodhisatto mātukucchimhā nikkhamati. Atha sadevake loke samārake sabrahmake sassamaṇabrāhmaṇiyā pajāya sadevamanussāya appamāṇo uḷāro obhāso pātu bhavati atikkammeva devānaṁ devānubhāvaṁ. Yāpi tā lokantarikā aghā asaṁvutā andhakārā andhakāratimisā, yatthapime candimasūriyā evaṁmahiddhikā evaṁmahānubhāvā ābhāya nānubhonti, tatthapi appamāṇo uḷāro obhāso pātu bhavati atikkammeva devānaṁ devānubhāvaṁ. Yepi tattha sattā upapannā, tepi tenobhāsena aññamaññaṁ sañjānanti "aññepi kira bho santi sattā idhūpapannā"ti. Ayañca dasasahassī lokadhātu saṅkampati sampakampati sampavedhati. Appamāṇo ca uḷāro obhāso loke pātu bhavati atikkammeva devānaṁ devānubhāvaṁ. Ayamettha dhammatā. (16)

Dvattiṁsamahāpurisalakkhaṇā

33. Jāte kho pana bhikkhave Vipassimhi kumāre Bandhumato rañño paṭivedesuṁ "putto te deva[2] jāto, taṁ devo passatū"ti. Addasā kho bhikkhave Bandhumā rājā Vipassiṁ kumāraṁ, disvā nemitte

---

1. Uttarenābhimukho (Syā) uttarenamukho (Ka)
2. Deva te (Ka)

brāhmaṇe āmantāpetvā etadavoca "passantu bhonto nemittā brāhmaṇā kumāran"ti. Addasaṁsu kho bhikkhave nemittā brāhmaṇā Vipassiṁ kumāraṁ, disvā Bandhumantaṁ rājānaṁ etadavocuṁ "attamano deva hohi, mahesakkho te putto uppanno, lābhā te mahārāja, suladdhaṁ te mahārāja, yassa te kule evarūpo putto uppanno, ayaṁ hi deva kumāro dvattiṁsamahāpurisalakkhaṇehi samannāgato, yehi samannāgatassa mahāpurisassa dveva gatiyo bhavanti anaññā. Sace agāraṁ ajjhāvasati, rājā hoti cakkavattī dhammiko dhammarājā cāturanto vijitāvī janapadatthāvariyappatto sattaratanasamannāgato. Tassimāni sattaratanāni bhavanti. Seyyathidaṁ, cakkaratanaṁ hatthiratanaṁ assaratanaṁ maṇiratanaṁ itthiratanaṁ gahapatiratanaṁ pariṇāyakaratanameva sattamaṁ. Parosahassaṁ kho panassa puttā bhavanti sūrā vīraṅgarūpā parasenappamaddanā, so imaṁ pathaviṁ sāgarapariyantaṁ adaṇḍena asatthena dhammena abhivijiya ajjhāvasati. Sace kho pana agārasmā anagāriyaṁ pabbajati, Arahaṁ hoti Sammāsambuddho loke vivaṭacchado.

34. Katamehi cāyaṁ deva kumāro dvattiṁsamahāpurisalakkhaṇehi samannāgato, yehi samannāgatassa mahāpurisassa dveva gatiyo bhavanti anaññā. Sace agāraṁ ajjhāvasati, rājā hoti cakkavattī dhammiko dhammarājā cāturanto vijitāvī janapadatthāvariyappatto sattaratanasamannāgato. Tassimāni sattaratanāni bhavanti. Seyyathidaṁ, cakkaratanaṁ hatthiratanaṁ assaratanaṁ maṇiratanaṁ itthiratanaṁ gahapatiratanaṁ pariṇāyakaratanameva sattamaṁ. Parosahassaṁ kho panassa puttā bhavanti sūrā vīraṅgarūpā parasenappamaddanā, so imaṁ pathaviṁ sāgarapariyantaṁ adaṇḍena asatthena dhammena abhivijiya ajjhāvasati. Sace kho pana agārasmā anagāriyaṁ pabbajati, Arahaṁ hoti Sammāsambuddho loke vivaṭacchado.

35. Ayañhi deva kumāro suppatiṭṭhitapādo, yaṁpāyaṁ deva kumāro suppatiṭṭhitapādo, idampimassa mahāpurisassa mahāpurisalakkhaṇaṁ bhavati. (1)

Imassa deva[1] kumārassa heṭṭhā pādatalesu cakkāni jātāni sahassārāni sanemikāni sanābhikāni sabbākāraparipūrāni, yampi

1. Imassa hi deva (?)

imassa deva kumārassa heṭṭhā pādatalesu cakkāni jātāni sahassārāni sanemikāni sanābhikāni sabbākāraparipūrāni, idampimassa mahāpurisassa mahāpurisalakkhaṇaṁ bhavati. (2)

Ayañhi deva kumāro āyatapaṇhī -pa-. (3)

Ayañhi deva kumāro dīghaṅgulī -pa-. (4)

Ayañhi deva kumāro mudutalunahatthapādo -pa-. (5)

Ayañhi deva kumāro jālahatthapādo -pa-. (6)

Ayañhi deva kumāro ussaṅkhapādo -pa-. (7)

Ayañhi deva kumāro eṇijaṅgho -pa-. (8)

Ayañhi deva kumāro ṭhitakova anonamanto ubhohi pāṇitalehi jaṇṇukāni parimasati[1] parimajjati -pa-. (9)

Ayañhi deva kumāro kosohitavatthaguyho -pa-. (10)

Ayañhi deva kumāro suvaṇṇavaṇṇo kañcanasannibhattaco -pa-. (11)

Ayañhi deva kumāro sukhumacchavī, sukhumattā chaviyā rajojallaṁ kāye na upalimpati[2] -pa-. (12)

Ayañhi deva kumāro ekekalomo, ekekāni lomāni lomakūpesu jātāni -pa-. (13)

Ayañhi deva kumāro uddhaggalomo, uddhaggāni lomāni jātāni nīlāni añjanavaṇṇāni kuṇḍalāvaṭṭāni dakkhiṇāvaṭṭakajātāni -pa-. (14)

Ayañhi deva kumāro brahmujugatto -pa-. (15)

Ayañhi deva kumāro sattussado -pa-. (16)

Ayañhi deva kumāro sīhapubbaddhakāyo -pa-. (17)

Ayañhi deva kumāro citantaraṁso[3] -pa-. (18)

Ayañhi deva kumāro nigrodhaparimaṇḍalo yāvatakvassa kāyo, tāvatakvassa byāmo, yāvatakvassa byāmo, tāvatakvassa kāyo -pa-. (19)

---

1. Parāmasati (Ka) 2. Upalippati (Syā) 3. Pitantaraṁso (Syā)

Ayañhi deva kumāro samavaṭṭakkhandho -pa-. (20)

Ayañhi deva kumāro rasaggasaggī -pa-. (21)

Ayañhi deva kumāro sīhahanu -pa-. (22)

Ayañhi deva kumāro cattālīsadanto -pa-. (23)

Ayañhi deva kumāro samadanto -pa-. (24)

Ayañhi deva kumāro aviraḷadanto -pa-. (25)

Ayañhi deva kumāro susukkadāṭho -pa-. (26)

Ayañhi deva kumāro pahūtajivho -pa-. (27)

Ayañhi deva kumāro brahmassaro karavīkabhāṇī -pa-. (28)

Ayañhi deva kumāro abhinīlanetto -pa-. (29)

Ayañhi deva kumāro gopakhumo -pa-. (30)

Imassa deva kumārassa uṇṇā bhamukantare jātā odātā mudutūlasannibhā, yampi imassa deva kumārassa uṇṇā bhamukantare jātā odātā mudutūlasannibhā, idampimassa mahāpurisassa mahāpurisalakkhaṇaṁ bhavati. (31)

Ayañhi deva kumāro uṇhīsasīso, yaṁpāyaṁ deva kumāro uṇhīsasīso, idampimassa mahāpurisassa mahāpurisalakkhaṇaṁ bhavati. (32)

36. Imehi kho ayaṁ deva kumāro dvattiṁsamahāpurisalakkhaṇehi samannāgato, yehi samannāgatassa mahāpurisassa dveva gatiyo bhavanti anaññā. Sace agāraṁ ajjhāvasati, rājā hoti cakkavattī dhammiko dhammarājā cāturanto vijitāvī janapadatthāvariyappatto sattaratanasamannāgato. Tassimāni sattaratanāni bhavanti. Seyyathidaṁ, cakkaratanaṁ hatthiratanaṁ assaratanaṁ maṇiratanaṁ itthiratanaṁ gahapatiratanaṁ pariṇāyakaratanameva sattamaṁ. Parosahassaṁ kho panassa puttā bhavanti sūrā vīraṅgarūpā parasenappamaddanā, so imaṁ pathaviṁ sāgarapariyantaṁ adaṇḍena asatthena dhammena[1] abhivijiya ajjhāvasati. Sace kho

1. Dhammena samena (Syā)

pana agārasmā anagāriyaṁ pabbajati, Arahaṁ hoti Sammāsambuddho loke vivaṭacchadoti.

Vipassīsamaññā

37. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā nemitte brāhmaṇe ahatehi vatthehi acchādāpetvā[1] sabbakāmehi santappesi. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā Vipassissa kumārassa dhātiyo upaṭṭhāppesi. Aññā khīraṁ pāyenti, aññā nhāpenti, aññā dhārenti, aññā aṅkena pariharanti. Jātassa kho pana bhikkhave Vipassissa kumārassa setacchattaṁ dhārayittha divā ceva rattiṁ ca "mā naṁ sītaṁ vā uṇhaṁ vā tiṇaṁ vā rajo vā ussāvo vā bādhayitthā"ti. Jāto kho pana bhikkhave Vipassī kumāro bahuno janassa piyo ahosi manāpo. Seyyathāpi bhikkhave uppalaṁ vā padumaṁ vā puṇḍarīkaṁ vā bahuno janassa piyaṁ manāpaṁ, evameva kho bhikkhave Vipassī kumāro bahuno janassa piyo ahosi manāpo. Svāssudaṁ aṅkeneva aṅkaṁ parihariyati.

38. Jāto kho pana bhikkhave Vipassī kumāro mañjussaro ca[2] ahosi vaggussaro ca madhurassaro ca pemaniyassaro ca. Seyyathāpi bhikkhave Himavante pabbate karavīkā nāma sakuṇajāti mañjussarā ca vaggussarā ca madhurassarā ca pemaniyassarā ca, evameva kho bhikkhave Vipassī kumāro mañjussaro ca ahosi vaggussaro ca madhurassaro ca pemaniyassaro ca.

39. Jātassa kho pana bhikkhave Vipassissa kumārassa kammavipākajaṁ dibbacakkhu pāturahosi. Yena sudaṁ[3] samantā yojanaṁ passati divā ceva rattiṁ ca.

40. Jāto kho pana bhikkhave Vipassī kumāro animisanto pekkhati seyyathāpi devā Tāvatiṁsā. Animisanto kumāro pekkhatīti kho bhikkhave[4] Vipassissa kumārassa "Vipassī Vipassī" tveva samaññā udapādi.

---

1. Acchādetvā (Syā) 2. Kumāro brahmassaro mañjussaro ca (Sī, Ka)
3. Yena dūraṁ (Syā) 4. Animisanto pekkhati, jātassa kho pana bhikkhave (Ka)

41. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā atthakaraṇe[1] nisinno Vipassiṁ kumāraṁ aṅke nisīdāpetvā atthe anusāsati. Tatra sudaṁ bhikkhave Vipassī kumāro pitu-aṅke nisinno viceyya viceyya atthe panāyati ñāyena[2]. Viceyya viceyya kumāro atthe panāyati ñāyenāti kho bhikkhave Vipassissa kumārassa bhiyyoso mattāya "Vipassī Vipassī" tveva samaññā udapādi.

42. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā Vipassissa kumārassa tayo pāsāde kārāpesi, ekaṁ vassikaṁ ekaṁ hemantikaṁ ekaṁ gimhikaṁ, pañca kāmaguṇāni upaṭṭhāpesi. Tatra sudaṁ bhikkhave Vipassī kumāro vassike pāsāde cattāro māse[3] nippurisehi tūriyehi paricārayamāno na heṭṭhāpāsādaṁ orohatīti.

Paṭhamabhāṇavāro.

Jiṇṇapurisa

43. Atha kho bhikkhave Vipassī kumāro bahūnaṁ vassānaṁ bahūnaṁ vassasatānaṁ bahūnaṁ vassasahassānaṁ accayena sārathiṁ āmantesi "yojehi samma sārathi bhaddāni bhaddāni yānāni uyyānabhūmiṁ gacchāma subhūmidassanāyā"ti. "Evaṁ devā"ti kho bhikkhave sārathi Vipassissa kumārassa paṭissutvā bhaddāni bhaddāni yānāni yojetvā Vipassissa kumārassa paṭivedesi "yuttāni kho te deva bhaddāni bhaddāni yānāni, yassadāni kālaṁ maññasī"ti. Atha kho bhikkhave Vipassī kumāro bhaddaṁ bhaddaṁ yānaṁ[4] abhiruhitvā bhaddehi bhaddehi yānehi uyyānabhūmiṁ niyyāsi.

44. Addasā kho bhikkhave Vipassī kumāro uyyānabhūmiṁ niyyanto purisaṁ jiṇṇaṁ gopānasivaṅkaṁ bhoggaṁ[5] daṇḍaparāyanaṁ pavedhamānaṁ gacchantaṁ

---

1. Aṭṭa karaṇe (Syā)
2. Aṭṭe panāyati ñāṇena (Syā)
3. Vassike pāsāde vassike cattāro māse (Sī, I)
4. Bhadraṁ yānaṁ (Syā), bhaddaṁ yānaṁ (I)
5. Bhaggaṁ (Syā)

āturaṁ gatayobbanaṁ, disvā sārathiṁ āmantesi "ayaṁ pana samma sārathi puriso kiṁkato, kesāpissa na yathā aññesaṁ, kāyopissa na yathā aññesan"ti. Eso kho deva jiṇṇo nāmāti. Kiṁ paneso samma sārathi jiṇṇo nāmāti? Eso kho deva jiṇṇo nāma na dāni tena ciraṁ jīvitabbaṁ bhavissatīti. Kiṁ pana samma sārathi ahaṁpi jarādhammo jaraṁ anatītoti? Tvañca deva mayañcamha sabbe jarādhammā jaraṁ anatītāti. Tena hi samma sārathi alaṁ dānajja uyyānabhūmiyā, itova antepuraṁ paccaniyyāhīti. "Evaṁ devā"ti kho bhikkhave sārathi Vipassissa kumārassa paṭissutvā tatova antepuraṁ paccaniyyāsi. Tatra sudaṁ bhikkhave Vipassī kumāro antepuraṁ gato dukkhī dummano pajjhāyati "dhiratthu kira bho jāti nāma, yatra hi nāma jātassa jarā paññāyissatī"ti.

45. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā sārathiṁ āmantāpetvā etadavoca "kacci samma sārathi kumāro uyyānabhūmiyā abhiramittha, kacci samma sārathi kumāro uyyānabhūmiyā attamano ahosī"ti. Na kho deva kumāro uyyānabhūmiyā abhiramittha, na kho deva kumāro uyyānabhūmiyā attamano ahosīti. Kiṁ pana samma sārathi addasa kumāro uyyānabhūmiṁ niyyantoti? Addasā kho deva kumāro uyyānabhūmiṁ niyyanto purisaṁ jiṇṇaṁ gopānasivaṅkaṁ bhoggaṁ daṇḍaparāyanaṁ pavedhamānaṁ gacchantaṁ āturaṁ gatayobbanaṁ, disvā maṁ etadavoca "ayaṁ pana samma sārathi puriso kiṁkato, kesāpissa na yathā aññesaṁ, kāyopissa na yathā aññesan"ti. Eso kho deva jiṇṇo nāmāti. Kiṁ paneso samma sārathi jiṇṇo nāmāti? Eso kho deva jiṇṇo nāma na dāni tena ciraṁ jīvitabbaṁ bhavissatīti. Kiṁ pana samma sārathi ahaṁpi jarādhammo jaraṁ anatītoti? Tvañca deva mayañcamha sabbe jarādhammā jaraṁ anatītāti. Tena hi samma sārathi alaṁ dānajja uyyānabhūmiyā, itova antepuraṁ paccaniyyāhīti. "Evaṁ devā"ti kho ahaṁ deva Vipassissa kumārassa paṭissutvā tatova antepuraṁ paccaniyyāsiṁ. So kho deva kumāro antepuraṁ gato dukkhī dummano pajjhāyati "dhiratthu kira bho jāti nāma, yatra hi nāma jātassa jarā paññāyissatī"ti.

Byādhitapurisa

46. Atha kho bhikkhave Bandhumassa rañño etadahosi "māheva kho Vipassī kumāro na rajjaṁ kāresi, māheva Vipassī kumāro agārasmā anagāriyaṁ pabbaji, māheva nemittānaṁ brāhmaṇānaṁ saccaṁ assa vacanan"ti. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā Vipassissa kumārassa bhiyyoso mattāya pañca kāmaguṇāni upaṭṭhāpesi, yathā Vipassī kumāro rajjaṁ kareyya, yathā Vipassī kumāro na agārasmā anagāriyaṁ pabbajeyya, yathā nemittānaṁ brāhmaṇānaṁ micchā assa vacananti.

Tatra sudaṁ bhikkhave Vipassī kumāro pañcahi kāmaguṇehi samappito samaṅgībhūto paricāreti. Atha kho bhikkhave Vipassī kumāro bahūnaṁ vassānaṁ -pa-.

47. Addasā kho bhikkhave Vipassī kumāro uyyānabhūmiṁ niyyanto purisaṁ ābādhikaṁ dukkhitaṁ bāḷhagilānaṁ sake muttakarīse palipannaṁ semānaṁ[1] aññehi vuṭṭhāpiyamānaṁ aññehi saṁvesiyamānaṁ, disvā sārathiṁ āmantesi "ayaṁ pana samma sārathi puriso kiṁkato, akkhīnipissa na yathā aññesaṁ, saropissa[2] na yathā aññesan"ti. Eso kho deva byādhito nāmāti. Kiṁ paneso samma sārathi byādhito nāmāti? Eso kho deva byādhito nāma appeva nāma tamhā ābādhā vuṭṭhaheyyāti. Kiṁ pana samma sārathi ahaṁpi byādhidhammo byādhiṁ anatītoti? Tvañca deva mayañcamha sabbe byādhidhammā byādhiṁ anatītāti. Tenahi samma sārathi alaṁ dānajja uyyānabhūmiyā, itova antepuraṁ paccaniyyāhīti. "Evaṁ devā"ti kho bhikkhave sārathi Vipassissa kumārassa paṭissutvā tatova antepuraṁ paccaniyyāsi. Tatra sudaṁ bhikkhave Vipassī kumāro antepuraṁ gato dukkhī dummano pajjhāyati "dhiratthu kira bho jāti nāma, yatra hi nāma jātassa jarā paññāyissati, byādhi paññāyissatī"ti.

48. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā sārathiṁ āmantāpetvā etadavoca "kacci samma sārathi kumāro uyyānabhūmiyā abhiramittha, kacci

---

1. Sayamānaṁ (Syā, Ka)
2. Siropissa (Syā)

samma sārathi kumāro uyyānabhūmiyā attamano ahosī”ti. Na kho deva kumāro uyyānabhūmiyā abhiramittha, na kho deva kumāro uyyānabhūmiyā attamano ahosīti. Kiṁ pana samma sārathi addasa kumāro uyyānabhūmiṁ niyyantoti? Addasā kho deva kumāro uyyānabhūmiṁ niyyanto purisaṁ ābādhikaṁ dukkhitaṁ bāḷhagilānaṁ sake muttakarīse palipannaṁ semānaṁ aññehi vuṭṭhāpiyamānaṁ aññehi saṁvesiyamānaṁ, disvā maṁ etadavoca “ayaṁ pana samma sārathi puriso kiṁkato, akkhīnipissa na yathā aññesaṁ, saropissa na yathā aññesan”ti. Eso kho deva byādhito nāmāti. Kiṁ paneso samma sārathi byādhito nāmāti? Eso kho deva byādhito nāma appeva nāma tamhā ābādhā vuṭṭhaheyyāti. Kiṁ pana samma sārathi ahaṁpi byādhidhammo byādhiṁ anatītoti? Tvañca deva mayañcamha sabbe byādhidhammā byādhiṁ anatītāti. Tena hi samma sārathi alaṁ dānajja uyyānabhūmiyā, itova antepuraṁ paccaniyyāhīti. “Evaṁ devā”ti kho ahaṁ deva Vipassissa kumārassa paṭissutvā tatova antepuraṁ paccaniyyāsiṁ. So kho deva kumāro antepuraṁ gato dukkhī dummano pajjhāyati “dhiratthu kira bho jāti nāma, yatra hi nāma jātassa jarā paññāyissati, byādhi paññāyissatī”ti.

Kālaṅkatapurisa

49. Atha kho bhikkhave Bandhumassa rañño etadahosi “māheva kho Vipassī kumāro na rajjaṁ kāresi, māheva Vipassī kumāro agārasmā anagāriyaṁ pabbaji, māheva nemittānaṁ brāhmaṇānaṁ saccaṁ assa vacanan”ti. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā Vipassissa kumārassa bhiyyoso mattāya pañca kāmaguṇāni upaṭṭhāpesi, yathā Vipassī kumāro rajjaṁ kareyya, yathā Vipassī kumāro na agārasmā anagāriyaṁ pabbajeyya, yathā nemittānaṁ brāhmaṇānaṁ micchā assa vacananti.

Tatra sudaṁ bhikkhave Vipassī kumāro pañcahi kāmaguṇehi samappito samaṅgībhūto paricāreti. Atha kho bhikkhave Vipassī kumāro bahūnaṁ vassānaṁ -pa-.

50. Addasā kho bhikkhave Vipassī kumāro uyyānabhūmiṁ niyyanto mahājanakāyaṁ sannipatitaṁ nānārattānaṁ ca dussānaṁ vilātaṁ kayiramānaṁ, disvā sārathiṁ āmantesi "kiṁ nu kho so samma sārathi mahājanakāyo sannipatito nānārattānaṁ ca dussānaṁ vilātaṁ kayiratī"ti. Eso kho deva kālaṅkato nāmāti. Tena hi samma sārathi yena so kālaṅkato tena rathaṁ pesehīti. "Evaṁ devā"ti kho bhikkhave sārathi Vipassissa kumārassa paṭissutvā yena so kālaṅkato tena rathaṁ pesesi. Addasā kho bhikkhave Vipassī kumāro petaṁ kālaṅkataṁ, disvā sārathiṁ āmantesi "kiṁ panāyaṁ samma sārathi kālaṅkato nāmā"ti. Eso kho deva kālaṅkato nāma na dāni taṁ dakkhanti mātā vā pitā vā aññe vā ñātisālohitā, sopi na dakkhissati mātaraṁ vā pitaraṁ vā aññe vā ñātisālohiteti. "Kiṁ pana samma sārathi ahaṁpi maraṇadhammo maraṇaṁ anatīto, maṁpi na dakkhanti devo vā devī vā aññe vā ñātisālohitā, ahaṁpi na dakkhissāmi devaṁ vā deviṁ vā aññe vā ñātisālohite"ti. Tvañca deva mayañcamha sabbe maraṇadhammā maraṇaṁ anatītā, taṁpi na dakkhanti devo vā devī vā aññe vā ñātisālohitā, tvaṁpi na dakkhissasi devaṁ vā deviṁ vā aññe vā ñātisālohiteti. Tena hi samma sārathi alaṁ dānajja uyyānabhūmiyā, itova antepuraṁ paccaniyyāhīti. "Evaṁ devā"ti kho bhikkhave sārathi Vipassissa kumārassa paṭissutvā tatova antepuraṁ paccaniyyāsi. Tatra sudaṁ bhikkhave Vipassī kumāro antepuraṁ gato dukkhī dummano pajjhāyati "dhiratthu kira bho jāti nāma, yatra hi nāma jātassa jarā paññāyissati, byādhi paññāyissati, maraṇaṁ paññāyissatī"ti.

51. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā sārathiṁ āmantāpetvā etadavoca "kacci samma sārathi kumāro uyyānabhūmiyā abhiramittha, kacci samma sārathi kumāro uyyānabhūmiyā attamano ahosī"ti. Na kho deva kumāro uyyānabhūmiyā abhiramittha, na kho deva kumāro uyyānabhūmiyā attamano ahosīti. Kiṁ pana samma sārathi addasa kumāro uyyānabhūmiṁ niyyantoti. Addasā kho deva kumāro uyyānabhūmiṁ niyyanto mahājanakāyaṁ sannipatitaṁ nānārattānaṁ ca dussānaṁ vilātaṁ kayiramānaṁ, disvā maṁ etadavoca "kiṁ nu kho

so samma sārathi mahājanakāyo sannipatito nānārattānaṁ ca dussānaṁ vilātaṁ kayiratī”ti. Eso kho deva kālaṅkato nāmāti. Tena hi samma sārathi yena so kālaṅkato tena rathaṁ pesehīti. “Evaṁ devā”ti kho ahaṁ deva Vipassissa kumārassa paṭissutvā yena so kālaṅkato tena rathaṁ pesesiṁ. Addasā kho deva kumāro petaṁ kālaṅkataṁ, disvā maṁ etadavoca “kiṁ panāyaṁ samma sārathi kālaṅkato nāmā”ti. Eso kho deva kālaṅkato nāma na dāni taṁ dakkhanti mātā vā pitā vā aññe vā ñātisālohitā, sopi na dakkhissati mātaraṁ vā pitaraṁ vā aññe vā ñātisālohiteti. Kiṁ pana samma sārathi ahaṁpi maraṇadhammo maraṇaṁ anatīto, maṁpi na dakkhanti devo vā devī vā aññe vā ñātisālohitā, ahaṁpi na dakkhissāmi devaṁ vā deviṁ vā aññe vā ñātisālohiteti. Tvañca deva mayañcamha sabbe maraṇadhammā maraṇaṁ anatītā, taṁpi na dakkhanti devo vā devī vā aññe vā ñātisālohitā, tvaṁpi na dakkhissasi devaṁ vā deviṁ vā aññe vā ñātisālohiteti. Tena hi samma sārathi alaṁ dānajja uyyānabhūmiyā, itova antepuraṁ paccaniyyāhīti. “Evaṁ devā”ti kho ahaṁ deva Vipassissa kumārassa paṭissutvā tatova antepuraṁ paccaniyyāsiṁ. So kho deva kumāro antepuraṁ gato dukkhī dummano pajjhāyati “dhiratthu kira bho jāti nāma, yatra hi nāma jātassa jarā paññāyissati, byādhi paññāyissati, maraṇaṁ paññāyissatī”ti.

Pabbajita

52. Atha kho bhikkhave Bandhumassa rañño etadahosi “māheva kho Vipassī kumāro na rajjaṁ kāresi, māheva Vipassī kumāro agārasmā anagāriyaṁ pabbaji, māheva nemittānaṁ brāhmaṇānaṁ saccaṁ assa vacanan”ti. Atha kho bhikkhave Bandhumā rājā Vipassissa kumārassa bhiyyoso mattāya pañca kāmaguṇāni upaṭṭhāpesi, yathā Vipassī kumāro rajjaṁ kareyya, yathā Vipassī kumāro na agārasmā anagāriyaṁ pabbajeyya, yathā nemittānaṁ brāhmaṇānaṁ micchā assa vacananti.

Tatra sudaṁ bhikkhave Vipassī kumāro pañcahi kāmaguṇehi samappito samaṅgībhūto paricāreti. Atha kho bhikkhave Vipassī kumāro bahūnaṁ

vassānaṁ bahūnaṁ vassasatānaṁ bahūnaṁ vassasahassānaṁ accayena sārathiṁ āmantesi "yojehi samma sārathi bhaddāni bhaddāni yānāni, uyyānabhūmiṁ gacchāma subhūmidassanāyā"ti. "Evaṁ devā"ti kho bhikkhave sārathi Vipassissa kumārassa paṭissutvā bhaddāni bhaddāni yānāni yojetvā Vipassissa kumārassa paṭivedesi "yuttāni kho te deva bhaddāni bhaddāni yānāni, yassadāni kālaṁ maññasī"ti. Atha kho bhikkhave Vipassī kumāro bhaddaṁ bhaddaṁ yānaṁ abhiruhitvā bhaddehi bhaddehi yānehi uyyānabhūmiṁ niyyāsi.

53. Addasā kho bhikkhave Vipassī kumāro uyyānabhūmiṁ niyyanto purisaṁ bhaṇḍuṁ pabbajitaṁ kāsāyavasanaṁ, disvā sārathiṁ āmantesi "ayaṁ pana samma sārathi puriso kiṁkato, sīsaṁpissa na yathā aññesaṁ, vatthānipissa na yathā aññesan"ti. Eso kho deva pabbajito nāmāti. Kiṁ paneso samma sārathi pabbajito nāmāti. Eso kho deva pabbajito nāma sādhu dhammacariyā sādhu samacariyā[1] sādhu kusalakiriyā[2] sādhu puññakiriyā sādhu avihiṁsā sādhu bhūtānukampāti. Sādhu kho so samma sārathi pabbajito nāma sādhu dhammacariyā sādhu samacariyā sādhu kusalakiriyā sādhu puññakiriyā sādhu avihiṁsā sādhu bhūtānukampā, tena hi samma sārathi yena so pabbajito tena rathaṁ pesehīti. "Evaṁ devā"ti kho bhikkhave sārathi Vipassissa kumārassa paṭissutvā yena so pabbajito tena rathaṁ pesesi. Atha kho bhikkhave Vipassī kumāro taṁ pabbajitaṁ etadavoca "tvaṁ pana samma kiṁkato, sīsaṁpi te na yathā aññesaṁ, vatthānipi te na yathā aññesan"ti. Ahaṁ kho deva pabbajito nāmāti. Kiṁ pana tvaṁ samma pabbajito nāmāti. Ahaṁ kho deva pabbajito nāma sādhu dhammacariyā sādhu samacariyā sādhu kusalakiriyā sādhu puññakiriyā sādhu avihiṁsā sādhu bhūtānukampāti. Sādhu kho tvaṁ samma pabbajito nāma sādhu dhammacariyā sādhu samacariyā sādhu kusalakiriyā sādhu puññakiriyā sādhu avihiṁsā sādhu bhūtānukampāti.

---

1. Sammacariyā (Ka) 2. Kusalacariyā (Syā)

Bodhisattapabbajjā

54. Atha kho bhikkhave Vipassī kumāro sārathiṁ āmantesi "tena hi samma sārathi rathaṁ ādāya itova antepuraṁ paccaniyyāhi. Ahaṁ pana idheva kesamassuṁ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṁ pabbajissāmī"ti. "Evaṁ devā"ti kho bhikkhave sārathi Vipassissa kumārassa paṭissutvā rathaṁ ādāya tatova antepuraṁ paccaniyyāsi. Vipassī pana kumāro tattheva kesamassuṁ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṁ pabbaji.

Mahājanakāya-anupabbajjā

55. Assosi kho bhikkhave Bandhumatiyā rājadhāniyā mahājanakāyo caturāsīti pāṇasahassāni "Vipassī kira kumāro kesamassuṁ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṁ pabbajito"ti, sutvāna tesaṁ etadahosi "na hi nūna so orako dhammavinayo, na sā orakā[1] pabbajjā, yattha Vipassī kumāro kesamassuṁ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṁ pabbajito, Vipassīpi nāma kumāro kesamassuṁ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṁ pabbajissati, kimaṅgaṁ[2] pana mayan"ti.

Atha kho so bhikkhave mahājanakāyo[3] caturāsīti pāṇasahassāni kesamassuṁ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā Vipassiṁ bodhisattaṁ agārasmā anagāriyaṁ pabbajitaṁ anupabbajiṁsu. Tāya sudaṁ bhikkhave parisāya parivuto Vipassī bodhisatto gāmanigamajanapadarājadhānīsu cārikaṁ carati.

56. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa rahogatassa paṭisallīnassa evaṁ cetaso parivitakko udapādi "na kho metaṁ[4] patirūpaṁ yohaṁ ākiṇṇo viharāmi, yaṁnūnāhaṁ eko gaṇamhā vūpakaṭṭho vihareyyan"ti. Atha kho bhikkhave Vipassī bodhisatto aparena samayena

---

1. Orikā (Sī, Syā)
2. Kimaṅga (Sī)
3. Mahājanakāyā (Syā)
4. Na kho panetaṁ (Syā)

eko gaṇamhā vūpakaṭṭho vihāsi, aññeneva tāni caturāsīti pabbajitasahassāni agamaṁsu, aññena maggena Vipassī bodhisatto.

Bodhisatta-abhinivesa

57. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa vāsūpagatassa rahogatassa paṭisallīnassa evaṁ cetaso parivitakko udapādi "kicchaṁ vatāyaṁ loko āpanno jāyati ca jīyati ca mīyati ca[1] cavati ca upapajjati ca, atha ca panimassa dukkhassa nissaraṇaṁ nappajānāti jarāmaraṇassa, kudāssu nāma imassa dukkhassa nissaraṇaṁ paññāyissati jarāmaraṇassā"ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi "kimhi nu kho sati jarāmaraṇaṁ hoti kiṁ paccayā jarāmaraṇan"ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo "jātiyā kho sati jarāmaraṇaṁ hoti, jātipaccayā jarāmaraṇan"ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi "kimhi nu kho sati jāti hoti kiṁ paccayā jātī"ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo "bhave kho sati jāti hoti, bhavapaccayā jātī"ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi "kimhi nu kho sati bhavo hoti kiṁ paccayā bhavo"ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo "upādāne kho sati bhavo hoti, upādānapaccayā bhavo"ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi "kimhi nu kho sati upādānaṁ hoti kiṁ paccayā upādānan"ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo "taṇhāya kho sati upādānaṁ hoti, taṇhāpaccayā upādānan"ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi "kimhi nu kho sati taṇhā hoti kiṁ paccayā taṇhā"ti. Atha kho bhikkhave

---

1. Jiyyati ca miyyati ca (Ka)

Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo "vedanāya kho sati taṇhā hoti, vedanāpaccayā taṇhā"ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi "kimhi nu kho sati vedanā hoti kiṁ paccayā vedanā"ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo "phasse kho sati vedanā hoti, phassapaccayā vedanā"ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi "kimhi nu kho sati phasso hoti kiṁ paccayā phasso"ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo "saḷāyatane kho sati phasso hoti, saḷāyatanapaccayā phasso"ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi "kimhi nu kho sati saḷāyatanaṁ hoti kiṁ paccayā saḷāyatanan"ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo "nāmarūpe kho sati saḷāyatanaṁ hoti, nāmarūpapaccayā saḷāyatanan"ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi "kimhi nu kho sati nāmarūpaṁ hoti kiṁ paccayā nāmarūpan"ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo "viññāṇe kho sati nāmarūpaṁ hoti, viññāṇapaccayā nāmarūpan"ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi "kimhi nu kho sati viññāṇaṁ hoti kiṁ paccayā viññāṇan"ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo "nāmarūpe kho sati viññāṇaṁ hoti, nāmarūpapaccayā viññāṇan"ti.

58. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi, "paccudāvattati kho idaṁ viññāṇaṁ nāmarūpamhā, nāparaṁ gacchati. Ettāvatā

jāyetha vā jiyyetha vā miyyetha vā cavetha vā upapajjetha vā, yadidaṁ nāmarūpapaccayā viññāṇaṁ, viññāṇapaccayā nāmarūpaṁ, nāmarūpapaccayā saḷāyatanaṁ, saḷāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā taṇhā, taṇhāpaccayā upādānaṁ, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇaṁ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā sambhavanti. Evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti".

59. "Samudayo samudayo"ti kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi, ñāṇaṁ udapādi, paññā udapādi, vijjā udapādi, āloko udapādi.

60. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi "kimhi nu kho asati jarāmaraṇaṁ na hoti kissa nirodhā jarāmaraṇanirodho"ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo "jātiyā kho asati jarāmaraṇaṁ na hoti, jātinirodhā jarāmaraṇanirodho"ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi "kimhi nu kho asati jāti na hoti kissa nirodhā jātinirodho"ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo "bhave kho asati jāti na hoti, bhavanirodhā jātinirodho"ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi "kimhi nu kho asati bhavo na hoti kissa nirodhā bhavanirodho"ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo "upādāne kho asati bhavo na hoti, upādānanirodhā bhavanirodho"ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi "kimhi nu kho asati upādānaṁ na hoti kissa nirodhā upādānanirodho"ti, atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā

ahu paññāya abhisamayo "taṇhāya kho asati upādānaṁ na hoti, taṇhānirodhā upādānanirodho"ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi "kimhi nu kho asati taṇhā na hoti kissa nirodhā taṇhānirodho"ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo "vedanāya kho asati taṇhā na hoti vedanānirodhā taṇhānirodho"ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi "kimhi nu kho asati vedanā na hoti kissa nirodhā vedanānirodho"ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo "phasse kho asati vedanā na hoti phassanirodhā vedanānirodho"ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi "kimhi nu kho asati phasso na hoti kissa nirodhā phassanirodho"ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo "saḷāyatane kho asati phasso na hoti saḷāyatananirodhā phassanirodho"ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi "kimhi nu kho asati saḷāyatanaṁ na hoti kissa nirodhā saḷāyatananirodho"ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo "nāmarūpe kho asati saḷāyatanaṁ na hoti nāmarūpanirodhā saḷāyatananirodho"ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi "kimhi nu kho asati nāmarūpaṁ na hoti kissa nirodhā nāmarūpanirodho"ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā ahu paññāya abhisamayo "viññāṇe kho asati nāmarūpaṁ na hoti viññāṇanirodhā nāmarūpanirodho"ti.

Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi "kimhi nu kho asati viññāṇaṁ na hoti kissa nirodhā viññāṇanirodho"ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa yoniso manasikārā

ahu paññāya abhisamayo "nāmarūpe kho asati viññāṇaṁ na hoti nāmarūpanirodhā viññāṇanirodho"ti.

61. Atha kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa etadahosi, "adhigato kho myāyaṁ maggo sambodhāya, yadidaṁ nāmarūpanirodhā viññāṇanirodho, viññāṇanirodhā nāmarūpanirodho, nāmarūpanirodhā saḷāyatananirodho, saḷāyatananirodhā phassanirodho, phassanirodhā vedanānirodho, vedanānirodhā taṇhānirodho, taṇhānirodhā upādānanirodho, upādānanirodhā bhavanirodho, bhavanirodhā jātinirodho, jātinirodhā jarāmaraṇaṁ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā nirujjhanti. Evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa nirodho hoti".

62. "Nirodho nirodho"ti kho bhikkhave Vipassissa bodhisattassa pubbe ananussutesu dhammesu cakkhuṁ udapādi, ñāṇaṁ udapādi, paññā udapādi, vijjā udapādi, āloko udapādi.

63. Atha kho bhikkhave Vipassī bodhisatto aparena samayena pañcasu upādānakkhandhesu udayabbayānupassī vihāsi "iti rūpaṁ iti rūpassa samudayo iti rūpassa atthaṅgamo, iti vedanā iti vedanāya samudayo iti vedanāya atthaṅgamo, iti saññā iti saññāya samudayo iti saññāya atthaṅgamo, iti saṅkhārā iti saṅkhārānaṁ samudayo iti saṅkhārānaṁ atthaṅgamo, iti viññāṇaṁ iti viññāṇassa samudayo iti viññāṇassa atthaṅgamo"ti, tassa pañcasu upādānakkhandhesu udayabbayānupassino viharato na cirasseva anupādāya āsavehi cittaṁ vimuccīti.

Dutiyabhāṇavāro.

Brahmayācanakathā

64. Atha kho bhikkhave Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa etadahosi "yaṁnūnāhaṁ dhammaṁ deseyyan"ti. Atha kho bhikkhave

Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa etadahosi "adhigato kho myāyaṁ dhammo gambhīro duddaso duranubodho santo paṇīto atakkāvacaro nipuṇo paṇḍitavedanīyo, ālayarāmā kho panāyaṁ pajā ālayaratā ālayasammuditā, ālayarāmāya kho pana pajāya ālayaratāya ālayasammuditāya duddasaṁ idaṁ ṭhānaṁ yadidaṁ idappaccayatāpaṭiccasamuppādo, idampi kho ṭhānaṁ duddasaṁ yadidaṁ sabbasaṅkhārasamatho sabbūpadhipaṭinissaggo taṇhākkhayo virāgo nirodho nibbānaṁ. Ahañceva kho pana dhammaṁ deseyyaṁ, pare ca me na ājāneyyuṁ, so mamassa kilamatho, sā mamassa vihesā"ti.

65. Apissu bhikkhave Vipassiṁ Bhagavantaṁ Arahantaṁ Sammāsambuddhaṁ imā anacchariyā gāthāyo paṭibhaṁsu pubbe assutapubbā—

"Kicchena me adhigataṁ, halaṁ dāni pakāsituṁ.
Rāgadosaparetehi, nāyaṁ dhammo susambudho.

Paṭisotagāmiṁ nipuṇaṁ, gambhīraṁ duddasaṁ aṇuṁ.
Rāgarattā na dakkhanti, tamokhandhena āvuṭā"ti.

Itiha bhikkhave Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa paṭisañcikkhato appossukkatāya cittaṁ nami, no dhammadesanāya.

66. Atha kho bhikkhave aññatarassa mahābrahmuno Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa cetasā cetoparivitakkamaññāya etadahosi "nassati vata bho loko, vinassati vata bho loko, yatra hi nāma Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa appossukkatāya cittaṁ namati[1], no dhammadesanāyā"ti. Atha kho so bhikkhave mahābrahmā seyyathāpi nāma balavā puriso samiñjitaṁ vā bāhaṁ pasāreyya, pasāritaṁ vā bāhaṁ samiñjeyya, evameva brahmaloke antarahito Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa purato pāturahosi. Atha kho so bhikkhave mahābrahmā ekaṁsaṁ uttarāsaṅgaṁ karitvā dakkhiṇaṁ jāṇumaṇḍalaṁ

1. Nami (Syā, Ka), namissati (?)

pathaviyaṁ nihantvā[1] yena Vipassī Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho tenañjaliṁ paṇāmetvā Vipassiṁ Bhagavantaṁ Arahantaṁ Sammāsambuddhaṁ etadavoca "desetu bhante Bhagavā dhammaṁ, desetu Sugato dhammaṁ, santi[2] sattā apparajakkhajātikā, assavanatā dhammassa parihāyanti, bhavissanti dhammassa aññātāro"ti.

67. Evaṁ vutte[3] bhikkhave Vipassī Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho taṁ mahābrahmānaṁ etadavoca "mayhampi kho brahme etadahosi 'yaṁnūnāhaṁ dhammaṁ deseyyan'ti. Tassa mayhaṁ brahme etadahosi 'adhigato kho myāyaṁ dhammo gambhīro duddaso duranubodho santo paṇīto atakkāvacaro nipuṇo paṇḍitavedanīyo, ālayarāmā kho panāyaṁ pajā ālayaratā ālayasammuditā, ālayarāmāya kho pana pajāya ālayaratāya ālayasammuditāya duddasaṁ idaṁ ṭhānaṁ yadidaṁ idappaccayatāpaṭiccasamuppādo, idampi kho ṭhānaṁ duddasaṁ yadidaṁ sabbasaṅkhārasamatho sabbūpadhipaṭinissaggo taṇhakkhayo virāgo nirodho nibbānaṁ. Ahañceva kho pana dhammaṁ deseyyaṁ, pare ca me na ājāneyyuṁ, so mamassa kilamatho, sā mamassa vihesā'ti. Apissu maṁ brahme imā anacchariyā gāthāyo paṭibhaṁsu pubbe assutapubbā—

'Kicchena me adhigataṁ, halaṁ dāni pakāsituṁ.
Rāgadosaparetehi, nāyaṁ dhammo susambudho.

Paṭisotagāmiṁ nipuṇaṁ, gambhīraṁ duddasaṁ aṇuṁ.
Rāgarattā na dakkhanti, tamokhandhena āvuṭā'ti.

Itiha me brahme paṭisañcikkhato appossukkatāya cittaṁ nami, no dhammadesanāyā"ti.

68. Dutiyampi kho bhikkhave so mahābrahmā -pa-. Tatiyampi kho bhikkhave so mahābrahmā Vipassiṁ Bhagavantaṁ Arahantaṁ Sammāsambuddhaṁ etadavoca "desetu bhante Bhagavā dhammaṁ, desetu Sugato dhammaṁ, santi sattā apparajakkhajātikā, assavanatā dhammassa parihāyanti, bhavissanti dhammassa aññātāro"ti.

---

1. Nidahanto (Syā) 2. Santīdha (Syā) 3. Atha kho (Ka)

69. Atha kho bhikkhave Vipassī Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho brahmuno ca ajjhesanaṁ viditvā sattesu ca kāruññataṁ paṭicca Buddhacakkhunā lokaṁ volokesi, addasā kho bhikkhave Vipassī Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho Buddhacakkhunā lokaṁ volokento satte apparajakkhe mahārajakkhe tikkhindriye mudindriye svākāre dvākāre suviññāpaye duviññāpaye[1] appekacce paralokavajjabhayadassāvine[2] viharante appekacce na paralokavajjabhayadassāvine[2] viharante. Seyyathāpi nāma uppaliniyaṁ vā paduminiyaṁ vā puṇḍarīkiniyaṁ vā appekaccāni uppalāni vā padumāni vā puṇḍarīkāni vā udake jātāni udake saṁvaḍḍhāni udakānuggatāni anto nimuggaposīni. Appekaccāni uppalāni vā padumāni vā puṇḍarīkāni vā udake jātāni udake saṁvaḍḍhāni samodakaṁ ṭhitāni. Appekaccāni uppalāni vā padumāni vā puṇḍarīkāni vā udake jātāni udake saṁvaḍḍhāni udakā accuggamma ṭhitāni anupalittāni udakena. Evameva kho bhikkhave Vipassī Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho Buddhacakkhunā lokaṁ volokento addasa satte apparajakkhe mahārajakkhe tikkhindriye mudindriye svākāre dvākāre suviññāpaye duviññāpaye appekacce paralokavajjabhayadassāvine viharante appekacce na paralokavajjabhayadassāvine viharante.

70. Atha kho so bhikkhave mahābrahmā Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa cetasā cetoparivitakkamaññāya Vipassiṁ Bhagavantaṁ Arahantaṁ Sammāsambuddhaṁ gāthāhi ajjhabhāsi—

"Sele yathā pabbatamuddhaniṭṭhito, yathāpi passe janataṁ samantato.
Tathūpamaṁ dhammamayaṁ sumedha, pāsādamāruyha samantacakkhu.

Sokāvatiṇṇaṁ[3] janatamapetasoko,
Avekkhassu jātijarābhibhūtaṁ.
Uṭṭhehi vīra vijitasaṅgāma,
Satthavāha aṇaṇa vicara loke.
Desassu[4] Bhagavā dhammaṁ,
Aññātāro bhavissantī"ti.

---

1. Duviññāpaye bhabbe abhabbe (Syā)
2. Dassāvino (Sī, Syā, Kaṁ, Ka)
3. Sokāvakiṇṇaṁ (Syā)
4. Desetu (Syā, I)

71. Atha kho bhikkhave Vipassī Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho taṁ mahābrahmānaṁ gāthāya ajjhabhāsi—

"Apārutā tesaṁ amatassa dvārā,
Ye sotavanto pamuñcantu saddhaṁ.
Vihiṁsasaññī paguṇaṁ na bhāsiṁ,
Dhammaṁ paṇītaṁ manujesu brahme"ti.

Atha kho so bhikkhave mahābrahmā "katāvakāso khomhi Vipassinā Bhagavatā Arahatā Sammāsambuddhena dhammadesanāyā"ti Vipassiṁ Bhagavantaṁ Arahantaṁ Sammāsambuddhaṁ abhivādetvā padakkhiṇaṁ katvā tattheva antaradhāyi.

Aggasāvakayuga

72. Atha kho bhikkhave Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa etadahosi "kassa nu kho ahaṁ paṭhamaṁ dhammaṁ deseyyaṁ, ko imaṁ dhammaṁ khippameva ājānissatī"ti. Atha kho bhikkhave Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa etadahosi "ayaṁ kho Khaṇḍo ca rājaputto tisso ca purohitaputto Bandhumatiyā rājadhāniyā paṭivasanti paṇḍitā viyattā medhāvino dīgharattaṁ apparajakkhajātikā. Yaṁnūnāhaṁ Khaṇḍassa ca rājaputtassa Tissassa ca purohitaputtassa paṭhamaṁ dhammaṁ deseyyaṁ, te imaṁ dhammaṁ khippameva ājānissantī"ti.

73. Atha kho bhikkhave Vipassī Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho seyyathāpi nāma balavā puriso samiñjitaṁ vā bāhaṁ pasāreyya, pasāritaṁ vā bāhaṁ samiñjeyya, evameva bodhirukkhamūle antarahito Bandhumatiyā rājadhāniyā Kheme Migadāye pāturahosi. Atha kho bhikkhave Vipassī Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho dāyapālaṁ[1] āmantesi "ehi tvaṁ samma dāyapāla Bandhumatiṁ rājadhāniṁ pavisitvā Khaṇḍañca rājaputtaṁ Tissañca purohitaputtaṁ evaṁ vadehi 'Vipassī bhante Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho Bandhumatiṁ rājadhāniṁ anuppatto Kheme Migadāye viharati,

1. Migadāyapālaṁ (Syā)

so tumhākaṁ dassanakāmo'ti". "Evaṁ bhante"ti kho bhikkhave dāyapālo Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa paṭissutvā Bandhumatiṁ rājadhāniṁ pavisitvā Khaṇḍañca rājaputtaṁ Tissañca purohitaputtaṁ etadavoca "Vipassī bhante Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho Bandhumatiṁ rājadhāniṁ anuppatto Kheme Migadāye viharati, so tumhākaṁ dassanakāmo"ti.

74. Atha kho bhikkhave Khaṇḍo ca rājaputto Tisso ca purohitaputto bhaddāni bhaddāni yānāni yojāpetvā bhaddaṁ bhaddaṁ yānaṁ abhiruhitvā bhaddehi bhaddehi yānehi Bandhumatiyā rājadhāniyā niyyiṁsu. Yena khemo Migadāyo tena pāyiṁsu, yāvatikā yānassa bhūmi, yānena gantvā yānā paccorohitvā pattikāva[1] yena Vipassī Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā Vipassiṁ Bhagavantaṁ Arahantaṁ Sammāsambuddhaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdiṁsu.

75. Tesaṁ Vipassī Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho anupubbiṁ kathaṁ[2] kathesi, seyyathidaṁ, dānakathaṁ sīlakathaṁ saggakathaṁ kāmānaṁ ādīnavaṁ okāraṁ saṁkilesaṁ nekkhamme ānisaṁsaṁ pakāsesi. Yadā te Bhagavā aññāsi kallacitte muducitte vinīvaraṇacitte udaggacitte pasannacitte, atha yā Buddhānaṁ sāmukkaṁsikā dhammadesanā, taṁ pakāsesi dukkhaṁ samudayaṁ nirodhaṁ maggaṁ. Seyyathāpi nāma suddhaṁ vatthaṁ apagatakāḷakaṁ sammadeva rajanaṁ paṭiggaṇheyya, evameva Khaṇḍassa ca rājaputtassa Tissassa ca purohitaputtassa tasmiṁyeva āsane virajaṁ vītamalaṁ dhammacakkhuṁ udapādi "yaṁ kiñci samudayadhammaṁ, sabbaṁ taṁ nirodhadhamman"ti.

76. Te diṭṭhadhammā pattadhammā viditadhammā pariyogāḷhadhammā tiṇṇavicikicchā vigatakathaṁkathā vesārajjappattā aparappaccayā Satthusāsane Vipassiṁ Bhagavantaṁ Arahantaṁ Sammāsambuddhaṁ etadavocuṁ "abhikkantaṁ bhante, abhikkantaṁ bhante, seyyathāpi bhante nikkujjitaṁ vā ukkujjeyya, paṭicchannaṁ vā vivareyya, mūḷhassa vā maggaṁ ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotaṁ dhāreyya 'cakkhumanto rūpāni dakkhantī'ti. Evamevaṁ Bhagavatā anekapariyāyena

1. Padikāva (Syā)
2. Ānupubbikathaṁ (Sī, I)

dhammo pakāsito. Ete mayaṁ bhante Bhagavantaṁ saraṇaṁ gacchāma dhammañca, labheyyāma mayaṁ bhante Bhagavato santike pabbajjaṁ labheyyāma upasampadan”ti.

77. Alatthuṁ kho bhikkhave Khaṇḍo ca rājaputto Tisso ca purohitaputto Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa santike pabbajjaṁ alatthuṁ upasampadaṁ. Te Vipassī Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho dhammiyā kathāya sandassesi samādapesi samuttejesi sampahaṁsesi, saṅkhārānaṁ ādīnavaṁ okāraṁ saṁkilesaṁ nibbāne[1] ānisaṁsaṁ pakāsesi. Tesaṁ Vipassinā Bhagavatā Arahatā Sammāsambuddhena dhammiyā kathāya sandassiyamānānaṁ samādapiyamānānaṁ samuttejiyamānānaṁ sampahaṁsiyamānānaṁ nacirasseva anupādāya āsavehi cittāni vimucciṁsu.

Mahājanakāyapabbajjā

78. Assosi kho bhikkhave Bandhumatiyā rājadhāniyā mahājanakāyo caturāsītipāṇasahassāni “Vipassī kira Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho Bandhumatiṁ rājadhāniṁ anuppatto Kheme Migadāye viharati, Khaṇḍo ca kira rājaputto Tisso ca purohitaputto Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa santike kesamassuṁ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṁ pabbajitā”ti. Sutvāna nesaṁ etadahosi “na hi nūna so orako dhammavinayo, na sā orakā pabbajjā, yattha Khaṇḍo ca rājaputto Tisso ca purohitaputto kesamassuṁ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṁ pabbajitā, Khaṇḍo ca rājaputto Tisso ca purohitaputto kesamassuṁ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṁ pabbajissanti, kimaṅgaṁ pana mayan”ti. Atha kho so bhikkhave mahājanakāyo caturāsītipāṇasahassāni Bandhumatiyā rājadhāniyā nikkhamitvā yena Khemo Migadāyo, yena Vipassī Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā Vipassiṁ Bhagavantaṁ Arahantaṁ Sammāsambuddhaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdiṁsu.

---

1. Nekkhamme (Syā)

79. Tesaṁ Vipassī Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho anupubbiṁ kathaṁ kathesi. Seyyathidaṁ, dānakathaṁ sīlakathaṁ saggakathaṁ kāmānaṁ ādīnavaṁ okāraṁ saṁkilesaṁ nekkhamme ānisaṁsaṁ pakāsesi. Yadā te Bhagavā aññāsi kallacitte muducitte vinīvaraṇacitte udaggacitte pasannacitte, atha yā Buddhānaṁ sāmukkaṁsikā dhammadesanā, taṁ pakāsesi dukkhaṁ samudayaṁ nirodhaṁ maggaṁ. Seyyathāpi nāma suddhaṁ vatthaṁ apagatakāḷakaṁ sammadeva rajanaṁ paṭiggaṇheyya, evameva tesaṁ caturāsītipāṇasahassānaṁ tasmiṁyeva āsane virajaṁ vītamalaṁ dhammacakkhuṁ udapādi "yaṁ kiñci samudayadhammaṁ, sabbaṁ taṁ nirodhadhamman"ti.

80. Te diṭṭhadhammā pattadhammā viditadhammā pariyogāḷhadhammā tiṇṇavicikicchā vigatakathaṁkathā vesārajjappattā aparappaccayā Satthusāsane Vipassiṁ Bhagavantaṁ Arahantaṁ Sammāsambuddhaṁ etadavocuṁ "abhikkantaṁ bhante, abhikkantaṁ bhante, seyyathāpi bhante nikkujjitaṁ vā ukkujjeyya, paṭicchannaṁ vā vivareyya, mūḷhassa vā maggaṁ ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotaṁ dhāreyya "cakkhumanto rūpāni dakkhantī"ti. Evamevaṁ Bhagavatā anekapariyāyena dhammo pakāsito. Ete mayaṁ bhante Bhagavantaṁ saraṇaṁ gacchāma dhammañca (bhikkhusaṁghañca)[1], labheyyāma mayaṁ bhante Bhagavato santike pabbajjaṁ labheyyāma upasampadan"ti.

81. Alatthuṁ kho bhikkhave tāni caturāsītipāṇasahassāni Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa santike pabbajjaṁ alatthuṁ upasampadaṁ. Te Vipassī Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho dhammiyā kathāya sandassesi samādapesi samuttejesi sampahaṁsesi, saṅkhārānaṁ ādīnavaṁ okāraṁ saṁkilesaṁ nibbāne ānisaṁsaṁ pakāsesi. Tesaṁ Vipassinā Bhagavatā Arahatā Sammāsambuddhena dhammiyā kathāya sandassiyamānānaṁ samādapiyamānānaṁ samuttejiyamānānaṁ sampahaṁsiyamānānaṁ nacirasseva anupādāya āsavehi cittāni vimucciṁsu.

Purimapabbajitānaṁ dhammābhisamaya

82. Assosuṁ kho bhikkhave tāni purimāni caturāsītipabbajitasahassāni "Vipassī kira Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho Bandhumatiṁ

---

1. ( ) Natthi Aṭṭhakathāyaṁ, Pāḷiyaṁ pana sabbatthapi dissati.

rājadhāniṁ anuppatto Kheme Migadāye viharati, dhammañca kira desetī”ti. Atha kho bhikkhave tāni caturāsītipabbajitasahassāni yena Bandhumatī rājadhānī, yena Khemo Migadāyo, yena Vipassī Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā Vipassiṁ Bhagavantaṁ Arahantaṁ Sammāsambuddhaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdiṁsu.

83. Tesaṁ Vipassī Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho anupubbiṁ kathaṁ kathesi. Seyyathidaṁ, dānakathaṁ sīlakathaṁ saggakathaṁ kāmānaṁ ādīnavaṁ okāraṁ saṁkilesaṁ nekkhamme ānisaṁsaṁ pakāsesi. Yadā te Bhagavā aññāsi kallacitte muducitte vinīvaraṇacitte udaggacitte pasannacitte, atha yā Buddhānaṁ sāmukkaṁsikā dhammadesanā, taṁ pakāsesi dukkhaṁ samudayaṁ nirodhaṁ maggaṁ. Seyyathāpi nāma suddhaṁ vatthaṁ apagatakāḷakaṁ sammadeva rajanaṁ paṭiggaṇheyya, evameva tesaṁ caturāsītipabbajitasahassānaṁ tasmiṁyeva āsane virajaṁ vītamalaṁ dhammacakkhuṁ udapādi “yaṁ kiñci samudayadhammaṁ, sabbaṁ taṁ nirodhadhamman”ti.

84. Te diṭṭhadhammā pattadhammā viditadhammā pariyogāḷhadhammā tiṇṇavicikicchā vigatakathaṁkathā vesārajjappattā aparappaccayā Satthusāsane Vipassiṁ Bhagavantaṁ Arahantaṁ Sammāsambuddhaṁ etadavocuṁ “abhikkantaṁ bhante, abhikkantaṁ bhante, seyyathāpi bhante nikkujjitaṁ vā ukkujjeyya, paṭicchannaṁ vā vivareyya, mūḷhassa vā maggaṁ ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotaṁ dhāreyya “cakkhumanto rūpāni dakkhantī”ti. Evamevaṁ Bhagavatā anekapariyāyena dhammo pakāsito. Ete mayaṁ bhante Bhagavantaṁ saraṇaṁ gacchāma dhammañca bhikkhusaṁghañca, labheyyāma mayaṁ bhante Bhagavato santike pabbajjaṁ labheyyāma upasampadan”ti.

85. Alatthuṁ kho bhikkhave tāni caturāsītipabbajitasahassāni Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa santike pabbajjaṁ alatthuṁ upasampadaṁ. Te Vipassī Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho dhammiyā kathāya sandassesi samādapesi samuttejesi sampahaṁsesi, saṅkhārānaṁ ādīnavaṁ okāraṁ saṁkilesaṁ nibbāne ānisaṁsaṁ pakāsesi. Tesaṁ Vipassinā Bhagavatā Arahatā Sammāsambuddhena dhammiyā kathāya sandassiyamānānaṁ

samādapiyamānānaṁ samuttejiyamānānaṁ sampahaṁsiyamānānaṁ nacirasseva anupādāya āsavehi cittāni vimucciṁsu.

Cārikā-anujānana

86. Tena kho pana bhikkhave samayena Bandhumatiyā rājadhāniyā mahābhikkhusaṁgho paṭivasati aṭṭhasaṭṭhibhikkhusatasahassaṁ. Atha kho bhikkhave Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa rahogatassa paṭisallīnassa evaṁ cetaso parivitakko udapādi "mahā kho etarahi bhikkhusaṁgho Bandhumatiyā rājadhāniyā paṭivasati aṭṭhasaṭṭhibhikkhusatasahassaṁ, yaṁnūnāhaṁ bhikkhū anujāneyyaṁ 'caratha bhikkhave cārikaṁ bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṁ, mā ekena dve agamittha, desetha bhikkhave dhammaṁ ādikalyāṇaṁ majjhekalyāṇaṁ pariyosānakalyāṇaṁ sātthaṁ sabyañjanaṁ kevalaparipuṇṇaṁ parisuddhaṁ brahmacariyaṁ pakāsetha, santi sattā apparajakkhajātikā, assavanatā dhammassa parihāyanti, bhavissanti dhammassa aññātāro. Api ca channaṁ channaṁ vassānaṁ accayena Bandhumatī rājadhānī upasaṅkamitabbā pātimokkhuddesāyā'ti".

87. Atha kho bhikkhave aññataro mahābrahmā Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa cetasā cetoparivitakkamaññāya seyyathāpi nāma balavā puriso samiñjitaṁ vā bāhaṁ pasāreyya, pasāritaṁ vā bāhaṁ samiñjeyya, evameva brahmaloke antarahito Vipassissa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa purato pāturahosi. Atha kho so bhikkhave mahābrahmā ekaṁsaṁ uttarāsaṅgaṁ karitvā yena Vipassī Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho, tenañjaliṁ paṇāmetvā Vipassiṁ Bhagavantaṁ Arahantaṁ Sammāsambuddhaṁ etadavoca "evametaṁ Bhagavā, evametaṁ Sugata. Mahā kho bhante etarahi bhikkhusaṁgho Bandhumatiyā rājadhāniyā paṭivasati aṭṭhasaṭṭhibhikkhusatasahassaṁ, anujānātu bhante Bhagavā bhikkhū 'caratha bhikkhave cārikaṁ bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṁ, mā ekena dve agamittha, desetha bhikkhave dhammaṁ

ādikalyāṇaṁ majjhekalyāṇaṁ pariyosānakalyāṇaṁ sātthaṁ sabyañjanaṁ kevalaparipuṇṇaṁ parisuddhaṁ brahmacariyaṁ pakāsetha, santi sattā apparajakkhajātikā, assavanatā dhammassa parihāyanti, bhavissanti dhammassa aññātāro'ti[1]. Api ca bhante mayaṁ tathā karissāma, yathā bhikkhū channaṁ channaṁ vassānaṁ accayena Bandhumatiṁ rājadhāniṁ upasaṅkamissanti pātimokkhuddesāyā"ti. Idamavoca bhikkhave so mahābrahmā, idaṁ vatvā Vipassiṁ Bhagavantaṁ Arahantaṁ Sammāsambuddhaṁ abhivādetvā padakkhiṇaṁ katvā tattheva antaradhāyi.

88. Atha kho bhikkhave Vipassī Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho sāyanhasamayaṁ paṭisallānā vuṭṭhito bhikkhū āmantesi—idha mayhaṁ bhikkhave rahogatassa paṭisallīnassa evaṁ cetaso parivitakko udapādi "mahā kho etarahi bhikkhusaṁgho Bandhumatiyā rājadhāniyā paṭivasati aṭṭhasaṭṭhibhikkhusatasahassaṁ. Yaṁnūnāhaṁ bhikkhū anujāneyyaṁ 'caratha bhikkhave cārikaṁ bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṁ, mā ekena dve agamittha, desetha bhikkhave dhammaṁ ādikalyāṇaṁ majjhekalyāṇaṁ pariyosānakalyāṇaṁ sātthaṁ sabyañjanaṁ kevalaparipuṇṇaṁ parisuddhaṁ brahmacariyaṁ pakāsetha, santi sattā apparajakkhajātikā, assavanatā dhammassa parihāyanti, bhavissanti dhammassa aññātāro. Api ca channaṁ channaṁ vassānaṁ accayena Bandhumatī rājadhānī upasaṅkamitabbā pātimokkhuddesāyā'ti".

Atha kho bhikkhave aññataro mahābrahmā mama cetasā cetoparivitakkamaññāya seyyathāpi nāma balavā puriso samiñjitaṁ vā bāhaṁ pasāreyya, pasāritaṁ vā bāhaṁ samiñjeyya, evameva brahmaloke antarahito mama purato pāturahosi. Atha kho so bhikkhave mahābrahmā ekaṁsaṁ uttarāsaṅgaṁ karitvā yenāhaṁ tenañjaliṁ paṇāmetvā maṁ etadavoca "evametaṁ Bhagavā, evametaṁ Sugata. Mahā kho bhante etarahi bhikkhusaṁgho Bandhumatiyā rājadhāniyā paṭivasati aṭṭhasaṭṭhibhikkhusatasahassaṁ, anujānātu bhante Bhagavā bhikkhū 'caratha bhikkhave cārikaṁ bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya

1. Aññātāro (sabbattha)

hitāya sukhāya devamanussānaṁ, mā ekena dve agamittha, desetha bhikkhave dhammaṁ -pa- santi sattā apparajakkhajātikā, assavanatā dhammassa parihāyanti, bhavissanti dhammassa aññātāro'ti. Api ca bhante mayaṁ tathā karissāma, yathā bhikkhū channaṁ channaṁ vassānaṁ accayena Bandhumatiṁ rājadhāniṁ upasaṅkamissanti pātimokkhuddesāyā"ti. Idamavoca bhikkhave so mahābrahmā, idaṁ vatvā maṁ abhivādetvā padakkhiṇaṁ katvā tattheva antaradhāyi.

Anujānāmi bhikkhave, caratha cārikaṁ bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṁ, mā ekena dve agamittha, desetha bhikkhave dhammaṁ ādikalyāṇaṁ majjhekalyāṇaṁ pariyosānakalyāṇaṁ sātthaṁ sabyañjanaṁ kevalaparipuṇṇaṁ parisuddhaṁ brahmacariyaṁ pakāsetha, santi sattā apparajakkhajātikā, assavanatā dhammassa parihāyanti, bhavissanti dhammassa aññātāro. Api ca bhikkhave channaṁ channaṁ vassānaṁ accayena Bandhumatī rājadhānī upasaṅkamitabbā pātimokkhuddesāyāti. Atha kho bhikkhave bhikkhū yebhuyyena ekāheneva janapadacārikaṁ pakkamiṁsu.

89. Tena kho pana samayena Jambudīpe caturāsīti āvāsasahassāni honti. Ekamhi hi vasse nikkhante devatā saddamanussāvesuṁ "nikkhantaṁ kho mārisā ekaṁ vassaṁ, pañca dāni vassāni sesāni, pañcannaṁ vassānaṁ accayena Bandhumatī rājadhānī upasaṅkamitabbā pātimokkhuddesāyā"ti. Dvīsu vassesu nikkhantesu. Tīsu vassesu nikkhantesu. Catūsu vassesu nikkhantesu. Pañcasu vassesu nikkhantesu devatā saddamanussāvesuṁ "nikkhantāni kho mārisā pañcavassāni, ekaṁ dāni vassaṁ sesaṁ, ekassa vassassa accayena Bandhumatī rājadhānī upasaṅkamitabbā pātimokkhuddesāyā"ti. Chasu vassesu nikkhantesu devatā saddamanussāvesuṁ "nikkhantāni kho mārisā chabbassāni, samayo dāni Bandhumatiṁ rājadhāniṁ upasaṅkamituṁ pātimokkhuddesāyā"ti. Atha kho te bhikkhave bhikkhū appekacce sakena iddhānubhāvena appekacce devatānaṁ iddhānubhāvena ekāheneva Bandhumatiṁ rājadhāniṁ upasaṅkamiṁsu pātimokkhuddesāyāti[1].

1. Pātimokkhuddesāya (?)

90. Tatra sudaṁ bhikkhave Vipassī Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho bhikkhusaṁghe evaṁ pātimokkhaṁ uddisati.

"Khantī paramaṁ tapo titikkhā,
Nibbānaṁ paramaṁ vadanti Buddhā.
Na hi pabbajito parūpaghātī,
Na samaṇo[1] hoti paraṁ viheṭhayanto.

Sabbapāpassa akaraṇaṁ, kusalassa upasampadā.
Sacittapariyodapanaṁ, etaṁ Buddhānasāsanaṁ.

Anūpavādo anūpaghāto[2], pātimokkhe ca saṁvaro.
Mattaññutā ca bhattasmiṁ, pantañca sayanāsanaṁ.
Adhicitte ca āyogo, etaṁ Buddhānasāsanan"ti.

Devatārocana

91. Ekamidāhaṁ bhikkhave samayaṁ Ukkaṭṭhāyaṁ viharāmi Subhagavane sālarājamūle, tassa mayhaṁ bhikkhave rahogatassa paṭisallīnassa evaṁ cetaso parivitakko udapādi "na kho so sattāvāso sulabharūpo, yo mayā anāvutthapubbo[3] iminā dīghena addhunā aññatra Suddhāvāsehi devehi. Yaṁnūnāhaṁ yena Suddhāvāsā devā tenupasaṅkameyyan"ti. Atha khvāhaṁ bhikkhave seyyathāpi nāma balavā puriso samiñjitaṁ vā bāhaṁ pasāreyya, pasāritaṁ vā bāhaṁ samiñjeyya, evameva Ukkaṭṭhāyaṁ Subhagavane sālarājamūle antarahito Avihesu devesu pāturahosiṁ. Tasmiṁ bhikkhave devanikāye anekāni devatāsahassāni anekāni devatāsatasahassāni[4] yenāhaṁ tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā maṁ abhivādetvā ekamantaṁ aṭṭhaṁsu. Ekamantaṁ ṭhitā kho bhikkhave tā devatā maṁ etadavocuṁ "ito so mārisā ekanavutikappe yaṁ Vipassī Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho loke udapādi. Vipassī mārisā Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho khattiyo jātiyā ahosi, khattiyakule udapādi. Vipassī mārisā Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho Koṇḍañño gottena

1. Samaṇo (Sī, Syā, I)
2. Anupavādo anupaghāto (I, Ka)
3. Anajjhāvuṭṭhapubbo (Ka-Sī, Ka)
4. Anekāni devatāsatāni anekāni devatāsahassāni (Syā)

ahosi. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa asītivassasahassāni āyuppamāṇaṁ ahosi. Vipassī mārisā Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho pāṭaliyā mūle abhisambuddho. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Khaṇḍatissaṁ nāma sāvakayugaṁ ahosi aggaṁ bhaddayugaṁ. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa tayo sāvakānaṁ sannipātā ahesuṁ. Eko sāvakānaṁ sannipāto ahosi atṭṭhasaṭṭhibhikkhusatasahassaṁ. Eko sāvakānaṁ sannipāto ahosi bhikkhusatasahassaṁ. Eko sāvakānaṁ sannipāto ahosi asītibhikkhusahassāni. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa ime tayo sāvakānaṁ sannipātā ahesuṁ sabbesaṁyeva khīṇāsavānaṁ. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Asoko nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Bandhumā nāma rājā pitā ahosi. Bandhumatī nāma devī mātā ahosi janetti. Bandhumassa rañño Bandhumatī nāma nagaraṁ rājadhānī ahosi. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa evaṁ abhinikkhamanaṁ ahosi evaṁ pabbajjā evaṁ padhānaṁ evaṁ abhisambodhi evaṁ dhammacakkappavattanaṁ. Te mayaṁ mārisā Vipassimhi Bhagavati brahmacariyaṁ caritvā kāmesu kāmacchandaṁ virājetvā idhūpapannā”ti -pa-.

Tasmiṁyeva kho bhikkhave devanikāye anekāni devatāsahassāni anekāni devatāsatasahassāni[1] yenāhaṁ tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā maṁ abhivādetvā ekamantaṁ aṭṭhaṁsu. Ekamantaṁ ṭhitā kho bhikkhave tā devatā maṁ etadavocuṁ “imasmiṁyeva kho mārisā bhaddakappe Bhagavā etarahi Arahaṁ Sammāsambuddho loke uppanno. Bhagavā mārisā khattiyo jātiyā khattiyakule uppanno. Bhagavā mārisā Gotamo gottena. Bhagavato mārisā appakaṁ āyuppamāṇaṁ parittaṁ lahukaṁ yo ciraṁ jīvati, so vassasataṁ appaṁ vā bhiyyo. Bhagavā mārisā assatthassa mūle abhisambuddho. Bhagavato mārisā Sāriputtamoggallānaṁ nāma sāvakayugaṁ ahosi aggaṁ

1. Anekāni devatāsatāni anekāni devatāsahassāni (Syā, evamuparipi)

bhaddayugaṁ. Bhagavato mārisā eko sāvakānaṁ sannipāto ahosi aḍḍhateḷasāni bhikkhusatāni. Bhagavato mārisā ayaṁ eko sāvakānaṁ sannipāto ahosi sabbesaṁyeva khīṇāsavānaṁ. Bhagavato mārisā Ānando nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko. Bhagavato mārisā Suddhodano nāma rājā pitā ahosi. Māyā nāma devī mātā ahosi janetti. Kapilavatthu nāma nagaraṁ rājadhānī ahosi. Bhagavato mārisā evaṁ abhinikkhamanaṁ ahosi evaṁ pabbajjā evaṁ padhānaṁ evaṁ abhisambodhi evaṁ dhammacakkappavattanaṁ. Te mayaṁ mārisā Bhagavati brahmacariyaṁ caritvā kāmesu kāmacchandaṁ virājetvā idhūpapannā”ti.

92. Atha khvāhaṁ bhikkhave Avihehi devehi saddhiṁ yena Atappā devā tenupasaṅkamiṁ -pa-. Atha khvāhaṁ bhikkhave Avihehi ca devehi Atappehi ca devehi saddhiṁ yena sudassā devā tenupasaṅkamiṁ. Atha khvāhaṁ bhikkhave Avihehi ca devehi Atappehi ca devehi Sudassehi ca devehi saddhiṁ yena Sudassī devā tenupasaṅkamiṁ. Atha khvāhaṁ bhikkhave Avihehi ca devehi Atappehi ca devehi Sudassehi ca devehi Sudassīhi ca devehi saddhiṁ yena Akaniṭṭhā devā tenupasaṅkamiṁ. Tasmiṁ bhikkhave devanikāye anekāni devatāsahassāni anekāni devatāsatasahassāni yenāhaṁ tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā maṁ abhivādetvā ekamantaṁ aṭṭhaṁsu.

Ekamantaṁ ṭhitā kho bhikkhave tā devatā maṁ etadavocuṁ “ito so mārisā ekanavutikappe yaṁ Vipassī Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho loke udapādi. Vipassī mārisā Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho khattiyo jātiyā ahosi, khattiyakule udapādi. Vipassī mārisā Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho Koṇḍañño gottena ahosi. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa asītivassasahassāni āyuppamāṇaṁ ahosi. Vipassī mārisā Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho pāṭaliyā mūle abhisambuddho. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Khaṇḍatissaṁ nāma sāvakayugaṁ ahosi aggaṁ bhaddayugaṁ. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa tayo sāvakānaṁ sannipātā ahesuṁ. Eko sāvakānaṁ sannipāto ahosi aṭṭhasaṭṭhibhikkhusatasahassaṁ. Eko sāvakānaṁ sannipāto

ahosi bhikkhusatasahassaṁ. Eko sāvakānaṁ sannipāto ahosi asītibhikkhusahassāni. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa ime tayo sāvakānaṁ sannipātā ahesuṁ sabbesaṁyeva khīṇāsavānaṁ. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Asoko nāma bhikkhu upaṭṭhāko ahosi aggupaṭṭhāko. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa Bandhumā nāma rājā pitā ahosi. Bandhumatī nāma devī mātā ahosi janetti. Bandhumassa rañño Bandhumatī nāma nagaraṁ rājadhānī ahosi. Vipassissa mārisā Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa evaṁ abhinikkhamanaṁ ahosi evaṁ pabbajjā evaṁ padhānaṁ evaṁ abhisambodhi evaṁ dhammacakkappavattanaṁ. Te mayaṁ mārisā Vipassimhi Bhagavati brahmacariyaṁ caritvā kāmesu kāmacchandaṁ virājetvā idhūpapannā"ti. Tasmiṁyeva kho bhikkhave devanikāye anekāni devatāsahassāni anekāni devatāsatasahassāni yenāhaṁ tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā maṁ abhivādetvā ekamantaṁ aṭṭhaṁsu. Ekamantaṁ ṭhitā kho bhikkhave tā devatā maṁ etadavocuṁ "ito so mārisā ekatiṁse kappe yaṁ Sikhī Bhagavā -pa-. Te mayaṁ mārisā Sikhimhi Bhagavati. Tasmiṁyeva kho mārisā ekatiṁse kappe yaṁ Vessabhū Bhagavā -pa-. Te mayaṁ mārisā Vessabhumhi Bhagavati -pa-. Imasmiṁyeva kho mārisā bhaddakappe Kakusandho Koṇāgamano Kassapo Bhagavā -pa-. Te mayaṁ mārisā Kakusandhamhi Koṇāgamanamhi Kassapamhi Bhagavati brahmacariyaṁ caritvā kāmesu kāmacchandaṁ virājetvā idhūpapannā"ti.

93. Tasmiṁyeva kho bhikkhave devanikāye anekāni devatāsahassāni anekāni devatāsatasahassāni yenāhaṁ tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā maṁ abhivādetvā ekamantaṁ aṭṭhaṁsu. Ekamantaṁ ṭhitā kho bhikkhave tā devatā maṁ etadavocuṁ "imasmiṁyeva kho mārisā bhaddakappe Bhagavā etarahi Arahaṁ Sammāsambuddho loke uppanno. Bhagavā mārisā khattiyo jātiyā, khattiyakule uppanno. Bhagavā mārisā Gotamo gottena. Bhagavato mārisā appakaṁ āyuppamāṇaṁ parittaṁ lahukaṁ yo ciraṁ jīvati, so vassasataṁ appaṁ vā bhiyyo. Bhagavā mārisā assatthassa mūle abhisambuddho. Bhagavato mārisā Sāriputtamoggallānaṁ nāma sāvakayugaṁ ahosi aggaṁ bhaddayugaṁ.

Bhagavato mārisā eko sāvakānaṁ sannipāto ahosi aḍḍhateḷasāni bhikkhusatāni. Bhagavato mārisā ayaṁ eko sāvakānaṁ sannipāto ahosi sabbesaṁyeva khīṇāsavānaṁ. Bhagavato mārisā Ānando nāma bhikkhu upaṭṭhāko aggupaṭṭhāko ahosi. Bhagavato mārisā Suddhodano nāma rājā pitā ahosi. Māyā nāma devī mātā ahosi janetti. Kapilavatthu nāma nagaraṁ rājadhānī ahosi. Bhagavato mārisā evaṁ abhinikkhamanaṁ ahosi evaṁ pabbajjā evaṁ padhānaṁ evaṁ abhisambodhi evaṁ dhammacakkappavattanaṁ. Te mayaṁ mārisā Bhagavati brahmacariyaṁ caritvā kāmesu kāmacchandaṁ virājetvā idhūpapannā”ti.

94. Iti kho bhikkhave Tathāgatassevesā dhammadhātu suppaṭividdhā, yassā dhammadhātuyā suppaṭividdhattā Tathāgato atīte Buddhe parinibbute chinnapapañce chinavaṭume pariyādinnavaṭṭe sabbadukkhavītivatte jātitopi anussarati, nāmatopi anussarati, gottatopi anussarati, āyuppamāṇatopi anussarati, sāvakayugatopi anussarati, sāvakasannipātatopi anussarati “evaṁjaccā te Bhagavanto ahesuṁ" itipi. “Evaṁnāmā evaṁgottā evaṁsīlā evaṁdhammā evaṁpaññā evaṁvihārī evaṁvimuttā te Bhagavanto ahesuṁ” itipīti.

Devatāpi Tathāgatassa etamatthaṁ ārocesuṁ, yena Tathāgato atīte Buddhe parinibbute chinnapapañce chinnavaṭume pariyādinnavaṭṭe sabbadukkhavītivatte jātitopi anussarati, nāmatopi anussarati, gottatopi anussarati, āyuppamāṇatopi anussarati, sāvakayugatopi anussarati, sāvakasannipātatopi anussarati “evaṁ jaccā te Bhagavanto ahesuṁ" itipi. “Evaṁnāmā evaṁgottā evaṁsīlā evaṁdhammā evaṁpaññā evaṁvihārī evaṁvimuttā te Bhagavanto ahesuṁ" itipīti.

Idamavoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṁ abhinandunti.

Mahāpadānasuttaṁ niṭṭhitaṁ paṭhamaṁ.

2. Mahānidānasutta

Paṭiccasamuppāda

95. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Kurūsu viharati Kammāsadhammaṁ nāma[1] Kurūnaṁ nigamo. Atha kho āyasmā Ānando yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi. Ekamantaṁ nisinno kho āyasmā Ānando Bhagavantaṁ etadavoca "acchariyaṁ bhante, abbhutaṁ bhante, yāva gambhīro cāyaṁ bhante paṭiccasamuppādo gambhīrāvabhāso ca, atha ca pana me uttānakuttānako viya khāyatī"ti. Mā hevaṁ Ānanda avaca, mā hevaṁ Ānanda avaca. Gambhīro cāyaṁ Ānanda paṭiccasamuppādo gambhīrāvabhāso ca, etassa Ānanda dhammassa ananubodhā appaṭivedhā evamayaṁ pajā tantākulakajātā kulagaṇṭhikajātā[2] muñjapabbajabhūtā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ saṁsāraṁ nātivattati.

96. Atthi idappaccayā jarāmaraṇanti iti puṭṭhena satā Ānanda atthītissa vacanīyaṁ. Kiṁ paccayā jarāmaraṇanti iti ce vadeyya, jātipaccayā jarāmaraṇanti iccassa vacanīyaṁ.

Atthi idappaccayā jātīti iti puṭṭhena satā Ānanda atthītissa vacanīyaṁ. Kiṁ paccayā jātīti iti ce vadeyya, bhavapaccayā jātīti iccassa vacanīyaṁ.

Atthi idappaccayā bhavoti iti puṭṭhena satā Ānanda atthītissa vacanīyaṁ. Kiṁ paccayā bhavoti iti ce vadeyya, upādānapaccayā bhavoti iccassa vacanīyaṁ.

Atthi idappaccayā upādānanti iti puṭṭhena satā Ānanda atthītissa vacanīyaṁ. Kiṁ paccayā upādānanti iti ce vadeyya, taṇhāpaccayā upādānanti iccassa vacanīyaṁ.

---

1. Kammāsadammaṁ nāma (Syā)
2. Gulāguṇṭhikajātā (Sī, I), guṇagaṇṭhikajātā (Syā)

Atthi idappaccayā taṇhāti iti puṭṭhena satā Ānanda atthītissa vacanīyaṁ. Kiṁ paccayā taṇhāti iti ce vadeyya, vedanāpaccayā taṇhāti iccassa vacanīyaṁ.

Atthi idappaccayā vedanāti iti puṭṭhena satā Ānanda atthītissa vacanīyaṁ. Kiṁ paccayā vedanāti iti ce vadeyya, phassapaccayā vedanāti iccassa vacanīyaṁ.

Atthi idappaccayā phassoti iti puṭṭhena satā Ānanda atthītissa vacanīyaṁ. Kiṁ paccayā phassoti iti ce vadeyya, nāmarūpapaccayā phassoti iccassa vacanīyaṁ.

Atthi idappaccayā nāmarūpanti iti puṭṭhena satā Ānanda atthītissa vacanīyaṁ. Kiṁ paccayā nāmarūpanti iti ce vadeyya, viññāṇapaccayā nāmarūpanti iccassa vacanīyaṁ.

Atthi idappaccayā viññāṇanti iti puṭṭhena satā Ānanda atthītissa vacanīyaṁ. Kiṁ paccayā viññāṇanti iti ce vadeyya, nāmarūpapaccayā viññāṇanti iccassa vacanīyaṁ.

97. Iti kho Ānanda nāmarūpapaccayā viññāṇaṁ, viññāṇapaccayā nāmarūpaṁ, nāmarūpapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā taṇhā, taṇhāpaccayā upādānaṁ, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇaṁ sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā sambhavanti, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

98. Jātipaccayā jarāmaraṇanti iti kho panetaṁ vuttaṁ, tadānanda imināpetaṁ pariyāyena veditabbaṁ, yathā jātipaccayā jarāmaraṇaṁ. Jāti ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṁ sabbathāsabbaṁ kassaci kimhici, seyyathidaṁ, devānaṁ vā devattāya, gandhabbānaṁ vā gandhabbattāya, yakkhānaṁ vā yakkhattāya, bhūtānaṁ vā bhūtattāya, manussānaṁ vā manussattāya, catuppadānaṁ vā catuppadattāya, pakkhīnaṁ vā pakkhittāya, sarisapānaṁ vā sarīsapattāya[1], tesaṁ tesaṁ ca hi Ānanda sattānaṁ

1. Siriṁ sapānaṁ siriṁ sapattāya (Sī, Syā)

tadattāya jāti nābhavissa, sabbaso jātiyā asati jātinirodhā api nu kho jarāmaraṇaṁ paññāyethāti. No hetaṁ bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etaṁ nidānaṁ esa samudayo esa paccayo jarāmaraṇassa, yadidaṁ jāti.

99. Bhavapaccayā jātīti iti kho panetaṁ vuttaṁ, tadānanda imināpetaṁ pariyāyena veditabbaṁ, yathā bhavapaccayā jāti. Bhavo ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṁ sabbathāsabbaṁ kassaci kimhici, seyyathidaṁ, kāmabhavo vā rūpabhavo vā arūpabhavo vā. Sabbaso bhave asati bhavanirodhā api nu kho jāti paññāyethāti. No hetaṁ bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etaṁ nidānaṁ esa samudayo esa paccayo jātiyā, yadidaṁ bhavo.

100. Upādānapaccayā bhavoti iti kho panetaṁ vuttaṁ, tadānanda imināpetaṁ pariyāyena veditabbaṁ, yathā upādānapaccayā bhavo. Upādānaṁ ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṁ sabbathāsabbaṁ kassaci kimhici, seyyathidaṁ, kāmupādānaṁ vā diṭṭhupādānaṁ vā sīlabbatupādānaṁ vā attavādupādānaṁ vā. Sabbaso upādāne asati upādānanirodhā api nu kho bhavo paññāyethāti. No hetaṁ bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etaṁ nidānaṁ esa samudayo esa paccayo bhavassa, yadidaṁ upādānaṁ.

101. Taṇhāpaccayā upādānanti iti kho panetaṁ vuttaṁ, tadānanda imināpetaṁ pariyāyena veditabbaṁ, yathā taṇhāpaccayā upādānaṁ. Taṇhā ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṁ sabbathāsabbaṁ kassaci kimhici, seyyathidaṁ, rūpataṇhā saddataṇhā gandhataṇhā rasataṇhā phoṭṭhabbataṇhā dhammataṇhā. Sabbaso taṇhāya asati taṇhānirodhā api nu kho upādānaṁ paññāyethāti. No hetaṁ bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etaṁ nidānaṁ esa samudayo esa paccayo upādānassa, yadidaṁ taṇhā.

102. Vedanāpaccayā taṇhāti iti kho panetaṁ vuttaṁ, tadānanda imināpetaṁ pariyāyena veditabbaṁ, yathā vedanāpaccayā taṇhā.

Vedanā ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṁ sabbathāsabbaṁ kassaci kimhici, seyyathidaṁ, cakkhusamphassajā vedanā sotasamphassajā vedanā ghānasamphassajā vedanā jivhāsamphassajā vedanā kāyasamphassajā vedanā manosamphassajā vedanā. Sabbaso vedanāya asati vedanānirodhā api nu kho taṇhā paññāyethāti. No hetaṁ bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etaṁ nidānaṁ esa samudayo esa paccayo taṇhāya, yadidaṁ vedanā.

103. Iti kho panetaṁ Ānanda vedanaṁ paṭicca taṇhā, taṇhaṁ paṭicca pariyesanā, pariyesanaṁ paṭicca lābho, lābhaṁ paṭicca vinicchayo, vinicchayaṁ paṭicca chandarāgo, chandarāgaṁ paṭicca ajjhosānaṁ, ajjhosānaṁ paṭicca pariggaho, pariggahaṁ paṭicca macchariyaṁ, macchariyaṁ paṭicca ārakkho. Ārakkhādhikaraṇaṁ daṇḍādāna satthādāna kalaha viggaha vivāda tuvaṁtuvaṁ pesuññamusāvādā aneke pāpakā akusalā dhammā sambhavanti.

104. Ārakkhādhikaraṇaṁ[1] daṇḍādāna satthādāna kalaha viggaha vivādatuvaṁtuvaṁ pesuñña musāvādā aneke pāpakā akusalā dhammā sambhavantīti iti kho panetaṁ vuttaṁ, tadānanda imināpetaṁ pariyāyena veditabbaṁ, yathā ārakkhādhikaraṇaṁ daṇḍādāna satthādāna kalaha viggaha vivāda tuvaṁtuvaṁpesuñña musāvādā aneke pāpakā akusalā dhammā sambhavanti. Ārakkho ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṁ sabbathāsabbaṁ kassaci kimhici, sabbaso ārakkhe asati ārakkhanirodhā api nu kho daṇḍādāna satthādāna kalaha viggaha vivāda tuvaṁ tuvaṁ pesuñña musāvādā aneke pāpakā akusalā dhammā sambhaveyyunti. No hetaṁ bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etaṁ nidānaṁ esa samudayo esa paccayo daṇḍādāna satthādāna kalaha viggaha vivāda tuvaṁtuvaṁ pesuñña musāvādānaṁ anekesaṁ pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ sambhavāya, yadidaṁ ārakkho.

105. Macchariyaṁ paṭicca ārakkhoti iti kho panetaṁ vuttaṁ, tadānanda imināpetaṁ pariyāyena veditabbaṁ, yathā macchariyaṁ paṭicca ārakkho. Macchariyaṁ ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṁ sabbathāsabbaṁ kassaci

1. Ārakkhaṁ paṭicca ārakkhādhikaraṇaṁ (Syā)

kimhici, sabbaso macchariye asati macchariyanirodhā api nu kho ārakkho paññāyethāti. No hetaṁ bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etaṁ nidānaṁ esa samudayo esa paccayo ārakkhassa, yadidaṁ macchariyaṁ.

106. Pariggahaṁ paṭicca macchariyanti iti kho panetaṁ vuttaṁ, tadānanda imināpetaṁ pariyāyena veditabbaṁ, yathā pariggahaṁ paṭicca macchariyaṁ. Pariggaho ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṁ sabbathāsabbaṁ kassaci kimhici, sabbaso pariggahe asati pariggahanirodhā api nu kho macchariyaṁ paññāyethāti. No hetaṁ bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etaṁ nidānaṁ esa samudayo esa paccayo macchariyassa, yadidaṁ pariggaho.

107. Ajjhosānaṁ paṭicca pariggahoti iti kho panetaṁ vuttaṁ, tadānanda imināpetaṁ pariyāyena veditabbaṁ, yathā ajjhosānaṁ paṭicca pariggaho. Ajjhosānaṁ ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṁ sabbathāsabbaṁ kassaci kimhici, sabbaso ajjhosāne asati ajjhosānanirodhā api nu kho pariggaho paññāyethāti. No hetaṁ bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etaṁ nidānaṁ esa samudayo esa paccayo pariggahassa, yadidaṁ ajjhosānaṁ.

108. Chandarāgaṁ paṭicca ajjhosānanti iti kho panetaṁ vuttaṁ, tadānanda imināpetaṁ pariyāyena veditabbaṁ, yathā chandarāgaṁ paṭicca ajjhosānaṁ. Chandarāgo ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṁ sabbathāsabbaṁ kassaci kimhici, sabbaso chandarāge asati chandarāganirodhā api nu kho ajjhosānaṁ paññāyethāti. No hetaṁ bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etaṁ nidānaṁ esa samudayo esa paccayo ajjhosānassa, yadidaṁ chandarāgo.

109. Vinicchayaṁ paṭicca chandarāgoti iti kho panetaṁ vuttaṁ, tadānanda imināpetaṁ pariyāyena veditabbaṁ, yathā vinicchayaṁ paṭicca chandarāgo. Vinicchayo ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṁ sabbathāsabbaṁ kassaci kimhici, sabbaso vinicchaye asati vinicchayanirodhā api nu kho chandarāgo paññāyethāti. No hetaṁ bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etaṁ nidānaṁ esa samudayo esa paccayo chandarāgassa, yadidaṁ vinicchayo.

110. Lābhaṁ paṭicca vinicchayoti iti kho panetaṁ vuttaṁ, tadānanda imināpetaṁ pariyāyena veditabbaṁ, yathā lābhaṁ paṭicca vinicchayo. Lābho ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṁ sabbathāsabbaṁ kassaci kimhici, sabbaso lābhe asati lābhanirodhā api nu kho vinicchayo paññāyethāti. No hetaṁ bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etaṁ nidānaṁ esa samudayo esa paccayo vinicchayassa, yadidaṁ lābho.

111. Pariyesanaṁ paṭicca lābhoti iti kho panetaṁ vuttaṁ, tadānanda imināpetaṁ pariyāyena veditabbaṁ, yathā pariyesanaṁ paṭicca lābho. Pariyesanā ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṁ sabbathāsabbaṁ kassaci kimhici, sabbaso pariyesanāya asati pariyesanānirodhā api nu kho lābho paññāyethāti. No hetaṁ bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etaṁ nidānaṁ esa samudayo esa paccayo lābhassa, yadidaṁ pariyesanā.

112. Taṇhaṁ paṭicca pariyesanāti iti kho panetaṁ vuttaṁ, tadānanda imināpetaṁ pariyāyena veditabbaṁ, yathā taṇhaṁ paṭicca pariyesanā. Taṇhā ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṁ sabbathāsabbaṁ kassaci kimhici, seyyathidaṁ, kāmataṇhā bhavataṇhā vibhavataṇhā. Sabbaso taṇhāya asati taṇhānirodhā api nu kho pariyesanā paññāyethāti. No hetaṁ bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etaṁ nidānaṁ esa samudayo esa paccayo pariyesanāya, yadidaṁ taṇhā. Iti kho Ānanda ime dve dhammā[1] dvayena vedanāya ekasamosaraṇā bhavanti.

113. Phassapaccayā vedanāti iti kho panetaṁ vuttaṁ, tadānanda imināpetaṁ pariyāyena veditabbaṁ, yathā phassapaccayā vedanā. Phasso ca hi Ānanda nābhavissa sabbenasabbaṁ sabbathāsabbaṁ kassaci kimhici, seyyathidaṁ, cakkhusamphasso sotasamphasso ghānasamphasso jivhāsamphasso kāyasamphasso manosamphasso. Sabbaso phasse asati phassanirodhā api nu kho vedanā paññāyethāti. No hetaṁ bhante.

---

1. Ime dhammā (Ka)

Tasmātihānanda eseva hetu etaṁ nidānaṁ esa samudayo esa paccayo vedanāya, yadidaṁ phasso.

114. Nāmarūpapaccayā phassoti iti kho panetaṁ vuttaṁ, tadānanda imināpetaṁ pariyāyena veditabbaṁ, yathā nāmarūpapaccayā phasso. Yehi Ānanda ākārehi yehi liṅgehi yehi nimittehi yehi uddesehi nāmakāyassa paññatti hoti, tesu ākāresu tesu liṅgesu tesu nimittesu tesu uddesesu asati api nu kho rūpakāye adhivacanasamphasso paññāyethāti. No hetaṁ bhante. Yehi Ānanda ākārehi yehi liṅgehi yehi nimittehi yehi uddesehi rūpakāyassa paññatti hoti, tesu ākāresu -pa- tesu uddesesu asati api nu kho nāmakāye paṭighasamphasso paññāyethāti. No hetaṁ bhante. Yehi Ānanda ākārehi -pa- yehi uddesehi nāmakāyassa ca rūpakāyassa ca paññatti hoti, tesu ākāresu -pa- tesu uddesesu asati api nu kho adhivacanasamphasso vā paṭighasamphasso vā paññāyethāti. No hetaṁ bhante. Yehi Ānanda ākārehi -pa- yehi uddesehi nāmarūpassa paññatti hoti, tesu ākāresu -pa- tesu uddesesu asati api nu kho phasso paññāyethāti. No hetaṁ bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etaṁ nidānaṁ esa samudayo esa paccayo phassassa, yadidaṁ nāmarūpaṁ.

115. Viññāṇapaccayā nāmarūpanti iti kho panetaṁ vuttaṁ, tadānanda imināpetaṁ pariyāyena veditabbaṁ, yathā viññāṇapaccayā nāmarūpaṁ. Viññāṇañca hi Ānanda mātukucchismiṁ na okkamissatha, api nu kho nāmarūpaṁ mātukucchismiṁ samuccissathāti. No hetaṁ bhante. Viññāṇañca hi Ānanda mātukucchismiṁ okkamitvā vokkamissatha, api nu kho nāmarūpaṁ itthattāya abhinibbattissathāti. No hetaṁ bhante. Viññāṇañca hi Ānanda daharasseva sato vocchijjissatha kumārakassa vā kumārikāya vā, api nu kho nāmarūpaṁ vuddhiṁ virūḷhiṁ vepullaṁ āpajjissathāti. No hetaṁ bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etaṁ nidānaṁ esa samudayo esa paccayo nāmarūpassa, yadidaṁ viññāṇaṁ.

116. Nāmarūpapaccayā viññāṇanti iti kho panetaṁ vuttaṁ, tadānanda imināpetaṁ pariyāyena veditabbaṁ, yathā nāmarūpapaccayā viññāṇaṁ. Viññāṇañca hi Ānanda nāmarūpe patiṭṭhaṁ na labhissatha, api nu kho āyatiṁ jātijarāmaraṇaṁ dukkhasamudayasambhavo[1] paññāyethāti. No hetaṁ bhante. Tasmātihānanda eseva hetu etaṁ nidānaṁ esa samudayo esa paccayo viññāṇassa yadidaṁ nāmarūpaṁ, ettāvatā kho Ānanda jāyetha vā jīyetha[2] vā mīyetha[3] vā cavetha vā upapajjetha vā. Ettāvatā adhivacanapatho, ettāvatā niruttipatho, ettāvatā paññattipatho, ettāvatā paññāvacaraṁ, ettāvatā vaṭṭaṁ vattati itthattaṁ paññāpanāya yadidaṁ nāmarūpaṁ saha viññāṇena aññamaññapaccayatā pavattati.

Attapaññatti

117. Kittāvatā ca Ānanda attānaṁ paññapento paññapeti. Rūpiṁ vā hi Ānanda parittaṁ attānaṁ paññapento paññapeti "rūpī me paritto attā"ti. Rūpiṁ vā hi Ānanda anantaṁ attānaṁ paññapento paññapeti "rūpī me ananto attā"ti. Arūpiṁ vā hi Ānanda parittaṁ attānaṁ paññapento paññapeti "arūpī me paritto attā"ti. Arūpiṁ vā hi Ānanda anantaṁ attānaṁ paññapento paññapeti "arūpī me ananto attā"ti.

118. Tatrānanda yo so rūpiṁ parittaṁ attānaṁ paññapento paññapeti, etarahi vā so rūpiṁ parittaṁ attānaṁ paññapento paññapeti, tattha bhāviṁ vā so rūpiṁ parittaṁ attānaṁ paññapento paññapeti, "atathaṁ vā pana santaṁ tathattāya upakappessāmī"ti iti vā panassa hoti. Evaṁ santaṁ kho Ānanda rūpiṁ[4] parittattānudiṭṭhi anusetīti iccālaṁ vacanāya.

Tatrānanda yo so rūpiṁ anantaṁ attānaṁ paññapento paññapeti, etarahi vā so rūpiṁ anantaṁ attānaṁ paññapento paññapeti, tattha bhāviṁ vā so rūpiṁ anantaṁ attānaṁ paññapento paññapeti, "atathaṁ vā

---

1. Jātijarāmaraṇadukkhasamudayasambhavo (Sī, Syā, I)
2. Jiyyetha (Ka)
3. Miyyetha (Ka)
4. Rūpī (Ka)

pana santaṁ tathattāya upakappessāmī”ti iti vā panassa hoti. Evaṁ santaṁ kho Ānanda rūpiṁ[1] anantattānudiṭṭhi anusetīti iccālaṁ vacanāya.

Tatrānanda yo so arūpiṁ parittaṁ attānaṁ paññapento paññapeti, etarahi vā so arūpiṁ parittaṁ attānaṁ paññāpento paññapeti, tattha bhāviṁ vā so arūpiṁ parittaṁ attānaṁ paññapento paññapeti, “atathaṁ vā pana santaṁ tathattāya upakappessāmī”ti iti vā panassa hoti. Evaṁ santaṁ kho Ānanda arūpiṁ[2] parittattānudiṭṭhi anusetīti iccālaṁ vacanāya.

Tatrānanda yo so arūpiṁ anantaṁ attānaṁ paññapento paññapeti, etarahi vā so arūpiṁ anantaṁ attānaṁ paññapento paññapeti, tattha bhāviṁ vā so arūpiṁ anantaṁ attānaṁ paññapento paññapeti, “atathaṁ vā pana santaṁ tathattāya upakappessāmī”ti iti vā panassa hoti. Evaṁ santaṁ kho Ānanda arūpiṁ[2] anantattānudiṭṭhi anusetīti iccālaṁ vacanāya. Ettāvatā kho Ānanda attānaṁ paññapento paññapeti.

Na attapaññatti

119. Kittāvatā ca Ānanda attānaṁ napaññapento na paññapeti. Rūpiṁ vā hi Ānanda parittaṁ attānaṁ napaññapento na paññapeti “rūpī me paritto attā”ti. Rūpiṁ vā hi Ānanda anantaṁ attānaṁ napaññapento na paññapeti “rūpī me ananto attā”ti. Arūpiṁ vā hi Ānanda parittaṁ attānaṁ napaññapento na paññapeti “arūpī me paritto attā”ti. Arūpiṁ vā hi Ānanda anantaṁ attānaṁ napaññapento na paññapeti “arūpī me ananto attā”ti.

120. Tatrānanda yo so rūpiṁ parittaṁ attānaṁ napaññapento na paññapeti, etarahi vā so rūpiṁ parittaṁ attānaṁ napaññapento na paññapeti, tattha bhāviṁ vā so rūpiṁ parittaṁ attānaṁ napaññapento na paññapeti, “atathaṁ vā pana santaṁ tathattāya upakappessāmī”ti iti vā panassa na hoti. Evaṁ santaṁ kho Ānanda rūpiṁ parittattānudiṭṭhi nānusetī”ti iccālaṁ vacanāya.

---

1. Rūpī (Ka) 2. Arūpī (Ka)

Tatrānanda yo so rūpiṁ anantaṁ attānaṁ napaññapento na paññapeti, etarahi vā so rūpiṁ anantaṁ attānaṁ napaññapento na paññapeti, tattha bhāviṁ vā so rūpiṁ anantaṁ attānaṁ napaññapento na paññapeti, "atathaṁ vā pana santaṁ tathattāya upakappessāmī"ti iti vā panassa na hoti. Evaṁ santaṁ kho Ānanda rūpiṁ anantattānudiṭṭhi nānusetī"ti iccālaṁ vacanāya.

Tatrānanda yo so arūpiṁ parittaṁ attānaṁ napaññapento na paññapeti. Etarahi vā so arūpiṁ parittaṁ attānaṁ napaññapento na paññapeti, tattha bhāviṁ vā so arūpiṁ parittaṁ attānaṁ napaññapento na paññapeti, "atathaṁ vā pana santaṁ tathattāya upakappessāmī"ti iti vā panassa na hoti. Evaṁ santaṁ kho Ānanda arūpiṁ parittattānudiṭṭhi nānusetīti iccālaṁ vacanāya.

Tatrānanda yo so arūpiṁ anantaṁ attānaṁ napaññapento na paññapeti, etarahi vā so arūpiṁ anantaṁ attānaṁ napaññapento na paññapeti, tattha bhāviṁ vā so arūpiṁ anantaṁ attānaṁ napaññapento na paññapeti, "atathaṁ vā pana santaṁ tathattāya upakappessāmī"ti iti vā panassa na hoti. Evaṁ santaṁ kho Ānanda arūpiṁ anantattānudiṭṭhi nānusetīti iccālaṁ vacanāya. Ettāvatā kho Ānanda attānaṁ napaññapento na paññapeti.

Attasamanupassanā

121. Kittāvatā ca Ānanda attānaṁ samanupassamāno samanupassati. Vedanaṁ vā hi Ānanda attānaṁ samanupassamāno samanupassati "vedanā me attā"ti. "Naheva kho me vedanā attā appaṭisaṁvedano me attā"ti, iti vā hi Ānanda attānaṁ samanupassamāno samanupassati. "Na heva kho me vedanā attā, nopi appaṭisaṁvedano me attā, attā me vediyati, vedanādhammo hi me attā"ti, iti vā hi Ānanda attānaṁ samanupassamāno samanupassati.

122. Tatrānanda yo so evamāha "vedanā me attā"ti. So evamassa vacanīyo "tisso kho imā āvuso vedanā sukhā vedanā dukkhā vedanā adukkhamasukhā vedanā. Imāsaṁ kho tvaṁ

tissannaṁ vedanānaṁ katamaṁ attato samanupassasī”ti. Yasmiṁ Ānanda samaye sukhaṁ vedanaṁ vedeti, neva tasmiṁ samaye dukkhaṁ vedanaṁ vedeti, na adukkhamasukhaṁ vedanaṁ vedeti, sukhaṁyeva tasmiṁ samaye vedanaṁ vedeti. Yasmiṁ Ānanda samaye dukkhaṁ vedanaṁ vedeti, neva tasmiṁ samaye sukhaṁ vedanaṁ vedeti, na adukkhamasukhaṁ vedanaṁ vedeti, dukkhaṁyeva tasmiṁ samaye vedanaṁ vedeti. Yasmiṁ Ānanda samaye adukkhamasukhaṁ vedanaṁ vedeti, neva tasmiṁ samaye sukhaṁ vedanaṁ vedeti, na dukkhaṁ vedanaṁ vedeti, adukkhamasukhaṁyeva tasmiṁ samaye vedanaṁ vedeti.

123. Sukhāpi kho Ānanda vedanā aniccā saṅkhatā paṭiccasamuppannā khayadhammā vayadhammā virāgadhammā nirodhadhammā. Dukkhāpi kho Ānanda vedanā aniccā saṅkhatā paṭiccasamuppannā khayadhammā vayadhammā virāgadhammā nirodhadhammā. Adukkhamasukhāpi kho Ānanda vedanā aniccā saṅkhatā paṭiccasamuppannā khayadhammā vayadhammā virāgadhammā nirodhadhammā. Tassa sukhaṁ vedanaṁ vediyamānassa “eso me attā”ti hoti. Tassāyeva sukhāya vedanāya nirodhā “byagā[1] me attā”ti hoti. Dukkhaṁ vedanaṁ vediyamānassa “eso me attā”ti hoti. Tassāyeva dukkhāya vedanāya nirodhā “byagā me attā”ti hoti. Adukkhamasukhaṁ vedanaṁ vediyamānassa “eso me attā”ti hoti. Tassāyeva adukkhamasukhāya vedanāya nirodhā “byagā me attā”ti hoti. Iti so diṭṭhevadhamme aniccasukhadukkhavokiṇṇaṁ uppādavayadhammaṁ attānaṁ samanupassamāno samanupassati, yo so evamāha “vedanā me attā”ti. Tasmātihānanda etenapetaṁ nakkhamati “vedanā me attā”ti samanupassituṁ.

124. Tatrānanda yo so evamāha “na heva kho me vedanā attā, appaṭisaṁvedano me attā”ti. So evamassa vacanīyo “yattha panāvuso sabbaso vedayitaṁ natthi, api nu kho tattha ‘ayamahamasmī’ti siyā”ti. No hetaṁ bhante. Tasmātihānanda etenapetaṁ nakkhamati “na heva kho me vedanā attā, appaṭisaṁvedano me attā”ti samanupassituṁ.

---

1. Byaggā (Sī, Ka)

125. Tatrānanda yo so evamāha "na heva kho me vedanā attā, nopi appaṭisaṁvedano me attā, attā me vediyati, vedanādhammo hi me attā"ti. So evamassa vacanīyo "vedanā ca hi āvuso sabbenasabbaṁ sabbathāsabbaṁ aparisesā nirujjheyyuṁ. Sabbaso vedanāya asati vedanānirodhā api nu kho tattha 'ayamahamasmī'ti siyā"ti. No hetaṁ bhante. Tasmātihānanda etenapetaṁ nakkhamati "na heva kho me vedanā attā, nopi appaṭisaṁvedano me attā, attā me vediyati, vedanādhammo hi me attā"ti samanupassituṁ.

126. Yato kho Ānanda bhikkhu neva vedanaṁ attānaṁ samanupassati, nopi appaṭisaṁvedanaṁ attānaṁ samanupassati, nopi "attā me vediyati, vedanādhammo hi me attā"ti samanupassati. So evaṁ nasamanupassanto na ca kiñci loke upādiyati, anupādiyaṁ na paritassati, aparitassaṁ[1] paccattaññeva parinibbāyati, "khīṇā jāti, vusitaṁ brahmacariyaṁ, kataṁ karaṇīyaṁ, nāparaṁ itthattāyā"ti pajānāti. Evaṁ vimuttacittaṁ kho Ānanda bhikkhuṁ yo evaṁ vadeyya "hoti Tathāgato paraṁ maraṇā itissa[2] diṭṭhī"ti, tadakallaṁ. "Na hoti Tathāgato paraṁ maraṇā itissa diṭṭhī"ti, tadakallaṁ. "Hoti ca na ca hoti Tathāgato paraṁ maraṇā itissa diṭṭhī"ti, tadakallaṁ. "Neva hoti na na hoti Tathāgato paraṁ maraṇā itissa diṭṭhī"ti, tadakallaṁ. Taṁ kissa hetu. Yāvatā Ānanda adhivacanaṁ yāvatā adhivacanapatho, yāvatā nirutti yāvatā niruttipatho, yāvatā paññatti yāvatā paññattipatho, yāvatā paññā yāvatā paññāvacaraṁ, yāvatā vaṭṭaṁ[3] yāvatā vaṭṭati[3], tadabhiññāvimutto bhikkhu, tadabhiññāvimuttaṁ bhikkhuṁ "na jānāti na passati itissa diṭṭhī"ti, tadakallaṁ.

Sattaviññāṇaṭṭhiti

127. Satta kho Ānanda[4] viññāṇaṭṭhitiyo. Dve āyatanāni. Katamā satta. Santānanda sattā nānattakāyā nānattasaññino, seyyathāpi

---

1. Aparitassanaṁ (Ka)
2. Iti sā (Aṭṭhakathāyaṁ pāṭhantaraṁ)
3-3. Yāvatā vaṭṭaṁ vaṭṭati (Ka-Sī)
4. Satta kho imā Ānanda (Ka-Sī, Syā)

manussā ekacce ca devā ekacce ca vinipātikā, ayaṁ paṭhamā viññāṇaṭṭhiti. Santānanda sattā nānattakāyā ekattasaññino, seyyathāpi devā brahmakāyikā paṭhamābhinibbattā, ayaṁ dutiyā viññāṇaṭṭhiti. Santānanda sattā ekattakāyā nānattasaññino, seyyathāpi devā Ābhassarā, ayaṁ tatiyā viññāṇaṭṭhiti. Santānanda sattā ekattakāyā ekattasaññino, seyyathāpi devā Subhakiṇhā, ayaṁ catutthī viññāṇaṭṭhiti. Santānanda sattā sabbaso rūpasaññānaṁ samatikkamā paṭighasaññānaṁ atthaṅgamā nānattasaññānaṁ amanasikārā "ananto ākāso"ti Ākāsānañcāyatanūpagā, ayaṁ pañcamī viññāṇaṭṭhiti. Santānanda sattā sabbaso ākāsānañcāyatanaṁ samatikkamma "anantaṁ viññāṇan"ti Viññāṇañcāyatanūpagā, ayaṁ chaṭṭhī viññāṇaṭṭhiti. Santānanda sattā sabbaso viññāṇañcāyatanaṁ samatikkamma "natthi kiñcī"ti Ākiñcaññāyatanūpagā, ayaṁ sattamī viññāṇaṭṭhiti. Asaññasattāyatanaṁ nevasaññānāsaññāyatanameva dutiyaṁ.

128. Tatrānanda yāyaṁ paṭhamā viññāṇaṭṭhiti nānattakāyā nānattasaññino, seyyathāpi manussā ekacce ca devā ekacce ca vinipātikā. Yo nu kho Ānanda tañca pajānāti, tassā ca samudayaṁ pajānāti, tassā ca atthaṅgamaṁ pajānāti, tassā ca assādaṁ pajānāti, tassā ca ādīnavaṁ pajānāti, tassā ca nissaraṇaṁ pajānāti, kallaṁ nu tena tadabhinanditunti. No hetaṁ bhante -pa-. Tatrānanda yamidaṁ asaññasattāyatanaṁ. Yo nu kho Ānanda tañca pajānāti, tassa ca samudayaṁ pajānāti, tassa ca atthaṅgamaṁ pajānāti, tassa ca assādaṁ pajānāti, tassa ca ādīnavaṁ pajānāti, tassa ca nissaraṇaṁ pajānāti, kallaṁ nu tena tadabhinanditunti. No hetaṁ bhante. Tatrānanda yamidaṁ nevasaññānāsaññāyatanaṁ. Yo nu kho Ānanda tañca pajānāti, tassa ca samudayaṁ pajānāti, tassa ca atthaṅgamaṁ pajānāti, tassa ca assādaṁ pajānāti, tassa ca ādīnavaṁ pajānāti, tassa ca nissaraṇaṁ pajānāti, kallaṁ nu tena tadabhinanditunti. No hetaṁ bhante. Yato kho Ānanda bhikkhu imāsañca sattannaṁ viññāṇaṭṭhitīnaṁ imesañca dvinnaṁ āyatanānaṁ samudayañca atthaṅgamañca assādañca ādīnavañca nissaraṇañca yathābhūtaṁ viditvā anupādā vimutto hoti. Ayaṁ vuccatānanda bhikkhu paññāvimutto.

Aṭṭhavimokkhā

129. Aṭṭha kho ime Ānanda vimokkhā. Katame aṭṭha. Rūpī rūpāni passati, ayaṁ paṭhamo vimokkho. Ajjhattaṁ arūpasaññī bahiddhā rūpāni passati, ayaṁ dutiyo vimokkho. Subhanteva adhimutto hoti, ayaṁ tatiyo vimokkho. Sabbaso rūpasaññānaṁ samatikkamā paṭighasaññānaṁ atthaṅgamā nānattasaññānaṁ amanasikārā "ananto ākāso"ti Ākāsānañcāyatanaṁ upasampajja viharati, ayaṁ catuttho vimokkho. Sabbaso Ākāsānañcāyatanaṁ samatikkamma "anantaṁ viññāṇan"ti Viññāṇañcāyatanaṁ upasampajja viharati, ayaṁ pañcamo vimokkho. Sabbaso Viññāṇañcāyatanaṁ samatikkamma "natthi kiñcī"ti ākiñcaññāyatanaṁ upasampajja viharati, ayaṁ chaṭṭho vimokkho. Sabbaso ākiñcaññāyatanaṁ samatikkamma Nevasaññānāsaññāyatanaṁ upasampajja viharati, ayaṁ sattamo vimokkho. Sabbaso Nevasaññānāsaññāyatanaṁ samatikkamma saññāvedayitanirodhaṁ upasampajja viharati, ayaṁ aṭṭhamo vimokkho. Ime kho Ānanda aṭṭha vimokkhā.

130. Yato kho Ānanda bhikkhu ime aṭṭha vimokkhe anulomaṁpi samāpajjati, paṭilomaṁpi samāpajjati, anulomapaṭilomaṁpi samāpajjati, yatthicchakaṁ yadicchakaṁ yāvaticchakaṁ samāpajjatipi vuṭṭhātipi, āsavānañca khayā anāsavaṁ cetovimuttiṁ paññāvimuttiṁ diṭṭhevadhamme sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharati. Ayaṁ vuccatānanda bhikkhu ubhatobhāgavimutto. Imāya ca Ānanda ubhatobhāgavimuttiyā aññā ubhatobhāgavimutti uttaritarā vā paṇītatarā vā natthīti. Idamavoca Bhagavā. Attamano āyasmā Ānando Bhagavato bhāsitaṁ abhinandīti.

Mahānidānasuttaṁ niṭṭhitaṁ dutiyaṁ.

3. Mahāparinibbānasutta

131. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Rājagahe viharati Gijjhakūṭe pabbate. Tena kho pana samayena rājā Māgadho Ajātasattu Vedehiputto Vajjī abhiyātukāmo hoti. So evamāha "ahaṁ hime Vajjī evaṁmahiddhike evaṁmahānubhāve ucchecchāmi[1] Vajjī vināsessāmi Vajjī anayabyasanaṁ āpādessāmī"ti[2].

132. Atha kho rājā Māgadho Ajātasattu Vedehiputto Vassakāraṁ brāhmaṇaṁ Magadhamahāmattaṁ āmantesi "ehi tvaṁ brāhmaṇa yena Bhagavā tenupasaṅkama, upasaṅkamitvā mama vacanena Bhagavato pāde sirasā vandāhi, appābādhaṁ appātaṅkaṁ lahuṭṭhānaṁ balaṁ phāsuvihāraṁ puccha, 'rājā bhante Māgadho Ajātasattu Vedehiputto Bhagavato pāde sirasā vandati, appābādhaṁ appātaṅkaṁ lahuṭṭhānaṁ balaṁ phāsuvihāraṁ pucchatī'ti. Evañca vadehi 'rājā bhante Māgadho Ajātasattu Vedehiputto Vajjī abhiyātukāmo, so evamāha ahaṁ hime Vajjī evaṁmahiddhike evaṁmahānubhāve ucchecchāmi Vajjī vināsessāmi Vajjī anayabyasanaṁ āpādessāmī'ti. Yathā te Bhagavā byākaroti, taṁ sādhukaṁ uggahetvā mama āroceyyāsi. Na hi Tathāgatā vitathaṁ bhaṇantī"ti.

Vassakārabrāhmaṇa

133. "Evaṁ bho"ti kho Vassakāro brāhmaṇo Magadhamahāmatto rañño Māgadhassa Ajātasattussa Vedehiputtassa paṭissutvā bhaddāni bhaddāni yānāni yojetvā bhaddaṁ bhaddaṁ yānaṁ abhiruhitvā bhaddehi bhaddehi yānehi Rājagahamhā niyyāsi, yena Gijjhakūṭo pabbato tena pāyāsi. Yāvatikā yānassa bhūmi, yānena gantvā yānā paccorohitvā pattikova yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavatā saddhiṁ sammodi, sammodanīyaṁ kathaṁ sāraṇīyaṁ vītisāretvā

---

1. Ucchejjāmi (Syā, I), ucchijjāmi (Ka)
2. Āpādessāmi vajjīti (sabbattha) Aṁ 2. 409 passitabbaṁ.

ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinno kho Vassakāro brāhmaṇo Magadhamahāmatto Bhagavantaṁ etadavoca "rājā bho Gotama Māgadho Ajātasattu Vedehiputto bhoto Gotamassa pāde sirasā vandati, appābādhaṁ appātaṅkaṁ lahuṭṭhānaṁ balaṁ phāsuvihāraṁ pucchati, rājā[1] bho Gotama Māgadho Ajātasattu Vedehiputto Vajjī abhiyātukāmo, so evamāha ahaṁ hime Vajjī evaṁmahiddhike evaṁmahānubhāve ucchecchāmi Vajjī vināsessāmi Vajjī anayabyasanaṁ āpādessāmī"ti.

Rāja aparihāniyadhamma

134. Tena kho pana samayena āyasmā Ānando Bhagavato piṭṭhito ṭhito hoti Bhagavantaṁ bījayamāno[2]. Atha kho Bhagavā āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi "kinti te Ānanda sutaṁ, Vajjī abhiṇhaṁ sannipātā sannipātabahulā"ti. Sutaṁ metaṁ bhante "Vajjī abhiṇhaṁ sannipātā sannipātabahulā"ti. Yāvakīvañca Ānanda Vajjī abhiṇhaṁ sannipātā sannipātabahulā bhavissanti, vuddhiyeva Ānanda Vajjīnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (1)

Kinti te Ānanda sutaṁ, Vajjī samaggā sannipatanti, samaggā vuṭṭhahanti, samaggā Vajjikaraṇīyāni karontīti. Sutaṁ metaṁ bhante "Vajjī samaggā sannipatanti, samaggā vuṭṭhahanti, samaggā Vajjikaraṇīyāni karontī"ti. Yāvakīvañca Ānanda Vajjī samaggā sannipatissanti, samaggā vuṭṭhahissanti, samaggā Vajjikaraṇīyāni karissanti, vuddhiyeva Ānanda Vajjīnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (2)

Kinti te Ānanda sutaṁ, Vajjī apaññattaṁ na paññapenti, paññattaṁ na samucchindanti, yathāpaññatte porāṇe Vajjidhamme samādāya vattantīti. Sutaṁ metaṁ bhante "Vajjī apaññattaṁ na paññapenti, paññattaṁ na samucchindanti, yathāpaññatte porāṇe Vajjidhamme samādāya vattantī"ti. Yāvakīvañca Ānanda Vajjī apaññattaṁ na paññapessanti, paññattaṁ na samucchindissanti, yathāpaññatte porāṇe Vajjidhamme samādāya vattissanti, vuddhiyeva Ānanda Vajjīnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (3)

---

1. Evañca vadeti rājā (Ka)
2. Vījayamāno (Sī), vījiyamāno (Syā)

Kinti te Ānanda sutaṁ, Vajjī ye te Vajjīnaṁ Vajjimahallakā, te sakkaronti garuṁ karonti[1] mānenti pūjenti, tesañca sotabbaṁ maññantīti. Sutaṁ metaṁ bhante "Vajjī ye te Vajjīnaṁ Vajjimahallakā, te sakkaronti garuṁ karonti mānenti pūjenti, tesañca sotabbaṁ maññantī"ti. Yāvakīvañca Ānanda Vajjī ye te Vajjīnaṁ Vajjimahallakā, te sakkarissanti garuṁ karissanti mānessanti pūjessanti, tesañca sotabbaṁ maññissanti, vuddhiyeva Ānanda Vajjīnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (4)

Kinti te Ānanda sutaṁ, Vajjī yā tā kulitthiyo kulakumāriyo, tā na okkassa pasayha vāsentīti. Sutaṁ metaṁ bhante "Vajjī yā tā kulitthiyo kulakumāriyo, tā na okkassa pasayha vāsentī"ti. Yāvakīvañca Ānanda Vajjī yā tā kulitthiyo kulakumāriyo, tā na okkassa pasayha vāsessanti, vuddhiyeva Ānanda Vajjīnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (5)

Kinti te Ānanda sutaṁ, Vajjī yāni tāni Vajjīnaṁ Vajjicetiyāni abbhantarāni ceva bāhirāni ca, tāni sakkaronti garuṁ karonti mānenti pūjenti, tesañca dinnapubbaṁ katapubbaṁ dhammikaṁ baliṁ no parihāpentīti. Sutaṁ metaṁ bhante "Vajjī yāni tāni Vajjīnaṁ Vajjicetiyāni abbhantarāni ceva bāhirāni ca, tāni sakkaronti garuṁ karonti mānenti pūjenti, tesañca dinnapubbaṁ katapubbaṁ dhammikaṁ baliṁ no parihāpentī"ti. Yāvakīvañca Ānanda Vajjī yāni tāni Vajjīnaṁ Vajjicetiyāni abbhantarāni ceva bāhirāni ca, tāni sakkarissanti garuṁ karissanti mānessanti pūjessanti, tesañca dinnapubbaṁ katapubbaṁ dhammikaṁ baliṁ no parihāpessanti, vuddhiyeva Ānanda Vajjīnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (6)

Kinti te Ānanda sutaṁ, Vajjīnaṁ arahantesu dhammikā rakkhāvaraṇagutti susaṁvihitā "kinti anāgatā ca arahanto Vijitaṁ āgaccheyyuṁ, āgatā ca arahanto Vijite phāsu vihareyyun"ti. Sutaṁ metaṁ bhante "Vajjīnaṁ arahantesu dhammikā rakkhāvaraṇagutti susaṁvihitā 'kinti anāgatā ca arahanto Vijitaṁ āgaccheyyuṁ, āgatā ca arahanto Vijite phāsu vihareyyun'ti". Yāvakīvañca Ānanda Vajjīnaṁ arahantesu dhammikā rakkhāvaraṇagutti susaṁvihitā bhavissati. Kinti anāgatā ca arahanto

---

1. Garukaronti (Sī, Syā, I)

vijitaṁ āgaccheyyuṁ, āgatā ca arahanto vijite phāsu vihareyyunti, vuddhiyeva Ānanda Vajjīnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihānīti. (7)

135. Atha kho Bhagavā Vassakāraṁ brāhmaṇaṁ Magadhamahāmattaṁ āmantesi "ekamidāhaṁ brāhmaṇa samayaṁ Vesāliyaṁ viharāmi Sārandade[1] cetiye. Tatrāhaṁ Vajjīnaṁ ime satta aparihāniye dhamme desesiṁ. Yāvakīvañca brāhmaṇa ime satta aparihāniyā dhammā Vajjīsu ṭhassanti, imesu ca sattasu aparihāniyesu dhammesu Vajjī sandississanti, vuddhiyeva brāhmaṇa Vajjīnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihānī"ti.

Evaṁ vutte Vassakāro brāhmaṇo Magadhamahāmatto Bhagavantaṁ etadavoca "ekamekenapi bho Gotama aparihāniyena dhammena samannāgatānaṁ Vajjīnaṁ vuddhiyeva pāṭikaṅkhā, no parihāni. Ko pana vādo sattahi aparihāniyehi dhammehi. Akaraṇīyāva[2] bho Gotama Vajjī[3] raññā Māgadhena Ajātasattunā Vedehiputtena yadidaṁ yuddhassa aññatra upalāpanāya aññatra mithubhedā. Handa ca dāni mayaṁ bho Gotama gacchāma, bahukiccā mayaṁ bahukaraṇīyā"ti. Yassadāni tvaṁ brāhmaṇa kālaṁ maññasīti. Atha kho Vassakāro brāhmaṇo Magadhamahāmatto Bhagavato bhāsitaṁ abhinanditvā anumoditvā uṭṭhāyāsanā pakkāmi.

Bhikkhu aparihāniyadhamma

136. Atha kho Bhagavā acirapakkante Vassakāre brāhmaṇe Magadhamahāmatte āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi "gaccha tvaṁ Ānanda yāvatikā bhikkhū Rājagahaṁ upanissāya viharanti, te sabbe upaṭṭhānasālāyaṁ sannipātehī"ti. "Evaṁ bhante"ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paṭissutvā yāvatikā bhikkhū Rājagahaṁ upanissāya viharanti, te sabbe upaṭṭhānasālāyaṁ sannipātetvā yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ aṭṭhāsi. Ekamantaṁ ṭhito kho āyasmā Ānando Bhagavantaṁ etadavoca "sannipatito bhante bhikkhusaṁgho, yassadāni bhante Bhagavā kālaṁ maññatī"ti.

---

1. Sānandare (Ka) 2. Akaraṇīyā ca (Syā, Ka) 3. Vajjīnaṁ (Ka)

Atha kho Bhagavā uṭṭhāyāsanā yena upaṭṭhānasālā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā paññatte āsane nisīdi, nisajja kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "satta vo bhikkhave aparihāniye dhamme desessāmi, taṁ suṇātha sādhukaṁ manasikarotha bhāsissāmī"ti. "Evaṁ bhante"ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū abhiṇhaṁ sannipātā sannipātabahulā bhavissanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (1)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū samaggā sannipatissanti, samaggā vuṭṭhahissanti, samaggā saṁghakaraṇīyāni karissanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (2)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū apaññattaṁ na paññapessanti, paññattaṁ na samucchindissanti, yathāpaññattesu sikkhāpadesu samādāya vattissanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (3)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū ye te bhikkhū therā rattaññū cirapabbajitā saṁghapitaro saṁghapariṇāyakā, te sakkarissanti garuṁ karissanti mānessanti pūjessanti, tesañca sotabbaṁ maññissanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (4)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū uppannāya taṇhāya ponobbhavikāya na vasaṁ gacchissanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (5)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū āraññakesu senāsanesu sāpekkhā bhavissanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (6)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū paccattaññeva satiṁ upaṭṭhapessanti "kinti anāgatā ca pesalā sabrahmacārī āgaccheyyuṁ, āgatā ca pesalā sabrahmacārī phāsu[1] vihareyyun"ti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (7)

Yāvakīvañca bhikkhave ime satta aparihāniyā dhammā bhikkhūsu ṭhassanti, imesu ca sattasu aparihāniyesu dhammesu bhikkhū sandississanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni.

---

1. Phāsuṁ (Sī, Syā, I)

137. Aparepi vo bhikkhave satta aparihāniye dhamme desessāmi, taṁ suṇātha sādhukaṁ manasikarotha bhāsissāmīti. "Evaṁ bhante"ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū na kammārāmā bhavissanti na kammaratā na kammārāmatamanuyuttā, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (1)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū na bhassārāmā bhavissanti na bhassaratā na bhassārāmatamanuyuttā, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (2)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū na niddārāmā bhavissanti na niddāratā na niddārāmatamanuyuttā, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (3)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū na saṅgaṇikārāmā bhavissanti na saṅgaṇikaratā na saṅgaṇikārāmatamanuyuttā, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (4)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū na pāpicchā bhavissanti na pāpikānaṁ icchānaṁ vasaṁ gatā, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (5)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū na pāpamittā bhavissanti na pāpasahāyā na pāpasampavaṅkā, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (6)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū na oramattakena visesādhigamena antarāvosānaṁ āpajjissanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (7)

Yāvakīvañca bhikkhave ime satta aparihāniyā dhammā bhikkhūsu ṭhassanti, imesu ca sattasu aparihāniyesu dhammesu bhikkhū sandississanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni.

138. Aparepi vo bhikkhave satta aparihāniye dhamme desessāmi -pa-. Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū saddhā bhavissanti -pa- hirimanā bhavissanti. Ottappī bhavissanti. Bahussutā bhavissanti. Āraddhavīriyā bhavissanti.

Upaṭṭhitassatī bhavissanti. Paññavanto bhavissanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni. Yāvakīvañca bhikkhave ime satta aparihāniyā dhammā bhikkhūsu ṭhassanti, imesu ca sattasu aparihāniyesu dhammesu bhikkhū sandississanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni.

139. Aparepi vo bhikkhave satta aparihāniye dhamme desessāmi, taṁ suṇātha sādhukaṁ manasikarotha bhāsissāmīti. "Evaṁ bhante"ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū satisambojjhaṅgaṁ bhāvessanti -pa- dhammavicayasambojjhaṅgaṁ bhāvessanti. Vīriyasambojjhaṅgaṁ bhāvessanti. Pītisambojjhaṅgaṁ bhāvessanti. Passaddhisambojjhaṅgaṁ bhāvessanti. Samādhisambojjhaṅgaṁ bhāvessanti. Upekkhāsambojjhaṅgaṁ bhāvessanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni.

Yāvakīvañca bhikkhave ime satta aparihāniyā dhammā bhikkhūsu ṭhassanti, imesu ca sattasu aparihāniyesu dhammesu bhikkhū sandississanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni.

140. Aparepi vo bhikkhave satta aparihāniye dhamme desessāmi, taṁ suṇātha sādhukaṁ manasikarotha bhāsissāmīti. "Evaṁ bhante"ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū aniccasaññaṁ bhāvessanti -pa- anattasaññaṁ bhāvessanti. Asubhasaññaṁ bhāvessanti. Ādīnavasaññaṁ bhāvessanti. Pahānasaññaṁ bhāvessanti. Virāgasaññaṁ bhāvessanti. Nirodhasaññaṁ bhāvessanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni.

Yāvakīvañca bhikkhave ime satta aparihāniyā dhammā bhikkhūsu ṭhassanti, imesu ca sattasu aparihāniyesu dhammesu bhikkhū sandississanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni.

141. Cha vo bhikkhave aparihāniye dhamme desessāmi, taṁ suṇātha sādhukaṁ manasikarotha bhāsissāmīti. "Evaṁ bhante"ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū mettaṁ kāyakammaṁ paccupaṭṭhāpessanti sabrahmacārīsu āvi ceva raho ca, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (1)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū mettaṁ vacīkammaṁ paccupaṭṭhāpessanti -pa- mettaṁ manokammaṁ paccupaṭṭhāpessanti sabrahmacārīsu āvi ceva raho ca, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (2-3)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū ye te lābhā dhammikā dhammaladdhā antamaso pattapariyāpannamattampi, tathārūpehi lābhehi appaṭivibhattabhogī bhavissanti sīlavantehi sabrahmacārīhi sādhāraṇabhogī, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (4)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū yāni tāni sīlāni akhaṇḍāni acchiddāni asabalāni akammāsāni bhujissāni viññūpasatthāni[1] aparāmaṭṭhāni samādhisaṁvattanikāni, tathārūpesu sīlesu sīlasāmaññagatā viharissanti sabrahmacārīhi āvi ceva raho ca, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (5)

Yāvakīvañca bhikkhave bhikkhū yāyaṁ diṭṭhi ariyā niyyānikā niyyāti takkarassa sammā dukkhakkhayāya, tathārūpāya diṭṭhiyā diṭṭhisāmaññagatā viharissanti sabrahmacārīhi āvi ceva raho ca, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihāni. (6)

Yāvakīvañca bhikkhave ime cha aparihāniyā dhammā bhikkhūsu ṭhassanti, imesu ca chasu aparihāniyesu dhammesu bhikkhū sandississanti, vuddhiyeva bhikkhave bhikkhūnaṁ pāṭikaṅkhā, no parihānīti.

142. Tatra sudaṁ Bhagavā Rājagahe viharanto Gijjhakūṭe pabbate etadeva bahulaṁ bhikkhūnaṁ dhammiṁ kathaṁ karoti "iti sīlaṁ iti samādhi iti paññā. Sīlaparibhāvito samādhi mahapphalo hoti mahānisaṁso. Samādhiparibhāvitā paññā mahapphalā hoti mahānisaṁsā. Paññāparibhāvitaṁ cittaṁ sammadeva āsavehi vimuccati. Seyyathidaṁ, kāmāsavā bhavāsavā avijjāsavā"ti.

---

1. Viññuppasatthāni (Sī)

143. Atha kho Bhagavā Rājagahe yathābhirantaṁ viharitvā āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi "āyāmānanda yena Ambalaṭṭhikā tenupasaṅkamissāmā"ti. "Evaṁ bhante"ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṁghena saddhiṁ yena Ambalaṭṭhikā tadavasari, tatra sudaṁ Bhagavā Ambalaṭṭhikāyaṁ viharati rājāgārake. Tatrāpi sudaṁ Bhagavā Ambalaṭṭhikāyaṁ viharanto rājāgārake etadeva bahulaṁ bhikkhūnaṁ dhammiṁ kathaṁ karoti "iti sīlaṁ iti samādhi iti paññā. Sīlaparibhāvito samādhi mahapphalo hoti mahānisaṁso. Samādhiparibhāvitā paññā mahapphalā hoti mahānisaṁsā. Paññāparibhāvitaṁ cittaṁ sammadeva āsavehi vimuccati. Seyyathidaṁ, kāmāsavā bhavāsavā avijjāsavā"ti.

144. Atha kho Bhagavā Ambalaṭṭhikāyaṁ yathābhirantaṁ viharitvā āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi "āyāmānanda yena Nāḷandā tenupasaṅkamissāmā"ti. "Evaṁ bhante"ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṁghena saddhiṁ yena Nāḷandā tadavasari, tatra sudaṁ Bhagavā Nāḷandāyaṁ viharati Pāvārikambavane.

Sāriputtasīhanāda

145. Atha kho āyasmā Sāriputto yena Bhagavā tenupasaṅkami upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinno kho āyasmā Sāriputto Bhagavantaṁ etadavoca "evaṁpasanno ahaṁ bhante Bhagavati, na cāhu na ca bhavissati na cetarahi vijjati añño samaṇo vā brāhmaṇo vā Bhagavatā bhiyyobhiññataro yadidaṁ sambodhiyan"ti. Uḷārā kho te ayaṁ Sāriputta āsabhī vācā[1] bhāsitā, ekaṁso gahito, sīhanādo nadito "evaṁpasanno ahaṁ bhante Bhagavati, na cāhu na ca bhavissati na cetarahi vijjati añño samaṇo vā brāhmaṇo vā Bhagavatā bhiyyobhiññataro yadidaṁ sambodhiyan"ti.

---

1. Āsabhivācā (Syā)

Kiṁ te[1] Sāriputta ye te ahesuṁ atītamaddhānaṁ Arahanto Sammāsambuddhā, sabbete Bhagavanto cetasā ceto paricca viditā "evaṁsīlā te Bhagavanto ahesuṁ itipi, evaṁdhammā evaṁpaññā evaṁvihārī evaṁvimuttā te Bhagavanto ahesuṁ itipī"ti. No hetaṁ bhante.

Kiṁ pana te[2] Sāriputta ye te bhavissanti anāgatamaddhānaṁ Arahanto Sammāsambuddhā, sabbete Bhagavanto cetasā ceto paricca viditā "evaṁsīlā te Bhagavanto bhavissanti itipi, evaṁdhammā evaṁpaññā evaṁvihārī evaṁvimuttā te Bhagavanto bhavissanti itipī"ti. No hetaṁ bhante.

Kiṁ pana te Sāriputta ahaṁ etarahi Arahaṁ Sammāsambuddho cetasā ceto paricca vidito "evaṁsīlo Bhagavā itipi, evaṁdhammo evaṁpañño evaṁvihārī evaṁvimutto Bhagavā itipī"ti. No hetaṁ bhante.

Ettha ca hi te Sāriputta atītānāgatapaccuppannesu Arahantesu Sammāsambuddhesu cetopariyañāṇaṁ[3] natthi. Atha kiñcarahi te ayaṁ Sāriputta uḷārā āsabhī vācā bhāsitā, ekaṁso gahito sīhanādo nadito "evaṁpasanno ahaṁ bhante Bhagavati, na cāhu na ca bhavissati na cetarahi vijjati añño samaṇo vā brāhmaṇo vā Bhagavatā bhiyyobhiññataro yadidaṁ sambodhiyan"ti.

146. Na kho me bhante atītānāgatapaccuppannesu Arahantesu Sammāsambuddhesu cetopariyañāṇaṁ atthi, api ca me dhammanvayo vidito. Seyyathāpi bhante rañño paccantimaṁ nagaraṁ daḷhuddhāpaṁ daḷhapākāratoraṇaṁ ekadvāraṁ, tatrassa doveriko paṇḍito viyatto medhāvī aññātānaṁ nivāretā ñātānaṁ pavesetā, so tassa nagarassa samantā anupariyāyapathaṁ[4] anukkamamāno na passeyya pākārasandhiṁ vā pākāravivaraṁ vā antamaso biḷāranikkhamanamattampi. Tassa evamassa[5] "ye kho keci oḷārikā pāṇā imaṁ nagaraṁ pavisanti vā nikkhamanti vā, sabbete imināva dvārena pavisanti vā nikkhamanti vā"ti. Evameva kho me bhante dhammanvayo vidito. Ye te bhante ahesuṁ atītamaddhānaṁ Arahanto

---

1. Kiṁnu (Syā, I, Ka)
2. Kiṁ pana (Syā, I, Ka)
3. Cetopariññāyañāṇaṁ (Syā), cetasā cetopariyāyañāṇaṁ (Ka)
4. Anucariyāyapathaṁ (Syā)
5. Na passeyya tassa evamassa (Syā)

Sammāsambuddhā, sabbete Bhagavanto pañca nīvaraṇe pahāya cetaso upakkilese paññāya dubbalīkaraṇe catūsu satipaṭṭhānesu supatiṭṭhitacittā satta bojjhaṅge yathābhūtaṁ bhāvetvā anuttaraṁ sammāsambodhiṁ abhisambujjhiṁsu. Yepi te bhante bhavissanti anāgatamaddhānaṁ Arahanto Sammāsambuddhā, sabbete Bhagavanto pañca nīvaraṇe pahāya cetaso upakkilese paññāya dubbalīkaraṇe catūsu satipaṭṭhānesu supatiṭṭhitacittā satta bojjhaṅge yathābhūtaṁ bhāvetvā anuttaraṁ sammāsambodhiṁ abhisambujjhissanti. Bhagavāpi bhante etarahi Arahaṁ Sammāsambuddho pañca nīvaraṇe pahāya cetaso upakkilese paññāya dubbalīkaraṇe catūsu satipaṭṭhānesu supatiṭṭhitacitto satta bojjhaṅge yathābhūtaṁ bhāvetvā anuttaraṁ sammāsambodhiṁ abhisambuddho”ti.

147. Tatrapi sudaṁ Bhagavā Nāḷandāyaṁ viharanto Pāvārikambavane etadeva bahulaṁ bhikkhūnaṁ dhammiṁ kathaṁ karoti “iti sīlaṁ iti samādhi iti paññā. Sīlaparibhāvito samādhi mahapphalo hoti mahānisaṁso. Samādhiparibhāvitā paññā mahapphalā hoti mahānisaṁsā. Paññāparibhāvitaṁ cittaṁ sammadeva āsavehi vimuccati. Seyyathidaṁ, kāmāsavā bhavāsavā avijjāsavā”ti.

Dussīla ādīnava

148. Atha kho Bhagavā Nāḷandāyaṁ yathābhirantaṁ viharitvā āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi “āyāmānanda yena Pāṭaligāmo tenupasaṅkamissāmā”ti. “Evaṁ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṁghena saddhiṁ yena Pāṭaligāmo tadavasari. Assosuṁ kho Pāṭaligāmikā upāsakā “Bhagavā kira Pāṭaligāmaṁ anuppatto”ti. Atha kho Pāṭaligāmikā upāsakā yena Bhagavā tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdiṁsu, ekamantaṁ nisinnā kho Pāṭaligāmikā upāsakā Bhagavantaṁ etadavocuṁ “adhivāsetu no bhante Bhagavā Āvasathāgāran”ti. Adhivāsesi Bhagavā tuṇhībhāvena. Atha kho Pāṭaligāmikā upāsakā Bhagavato adhivāsanaṁ viditvā uṭṭhāyāsanā Bhagavantaṁ abhivādetvā padakkhiṇaṁ katvā yena āvasathāgāraṁ tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā

sabbasantharim[1] āvasathāgāraṁ santharitvā āsanāni paññāpetvā udakamaṇikaṁ patiṭṭhāpetvā telapadīpaṁ āropetvā yena Bhagavā tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ aṭṭhaṁsu, ekamantaṁ ṭhitā kho Pāṭaligāmikā upāsakā Bhagavantaṁ etadavocuṁ "sabbasantharisanthataṁ[2] bhante āvasathāgāraṁ, āsanāni paññattāni, udakamaṇiko patiṭṭhāpito, telapadīpo āropito, yassadāni bhante Bhagavā kālaṁ maññatī"ti. Atha kho Bhagavā sāyanhasamayaṁ[3] nivāsetvā pattacīvaramādāya saddhiṁ bhikkhusaṁghena yena āvasathāgāraṁ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā pāde pakkhāletvā āvasathāgāraṁ pavisitvā majjhimaṁ thambhaṁ nissāya puratthābhimukho[4] nisīdi. Bhikkhusaṁghopi kho pāde pakkhāletvā āvasathāgāraṁ pavisitvā pacchimaṁ bhittiṁ nissāya puratthābhimukho nisīdi Bhagavantameva purakkhatvā. Pāṭaligāmikāpi kho upāsakā pāde pakkhāletvā āvasathāgāraṁ pavisitvā puratthimaṁ bhittiṁ nissāya pacchimābhimukhā nisīdiṁsu Bhagavantameva purakkhatvā.

149. Atha kho Bhagavā Pāṭaligāmike upāsake āmantesi—pañcime gahapatayo ādīnavā dussīlassa sīlavipattiyā. Katame pañca. Idha gahapatayo dussīlo sīlavipanno pamādādhikaraṇaṁ mahatiṁ bhogajāniṁ nigacchati, ayaṁ paṭhamo ādīnavo dussīlassa sīlavipattiyā.

Puna caparaṁ gahapatayo dussīlassa sīlavipannassa pāpako kittisaddo abbhuggacchati, ayaṁ dutiyo ādīnavo dussīlassa sīlavipattiyā.

Puna caparaṁ gahapatayo dussīlo sīlavipanno yaññadeva parisaṁ upasaṅkamati yadi khattiyaparisaṁ yadi brāhmaṇaparisaṁ yadi gahapatiparisaṁ yadi samaṇaparisaṁ, avisārado upasaṅkamati maṅkubhūto, ayaṁ tatiyo ādīnavo dussīlassa sīlavipattiyā.

Puna caparaṁ gahapatayo dussīlo sīlavipanno sammūḷho kālaṁ karoti, ayaṁ catuttho ādīnavo dussīlassa sīlavipattiyā.

---

1. Sabbasantharitaṁ santhataṁ (Syā), sabbasantharim santhataṁ (Ka)
2. Sabbasantharim santhataṁ (Sī, Syā, I, Ka)
3. Idaṁ padaṁ Vinayamahāvagge na dissati.
4. Puratthimābhimukho (Ka)

Puna caparaṁ gahapatayo dussīlo sīlavipanno kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapajjati, ayaṁ pañcamo ādīnavo dussīlassa sīlavipattiyā. Ime kho gahapatayo pañca ādīnavā dussīlassa sīlavipattiyā.

Sīlavanta ānisaṁsa

150. Pañcime gahapatayo ānisaṁsā sīlavato sīlasampadāya. Katame pañca. Idha gahapatayo sīlavā sīlasampanno appamādādhikaraṇaṁ mahantaṁ bhogakkhandhaṁ adhigacchati, ayaṁ paṭhamo ānisaṁso sīlavato sīlasampadāya.

Puna caparaṁ gahapatayo sīlavato sīlasampannassa kalyāṇo kittisaddo abbhuggacchati, ayaṁ dutiyo ānisaṁso sīlavato sīlasampadāya.

Puna caparaṁ gahapatayo sīlavā sīlasampanno yaññadeva parisaṁ upasaṅkamati yadi khattiyaparisaṁ yadi brāhmaṇaparisaṁ yadi gahapatiparisaṁ yadi samaṇaparisaṁ, visārado upasaṅkamati amaṅkubhūto, ayaṁ tatiyo ānisaṁso sīlavato sīlasampadāya.

Puna caparaṁ gahapatayo sīlavā sīlasampanno asammūḷho kālaṁ karoti, ayaṁ catuttho ānisaṁso sīlavato sīlasampadāya.

Puna caparaṁ gahapatayo sīlavā sīlasampanno kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapajjati, ayaṁ pañcamo ānisaṁso sīlavato sīlasampadāya. Ime kho gahapatayo pañca ānisaṁsā sīlavato sīlasampadāyā”ti.

151. Atha kho Bhagavā Pāṭaligāmike upāsake bahudeva rattiṁ dhammiyā kathāya sandassetvā samādapetvā samuttejetvā sampahaṁsetvā uyyojesi “abhikkantā kho gahapatayo ratti, yassadāni tumhe kālaṁ maññathā”ti. “Evaṁ bhante”ti kho pāṭaligāmikā upāsakā Bhagavato paṭissutvā uṭṭhāyāsanā Bhagavantaṁ abhivādetvā padakkhiṇaṁ katvā pakkamiṁsu. Atha kho Bhagavā acirapakkantesu Pāṭaligāmikesu upāsakesu suññāgāraṁ pāvisi.

Pāṭaliputtanagaramāpana

152. Tena kho pana samayena Sunidhavassakārā[1] Magadhamahāmattā Pāṭaligāme nagaraṁ māpenti Vajjīnaṁ paṭibāhāya. Tena samayena sambahulā devatāyo sahasseva[2] Pāṭaligāme vatthūni pariggaṇhanti. Yasmiṁ padese mahesakkhā devatā vatthūni pariggaṇhanti, mahesakkhānaṁ tattha raññaṁ rājamahāmattānaṁ cittāni namanti nivesanāni māpetuṁ. Yasmiṁ padese majjhimā devatā vatthūni pariggaṇhanti, majjhimānaṁ tattha raññaṁ rājamahāmattānaṁ cittāni namanti nivesanāni māpetuṁ. Yasmiṁ padese nīcā devatā vatthūni pariggaṇhanti, nīcānaṁ tattha raññaṁ rājamahāmattānaṁ cittāni namanti nivesanāni māpetuṁ. Addasā kho Bhagavā dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena tā devatāyo sahasseva Pāṭaligāme vatthūni pariggaṇhantiyo. Atha kho Bhagavā rattiyā paccūsasamayaṁ paccuṭṭhāya āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi "ke nu kho[3] Ānanda Pāṭaligāme nagaraṁ māpentī"ti[4]. Sunidhavassakārā bhante Magadhamahāmattā Pāṭaligāme nagaraṁ māpenti Vajjīnaṁ paṭibāhāyāti. Seyyathāpi Ānanda devehi Tāvatiṁsehi saddhiṁ mantetvā, evameva kho Ānanda Sunidhavassakārā Magadhamahāmattā Pāṭaligāme nagaraṁ māpenti Vajjīnaṁ paṭibāhāya. Idhāhaṁ Ānanda addasaṁ dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena sambahulā devatāyo sahasseva Pāṭaligāme vatthūni pariggaṇhantiyo. Yasmiṁ Ānanda padese mahesakkhā devatā vatthūni pariggaṇhanti, mahesakkhānaṁ tattha raññaṁ rājamahāmattānaṁ cittāni namanti nivesanāni māpetuṁ. Yasmiṁ padese majjhimā devatā vatthūni pariggaṇhanti, majjhimānaṁ tattha raññaṁ rājamahāmattānaṁ cittāni namanti nivesanāni māpetuṁ. Yasmiṁ padese nīcā devatā vatthūni pariggaṇhanti, nīcānaṁ tattha raññaṁ rājamahāmattānaṁ cittāni namanti nivesanāni māpetuṁ. Yāvatā Ānanda ariyaṁ āyatanaṁ yāvatā vaṇippatho idaṁ agganagaraṁ bhavissati Pāṭaliputtaṁ puṭabhedanaṁ. Pāṭaliputtassa kho Ānanda tayo antarāyā bhavissanti aggito vā udakato vā mithubhedā vā"ti.

---

1. Sunīdhavassakārā (Syā, Ka)
2. Sahassasseva (Sī, I, Ka), sahassaseva (Ṭīkāyaṁ pāṭhantaraṁ), sahassasahasseva (Udānaṭṭhakathā)
3. Ko nu kho (Sī, Syā, I, Ka)
4. Māpetīti (Sī, Syā, I, Ka)

153. Atha kho Sunidhavassakārā Magadhamahāmattā yena Bhagavā tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā Bhagavatā saddhiṁ sammodiṁsu, sammodanīyaṁ kathaṁ sāraṇīyaṁ vītisāretvā ekamantaṁ aṭṭhaṁsu, ekamantaṁ ṭhitā kho Sunidhavassakārā Magadhamahāmattā Bhagavantaṁ etadavocuṁ "adhivāsetu no bhavaṁ Gotamo ajjatanāya bhattaṁ saddhiṁ bhikkhusaṁghenā"ti. Adhivāsesi Bhagavā tuṇhībhāvena. Atha kho Sunidhavassakārā Magadhamahāmattā Bhagavato adhivāsanaṁ viditvā yena sako āvasatho tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā sake āvasathe paṇītaṁ khādanīyaṁ bhojanīyaṁ paṭiyādāpetvā Bhagavato kālaṁ ārocāpesuṁ "kālo bho Gotama niṭṭhitaṁ bhattan"ti.

Atha kho Bhagavā pubbaṇhasamayaṁ nivāsetvā pattacīvaramādāya saddhiṁ bhikkhusaṁghena yena Sunidhavassakārānaṁ Magadhamahāmattānaṁ āvasatho tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā paññatte āsane nisīdi. Atha kho Sunidhavassakārā Magadhamahāmattā Buddhappamukhaṁ bhikkhusaṁghaṁ paṇītena khādanīyena bhojanīyena sahatthā santappesuṁ sampavāresuṁ. Atha kho Sunidhavassakārā Magadhamahāmattā Bhagavantaṁ bhuttāviṁ onītapattapāṇiṁ aññataraṁ nīcaṁ āsanaṁ gahetvā ekamantaṁ nisīdiṁsu, ekamantaṁ nisinne kho Sunidhavassakāre Magadhamahāmatte Bhagavā imāhi gāthāhi anumodi—

"Yasmiṁ padese kappeti, vāsaṁ paṇḍitajātiyo.
Sīlavantettha bhojetvā, saññate brahmacārayo[1].

Yā tattha devatā āsuṁ, tāsaṁ dakkhiṇamādise.
Tā pūjitā pūjayanti[2], mānitā mānayanti naṁ.

Tato naṁ anukampanti, mātā puttaṁva orasaṁ.
Devatānukampito poso, sadā bhadrāni passatī"ti.

Atha kho Bhagavā Sunidhavassakāre Magadhamahāmatte imāhi gāthāhi anumoditvā uṭṭhāyāsanā pakkāmi.

---

1. Brahmacārino (Syā)
2. Pūjitā pūjayanti naṁ (Ka)

154. Tena kho pana samayena Sunidhavassakārā Magadhamahāmattā Bhagavantaṁ piṭṭhito piṭṭhito anubandhā honti "yenajja samaṇo Gotamo dvārena nikkhamissati, taṁ Gotamadvāraṁ nāma bhavissati. Yena titthena Gaṅgaṁ nadiṁ tarissati, taṁ Gotamatitthaṁ nāma bhavissatī"ti. Atha kho Bhagavā yena dvārena nikkhami, taṁ Gotamadvāraṁ nāma ahosi. Atha kho Bhagavā yena Gaṅgā nadī tenupasaṅkami. Tena kho pana samayena Gaṅgā nadī pūrā hoti samatittikā kākapeyyā. Appekacce manussā nāvaṁ pariyesanti, appekacce uḷumpaṁ pariyesanti, appekacce kullaṁ bandhanti apārā[1] pāraṁ gantukāmā. Atha kho Bhagavā seyyathāpi nāma balavā puriso samiñjitaṁ vā bāhaṁ pasāreyya, pasāritaṁ vā bāhaṁ samiñjeyya, evameva Gaṅgāya nadiyā orimatīre antarahito pārimatīre paccuṭṭhāsi saddhiṁ bhikkhusaṁghena. Addasā kho Bhagavā te manusse appekacce nāvaṁ pariyesante appekacce uḷumpaṁ pariyesante appekacce kullaṁ bandhante apārā pāraṁ gantukāme. Atha kho Bhagavā etamatthaṁ viditvā tāyaṁ velāyaṁ imaṁ udānaṁ udānesi—

> "Ye taranti aṇṇavaṁ saraṁ, setuṁ katvāna visajja pallalāni.
> Kullaṁ hi jano bandhati[2], tiṇṇā[3] medhāvino janā"ti.

Paṭhamabhāṇavāro.

Ariyasaccakathā

155. Atha kho Bhagavā āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi "āyāmānanda, yena Koṭigāmo tenupasaṅkamissāmā"ti. "Evaṁ bhante"ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṁghena saddhiṁ yena Koṭigāmo tadavasari, tatra sudaṁ Bhagavā Koṭigāme viharati. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi—

---

1. Pārā (Sī, Syā, Ka), orā (Vi-Mahāvagga)
2. Kullaṁ jano ca bandhati (Syā), kullaṁ hi jano pabandhahi (Sī, I, Ka)
3. Nitiṇṇā, na tiṇṇā (Ka)

"Catunnaṁ bhikkhave ariyasaccānaṁ ananubodhā appaṭivedhā evamidaṁ dīghamaddhānaṁ sandhāvitaṁ saṁsaritaṁ mamañceva tumhākañca. Katamesaṁ catunnaṁ. Dukkhassa bhikkhave ariyasaccassa ananubodhā appaṭivedhā evamidaṁ dīghamaddhānaṁ sandhāvitaṁ saṁsaritaṁ mamañceva tumhākañca, dukkhasamudayassa bhikkhave ariyasaccassa ananubodhā appaṭivedhā evamidaṁ dīghamaddhānaṁ sandhāvitaṁ saṁsaritaṁ mamañceva tumhākañca, dukkhanirodhassa bhikkhave ariyasaccassa ananubodhā appaṭivedhā evamidaṁ dīghamaddhānaṁ sandhāvitaṁ saṁsaritaṁ mamañceva tumhākañca, dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya bhikkhave ariyasaccassa ananubodhā appaṭivedhā evamidaṁ dīghamaddhānaṁ sandhāvitaṁ saṁsaritaṁ mamañceva tumhākañca. Tayidaṁ bhikkhave dukkhaṁ ariyasaccaṁ anubuddhaṁ paṭividdhaṁ, dukkhasamudayaṁ[1] ariyasaccaṁ anubuddhaṁ paṭividdhaṁ, dukkhanirodhaṁ[2] ariyasaccaṁ anubuddhaṁ paṭividdhaṁ, dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccaṁ anubuddhaṁ paṭividdhaṁ, ucchinnā bhavataṇhā, khīṇā bhavanetti, natthidāni punabbhavo"ti, idamavoca Bhagavā, idaṁ vatvāna Sugato athāparaṁ etadavoca Satthā—

"Catunnaṁ ariyasaccānaṁ, yathābhūtaṁ adassanā.
Saṁsitaṁ dīghamaddhānaṁ, tāsu tāsveva jātisu.

Tāni etāni diṭṭhāni, bhavanetti samūhatā.
Ucchinnaṁ mūlaṁ dukkhassa, natthidāni punabbhavo"ti.

Tatrapi sudaṁ Bhagavā Koṭigāme viharanto etadeva bahulaṁ bhikkhūnaṁ dhammiṁ kathaṁ karoti "iti sīlaṁ iti samādhi iti paññā. Sīlaparibhāvito samādhi mahapphalo hoti mahānisaṁso. Samādhiparibhāvitā paññā mahapphalā hoti mahānisaṁsā. Paññāparibhāvi-taṁ cittaṁ sammadeva āsavehi vimuccati. Seyyathidaṁ, kāmāsavā bhavāsavā avijjāsavā"ti.

Anāvattidhammasambodhiparāyaṇa

156. Atha kho Bhagavā Koṭigāme yathābhirantaṁ viharitvā āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi "āyāmānanda, yena nātikā[3] tenupasaṅkamissāmā"ti. "Evaṁ bhante"ti kho āyasmā Ānando

1. Dukkhasamudayo (Syā) 2. Dukkhanirodho (Syā) 3. Nādikā (Syā, I)

Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṁghena saddhiṁ yena Nātikā tadavasari, tatrapi sudaṁ Bhagavā Nātike viharati giñjakāvasathe. Atha kho āyasmā Ānando yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinno kho āyasmā Ānando Bhagavantaṁ etadavoca "sāḷho nāma bhante bhikkhu Nātike kālaṅkato, tassa kā gati ko abhisamparāyo. Nandā nāma bhante bhikkhunī Nātike kālaṅkatā, tassā kā gati ko abhisamparāyo. Sudatto nāma bhante upāsako Nātike kālaṅkato, tassa kā gati ko abhisamparāyo. Sujātā nāma bhante upāsikā Nātike kālaṅkatā, tassā kā gati ko abhisamparāyo. Kukkuṭo[1] nāma bhante upāsako Nātike kālaṅkato, tassa kā gati ko abhisamparāyo. Kāḷimbo[2] nāma bhante upāsako -pa-. Nikaṭo nāma bhante upāsako. Kaṭissaho[3] nāma bhante upāsako. Tuṭṭho nāma bhante upāsako. Santuṭṭho nāma bhante upāsako. Bhaddo[4] nāma bhante upāsako. Subhaddo[5] nāma bhante upāsako Nātike kālaṅkato, tassa kā gati ko abhisamparāyo"ti.

157. Sāḷho Ānanda bhikkhu āsavānaṁ khayā anāsavaṁ cetovimuttiṁ paññāvimuttiṁ diṭṭheva dhamme sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja vihāsi. Nandā Ānanda bhikkhunī pañcannaṁ orambhāgiyānaṁ saṁyojanānaṁ parikkhayā opapātikā tattha parinibbāyinī anāvattidhammā tasmā lokā. Sudatto Ānanda upāsako tiṇṇaṁ saṁyojanānaṁ parikkhayā rāgadosamohānaṁ tanuttā sakadāgāmī sakideva imaṁ lokaṁ āgantvā dukkhassantaṁ karissati. Sujātā Ānanda upāsikā tiṇṇaṁ saṁyojanānaṁ parikkhayā sotāpannā avinipātadhammā niyatā sambodhiparāyaṇā[6]. Kukkuṭo Ānanda upāsako pañcannaṁ orambhāgiyānaṁ saṁyojanānaṁ parikkhayā opapātiko tattha parinibbāyī anāvattidhammo tasmā lokā. Kāḷimbo Ānanda upāsako -pa-. Nikaṭo Ānanda upāsako.

---

1. Kakudho (Syā) 2. Kāliṅgo (I), Kāraḷimbo (Syā) 3. Kaṭissabho (Sī, I)
4. Bhaṭo (Syā) 5. Subhaṭo (Syā) 6. Parāyanā (Sī, Syā, I, Ka)

Kaṭissaho Ānanda upāsako. Tuṭṭho Ānanda upāsako. Santuṭṭho Ānanda upāsako. Bhaddo Ānanda upāsako. Subhaddo Ānanda upāsako pañcannaṁ orambhāgiyānaṁ saṁyojanānaṁ parikkhayā opapātiko tattha parinibbāyī anāvattidhammo tasmā lokā. Paropaññāsaṁ Ānanda nātike upāsakā kālaṅkatā pañcannaṁ orambhāgiyānaṁ saṁyojanānaṁ parikkhayā opapātikā tattha parinibbāyino anāvattidhammā tasmā lokā. Sādhikā navuti[1] Ānanda Nātike upāsakā kālaṅkatā tiṇṇaṁ saṁyojanānaṁ parikkhayā rāgadosamohānaṁ tanuttā Sakadāgāmino sakideva imaṁ lokaṁ āgantvā dukkhassantaṁ karissanti. Sātirekāni[2] Ānanda pañcasatāni nātike upāsakā kālaṅkatā tiṇṇaṁ saṁyojanānaṁ parikkhayā sotāpannā avinipātadhammā niyatā sambodhiparāyaṇā.

Dhammādāsadhammapariyāya

158. Anacchariyaṁ kho panetaṁ Ānanda, yaṁ manussabhūto kālaṁ kareyya, tasmiṁyeva[3] kālaṅkate Tathāgataṁ upasaṅkamitvā etamatthaṁ pucchissatha, vihesā hesā Ānanda Tathāgatassa. Tasmātihānanda dhammādāsaṁ nāma dhammapariyāyaṁ desessāmi, yena samannāgato ariyasāvako ākaṅkhamāno attanāva attānaṁ byākareyya "khīṇanirayomhi khīṇatiracchānayoni khīṇapettivisayo khīṇāpāyaduggativinipāto, sotāpannohamasmi avinipātadhammo niyato sambodhiparāyaṇo"ti.

159. Katamo ca so Ānanda dhammādāso dhammapariyāyo, yena samannāgato ariyasāvako ākaṅkhamāno attanāva attānaṁ byākareyya "khīṇanirayomhi khīṇatiracchānayoni khīṇapettivisayo khīṇāpāyaduggativinipāto, sotāpannohamasmi avinipātadhammo niyato sambodhiparāyaṇo"ti.

---

1. Chādhikā navuti (Syā)
2. Dasātirekāni (Syā)
3. Tasmiṁ tasmiṁ ce (Sī, I), tasmiṁ tasmiṁ kho (Syā)

Idhānanda ariyasāvako Buddhe aveccappasādena samannāgato hoti "itipi so Bhagavā Arahaṁ Sammāsambuddho Vijjācaraṇasampanno Sugato Lokavidū Anuttaro purisadammasārathi Satthā devamanussānaṁ Buddho Bhagavā"ti.

Dhamme aveccappasādena samannāgato hoti "svākkhāto Bhagavatā dhammo sandiṭṭhiko akāliko ehipassiko opaneyyiko paccattaṁ veditabbo viññūhī"ti.

Saṁghe aveccappasādena samannāgato hoti "suppaṭipanno Bhagavato sāvakasaṁgho, ujuppaṭipanno Bhagavato sāvakasaṁgho, ñāyappaṭipanno Bhagavato sāvakasaṁgho, sāmīcippaṭipanno Bhagavato sāvakasaṁgho, yadidaṁ cattāri purisayugāni aṭṭha purisapuggalā, esa Bhagavato sāvakasaṁgho āhuneyyo pāhuneyyo dakkhiṇeyyo añjalikaraṇīyo anuttaraṁ puññakkhettaṁ lokassā"ti.

Ariyakantehi sīlehi samannāgato hoti akhaṇḍehi acchiddehi asabalehi akammāsehi bhujissehi viññūpasatthehi aparāmaṭṭhehi samādhisaṁvattanikehi.

Ayaṁ kho so Ānanda dhammādāso dhammapariyāyo, yena samannāgato ariyasāvako ākaṅkhamāno attanāva attānaṁ byākareyya "khīṇanirayomhi khīṇatiracchānayoni khīṇapettivisayo khīṇāpāyaduggativinipāto, sotāpannohamasmi avinipātadhammo niyato sambodhiparāyaṇo"ti.

Tatrapi sudaṁ Bhagavā Nātike viharanto giñjakāvasathe etadeva bahulaṁ bhikkhūnaṁ dhammiṁ kathaṁ karoti "iti sīlaṁ iti samādhi iti paññā. Sīlaparibhāvito samādhi mahapphalo hoti mahānisaṁso. Samādhiparibhāvitā paññā mahapphalā hoti mahānisaṁsā. Paññāparibhāvitaṁ cittaṁ sammadeva āsavehi vimuccati. Seyyathidaṁ, kāmāsavā bhavāsavā avijjāsavā"ti.

160. Atha kho Bhagavā Nātike yathābhirantaṁ viharitvā āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi "āyāmānanda, yena Vesālī tenupasaṅkamissāmā"ti. "Evaṁ bhante"ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṁghena saddhiṁ yena Vesālī tadavasari, tatra sudaṁ Bhagavā Vesāliyaṁ viharati Ambapālivane. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi—

"Sato bhikkhave bhikkhu vihareyya sampajāno, ayaṁ vo amhākaṁ anusāsanī. Kathañca bhikkhave bhikkhu sato hoti. Idha bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṁ. Vedanāsu vedanānupassī -pa-. Citte cittānupassī -pa-. Dhammesu dhammānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṁ. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu sato hoti.

Kathañca bhikkhave bhikkhu sampajāno hoti. Idha bhikkhave bhikkhu abhikkante paṭikkante sampajānakārī hoti, ālokite vilokite sampajānakārī hoti, samiñjite pasārite sampajānakārī hoti, saṁghāṭipattacīvaradhāraṇe sampajānakārī hoti, asite pīte khāyite sāyite sampajānakārī hoti, uccārapassāvakamme sampajānakārī hoti, gate ṭhite nisinne sutte jāgarite bhāsite tuṇhībhāve sampajānakārī hoti. Evaṁ kho bhikkhave bhikkhu sampajāno hoti. Sato bhikkhave bhikkhu vihareyya sampajāno, ayaṁ vo amhākaṁ anusāsanī"ti.

Ambapālīgaṇikā

161. Assosi kho Ambapālī gaṇikā "Bhagavā kira Vesāliṁ anuppatto Vesāliyaṁ viharati mayhaṁ ambavane"ti. Atha kho Ambapālī gaṇikā bhaddāni bhaddāni yānāni yojāpetvā bhaddaṁ bhaddaṁ yānaṁ abhiruhitvā bhaddehi bhaddehi yānehi Vesāliyā niyyāsi. Yena sako ārāmo tena pāyāsi. Yāvatikā yānassa bhūmi, yānena gantvā yānā paccorohitvā pattikāva yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi.

Ekamantaṁ nisinnaṁ kho Ambapāliṁ gaṇikaṁ Bhagavā dhammiyā kathāya sandassesi samādapesi samuttejesi sampahaṁsesi. Atha kho Ambapālī gaṇikā Bhagavatā dhammiyā kathāya sandassitā samādapitā samuttejitā sampahaṁsitā Bhagavantaṁ etadavoca "adhivāsetu me bhante Bhagavā svātanāya bhattaṁ saddhiṁ bhikkhusaṁghenā"ti. Adhivāsesi Bhagavā tuṇhībhāvena. Atha kho Ambapālī gaṇikā Bhagavato adhivāsanaṁ viditvā uṭṭhāyāsanā Bhagavantaṁ abhivādetvā padakkhiṇaṁ katvā pakkāmi.

Assosuṁ kho Vesālikā Licchavī "Bhagavā kira Vesāliṁ anuppatto Vesāliyaṁ viharati Ambapālivane"ti. Atha kho te Licchavī bhaddāni bhaddāni yānāni yojāpetvā bhaddaṁ bhaddaṁ yānaṁ abhiruhitvā bhaddehi bhaddehi yānehi Vesāliyā niyyiṁsu. Tatra ekacce Licchavī nīlā honti nīlavaṇṇā nīlavatthā nīlālaṅkārā, ekacce Licchavī pītā honti pītavaṇṇā pītavatthā pitālaṅkārā, ekacce Licchavī lohitā honti lohitavaṇṇā lohitavatthā lohitālaṅkārā, ekacce Licchavī odātā honti odātavaṇṇā odātavatthā odātālaṅkārā. Atha kho Ambapālī gaṇikā daharānaṁ daharānaṁ Licchavīnaṁ akkhena akkhaṁ cakkena cakkaṁ yugena yugaṁ paṭivaṭṭesi[1]. Atha kho te Licchavī Ambapāliṁ gaṇikaṁ etadavocuṁ "kiṁ je Ambapāli daharānaṁ daharānaṁ Licchavīnaṁ akkhena akkhaṁ cakkena cakkaṁ yugena yugaṁ paṭivaṭṭesī"ti. Tathā hi pana me ayyaputtā Bhagavā nimantito svātanāya bhattaṁ saddhiṁ bhikkhusaṁghenāti. Dehi je Ambapāli etaṁ[2] bhattaṁ satasahassenāti. Sacepi me ayyaputtā Vesāliṁ sāhāraṁ dassatha[3], evamahaṁ taṁ[4] bhattaṁ na dassāmīti[5]. Atha kho te Licchavī aṅguliṁ phoṭesuṁ "jitamha[6] vata bho ambakāya jitamha vata bho ambakāyā"ti[7].

Atha kho te Licchavī yena Ambapālivanaṁ tena pāyiṁsu. Addasā kho Bhagavā te Licchavī dūratova āgacchante, disvāna bhikkhū āmantesi

---

1. Parivattesi (Vi-Mahāvagga)
2. Ekaṁ (Ka)
3. Dajjeyyātha (Vi-Mahāvagga)
4. Evampi mahantaṁ (Syā), evaṁ mahantaṁ (Sī, I)
5. Neva dajjāhaṁ taṁ bhattanti (Vi-Mahāvagga)
6. Jitamhā (bahūsu)
7. "Jitamhā vata bho Ambapālikāya vañcitamhā vata bho Ambapālikāyā"ti (Syā)

"Yesaṁ[1] bhikkhave bhikkhūnaṁ devā Tāvatiṁsā adiṭṭhapubbā, oloketha bhikkhave Licchaviparisaṁ, apaloketha bhikkhave Licchaviparisaṁ, upasaṁharatha bhikkhave Licchaviparisaṁ Tāvatiṁsasadisan"ti. Atha kho te Licchavī yāvatikā yānassa bhūmi, yānena gantvā yānā paccorohitvā pattikāva yena Bhagavā tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdiṁsu. Ekamantaṁ nisinne kho te Licchavī Bhagavā dhammiyā kathāya sandassesi samādapesi samuttejesi sampahaṁsesi. Atha kho te Licchavī Bhagavatā dhammiyā kathāya sandassitā samādapitā samuttejitā sampahaṁsitā Bhagavantaṁ etadavocuṁ "adhivāsetu no bhante Bhagavā svātanāya bhattaṁ saddhiṁ bhikkhusaṁghenā"ti. Atha kho Bhagavā te Licchavī etadavoca "adhivutthaṁ[2] kho me Licchavī svātanāya Ambapāliyā gaṇikāya bhattan"ti. Atha kho te Licchavī aṅguliṁ phoṭesuṁ "jitamha vata bho ambakāya jitamha vata bho ambakāyā"ti. Atha kho te Licchavī Bhagavato bhāsitaṁ abhinanditvā anumoditvā uṭṭhāyāsanā Bhagavantaṁ abhivādetvā padakkhiṇaṁ katvā pakkamiṁsu.

162. Atha kho Ambapālī gaṇikā tassā rattiyā accayena sake ārāme paṇītaṁ khādanīyaṁ bhojanīyaṁ paṭiyādāpetvā Bhagavato kālaṁ ārocāpesi "kālo bhante niṭṭhitaṁ bhattan"ti. Atha kho Bhagavā pubbaṇhasamayaṁ nivāsetvā pattacīvaramādāya saddhiṁ bhikkhusaṁghena yena Ambapāliyā gaṇikāya nivesanaṁ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā paññatte āsane nisīdi. Atha kho Āmbapālī gaṇikā Buddhappamukhaṁ bhikkhusaṁghaṁ paṇītena khādanīyena bhojanīyena sahatthā santappesi sampavāresi. Atha kho Ambapālī gaṇikā Bhagavantaṁ bhuttāviṁ onītapattapāṇiṁ aññataraṁ nīcaṁ āsanaṁ gahetvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinnā kho Ambapālī gaṇikā Bhagavantaṁ etadavoca "imāhaṁ bhante ārāmaṁ Buddhappamukhassa bhikkhusaṁghassa dammī"ti. Paṭiggahesi Bhagavā ārāmaṁ. Atha kho Bhagavā Ambapāliṁ gaṇikaṁ dhammiyā kathāya sandassetvā samādapetvā samuttejetvā sampahaṁsetvā uṭṭhāyāsanā pakkāmi. Tatrapi sudaṁ Bhagavā Vesāliyaṁ viharanto Ambapālivane etadeva bahulaṁ bhikkhūnaṁ dhammiṁ kathaṁ

1.Yehi (Vi-Mahāvagga) 2. Adhivāsitaṁ (Syā)

karoti "iti sīlaṁ iti samādhi iti paññā. Sīlaparibhāvito samādhi mahapphalo hoti mahānisaṁso. Samādhiparibhāvitā paññā mahapphalā hoti mahānisaṁsā. Paññāparibhāvitaṁ cittaṁ sammadeva āsavehi vimuccati. Seyyathidaṁ, kāmāsavā bhavāsavā avijjāsavā"ti.

Veḷuvagāmavassūpagamana

163. Atha kho Bhagavā Ambapālivane yathābhirantaṁ viharitvā āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi "āyāmānanda, yena Veḷuvagāmako[1] tenupasaṅkamissāmā"ti. "Evaṁ bhante"ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṁghena saddhiṁ yena Veḷuvagāmako tadavasari, tatra sudaṁ Bhagavā Veḷuvagāmake viharati. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "etha tumhe bhikkhave samantā Vesāliṁ yathāmittaṁ yathāsandiṭṭhaṁ yathāsambhattaṁ vassaṁ upetha[2], ahaṁ pana idheva Veḷuvagāmake vassaṁ upagacchāmī"ti. "Evaṁ bhante"ti kho te bhikkhū Bhagavato paṭissutvā samantā Vesāliṁ yathāmittaṁ yathāsandiṭṭhaṁ yathāsambhattaṁ vassaṁ upagacchiṁsu. Bhagavā pana tattheva Veḷuvagāmake vassaṁ upagacchi.

164. Atha kho Bhagavato vassūpagatassa kharo ābādho uppajji, bāḷhā vedanā vattanti māraṇantikā. Tā sudaṁ Bhagavā sato sampajāno adhivāsesi avihaññamāno. Atha kho Bhagavato etadahosi "na kho metaṁ patirūpaṁ, yvāhaṁ anāmantetvā upaṭṭhāke anapaloketvā bhikkhusaṁghaṁ parinibbāyeyyaṁ, yaṁnūnāhaṁ imaṁ ābādhaṁ vīriyena paṭipaṇāmetvā jīvitasaṅkhāraṁ adhiṭṭhāya vihareyyan"ti. Atha kho Bhagavā taṁ ābādhaṁ vīriyena paṭipaṇāmetvā jīvitasaṅkhāraṁ adhiṭṭhāya vihāsi. Atha kho Bhagavato so ābādho paṭippassambhi. Atha kho Bhagavā gilānā vuṭṭhito[3] aciravuṭṭhito gelaññā vihārā nikkhamma vihārapacchāyāyaṁ paññatte āsane nisīdi. Atha kho āyasmā Ānando yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinno kho āyasmā Ānando

---

1. Beḷuva gāmako (Sī, I) 2. Upagacchatha (Syā) 3. Gilānavuṭṭhito (Saddanīti)

Bhagavantaṁ etadavoca "diṭṭho me bhante Bhagavato phāsu, diṭṭhaṁ me bhante Bhagavato khamanīyaṁ, api ca me bhante madhurakajāto viya kāyo, disāpi me na pakkhāyanti, dhammāpi maṁ na paṭibhanti Bhagavato gelaññena, api ca me bhante ahosi kācideva assāsamattā na tāva Bhagavā parinibbāyissati, na yāva Bhagavā bhikkhusaṁghaṁ ārabbha kiñcideva udāharatī"ti.

165. Kiṁ panānanda bhikkhusaṁgho mayi paccāsīsati[1], desito Ānanda mayā dhammo anantaraṁ abāhiraṁ karitvā, natthānanda Tathāgatassa dhammesu ācariyamuṭṭhi. Yassa nūna Ānanda evamassa "ahaṁ bhikkhusaṁghaṁ pariharissāmī"ti vā "mamuddesiko bhikkhusaṁgho"ti vā, so nūna Ānanda bhikkhusaṁghaṁ ārabbha kiñcideva udāhareyya. Tathāgatassa kho Ānanda na evaṁ hoti "ahaṁ bhikkhusaṁghaṁ pariharissāmī"ti vā "mamuddesiko bhikkhusaṁgho"ti vā. Sakiṁ[2] Ānanda Tathāgato bhikkhusaṁghaṁ ārabbha kiñcideva udāharissati. Ahaṁ kho panānanda etarahi jiṇṇo vuddho mahallako addhagato vayo-anuppatto, āsītiko me vayo vattati. Seyyathāpi Ānanda jajjarasakaṭaṁ veṭhamissakena[3] yāpeti, evameva kho Ānanda veṭhamissakena maññe Tathāgatassa kāyo yāpeti. Yasmiṁ Ānanda samaye Tathāgato sabbanimittānaṁ amanasikārā ekaccānaṁ vedanānaṁ nirodhā animittaṁ cetosamādhiṁ upasampajja viharati, phāsutaro Ānanda tasmiṁ samaye Tathāgatassa kāyo hoti. Tasmātihānanda attadīpā viharatha attasaraṇā anaññasaraṇā dhammadīpā dhammasaraṇā anaññasaraṇā. Kathañcānanda bhikkhu attadīpo viharati attasaraṇo anaññasaraṇo dhammadīpo dhammasaraṇo anaññasaraṇo. Idhānanda bhikkhu kāye kāyānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṁ. Vedanāsu -pa-. Citte -pa-. Dhammesu dhammānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṁ. Evaṁ kho Ānanda bhikkhu attadīpo viharati attasaraṇo anaññasaraṇo dhammadīpo dhammasaraṇo

1. Paccāsiṁsati (Sī, Syā) 2. Kiṁ (Sī, I)
3. Veḷumissakena (Syā), veghamissakena (I), vedhamissakena, vekhamissakena (Ka)

anaññasaraṇo. Ye hi keci Ānanda etarahi vā mama vā accayena attadīpā viharissanti attasaraṇā anaññasaraṇā dhammadīpā dhammasaraṇā anaññasaraṇā, tamatagge me te Ānanda bhikkhū bhavissanti ye keci sikkhākāmāti.

Dutiyabhāṇavāro.

Nimittobhāsakathā

166. Atha kho Bhagavā pubbaṇhasamayaṁ nivāsetvā pattacīvaramādāya Vesāliṁ piṇḍāya pāvisi. Vesāliyaṁ piṇḍāya caritvā pacchābhattaṁ piṇḍapātapaṭikkanto āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi "gaṇhāhi Ānanda nisīdanaṁ, yena Cāpālaṁ cetiyaṁ[1] tenupasaṅkamissāma divā vihārāyā"ti. "Evaṁ bhante"ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paṭissutvā nisīdanaṁ ādāya Bhagavantaṁ piṭṭhito piṭṭhito anubandhi. Atha kho Bhagavā yena Cāpālaṁ cetiyaṁ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā paññatte āsane nisīdi. Āyasmāpi kho Ānando Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi.

167. Ekamantaṁ nisinnaṁ kho āyasmantaṁ Ānandaṁ Bhagavā etadavoca "ramaṇīyā Ānanda Vesālī, ramaṇīyaṁ Udenaṁ cetiyaṁ, ramaṇīyaṁ Gotamakaṁ cetiyaṁ, ramaṇīyaṁ Sattambaṁ[2] cetiyaṁ, ramaṇīyaṁ Bahuputtaṁ cetiyaṁ, ramaṇīyaṁ Sārandadaṁ cetiyaṁ, ramaṇīyaṁ Cāpālaṁ cetiyaṁ. Yassa kassaci Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulīkatā yānīkatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno kappaṁ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṁ vā. Tathāgatassa kho Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulīkatā yānīkatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno[3] Ānanda Tathāgato kappaṁ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṁ vā"ti. Evampi kho āyasmā Ānando Bhagavatā oḷārike nimitte kayiramāne oḷārike obhāse kayiramāne nāsakkhi paṭivijjhituṁ, na Bhagavantaṁ yāci "tiṭṭhatu bhante Bhagavā kappaṁ, tiṭṭhatu Sugato kappaṁ bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānan"ti yathā taṁ mārena pariyuṭṭhitacitto.

---

1. Pāvālaṁ cetiyaṁ (Syā) 2. Sattambakaṁ (I) 3. Ākaṅkhamāno (?)

Dutiyampi kho Bhagavā -pa-. Tatiyampi kho Bhagavā āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi "ramaṇīyā Ānanda Vesālī, ramaṇīyaṁ Udenaṁ cetiyaṁ, ramaṇīyaṁ Gotamakaṁ cetiyaṁ, ramaṇīyaṁ Sattambaṁ cetiyaṁ, ramaṇīyaṁ Bahuputtaṁ cetiyaṁ, ramaṇīyaṁ Sārandadaṁ cetiyaṁ, ramaṇīyaṁ Cāpālaṁ cetiyaṁ. Yassa kassaci Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulīkatā yānīkatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno kappaṁ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṁ vā. Tathāgatassa kho Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulīkatā yānīkatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno Ānanda Tathāgato kappaṁ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṁ vā"ti. Evampi kho āyasmā Ānando Bhagavatā oḷārike nimitte kayiramāne oḷārike obhāse kayiramāne nāsakkhi paṭivijjhituṁ, na Bhagavantaṁ yāci "tiṭṭhatu bhante Bhagavā kappaṁ, tiṭṭhatu Sugato kappaṁ bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānan"ti yathā taṁ mārena pariyuṭṭhitacitto. Atha kho Bhagavā āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi "gaccha tvaṁ Ānanda, yassadāni kālaṁ maññasī"ti. "Evaṁ bhante"ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paṭissutvā uṭṭhāyāsanā Bhagavantaṁ abhivādetvā padakkhiṇaṁ katvā avidūre aññatarasmiṁ rukkhamūle nisīdi.

Mārayācanakathā

168. Atha kho māro pāpimā acirapakkante āyasmante Ānande yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā ekamantaṁ aṭṭhāsi, ekamantaṁ ṭhito kho māro pāpimā Bhagavantaṁ etadavoca "parinibbātudāni bhante Bhagavā, parinibbātu Sugato, parinibbānakālodāni bhante Bhagavato, bhāsitā kho panesā bhante Bhagavatā vācā 'na tāvāhaṁ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me bhikkhū na sāvakā bhavissanti viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacārino, sakaṁ ācariyakaṁ uggahetvā ācikkhissanti desessanti paññapessanti paṭṭhapessanti vivarissanti vibhajissanti uttānī[1] karissanti, uppannaṁ parappavādaṁ sahadhammena suniggahitaṁ niggahetvā sappāṭihāriyaṁ dhammaṁ

1. Uttāniṁ (Ka), uttāni (Sī, I)

desessantī'ti. Etarahi kho pana bhante bhikkhū Bhagavato sāvakā viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacārino, sakaṁ ācariyakaṁ uggahetvā ācikkhanti desenti paññapenti paṭṭhapenti vivaranti vibhajanti uttānī karonti, uppannaṁ parappavādaṁ sahadhammena suniggahitaṁ niggahetvā sappāṭihāriyaṁ dhammaṁ desenti. Parinibbātudāni bhante Bhagavā, parinibbātu Sugato, parinibbānakālodāni bhante Bhagavato.

Bhāsitā kho panesā bhante Bhagavatā vācā 'na tāvāhaṁ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me bhikkhuniyo na sāvikā bhavissanti viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacāriniyo, sakaṁ ācariyakaṁ uggahetvā ācikkhissanti desessanti paññapessanti paṭṭhapessanti vivarissanti vibhajissanti uttānī karissanti, uppannaṁ parappavādaṁ sahadhammena suniggahitaṁ niggahetvā sappāṭihāriyaṁ dhammaṁ desessantī'ti. Etarahi kho pana bhante bhikkhuniyo Bhagavato sāvikā viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacāriniyo, sakaṁ ācariyakaṁ uggahetvā ācikkhanti desenti paññapenti paṭṭhapenti vivaranti vibhajanti uttānī karonti, uppannaṁ parappavādaṁ sahadhammena suniggahitaṁ niggahetvā sappāṭihāriyaṁ dhammaṁ desenti. Parinibbātudāni bhante Bhagavā, parinibbātu Sugato, parinibbānakālodāni bhante Bhagavato.

Bhāsitā kho panesā bhante Bhagavatā vācā 'na tāvāhaṁ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me upāsakā na sāvakā bhavissanti viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacārino, sakaṁ ācariyakaṁ uggahetvā ācikkhissanti desessanti paññapessanti paṭṭhapessanti vivarissanti vibhajissanti uttānī karissanti, uppannaṁ parappavādaṁ sahadhammena suniggahitaṁ niggahetvā sappāṭihāriyaṁ dhammaṁ desessantī'ti. Etarahi kho pana bhante upāsakā Bhagavato sāvakā viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacārino, sakaṁ ācariyakaṁ uggahetvā ācikkhanti desenti paññapenti paṭṭhapenti vivaranti vibhajanti uttānī karonti, uppannaṁ parappavādaṁ sahadhammena suniggahitaṁ niggahetvā sappāṭihāriyaṁ dhammaṁ desenti.

Parinibbātudāni bhante Bhagavā, parinibbātu Sugato, parinibbānakālodāni bhante Bhagavato.

Bhāsitā kho panesā bhante Bhagavatā vācā 'na tāvāhaṁ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me upāsikā na sāvikā bhavissanti viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacāriniyo, sakaṁ ācariyakaṁ uggahetvā ācikkhissanti desessanti paññapessanti paṭṭhapessanti vivarissanti vibhajissanti uttānī karissanti, uppannaṁ parappavādaṁ sahadhammena suniggahitaṁ niggahetvā sappāṭihāriyaṁ dhammaṁ desessantī'ti. Etarahi kho pana bhante upāsikā Bhagavato sāvikā viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacāriniyo, sakaṁ ācariyakaṁ uggahetvā ācikkhanti desenti paññapenti paṭṭhapenti vivaranti vibhajanti uttānī karonti, uppannaṁ parappavādaṁ sahadhammena suniggahitaṁ niggahetvā sappāṭihāriyaṁ dhammaṁ desenti. Parinibbātudāni bhante Bhagavā, parinibbātu Sugato, parinibbānakālodāni bhante Bhagavato.

Bhāsitā kho panesā bhante Bhagavatā vācā 'na tāvāhaṁ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me idaṁ brahmacariyaṁ na iddhañceva bhavissati phītañca vitthārikaṁ bāhujaññaṁ puthubhūtaṁ yāva devamanussehi suppakāsitan'ti. Etarahi kho pana bhante Bhagavato brahmacariyaṁ iddhañceva phītañca vitthārikaṁ bāhujaññaṁ puthubhūtaṁ yāva devamanussehi suppakāsitaṁ. Parinibbātudāni bhante Bhagavā, parinibbātu Sugato, parinibbānakālodāni bhante Bhagavato"ti.

Evaṁ vutte Bhagavā māraṁ pāpimantaṁ etadavoca "appossukko tvaṁ pāpima hohi, na ciraṁ Tathāgatassa parinibbānaṁ bhavissati, ito tiṇṇaṁ māsānaṁ accayena Tathāgato parinibbāyissatī"ti.

Āyusaṅkhāra ossajjana

169. Atha kho Bhagavā Cāpāle cetiye sato sampajāno āyusaṅkhāraṁ ossaji, ossaṭṭhe ca Bhagavatā āyusaṅkhāre mahābhūmicālo ahosi bhiṁsanako salomahaṁso[1], devadundubhiyo[2] ca

1. Lomahaṁso (Syā)
2. Devadudrabhiyo (Ka)

phaliṁsu. Atha kho Bhagavā etamatthaṁ viditvā tāyaṁ velāyaṁ imaṁ udānaṁ udānesi—

> "Tulamatulañca sambhavaṁ, bhavasaṅkhāramavassaji Muni.
> Ajjhattarato samāhito, abhindi kavacamivattasambhavan"ti.

Mahābhūmicālahetu

170. Atha kho āyasmato Ānandassa etadahosi "acchariyaṁ vata bho abbhutaṁ vata bho, mahā vatāyaṁ bhūmicālo, sumahā vatāyaṁ bhūmicālo bhiṁsanako salomahaṁso, devadundubhiyo ca phaliṁsu. Ko nu kho hetu ko paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāyā"ti.

Atha kho āyasmā Ānando yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinno kho āyasmā Ānando Bhagavantaṁ etadavoca "acchariyaṁ bhante abbhutaṁ bhante, mahā vatāyaṁ bhante bhūmicālo, sumahā vatāyaṁ bhante bhūmicālo bhiṁsanako salomahaṁso, devadundubhiyo ca phaliṁsu. Ko nu kho bhante hetu ko paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāyā"ti.

171. Aṭṭha kho ime Ānanda hetū aṭṭha paccayā mahato bhūmicālassa pātubhāvāya. Katame aṭṭha. Ayaṁ Ānanda mahāpathavī udake patiṭṭhitā, udakaṁ vāte patiṭṭhitaṁ, vāto ākāsaṭṭho. Hoti kho so Ānanda samayo, yaṁ mahāvātā vāyanti, mahāvātā vāyantā udakaṁ kampenti, udakaṁ kampitaṁ pathaviṁ kampeti. Ayaṁ paṭhamo hetu paṭhamo paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāya.

Puna caparaṁ Ānanda samaṇo vā hoti brāhmaṇo vā iddhimā cetovasippatto devo vā mahiddhiko mahānubhāvo, tassa parittā pathavīsaññā bhāvitā hoti, appamāṇā āposaññā. So imaṁ pathaviṁ kampeti saṅkampeti sampakampeti sampavedheti. Ayaṁ dutiyo hetu dutiyo paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāya.

Puna caparaṁ Ānanda yadā bodhisatto Tusitakāyā cavitvā sato sampajāno mātukucchiṁ okkamati, tadāyaṁ pathavī kampati saṅkampati sampakampati sampavedhati. Ayaṁ tatiyo hetu tatiyo paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāya.

Puna caparaṁ Ānanda yadā bodhisatto sato sampajāno mātukucchismā nikkhamati, tadāyaṁ pathavī kampati saṅkampati sampakampati sampavedhati. Ayaṁ catuttho hetu catuttho paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāya.

Puna caparaṁ Ānanda yadā Tathāgato anuttaraṁ sammāsambodhiṁ abhisambujjhati, tadāyaṁ pathavī kampati saṅkampati sampakampati sampavedhati. Ayaṁ pañcamo hetu pañcamo paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāya.

Puna caparaṁ Ānanda yadā Tathāgato anuttaraṁ dhammacakkaṁ pavatteti, tadāyaṁ pathavī kampati saṅkampati sampakampati sampavedhati. Ayaṁ chaṭṭho hetu chaṭṭho paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāya.

Puna caparaṁ Ānanda yadā Tathāgato sato sampajāno āyusaṅkhāraṁ ossajjati, tadāyaṁ pathavī kampati saṅkampati sampakampati sampavedhati. Ayaṁ sattamo hetu sattamo paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāya.

Puna caparaṁ Ānanda yadā Tathāgato anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyati, tadāyaṁ pathavī kampati saṅkampati sampakampati sampavedhati. Ayaṁ aṭṭhamo hetu aṭṭhamo paccayo mahato bhūmicālassa pātubhāvāya. Ime kho Ānanda aṭṭha hetū aṭṭha paccayā mahato bhūmicālassa pātubhāvāya.

Aṭṭhaparisā

172. Aṭṭha kho imā Ānanda parisā. Katamā aṭṭha. Khattiyaparisā brāhmaṇaparisā gahapatiparisā samaṇaparisā Cātumahārājikaparisā[1] Tāvatiṁsaparisā māraparisā brahmaparisā. Abhijānāmi kho panāhaṁ

1. Cātummahārājikaparisā (Sī, Syā, Kaṁ, I)

Ānanda anekasataṁ khattiyaparisaṁ upasaṅkamitā. Tatrapi mayā sannisinnapubbañceva sallapitapubbañca sākacchā ca samāpajjitapubbā. Tattha yādisako tesaṁ vaṇṇo hoti, tādisako mayhaṁ vaṇṇo hoti. Yādisako tesaṁ saro hoti, tādisako mayhaṁ saro hoti. Dhammiyā kathāya sandassemi samādapemi samuttejemi sampahaṁsemi. Bhāsamānañca maṁ na jānanti "ko nu kho ayaṁ bhāsati devo vā manusso vā"ti. Dhammiyā kathāya sandassetvā samādapetvā samuttejetvā sampahaṁsetvā antaradhāyāmi. Antarahitañca maṁ na jānanti "ko nu kho ayaṁ antarahito devo vā manusso vā"ti. Abhijānāmi kho panāhaṁ Ānanda anekasataṁ brāhmaṇaparisaṁ -pa-gahapatiparisaṁ. Samaṇaparisaṁ. Cātumahārājikaparisaṁ. Tāvatiṁsaparisaṁ. Māraparisaṁ. Brahmaparisaṁ upasaṅkamitā. Tatrapi mayā sannisinnapubbañceva sallapitapubbañca sākacchā ca samāpajjitapubbā. Tattha yādisako tesaṁ vaṇṇo hoti, tādisako mayhaṁ vaṇṇo hoti. Yādisako tesaṁ saro hoti, tādisako mayhaṁ saro hoti. Dhammiyā kathāya sandassemi samādapemi samuttejemi sampahaṁsemi. Bhāsamānañca maṁ na jānanti "ko nu kho ayaṁ bhāsati devo vā manusso vā"ti. Dhammiyā kathāya sandassetvā samādapetvā samuttejetvā sampahaṁsetvā antaradhāyāmi. Antarahitañca maṁ na jānanti "ko nu kho ayaṁ antarahito devo vā manusso vā"ti. Imā kho Ānanda aṭṭha parisā.

Aṭṭha-abhibhāyatana

173. Aṭṭha kho imāni Ānanda abhibhāyatanāni. Katamāni aṭṭha. Ajjhattaṁ rūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati parittāni suvaṇṇadubbaṇṇāni, "tāni abhibhuyya jānāmi passāmī"ti evaṁsaññī hoti. Idaṁ paṭhamaṁ abhibhāyatanaṁ.

Ajjhattaṁ rūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati appamāṇāni suvaṇṇadubbaṇṇāni, "tāni abhibhuyya jānāmi passāmī"ti evaṁsaññī hoti. Idaṁ dutiyaṁ abhibhāyatanaṁ.

Ajjhattaṁ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati parittāni suvaṇṇadubbaṇṇāni, "tāni abhibhuyya jānāmi passāmī"ti evaṁsaññī hoti. Idaṁ tatiyaṁ abhibhāyatanaṁ.

Ajjhattaṁ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati appamāṇāni suvaṇṇadubbaṇṇāni, "tāni abhibhuyya jānāmi passāmī"ti evaṁsaññī hoti. Idaṁ catutthaṁ abhibhāyatanaṁ.

Ajjhattaṁ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati nīlāni nīlavaṇṇāni nīlanidassanāni nīlanibhāsāni. Seyyathāpi nāma umāpupphaṁ nīlaṁ nīlavaṇṇaṁ nīlanidassanaṁ nīlanibhāsaṁ. Seyyathā vā pana taṁ vatthaṁ Bārāṇaseyyakaṁ ubhatobhāgavimaṭṭhaṁ nīlaṁ nīlavaṇṇaṁ nīlanidassanaṁ nilanibhāsaṁ. Evameva ajjhattaṁ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati nīlāni nīlavaṇṇāni nīlanidassanāni nīlanibhāsāni, "tāni abhibhuyya jānāmi passāmī"ti evaṁ saññī hoti. Idaṁ pañcamaṁ abhibhāyatanaṁ.

Ajjhattaṁ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati pītāni pītavaṇṇāni pītanidassanāni pītanibhāsāni. Seyyathāpi nāma kaṇikārapupphaṁ pītaṁ pītavaṇṇaṁ pītanidassanaṁ pītanibhāsaṁ. Seyyathā vā pana taṁ vatthaṁ Bārāṇaseyyakaṁ ubhatobhāgavimaṭṭhaṁ pītaṁ pītavaṇṇaṁ pītanidassanaṁ pītanibhāsaṁ. Evameva ajjhattaṁ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati pītāni pītavaṇṇāni pītanidassanāni pītanibhāsāni, "tāni abhibhuyya jānāmi passāmī"ti evaṁsaññī hoti. Idaṁ chaṭṭhaṁ abhibhāyatanaṁ.

Ajjhattaṁ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati lohitakāni lohitakavaṇṇāni lohitakanidassanāni lohitakanibhāsāni. Seyyathāpi nāma bandhujīvakapupphaṁ lohitakaṁ lohitakavaṇṇaṁ lohitakanidassanaṁ lohitakanibhāsaṁ. Seyyathā vā pana taṁ vatthaṁ Bārāṇaseyyakaṁ ubhatobhāgavimaṭṭhaṁ lohitakaṁ lohitakavaṇṇaṁ lohitakanidassanaṁ lohitakanibhāsaṁ. Evameva ajjhattaṁ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati lohitakāni lohitakavaṇṇāni lohitakanidassanāni lohitakanibhāsāni, "tāni abhibhuyya jānāmi passāmī"ti evaṁsaññī hoti. Idaṁ sattamaṁ abhibhāyatanaṁ.

Ajjhattaṁ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati odātāni odātavaṇṇāni odātanidassanāni odātanibhāsāni. Seyyathāpi nāma

osadhitārakā odātā odātavaṇṇā odātanidassanā odātanibhāsā. Seyyathā vā pana taṁ vatthaṁ Bārāṇaseyyakaṁ ubhatobhāgavimaṭṭhaṁ odātaṁ odātavaṇṇaṁ odātanidassanaṁ odātanibhāsaṁ. Evameva ajjhattaṁ arūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati odātāni odātavaṇṇāni odātanidassanāni odātanibhāsāni, "tāni abhibhuyya jānāmi passāmī"ti evaṁsaññī hoti. Idaṁ aṭṭhamaṁ abhibhāyatanaṁ. Imāni kho Ānanda aṭṭha abhibhāyatanāni.

Aṭṭhavimokkha

174. Aṭṭha kho ime Ānanda vimokkhā. Katame aṭṭha. Rūpī rūpāni passati, ayaṁ paṭhamo vimokkho. Ajjhattaṁ arūpasaññī bahiddhā rūpāni passati, ayaṁ dutiyo vimokkho. Subhanteva adhimutto hoti, ayaṁ tatiyo vimokkho. Sabbaso rūpasaññānaṁ samatikkamā paṭighasaññānaṁ atthaṅgamā nānattasaññānaṁ amanasikārā "ananto ākāso"ti ākāsānañcāyatanaṁ upasampajja viharati, ayaṁ catuttho vimokkho. Sabbaso ākāsānañcāyatanaṁ samatikkamma "anantaṁ viññāṇan"ti viññāṇañcāyatanaṁ upasampajja viharati, ayaṁ pañcamo vimokkho. Sabbaso viññāṇañcāyatanaṁ samatikkamma "natthi kiñcī"ti ākiñcaññāyatanaṁ upasampajja viharati, ayaṁ chaṭṭho vimokkho. Sabbaso ākiñcaññāyatanaṁ samatikkamma nevasaññānāsaññāyatanaṁ upasampajja viharati, ayaṁ sattamo vimokkho. Sabbaso nevasaññānāsaññāyatanaṁ samatikkamma saññāvedayitanirodhaṁ upasampajja viharati, ayaṁ aṭṭhamo vimokkho. Ime kho Ānanda aṭṭha vimokkhā.

175. Ekamidāhaṁ Ānanda samayaṁ Uruvelāyaṁ viharāmi najjā Nerañjarāya tīre Ajapālanigrodhe paṭhamābhisambuddho. Atha kho Ānanda māro pāpimā yenāhaṁ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā ekamantaṁ aṭṭhāsi, ekamantaṁ ṭhito kho Ānanda māro pāpimā maṁ etadavoca "parinibbātudāni bhante Bhagavā, parinibbātu Sugato, parinibbānakālodāni bhante Bhagavato"ti. Evaṁ vutte ahaṁ Ānanda māraṁ pāpimantaṁ etadavocaṁ "na tāvāhaṁ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me bhikkhū na sāvakā bhavissanti viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā

dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacārino, sakaṁ ācariyakaṁ uggahetvā ācikkhissanti desessanti paññapessanti paṭṭhapessanti vivarissanti vibhajissanti uttānī karissanti, uppannaṁ parappavādaṁ sahadhammena suniggahitaṁ niggahetvā sappāṭihāriyaṁ dhammaṁ desessanti.

Na tāvāhaṁ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me bhikkhuniyo na sāvikā bhavissanti viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacāriniyo, sakaṁ ācariyakaṁ uggahetvā ācikkhissanti desessanti paññapessanti paṭṭhapessanti vivarissanti vibhajissanti uttānī karissanti, uppannaṁ parappavādaṁ sahadhammena suniggahitaṁ niggahetvā sappāṭihāriyaṁ dhammaṁ desessanti.

Na tāvāhaṁ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me upāsakā na sāvakā bhavissanti viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacārino sakaṁ ācariyakaṁ uggahetvā ācikkhissanti desessanti paññapessanti paṭṭhapessanti vivarissanti vibhajissanti uttānī karissanti, uppannaṁ parappavādaṁ sahadhammena suniggahitaṁ niggahetvā sappāṭihāriyaṁ dhammaṁ desessanti.

Na tāvāhaṁ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me upāsikā na sāvikā bhavissanti viyattā vinītā visāradā bahussutā dhammadharā dhammānudhammappaṭipannā sāmīcippaṭipannā anudhammacāriniyo sakaṁ ācariyakaṁ uggahetvā ācikkhissanti desessanti paññapessanti paṭṭhapessanti vivarissanti vibhajissanti uttānī karissanti, uppannaṁ parappavādaṁ sahadhammena suniggahitaṁ niggahetvā sappāṭihāriyaṁ dhammaṁ desessanti.

Na tāvāhaṁ pāpima parinibbāyissāmi, yāva me idaṁ brahmacariyaṁ na iddhañceva bhavissati phītañca vitthārikaṁ bāhujaññaṁ puthubhūtaṁ yāva devamanussehi suppakāsitan”ti.

176. Idāneva kho Ānanda ajja Cāpāle cetiye māro pāpimā yenāhaṁ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā ekamantaṁ aṭṭhāsi, ekamantaṁ ṭhito kho Ānanda māro pāpimā maṁ etadavoca “parinibbātudāni bhante Bhagavā, parinibbātu Sugato, parinibbānakālodāni bhante Bhagavato. Bhāsitā kho panesā bhante Bhagavatā vācā ‘na tāvāhaṁ pāpima

parinibbāyissāmi, yāva me bhikkhū na sāvakā bhavissanti -pa- yāva me bhikkhuniyo na sāvikā bhavissanti -pa- yāva me upāsakā na sāvakā bhavissanti -pa- yāva me upāsikā na sāvikā bhavissanti -pa- yāva me idaṁ brahmacariyaṁ na iddhañceva bhavissati phītañca vitthārikaṁ bāhujaññaṁ puthubhūtaṁ yāva devamanussehi suppakāsitan'ti. Etarahi kho pana bhante Bhagavato brahmacariyaṁ iddhañceva phītañca vitthārikaṁ bāhujaññaṁ puthubhūtaṁ yāva devamanussehi suppakāsitaṁ. Parinibbātudāni bhante Bhagavā, parinibbātu Sugato, parinibbānakālodāni bhante Bhagavato"ti.

177. Evaṁ vutte ahaṁ Ānanda māraṁ pāpimantaṁ etadavocaṁ "appossukko tvaṁ pāpima hohi, na ciraṁ Tathāgatassa parinibbānaṁ bhavissati, ito tiṇṇaṁ māsānaṁ accayena Tathāgato parinibbāyissatī"ti. Idāneva kho Ānanda ajja Cāpāle cetiye Tathāgatena satena sampajānena āyusaṅkhāro ossaṭṭhoti.

Ānandayācanakathā

178. Evaṁ vutte āyasmā Ānando Bhagavantaṁ etadavoca "tiṭṭhatu bhante Bhagavā kappaṁ, tiṭṭhatu Sugato kappaṁ bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānan"ti.

Alaṁdāni Ānanda mā Tathāgataṁ yāci, akālodāni Ānanda Tathāgataṁ yācanāyāti. Dutiyampi kho āyasmā Ānando -pa-. Tatiyampi kho āyasmā Ānando Bhagavantaṁ etadavoca "tiṭṭhatu bhante Bhagavā kappaṁ, tiṭṭhatu Sugato kappaṁ bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānan"ti.

Saddahasi tvaṁ Ānanda Tathāgatassa bodhinti. Evaṁ bhante. Atha kiñcarahi tvaṁ Ānanda Tathāgataṁ yāvatatiyakaṁ abhinippīḷesīti. Sammukhā metaṁ bhante Bhagavato sutaṁ sammukhā paṭiggahitaṁ "yassa kassaci Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulīkatā yānīkatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno kappaṁ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṁ vā. Tathāgatassa kho Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulīkatā yānīkatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā,

so ākaṅkhamāno Ānanda Tathāgato kappaṁ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṁ vā”ti. Saddahasi tvaṁ Ānandāti. Evaṁ bhante. Tasmātihānanda tuyhevetaṁ dukkaṭaṁ tuyhevetaṁ aparaddhaṁ, yaṁ tvaṁ Tathāgatena evaṁ oḷārike nimitte kayiramāne oḷārike obhāse kayiramāne nāsakkhi paṭivijjhituṁ, na Tathāgataṁ yāci “tiṭṭhatu bhante Bhagavā kappaṁ, tiṭṭhatu Sugato kappaṁ bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānan”ti. Sace tvaṁ Ānanda Tathāgataṁ yāceyyāsi, dveva te vācā Tathāgato paṭikkhipeyya, atha tatiyakaṁ adhivāseyya. Tasmātihānanda tuyhevetaṁ dukkaṭaṁ, tuyhevetaṁ aparaddhaṁ.

179. Ekamidāhaṁ Ānanda samayaṁ Rājagahe viharāmi Gijjhakūṭe pabbate. Tatrāpi kho tāhaṁ Ānanda āmantesiṁ “ramaṇīyaṁ Ānanda Rājagahaṁ, ramaṇīyo Ānanda Gijjhakūṭo pabbato. Yassa kassaci Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulīkatā yānīkatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno kappaṁ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṁ vā. Tathāgatassa kho Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulīkatā yānīkatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno Ānanda Tathāgato kappaṁ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṁ vā”ti. Evampi kho tvaṁ Ānanda Tathāgatena oḷārike nimitte kayiramāne oḷārike obhāse kayiramāne nāsakkhi paṭivijjhituṁ, na Tathāgataṁ yāci “tiṭṭhatu bhante Bhagavā kappaṁ, tiṭṭhatu Sugato kappaṁ bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānan”ti. Sace tvaṁ Ānanda Tathāgataṁ yāceyyāsi, dveva te vācā Tathāgato paṭikkhipeyya, atha tatiyakaṁ adhivāseyya. Tasmātihānanda tuyhevetaṁ dukkaṭaṁ, tuyhevetaṁ aparaddhaṁ.

180. Ekamidāhaṁ Ānanda samayaṁ tattheva Rājagahe viharāmi Gotamanigrodhe -pa- tattheva Rājagahe viharāmi Corapapāte. Tattheva Rājagahe viharāmi Vebhārapasse Sattapaṇṇiguhāyaṁ. Tattheva Rājagahe viharāmi Isigilipasse Kāḷasilāyaṁ. Tattheva Rājagahe viharāmi Sītavane Sappasoṇḍikapabbhāre. Tattheva Rājagahe viharāmi Tapodārāme. Tattheva Rājagahe viharāmi Veḷuvane Kalandakanivāpe. Tattheva Rājagahe viharāmi Jīvakambavane. Tattheva Rājagahe viharāmi Maddakucchismiṁ

Migadāye. Tatrāpi kho tāhaṁ Ānanda āmantesiṁ "ramaṇīyaṁ Ānanda Rājagahaṁ, ramaṇīyo Gijjhakūṭo pabbato, ramaṇīyo Gotamanigrodho, ramaṇīyo Corapapāto, ramaṇīyā Vebhārapasse Sattapaṇṇiguhā, ramaṇīyā Isigilipasse Kāḷasilā. Ramaṇīyo Sītavane Sappasoṇḍikapabbhāro, ramaṇīyo Tapodārāmo, ramaṇīyo Veḷuvane Kalandakanivāpo, ramaṇīyaṁ Jīvakambavanaṁ, ramaṇīyo Maddakucchismiṁ Migadāyo. Yassa kassaci Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulīkatā yānīkatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā -pa- ākaṅkhamāno Ānanda Tathāgato kappaṁ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṁ vā"ti. Evampi kho tvaṁ Ānanda Tathāgatena oḷārike nimitte kayiramāne oḷārike obhāse kayiramāne nāsakkhi paṭivijjhituṁ, na Tathāgataṁ yāci "tiṭṭhatu bhante Bhagavā kappaṁ, tiṭṭhatu Sugato kappaṁ bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānan"ti. Sace tvaṁ Ānanda Tathāgataṁ yāceyyāsi, dveva te vācā Tathāgato paṭikkhipeyya, atha tatiyakaṁ adhivāseyya. Tasmātihānanda tuyhevetaṁ dukkaṭaṁ, tuyhevetaṁ aparaddhaṁ.

181. Ekamidāhaṁ Ānanda samayaṁ idheva Vesāliyaṁ viharāmi Udene cetiye. Tatrāpi kho tāhaṁ Ānanda āmantesiṁ "ramaṇīyā Ānanda Vesālī, ramaṇīyaṁ Udenaṁ cetiyaṁ. Yassa kassaci Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulīkatā yānīkatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno kappaṁ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṁ vā. Tathāgatassa kho Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulīkatā yānīkatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno Ānanda Tathāgato kappaṁ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṁ vā"ti. Evampi kho tvaṁ Ānanda Tathāgatena oḷārike nimitte kayiramāne oḷārike obhāse kayiramāne nāsakkhi paṭivijjhituṁ, na Tathāgataṁ yāci "tiṭṭhatu bhante Bhagavā kappaṁ, tiṭṭhatu Sugato kappaṁ bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānan"ti. Sace tvaṁ Ānanda Tathāgataṁ yāceyyāsi, dveva te vācā Tathāgato paṭikkhipeyya, atha tatiyakaṁ adhivāseyya, tasmātihānanda tuyhevetaṁ dukkaṭaṁ, tuyhevetaṁ aparaddhaṁ.

182. Ekamidāhaṁ Ānanda samayaṁ idheva Vesāliyaṁ viharāmi Gotamake cetiye -pa- idheva Vesāliyaṁ viharāmi Sattambe cetiye. Idheva Vesāliyaṁ viharāmi Bahuputte cetiye. Idheva Vesāliyaṁ viharāmi Sārandade cetiye. Idāneva kho tāhaṁ Ānanda ajja Cāpāle cetiye āmantesiṁ "ramaṇīyā Ānanda Vesālī, ramaṇīyaṁ Udenaṁ cetiyaṁ, ramaṇīyaṁ Gotamakaṁ cetiyaṁ, ramaṇīyaṁ Sattambaṁ cetiyaṁ, ramaṇīyaṁ Bahuputtaṁ cetiyaṁ, ramaṇīyaṁ Sārandadaṁ cetiyaṁ, ramaṇīyaṁ Cāpālaṁ cetiyaṁ. Yassa kassaci Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulīkatā yānīkatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno kappaṁ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṁ vā. Tathāgatassa kho Ānanda cattāro iddhipādā bhāvitā bahulīkatā yānīkatā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā, so ākaṅkhamāno Ānanda Tathāgato kappaṁ vā tiṭṭheyya kappāvasesaṁ vā"ti. Evampi kho tvaṁ Ānanda Tathāgatena oḷārike nimitte kayiramāne oḷārike obhāse kayiramāne nāsakkhi paṭivijjhituṁ, na Tathāgataṁ yāci "tiṭṭhatu bhante Bhagavā kappaṁ, tiṭṭhatu Sugato kappaṁ bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānan"ti. Sace tvaṁ Ānanda Tathāgataṁ yāceyyāsi, dveva te vācā Tathāgato paṭikkhipeyya, atha tatiyakaṁ adhivāseyya. Tasmātihānanda tuyhevetaṁ dukkaṭaṁ, tuyhevetaṁ aparaddhaṁ.

183. Nanu etaṁ[1] Ānanda mayā paṭikacceva[2] akkhātaṁ "sabbeheva piyehi manāpehi nānābhāvo vinābhāvo aññathābhāvo, taṁ kutettha Ānanda labbhā, yaṁ taṁ jātaṁ bhūtaṁ saṅkhataṁ palokadhammaṁ, taṁ vata māpalujjīti netaṁ ṭhānaṁ vijjati". Yaṁ kho panetaṁ Ānanda Tathāgatena cattaṁ vantaṁ muttaṁ pahīnaṁ paṭinissaṭṭhaṁ ossaṭṭho āyusaṅkhāro, ekaṁsena vācā bhāsitā "na ciraṁ Tathāgatassa parinibbānaṁ bhavissati, ito tiṇṇaṁ māsānaṁ accayena Tathāgato parinibbāyissatī"ti, tañca[3] Tathāgato jīvitahetu puna paccāvamissatīti[4] netaṁ ṭhānaṁ vijjati. Āyāmānanda, yena Mahāvanaṁ Kūṭāgārasālā tenupasaṅkamissāmā"ti. "Evaṁ bhante"ti

1. Evaṁ (Syā, I)
2. Paṭigacceva (Sī, I)
3. Taṁ vacanaṁ (Sī)
4. Paccāgamissatīti (Syā, Ka)

kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā āyasmatā Ānandena saddhiṁ yena Mahāvanaṁ Kūṭāgārasālā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi "gaccha tvaṁ Ānanda yāvatikā bhikkhū Vesāliṁ upanissāya viharanti, te sabbe upaṭṭhānasālāyaṁ sannipātehī"ti. "Evaṁ bhante"ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paṭissutvā yāvatikā bhikkhū Vesāliṁ upanissāya viharanti, te sabbe upaṭṭhānasālāyaṁ sannipātetvā yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ aṭṭhāsi, ekamantaṁ ṭhito kho āyasmā Ānando Bhagavantaṁ etadavoca "sannipatito bhante bhikkhusaṁgho, yassadāni bhante Bhagavā kālaṁ maññatī"ti.

184. Atha kho Bhagavā yenupaṭṭhānasālā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā paññatte āsane nisīdi, nisajja kho Bhagavā bhikkhū āmantesi—tasmātiha bhikkhave ye te mayā dhammā abhiññā desitā, te vo sādhukaṁ uggahetvā āsevitabbā bhāvetabbā bahulīkātabbā, yathayidaṁ brahmacariyaṁ addhaniyaṁ assa ciraṭṭhitikaṁ, tadassa bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṁ. Katame ca te bhikkhave dhammā mayā abhiññā desitā, ye vo sādhukaṁ uggahetvā āsevitabbā bhāvetabbā bahulīkātabbā, yathayidaṁ brahmacariyaṁ addhaniyaṁ assa ciraṭṭhitikaṁ, tadassa bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṁ. Seyyathidaṁ, cattāro satipaṭṭhānā cattāro sammappadhānā cattāro iddhipādā pañcindriyāni pañca balāni satta bojjhaṅgā ariyo aṭṭhaṅgiko maggo. Ime kho te bhikkhave dhammā mayā abhiññā desitā, ye vo sādhukaṁ uggahetvā āsevitabbā bhāvetabbā bahulīkātabbā, yathayidaṁ brahmacariyaṁ addhaniyaṁ assa ciraṭṭhitikaṁ, tadassa bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānanti.

185. Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "handa dāni bhikkhave āmantayāmi vo, vayadhammā saṅkhārā appamādena sampādetha. Na ciraṁ

Tathāgatassa parinibbānaṁ bhavissati, ito tiṇṇaṁ māsānaṁ accayena Tathāgato parinibbāyissatī”ti. Idamavoca Bhagavā, idaṁ vatvāna Sugato athāparaṁ etadavoca Satthā[1]—

Paripakko vayo mayhaṁ, parittaṁ mama jīvitaṁ.
Pahāya vo gamissāmi, kataṁ me saraṇamattano.

Appamattā satīmanto, susīlā hotha bhikkhavo.
Susamāhitasaṅkappā, sacittamanurakkhatha.

Yo imasmiṁ dhammavinaye, appamatto vihassati[2].
Pahāya jātisaṁsāraṁ, dukkhassantaṁ karissatīti.

Tatiyo bhāṇavāro.

———

Nāgāpalokita

186. Atha kho Bhagavā pubbaṇhasamayaṁ nivāsetvā pattacīvaramādāya Vesāliṁ piṇḍāya pāvisi, Vesāliyaṁ piṇḍāya caritvā pacchābhattaṁ piṇḍapātapaṭikkanto nāgāpalokitaṁ Vesāliṁ apaloketvā āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi “idaṁ pacchimakaṁ Ānanda Tathāgatassa Vesāliyā dassanaṁ bhavissati, āyāmānanda, yena Bhaṇḍagāmo[3] tenupasaṅkamissāmā”ti. “Evaṁ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi.

---

1. Ito paraṁ Syāmapotthake evaṁpi pāṭho dissati—
Daharāpi ca ye vuddhā, ye bālā ye ca paṇḍitā.
Aḍḍhāceva daliddā ca, sabbe maccuparāyanā.
Yathāpi kumbhakārassa, kataṁ mattikabhājanaṁ.
Khuddakañca mahantañca, yañca pakkaṁ yañca āmakaṁ.
Sabbaṁ bhedapariyantaṁ, evaṁ maccāna jīvitaṁ.
Athāparaṁ etadavoca Satthā—

2. Viharissati (Syā), vihessati (Sī)

3. Bhaṇḍugāmo(Ka)

Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṁghena saddhiṁ yena Bhaṇḍagāmo tadavasari, tatra sudaṁ Bhagavā Bhaṇḍagāme viharati. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi catunnaṁ bhikkhave dhammānaṁ ananubodhā appaṭivedhā evamidaṁ dīghamaddhānaṁ sandhāvitaṁ saṁsaritaṁ mamañceva tumhākañca. Katamesaṁ catunnaṁ, Ariyassa bhikkhave sīlassa ananubodhā appaṭivedhā evamidaṁ dīghamaddhānaṁ sandhāvitaṁ saṁsaritaṁ mamañceva tumhākañca. Ariyassa bhikkhave samādhissa ananubodhā appaṭivedhā evamidaṁ dighamaddhānaṁ sandhāvitaṁ saṁsaritaṁ mamañceva tumhākañca. Ariyāya bhikkhave paññāya ananubodhā appaṭivedhā evamidaṁ dīghamaddhānaṁ sandhāvitaṁ saṁsaritaṁ mamañceva tumhākañca. Ariyāya bhikkhave vimuttiyā ananubodhā appaṭivedhā evamidaṁ dīghamaddhānaṁ sandhāvitaṁ saṁsaritaṁ mamañceva tumhākañca. Tayidaṁ bhikkhave ariyaṁ sīlaṁ anubuddhaṁ paṭividdhaṁ, ariyo samedhi anubuddho paṭividdho, ariyā paññā anubuddhā paṭividdhā, ariyā vimutti anubuddhā paṭividdhā, ucchinnā bhavataṇhā, khīṇā bhavanetti, natthi dāni punabbhavoti. Idamavoca Bhagavā, idaṁ vatvāna Sugato athāparaṁ etadavoca Satthā—

> "Sīlaṁ samādhi paññā ca, vimutti ca anuttarā.
> Anubuddhā ime dhammā, Gotamena yasassinā.
>
> Iti Buddho abhiññāya, dhammamakkhāsi bhikkhunaṁ.
> Dukkhassantakaro satthā, cakkhumā nibbānaṁ"ti.

Tatrāpi sudaṁ Bhagavā Bhaṇḍagāme viharanto etadeva bahulaṁ bhikkhūnaṁ dhammiṁ kathaṁ karoti "iti sīlaṁ iti samādhi iti paññā. Sīlaparibhāvito samādhi mahapphalo hoti mahānisaṁso. Samādhiparibhāvitā paññā mahapphalā hoti mahānisaṁsā. Paññāparibhāvitaṁ cittaṁ sammadeva āsavehi vimuccati. Seyyathidaṁ, kāmāsavā bhavāsavā avijjāsavā"ti.

Catumahāpadesakathā

187. Atha kho Bhagavā Bhaṇḍagāme yathābhirantaṁ viharitvā āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi "āyāmānanda yena Hatthigāmo, yena Ambagāmo, yena Jambugāmo, yena Bhoganagaraṁ tenupasaṅkamissāmā"ti. "Evaṁ bhante"ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha

kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṁghena saddhiṁ yena Bhoganagaraṁ tadavasari, tatra sudaṁ Bhagavā Bhoganagare viharati Ānande[1] cetiye. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "cattārome bhikkhave mahāpadese desessāmi, taṁ suṇātha, sādhukaṁ manasikarotha, bhāsissāmī"ti. "Evaṁ bhante"ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

188. Idha bhikkhave bhikkhu evaṁ vadeyya "sammukhā metaṁ āvuso Bhagavato sutaṁ sammukhā paṭiggahitaṁ, ayaṁ dhammo ayaṁ vinayo idaṁ Satthusāsanan"ti, tassa bhikkhave bhikkhuno bhāsitaṁ neva abhinanditabbaṁ nappaṭikkositabbaṁ. Anabhinanditvā appaṭikkositvā tāni padabyañjanāni sādhukaṁ uggahetvā sutte osāretabbāni[2], vinaye sandassetabbāni. Tāni ce sutte osāriyamānāni[3] vinaye sandassiyamānāni na ceva sutte osaranti[4], na ca vinaye sandissanti, niṭṭhamettha gantabbaṁ "addhā idaṁ na ceva tassa Bhagavato vacanaṁ, imassa ca bhikkhuno duggahitan"ti, itihetaṁ bhikkhave chaṭṭeyyātha. Tāni ce sutte osāriyamānāni vinaye sandassiyamānāni sutte ceva osaranti, vinaye ca sandissanti, niṭṭhamettha gantabbaṁ "addhā idaṁ tassa Bhagavato vacanaṁ, imassa ca bhikkhuno suggahitan"ti. Idaṁ bhikkhave paṭhamaṁ mahāpadesaṁ dhāreyyātha.

Idha pana bhikkhave bhikkhu evaṁ vadeyya "amukasmiṁ nāma āvāse saṁgho viharati sathero sapāmokkho, tassa me saṁghassa sammukhā sutaṁ sammukhā paṭiggahitaṁ, ayaṁ dhammo ayaṁ vinayo idaṁ Satthusāsanan"ti, tassa bhikkhave bhikkhuno bhāsitaṁ neva abhinanditabbaṁ nappaṭikkositabbaṁ. Anabhinanditvā appaṭikkositvā tāni padabyañjanāni sādhukaṁ uggahetvā sutte osāretabbāni, vinaye sandassetabbāni. Tāni ce sutte osāriyamānāni vinaye sandassiyamānāni na ceva sutte osaranti, na ca vinaye sandissanti, niṭṭhamettha gantabbaṁ "addhā idaṁ na ceva tassa Bhagavato vacanaṁ, tassa ca saṁghassa duggahitan"ti, itihetaṁ bhikkhave chaṭṭeyyātha. Tāni ce sutte osāriyamānāni vinaye sandassiyamānāni sutte

---

1. Sānandare (Ka)
2. Otāretabbāni,
3. Otāriyamānāni,
4. Otaranti (Sī, I, Aṁ 1. 487)

ceva osaranti, vinaye ca sandissanti, niṭṭhamettha gantabbaṁ "addhā idaṁ tassa Bhagavato vacanaṁ, tassa ca saṁghassa suggahitan"ti. Idaṁ bhikkhave dutiyaṁ mahāpadesaṁ dhāreyyātha.

Idha pana bhikkhave bhikkhu evaṁ vadeyya "amukasmiṁ nāma āvāse sambahulā therā bhikkhū viharanti bahussutā āgatāgamā dhammadharā vinayadharā mātikādharā, tesaṁ me therānaṁ sammukhā sutaṁ sammukhā paṭiggahitaṁ, ayaṁ dhammo ayaṁ vinayo idaṁ Satthusāsanan"ti, tassa bhikkhave bhikkhuno bhāsitaṁ neva abhinanditabbaṁ -pa- na ca vinaye sandissanti. Niṭṭhamettha gantabbaṁ "addhā idaṁ na ceva tassa Bhagavato vacanaṁ, tesañca therānaṁ duggahitan"ti, itihetaṁ bhikkhave chaṭṭeyyātha. Tāni ce sutte osāriyamānāni -pa- vinaye ca sandissanti, niṭṭhamettha gantabbaṁ "addhā idaṁ tassa Bhagavato vacanaṁ, tesañca therānaṁ suggahitan"ti. Idaṁ bhikkhave tatiyaṁ mahāpadesaṁ dhāreyyātha.

Idha pana bhikkhave bhikkhu evaṁ vadeyya "amukasmiṁ nāma āvāse eko thero bhikkhu viharati bahussuto āgatāgamo dhammadharo vinayadharo mātikādharo, tassa me therassa sammukhā sutaṁ sammukhā paṭiggahitaṁ, ayaṁ dhammo ayaṁ vinayo idaṁ Satthusāsanan"ti, tassa bhikkhave bhikkhuno bhāsitaṁ neva abhinanditabbaṁ nappaṭikkositabbaṁ. Anabhinanditvā appaṭikkositvā tāni padabyañjanāni sādhukaṁ uggahetvā sutte osāretabbāni, vinaye sandassetabbāni. Tāni ce sutte osāriyamānāni vinaye sandassiyamānāni na ceva sutte osaranti, na ca vinaye sandissanti, niṭṭhamettha gantabbaṁ "addhā idaṁ na ceva tassa Bhagavato vacanaṁ, tassa ca therassa duggahitan"ti, itihetaṁ bhikkhave chaṭṭeyyātha. Tāni ce sutte osāriyamānāni vinaye sandassiyamānāni sutte ceva osaranti, vinaye ca sandissanti, niṭṭhamettha gantabbaṁ "addhā idaṁ tassa Bhagavato vacanaṁ, tassa ca therassa suggahitan"ti. Idaṁ bhikkhave catutthaṁ mahāpadesaṁ dhāreyyātha. Ime kho bhikkhave cattāro mahāpadese dhāreyyāthāti.

Tatrapi sudaṁ Bhagavā Bhoganagare viharanto Ānande cetiye etadeva bahulaṁ bhikkhūnaṁ dhammiṁ kathaṁ karoti "iti sīlaṁ iti samādhi iti paññā. Sīlaparibhāvito samādhi mahapphalo hoti

mahānisaṁso, samādhiparibhāvitā paññā mahapphalā hoti mahānisaṁsā, paññāparibhāvitaṁ cittaṁ sammadeva āsavehi vimuccati, seyyathidaṁ, kāmāsavā bhavāsavā avijjāsavā”ti.

Kammāraputtacundavatthu

189. Atha kho Bhagavā Bhoganagare yathābhirantaṁ viharitvā āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi “āyāmānanda, yena Pāvā tenupasaṅkamissāmā”ti. “Evaṁ bhante”ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṁghena saddhiṁ yena Pāvā tadavasari, tatra sudaṁ Bhagavā Pāvāyaṁ viharati Cundassa kammāraputtassa Ambavane. Assosi kho Cundo kammāraputto “Bhagavā kira Pāvaṁ anuppatto Pāvāyaṁ viharati mayhaṁ Ambavane”ti. Atha kho Cundo kammāraputto yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinnaṁ kho Cundaṁ kammāraputtaṁ Bhagavā dhammiyā kathāya sandassesi samādapesi samuttejesi sampahaṁsesi. Atha kho Cundo kammāraputto Bhagavatā dhammiyā kathāya sandassito samādapito samuttejito sampahaṁsito Bhagavantaṁ etadavoca “adhivāsetu me bhante Bhagavā svātanāya bhattaṁ saddhiṁ bhikkhusaṁghenā”ti. Adhivāsesi Bhagavā tuṇhībhāvena. Atha kho Cundo kammāraputto Bhagavato adhivāsanaṁ viditvā uṭṭhāyāsanā Bhagavantaṁ abhivādetvā padakkhiṇaṁ katvā pakkāmi.

Atha kho Cundo kammāraputto tassā rattiyā accayena sake nivesane paṇītaṁ khādanīyaṁ bhojanīyaṁ paṭiyādāpetvā pahūtañca sūkaramaddavaṁ Bhagavato kālaṁ ārocāpesi “kālo bhante niṭṭhitaṁ bhattan”ti. Atha kho Bhagavā pubbaṇhasamayaṁ nivāsetvā pattacīvaramādāya saddhiṁ bhikkhusaṁghena yena Cundassa kammāraputtassa nivesanaṁ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā paññatte āsane nisīdi, nisajja kho Bhagavā Cundaṁ kammāraputtaṁ āmantesi “yaṁ te Cunda sūkaramaddavaṁ paṭiyattaṁ, tena maṁ parivisa. Yaṁ panaññaṁ khādanīyaṁ bhojanīyaṁ paṭiyattaṁ, tena bhikkhusaṁghaṁ parivisā”ti. “Evaṁ bhante”ti kho Cundo kammāraputto Bhagavato paṭissutvā yaṁ ahosi sūkaramaddavaṁ paṭiyattaṁ, tena Bhagavantaṁ parivisi. Yaṁ panaññaṁ khādanīyaṁ bhojanīyaṁ

paṭiyattaṁ, tena bhikkhusaṁghaṁ parivisi. Atha kho Bhagavā Cundaṁ kammāraputtaṁ āmantesi "yaṁ te Cunda sūkaramaddavaṁ avasiṭṭhaṁ, taṁ sobbhe nikhaṇāhi. Nāhaṁ taṁ Cunda passāmi sadevake loke samārake sabrahmake sassamaṇabrāhmaṇiyā pajāya sadevamanussāya, yassa taṁ paribhuttaṁ sammā pariṇāmaṁ gaccheyya aññatra Tathāgatassā"ti. "Evaṁ bhante"ti kho Cundo kammāraputto Bhagavato paṭissutvā yaṁ ahosi sūkaramaddavaṁ avasiṭṭhaṁ, taṁ sobbhe nikhaṇitvā yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinnaṁ kho Cundaṁ kammāraputtaṁ Bhagavā dhammiyā kathāya sandassetvā samādapetvā samuttejetvā sampahaṁsetvā uṭṭhāyāsanā pakkāmi.

190. Atha kho Bhagavato Cundassa kammāraputtassa bhattaṁ bhuttāvissa kharo ābādho uppajji, lohitapakkhandikā pabāḷhā vedanā vattanti māraṇantikā, tā sudaṁ Bhagavā sato sampajāno adhivāsesi avihaññamāno. Atha kho Bhagavā āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi "āyāmānanda yena Kusinārā tenupasaṅkamissāmā"ti. "Evaṁ bhante"ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi.

Cundassa bhattaṁ bhuñjitvā, kammārassāti me sutaṁ.
Ābādhaṁ samphusī dhīro, pabāḷhaṁ māraṇantikaṁ.

Bhuttassa ca sūkaramaddavena,
Byādhippabāḷho udapādi Satthuno.
Virecamāno[1] Bhagavā avoca,
Gacchāmahaṁ Kusināraṁ nagaranti.

Pānīyāharaṇa

191. Atha kho Bhagavā maggā okkamma yena aññataraṁ rukkhamūlaṁ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi "iṅgha me tvaṁ Ānanda catugguṇaṁ saṁghāṭiṁ paññapehi, kilantosmi Ānanda nisīdissāmī"ti. "Evaṁ bhante"ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paṭissutvā catugguṇaṁ saṁghāṭiṁ paññapesi. Nisīdi Bhagavā paññatte āsane, nisajja kho Bhagavā

1. Viriccamāno (Sī, Syā, Ka), viriñcamāno (?)

āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi "iṅgha me tvaṁ Ānanda pānīyaṁ āhara, pipāsitosmi Ānanda pivissāmī"ti. Evaṁ vutte āyasmā Ānando Bhagavantaṁ etadavoca "idāni bhante pañcamattāni sakaṭasatāni atikkantāni, taṁ cakkacchinnaṁ udakaṁ parittaṁ luḷitaṁ āvilaṁ sandati, ayaṁ bhante Kakudhā[1] nadī avidūre acchodakā sātodakā sītodakā setodakā[2] suppatitthā ramaṇīyā. Ettha Bhagavā pānīyañca pivissati, gattāni ca sītī[3] karissatī"ti.

Dutiyampi kho Bhagavā āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi "iṅgha me tvaṁ Ānanda pānīyaṁ āhara, pipāsitosmi Ānanda pivissāmī"ti. Dutiyampi kho āyasmā Ānando Bhagavantaṁ etadavoca "idāni bhante pañcamattāni sakaṭasatāni atikkantāni, taṁ cakkacchinnaṁ udakaṁ parittaṁ luḷitaṁ āvilaṁ sandati, ayaṁ bhante Kakudhā nadī avidūre acchodakā sātodakā sītodakā setodakā suppatitthā ramaṇīyā. Ettha Bhagavā pānīyañca pivissati, gattāni ca sītīkarissatī"ti.

Tatiyampi kho Bhagavā āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi "iṅgha me tvaṁ Ānanda pānīyaṁ āhara, pipāsitosmi Ānanda pivissāmī"ti. "Evaṁ bhante"ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paṭissutvā pattaṁ gahetvā yena sā nadikā tenupasaṅkami. Atha kho sā nadikā cakkacchinnā parittā luḷitā āvilā sandamānā āyasmante Ānande upasaṅkamante acchā vippasannā anāvilā sandittha[4]. Atha kho āyasmato Ānandassa etadahosi "acchariyaṁ vata bho abbhutaṁ vata bho Tathāgatassa mahiddhikatā mahānubhāvatā. Ayaṁ hi sā nadikā cakkacchinnā parittā luḷitā āvilā sandamānā mayi upasaṅkamante acchā vippasannā anāvilā sandatī"ti. Pattena pānīyaṁ ādāya yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ etadavoca "acchariyaṁ bhante abbhutaṁ bhante Tathāgatassa mahiddhikatā mahānubhāvatā. Idāni sā bhante nadikā cakkacchinnā parittā luḷitā āvilā sandamānā mayi upasaṅkamante acchā vippasannā anāvilā sandittha. Pivatu Bhagavā pānīyaṁ pivatu Sugato pānīyan"ti. Atha kho Bhagavā pānīyaṁ apāyi.

---

1. Kakuthā (Sī, I)
2. Setakā (Sī)
3. Sītaṁ (Sī, I, Ka)
4. Sandati (Syā)

Pukkusamallaputtavatthu

192. Tena kho pana samayena Pukkuso Mallaputto Āḷārassa Kālāmassa sāvako Kusinārāya Pāvaṁ addhānamaggappaṭipanno hoti. Addasā kho Pukkuso Mallaputto Bhagavantaṁ aññatarasmiṁ rukkhamūle nisinnaṁ, disvā yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinno kho Pukkuso Mallaputto Bhagavantaṁ etadavoca—acchariyaṁ bhante abbhutaṁ bhante, santena vata bhante pabbajitā vihārena viharanti. Bhūtapubbaṁ bhante Āḷāro Kālāmo addhānamaggappaṭipanno maggā okkamma avidūre aññatarasmiṁ rukkhamūle divāvihāraṁ nisīdi. Atha kho bhante pañcamattāni sakaṭasatāni Āḷāraṁ Kālāmaṁ nissāya nissāya atikkamiṁsu. Atha kho bhante aññataro puriso tassa sakaṭasatthassa[1] piṭṭhito piṭṭhito āgacchanto yena Āḷāro Kālāmo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Āḷāraṁ Kālāmaṁ etadavoca "api bhante pañcamattāni sakaṭasatāni atikkantāni addasā"ti. "Na kho ahaṁ āvuso addasan"ti. Kiṁ pana bhante saddaṁ assosīti. "Na kho ahaṁ āvuso saddaṁ assosin"ti. Kiṁ pana bhante sutto ahosīti. "Na kho ahaṁ āvuso sutto ahosin"ti. Kiṁ pana bhante saññī ahosīti. "Evamāvuso"ti. Sotvaṁ bhante saññī samāno jāgaro pañcamattāni sakaṭasatāni nissāya nissāya atikkantāni neva addasa, na pana saddaṁ assosi, apisu[2] te bhante saṁghāṭi rajena okiṇṇāti. "Evamāvuso"ti. Atha kho bhante tassa purisassa etadahosi "acchariyaṁ vata bho abbhutaṁ vata bho, santena vata bho pabbajitā vihārena viharanti. Yatra hi nāma saññī samāno jāgaro pañcamattāni sakaṭasatāni nissāya nissāya atikkantāni neva dakkhati, na pana saddaṁ sossatī"ti, Āḷāre Kālāme uḷāraṁ pasādaṁ pavedetvā pakkāmīti.

193. Taṁ kiṁ maññasi Pukkusa, katamaṁ nu kho dukkarataraṁ vā durabhisambhavataraṁ vā. Yo vā saññī samāno jāgaro pañcamattāni sakaṭasatāni nissāya nissāya atikkantāni neva passeyya, na pana

---

1. Sakaṭasatassa (Ka)
2. Api hi (Sī, Syā, I)

saddaṁ suṇeyya. Yo vā saññī samāno jāgaro deve vassante deve gaḷagaḷāyante vijjullatāsu[1] niccharantīsu asaniyā phalantiyā neva passeyya, na pana saddaṁ suṇeyyāti. Kiñhi bhante karissanti pañca vā sakaṭasatāni cha vā sakaṭasatāni satta vā sakaṭasatāni aṭṭha vā sakaṭasatāni nava vā sakaṭasatāni[2], sakaṭasahassaṁ vā sakaṭasatasahassaṁ vā. Atha kho etadeva dukkaratarañceva durabhisambhavatarañca yo saññī samāno jāgaro deve vassante deve gaḷagaḷāyante vijjullatāsu niccharantīsu asaniyā phalantiyā neva passeyya, na pana saddaṁ suṇeyyāti.

Ekamidāhaṁ Pukkusa samayaṁ Ātumāyaṁ viharāmi Bhusāgāre. Tena kho pana samayena deve vassante deve gaḷagaḷāyante vijjullatāsu niccharantīsu asaniyā phalantiyā avidūre Bhusāgārassa dve kassakā bhātaro hatā cattāro ca balibaddā[3]. Atha kho Pukkusa Ātumāya mahājanakāyo nikkhamitvā yena te dve kassakā bhātaro hatā cattāro ca balibaddā tenupasaṅkami. Tena kho panāhaṁ Pukkusa samayena Bhusāgārā nikkhamitvā Bhusāgāradvāre abbhokāse caṅkamāmi. Atha kho Pukkusa aññataro puriso tamhā mahājanakāyā yenāhaṁ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā maṁ abhivādetvā ekamantaṁ aṭṭhāsi, ekamantaṁ ṭhitaṁ kho ahaṁ Pukkusa taṁ purisaṁ etadavocaṁ "kiṁ nu kho eso āvuso mahājanakāyo sannipatito"ti. Idāni bhante deve vassante deve gaḷagaḷāyante vijjullatāsu niccharantīsu asaniyā phalantiyā dve kassakā bhātaro hatā cattāro ca balibaddā, ettheso mahājanakāyo sannipatito, tvaṁ pana bhante kva ahosīti. "Idheva kho ahaṁ āvuso ahosin"ti. Kiṁ pana bhante addasāti. "Na kho ahaṁ āvuso addasan"ti. Kiṁ pana bhante saddaṁ assosīti. "Na kho ahaṁ āvuso saddaṁ assosin"ti. Kiṁ pana bhante sutto ahosīti. "Na kho ahaṁ āvuso sutto ahosin"ti. Kiṁ pana bhante saññī ahosīti. "Evamāvuso"ti. So tvaṁ bhante saññī samāno jāgaro deve vassante deve

---

1. Vijjutāsu (Sī, Syā, I)
2. Nava vā sakaṭasatāni dasa vā sakaṭasatāni (Sī)
3. Balivaddā (Sī, I)

gaḷagaḷāyante vijjullatāsu niccharantīsu asaniyā phalantiyā neva addasa, na pana saddaṁ assosīti. "Evamāvuso"ti.

Atha kho Pukkusa tassa purisassa etadahosi "acchariyaṁ vata bho abbhutaṁ vata bho, santena vata bho pabbajitā vihārena viharanti. Yatra hi nāma saññī samāno jāgaro deve vassante deve gaḷagaḷāyante vijjullatāsu niccharantīsu asaniyā phalantiyā neva dakkhati, na pana saddaṁ sossatī"ti[1], mayi uḷāraṁ pasādaṁ pavedetvā maṁ abhivādetvā padakkhiṇaṁ katvā pakkāmīti.

Evaṁ vutte Pukkuso Mallaputto Bhagavantaṁ etadavoca "esāhaṁ bhante yo me Āḷāre Kālāme pasādo. Taṁ mahāvāte vā ophuṇāmi sīghasotāya[2] vā nadiyā pavāhemi. Abhikkantaṁ bhante, abhikkantaṁ bhante, seyyathāpi bhante nikkujjitaṁ vā ukkujjeyya, paṭicchannaṁ vā vivareyya, mūḷhassa vā maggaṁ ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotaṁ dhāreyya 'cakkhumanto rūpāni dakkhantī'ti, evamevaṁ Bhagavatā anekapariyāyena dhammo pakāsito. Esāhaṁ bhante Bhagavantaṁ saraṇaṁ gacchāmi dhammañca bhikkhusaṁghañca, upāsakaṁ maṁ Bhagavā dhāretu ajjatagge pāṇupetaṁ saraṇaṁ gatan"ti.

194. Atha kho Pukkuso Mallaputto aññataraṁ purisaṁ āmantesi "iṅgha me tvaṁ bhaṇe siṅgīvaṇṇaṁ yugamaṭṭhaṁ dhāraṇīyaṁ āharā"ti. "Evaṁ bhante"ti kho so puriso Pukkusassa Mallaputtassa paṭissutvā taṁ siṅgīvaṇṇaṁ yugamaṭṭhaṁ dhāraṇīyaṁ āhari[3]. Atha kho Pukkuso Mallaputto taṁ siṅgīvaṇṇaṁ yugamaṭṭhaṁ dhāraṇīyaṁ Bhagavato upanāmesi "idaṁ bhante siṅgīvaṇṇaṁ yugamaṭṭhaṁ dhāraṇīyaṁ, taṁ me Bhagavā paṭiggaṇhātu anukampaṁ upādāyā"ti. Tena hi Pukkusa ekena maṁ acchādehi, ekena Ānandanti. "Evaṁ bhante"ti kho Pukkuso Mallaputto Bhagavato paṭissutvā ekena Bhagavantaṁ acchādeti, ekena āyasmantaṁ Ānandaṁ. Atha kho Bhagavā Pukkusaṁ Mallaputtaṁ dhammiyā kathāya sandassesi samādapesi samuttejesi sampahaṁsesi. Atha kho Pukkuso Mallaputto Bhagavatā dhammiyā kathāya sandassito samādapito samuttejito sampahaṁsito uṭṭhāyāsanā Bhagavantaṁ abhivādetvā padakkhiṇaṁ katvā pakkāmi.

---

1. Suṇissati (Syā) 2. Siṅghasotāya (Ka) 3. Āharasi (Ka)

195. Atha kho āyasmā Ānando acirapakkante Pukkuse Mallaputte taṁ siṅgīvaṇṇaṁ yugamaṭṭhaṁ dhāraṇīyaṁ Bhagavato kāyaṁ upanāmesi. Taṁ Bhagavato kāyaṁ upanāmitaṁ hataccikaṁ viya[1] khāyati. Atha kho āyasmā Ānando Bhagavantaṁ etadavoca "acchariyaṁ bhante abbhutaṁ bhante, yāva parisuddho bhante Tathāgatassa chavivaṇṇo pariyodāto, idaṁ bhante siṅgīvaṇṇaṁ yugamaṭṭhaṁ dhāraṇīyaṁ Bhagavato kāyaṁ upanāmitaṁ hataccikaṁ viya khāyatī"ti. Evametaṁ Ānanda evametaṁ Ānanda dvīsu kālesu ativiya Tathāgatassa kāyo parisuddho hoti chavivaṇṇo pariyodāto. Katamesu dvīsu, yañca Ānanda rattiṁ Tathāgato anuttaraṁ sammāsambodhiṁ abhisambujjhati, yañca rattiṁ anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyati, imesu kho Ānanda dvīsu kālesu ativiya Tathāgatassa kāyo parisuddho hoti chavivaṇṇo pariyodāto. Ajja kho panenanda rattiyā pacchime yāme Kusinārāyaṁ upavattane Mallānaṁ Sālavane antarena[2] yamakasālānaṁ Tathāgatassa parinibbānaṁ bhavissati[3]. Āyāmānanda, yena Kakudhā nadī tenupasaṅkamissāmāti. "Evaṁ bhante"ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi.

Siṅgīvaṇṇaṁ yugamaṭṭhaṁ, Pukkuso abhihārayi.
Tena acchādito Satthā, hemavaṇṇo asobhathāti.

196. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṁghena saddhiṁ yena Kakudhā nadī tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Kakudhaṁ nadiṁ ajjhogāhetvā nhatvā ca pivitvā ca paccuttaritvā yena Ambavanaṁ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṁ Cundakaṁ āmantesi "iṅgha me tvaṁ Cundaka catugguṇaṁ saṁghāṭiṁ paññapehi, kilantosmi Cundaka nipajjissāmī"ti.

"Evaṁ bhante"ti kho āyasmā Cundako Bhagavato paṭissutvā catugguṇaṁ saṁghāṭiṁ paññapesi. Atha kho Bhagavā dakkhiṇena passena sīhaseyyaṁ kappesi pāde pādaṁ accādhāya sato sampajāno uṭṭhānasaññaṁ manasikaritvā. Āyasmā pana Cundako tattheva Bhagavato purato nisīdi.

---

1. Vītaccikaṁviya (Sī, I) 2. Antare (Syā) 3. Bhavissatīti (Ka)

Gantvāna Buddho nadikaṁ Kakudhaṁ,
Acchodakaṁ sātudakaṁ vippasannaṁ.
Ogāhi satthā akilantarūpo[1],
Tathāgato appaṭimo ca[2] loke.

Nhatvā ca pivitvā cudatāri Satthā[3],
Purakkhato bhikkhugaṇassa majjhe.
Vattā[4] pavattā Bhagavā idha dhamme,
Upāgami Ambavanaṁ Mahesi.

Āmantayi Cundakaṁ nāma bhikkhuṁ,
Catugguṇaṁ santhara me nipajjaṁ.
So codito bhāvitattena Cundo,
Catugguṇaṁ santhari khippameva.
Nipajji Satthā akilantarūpo,
Cundopi tattha pamukhe[5] nisīdīti.

197. Atha kho Bhagavā āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi "siyā kho[6] panānanda Cundassa kammāraputtassa koci vippaṭisāraṁ uppādeyya 'tassa te āvuso Cunda alābhā tassa te dulladdhaṁ, yassa te Tathāgato pacchimaṁ piṇḍapātaṁ paribhuñjitvā nibbānaṁ'ti. Cundassa Ānanda kammāraputtassa evaṁ vippaṭisāro paṭivinetabbo 'tassa te āvuso Cunda lābhā tassa te suladdhaṁ, yassa te Tathāgato pacchimaṁ piṇḍapātaṁ paribhuñjitvā nibbānaṁ. Sammukhā metaṁ āvuso Cunda Bhagavato sutaṁ sammukhā paṭiggahitaṁ. Dve me piṇḍapātā samasamaphalā[7] samavipākā[8], ativiya aññehi piṇḍapātehi mahapphalatarā ca mahānisaṁsatarā ca. Katame dve, yañca piṇḍapātaṁ paribhuñjitvā Tathāgato anuttaraṁ sammāsambodhiṁ abhisambujjhati, yañca piṇḍapātaṁ paribhuñjitvā Tathāgato anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyati, ime dve piṇḍapātā samasamaphalā

1. Sukilantarūpo (Sī, I)
2. Appaṭimodha (I)
3. Pivitvā cundakena, pivitvā ca uttari (Ka)
4. Satthā (Sī, Syā, I)
5. Samukhe (Ka)
6. Yo kho (Ka)
7. Samā samaphalā (Ka)
8. Samasamavipākā (Sī, Syā, I)

samavipākā, ativiya aññehi piṇḍapātehi mahapphalatarā ca mahānisaṁsatarā ca, āyusaṁvattanikaṁ āyasmatā Cundena kammāraputtena kammaṁ upacitaṁ, vaṇṇasaṁvattanikaṁ āyasmatā Cundena kammāraputtena kammaṁ upacitaṁ, sukhasaṁvattanikaṁ āyasmatā Cundena kammāraputtena kammaṁ upacitaṁ, yasasaṁvattanikaṁ āyasmatā Cundena kammāraputtena kammaṁ upacitaṁ, saggasaṁvattanikaṁ āyasmatā Cundena kammāraputtena kammaṁ upacitaṁ, ādhipateyyasaṁvattanikaṁ āyasmatā Cundena kammāraputtena kammaṁ upacitan'ti. Cundassa Ānanda kammāraputtassa evaṁ vippaṭisāro paṭivinetabbo"ti. Atha kho Bhagavā etamatthaṁ viditvā tāyaṁ velāyaṁ imaṁ udānaṁ udānesi—

"Dadato puññaṁ pavaḍḍhati,
Saṁyamato veraṁ na cīyati.
Kusalo ca jahāti pāpakaṁ,
Rāgadosamohakkhayā sanibbuto"ti.

Catuttho bhāṇavāro.

Yamakasālā

198. Atha kho Bhagavā āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi "āyāmānanda, yena Hiraññavatiyā nadiyā pārimaṁ tīraṁ, yena Kusinārā upavattanaṁ Mallānaṁ Sālavanaṁ tenupasaṅkamissāmā"ti. "Evaṁ bhante"ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā mahatā bhikkhusaṁghena saddhiṁ yena Hiraññavatiyā nadiyā pārimaṁ tīraṁ, yena Kusinārā upavattanaṁ Mallānaṁ Sālavanaṁ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi "iṅgha me tvaṁ Ānanda antarena yamakasālānaṁ uttarasīsakaṁ mañcakaṁ paññapehi, kilantosmi Ānanda nipajjissāmī"ti. "Evaṁ bhante"ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paṭissutvā antarena yamakasālānaṁ uttarasīsakaṁ mañcakaṁ paññapesi. Atha kho Bhagavā dakkhiṇena passena sīhaseyyaṁ kappesi pāde pādaṁ accādhāya sato sampajāno.

Tena kho pana samayena yamakasālā sabbaphāliphullā honti akālapupphehi, te Tathāgatassa sarīraṁ okiranti ajjhokiranti abhippakiranti Tathāgatassa pūjāya. Dibbānipi mandāravapupphāni antalikkhā papatanti, tāni Tathāgatassa sarīraṁ okiranti ajjhokiranti abhippakiranti Tathāgatassa pūjāya. Dibbānipi candanacuṇṇāni antalikkhā papatanti, tāni Tathāgatassa sarīraṁ okiranti ajjhokiranti abhippakiranti Tathāgatassa pūjāya. Dibbānipi tūriyāni antalikkhe vajjanti Tathāgatassa pūjāya. Dibbānipi saṁgītāni antalikkhe vattanti Tathāgatassa pūjāya.

199. Atha kho Bhagavā āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi— sabbaphāliphullā kho Ānanda yamakasālā akālapupphehi, te Tathāgatassa sarīraṁ okiranti ajjhokiranti abhippakiranti Tathāgatassa pūjāya. Dibbānipi mandāravapupphāni antalikkhā papatanti, tāni Tathāgatassa sarīraṁ okiranti ajjhokiranti abhippakiranti Tathāgatassa pūjāya. Dibbānipi candanacuṇṇāni antalikkhā papatanti, tāni Tathāgatassa sarīraṁ okiranti ajjhokiranti abhippakiranti Tathāgatassa pūjāya. Dibbānipi tūriyāni antalikkhe vajjanti Tathāgatassa pūjāya. Dibbānipi saṁgītāni antalikkhe vattanti Tathāgatassa pūjāya. Na kho Ānanda ettāvatā Tathāgato sakkato vā hoti garukato vā mānito vā pūjito vā apacito vā. Yo kho Ānanda bhikkhu vā bhikkhunī vā upāsako vā upāsikā vā dhammānudhammappaṭipanno viharati sāmīcippaṭipanno anudhammacārī, so Tathāgataṁ sakkaroti garuṁ karoti māneti pūjeti apaciyati[1] paramāya pūjāya. Tasmātihānanda dhammānudhammappaṭipannā viharissāma sāmīcippaṭipannā anudhammacārinoti. Evañhi vo Ānanda sikkhitabbanti.

Upavāṇatthera

200. Tena kho pana samayena āyasmā Upavāṇo Bhagavato purato ṭhito hoti Bhagavantaṁ bījayamāno. Atha kho Bhagavā āyasmantaṁ Upavāṇaṁ apasāresi "apehi bhikkhu, mā me purato aṭṭhāsī"ti. Atha kho āyasmato Ānandassa etadahosi "ayaṁ

1. Idaṁ padaṁ Sī-Syā-I-potthakesu na dissati,

kho āyasmā Upavāṇo dīgharattaṁ Bhagavato upaṭṭhāko santikāvacaro samīpacārī, atha ca pana Bhagavā pacchime kāle āyasmantaṁ Upavāṇaṁ apasāreti 'apehi bhikkhu, mā me purato aṭṭhāsī'ti. Ko nu kho hetu ko paccayo, yaṁ Bhagavā āyasmantaṁ Upavāṇaṁ apasāreti 'apehi bhikkhu, mā me purato aṭṭhāsī'ti". Atha kho āyasmā Ānando Bhagavantaṁ etadavoca "ayaṁ bhante āyasmā Upavāṇo dīgharattaṁ Bhagavato upaṭṭhāko santikāvacaro samīpacārī, atha ca pana Bhagavā pacchime kāle āyasmantaṁ Upavāṇaṁ apasāreti 'apehi bhikkhu, mā me purato aṭṭhāsī'ti, ko nu kho bhante hetu ko paccayo, yaṁ Bhagavā āyasmantaṁ Upavāṇaṁ apasāreti 'apehi bhikkhu, mā me purato aṭṭhāsī'ti".Yebhuyyena Ānanda dasasu lokadhātūsu devatā sannipatitā Tathāgataṁ dassanāya, yāvatā Ānanda Kusinārā upavattanaṁ Mallānaṁ Sālavanaṁ samantato dvādasa yojanāni, natthi so padeso vālaggakoṭinitudanamattopi mahesakkhāhi devatāhi apphuṭo. Devatā Ānanda ujjhāyanti "dūrā ca vatamha āgatā Tathāgataṁ dassanāya, kadāci karahaci Tathāgatā loke uppajjanti Arahanto Sammāsambuddhā, ajjeva rattiyā pacchime yāme Tathāgatassa parinibbānaṁ bhavissati, ayaṁ ca mahesakkho bhikkhu Bhagavato purato ṭhito ovārento, na mayaṁ labhāma pacchime kāle Tathāgataṁ dassanāyā"ti.

201. Kathaṁbhūtā pana bhante Bhagavā devatā manasikarotīti[1]. Santānanda devatā ākāse pathavīsaññiniyo kese pakiriya kandanti, bāhā paggayha kandanti, chinnapātaṁ papatanti[2], āvaṭṭanti, vivaṭṭanti, "atikhippaṁ Bhagavā parinibbāyissati, atikhippaṁ Sugato parinibbāyissati, atikhippaṁ cakkhuṁ[3] loke antaradhāyissatī"ti.

Santānanda devatā pathaviyaṁ pathavīsaññiniyo kese pakiriya kandanti, bāhā paggayha kandanti, chinnapātaṁ papatanti, āvaṭṭanti, vivaṭṭanti, "atikhippaṁ Bhagavā parinibbāyissati, atikhippaṁ Sugato parinibbāyissati, atikhippaṁ cakkhuṁ loke antaradhāyissatī"ti.

---

1. Manasi karontīti (Syā, Ka)
2. Chinnaṁpādaṁviya papatanti (Syā)
3. Cakkhumā (Syā, Ka)

Yā pana tā devatā vītarāgā, tā satā sampajānā adhivāsenti "aniccā saṅkhārā, taṁ kutettha labbhā"ti.

Catusaṁvejanīyaṭhāna

202. Pubbe bhante disāsu vassaṁvuṭṭhā[1] bhikkhū āgacchanti Tathāgataṁ dassanāya, te mayaṁ labhāma manobhāvanīye bhikkhū dassanāya, labhāma payirupāsanāya. Bhagavato pana mayaṁ bhante accayena na labhissāma manobhāvanīye bhikkhū dassanāya, na labhissāma payirupāsanāyāti.

Cattārimāni Ānanda saddhassa kulaputtassa dassanīyāni saṁvejanīyāni ṭhānāni. Katamāni cattāri, "idha Tathāgato jāto"ti Ānanda saddhassa kulaputtassa dassanīyaṁ saṁvejanīyaṁ ṭhānaṁ. "Idha Tathāgato anuttaraṁ sammāsambodhiṁ abhisambuddho"ti Ānanda saddhassa kulaputtassa dassanīyaṁ saṁvejanīyaṁ ṭhānaṁ. "Idha Tathāgatena anuttaraṁ dhammacakkaṁ pavattitan"ti Ānanda saddhassa kulaputtassa dassanīyaṁ saṁvejanīyaṁ ṭhānaṁ. "Idha Tathāgato anupādisesāya nibbānadhātuyā nibbānaṁ"ti Ānanda saddhassa kulaputtassa dassanīyaṁ saṁvejanīyaṁ ṭhānaṁ. Imāni kho Ānanda cattāri saddhassa kulaputtassa dassanīyāni saṁvejanīyāni ṭhānāni.

Āgamissanti kho Ānanda saddhā bhikkhū bhikkhuniyo upāsakā upāsikāyo "idha Tathāgato jāto"tipi, "idha Tathāgato anuttaraṁ sammāsambodhiṁ abhisambuddho"tipi, "idha Tathāgatena anuttaraṁ dhammacakkaṁ pavattitan"tipi, "idha Tathāgato anupādisesāya nibbānadhātuyā nibbānaṁ"tipi. Ye hi keci Ānanda cetiyacārikaṁ āhiṇḍantā pasannacittā kālaṁ karissanti, sabbe te kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapajjissantīti.

Ānandapucchākathā

203. Kathaṁ mayaṁ bhante mātugāme paṭipajjāmāti. Adassanaṁ Ānandāti. Dassane Bhagavā sati kathaṁ paṭipajjitabbanti. Anālāpo

---

1. Vassaṁvutthā (Sī, Syā, Kaṁ, I)

Ānandāti. Ālapantena pana bhante kathaṁ paṭipajjitabbanti. Sati Ānanda upaṭṭhāpetabbāti.

204. Kathaṁ mayaṁ bhante Tathāgatassa sarīre paṭipajjāmāti. Abyāvaṭā tumhe Ānanda hotha Tathāgatassa sarīrapūjāya. Iṅgha tumhe Ānanda sāratthe ghaṭatha anuyuñjatha[1] sāratthe appamattā ātāpino pahitattā viharatha. Santānanda khattiyapaṇḍitāpi brāhmaṇapaṇḍitāpi gahapatipaṇḍitāpi Tathāgate abhippasannā, te Tathāgatassa sarīrapūjaṁ karissantīti.

205. Kathaṁ pana bhante Tathāgatassa sarīre paṭipajjitabbanti. Yathā kho Ānanda rañño cakkavattissa sarīre paṭipajjanti, evaṁ Tathāgatassa sarīre paṭipajjitabbanti. Kathaṁ pana bhante rañño cakkavattissa sarīre paṭipajjantīti. Rañño Ānanda cakkavattissa sarīraṁ ahatena vatthena veṭhenti, ahatena vatthena veṭhetvā vihatena kappāsena veṭhenti, vihatena kappāsena veṭhetvā ahatena vatthena veṭhenti, etenupāyena pañcahi yugasatehi rañño cakkavattissa sarīraṁ[2] veṭhetvā āyasāya teladoṇiyā pakkhipitvā aññissā āyasāya doṇiyā paṭikujjitvā sabbagandhānaṁ citakaṁ karitvā rañño cakkavattissa sarīraṁ jhāpenti, cātumahāpathe[3] rañño cakkavattissa thūpaṁ karonti. Evaṁ kho Ānanda rañño cakkavattissa sarīre paṭipajjanti. Yathā kho Ānanda rañño cakkavattissa sarīre paṭipajjanti, evaṁ Tathāgatassa sarīre paṭipajjitabbaṁ, cātumahāpathe Tathāgatassa thūpo kātabbo, tattha ye mālaṁ vā gandhaṁ vā cuṇṇakaṁ[4] vā āropessanti vā abhivādessanti vā cittaṁ vā pasādessanti, tesaṁ taṁ bhavissati dīgharattaṁ hitāya sukhāya.

Thūpārahapuggala

206. Cattārome Ānanda thūpārahā. Katame cattāro. Tathāgato Arahaṁ Sammāsambuddho thūpāraho, paccekasambuddho thūpāraho, Tathāgatassa sāvako thūpāraho, rājā cakkavattī[5] thūpārahoti.

---

1. Sadatthe anuyuñjatha (Sī, Syā), sadatthaṁ anuyuñjatha (I), sāratthe anuyuñjatha (Ka)
2. Sarīre (Syā, Ka)
3. Cātummahāpathe (Sī, Syā, Kaṁ, I)
4. Vaṇṇakaṁ (Sī, I)
5. Cakkavatti (Syā, Ka)

Kiñcānanda atthavasaṁ paṭicca Tathāgato Arahaṁ Sammāsambuddho thūpāraho. "Ayaṁ tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa thūpo"ti Ānanda bahujanā cittaṁ pasādenti, te tattha cittaṁ pasādetvā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapajjanti. Idaṁ kho Ānanda atthavasaṁ paṭicca Tathāgato Arahaṁ Sammāsambuddho thūpāraho.

Kiñcānanda atthavasaṁ paṭicca paccekasambuddho thūpāraho. "Ayaṁ tassa Bhagavato paccekasambuddhassa thūpo"ti Ānanda bahujanā cittaṁ pasādenti, te tattha cittaṁ pasādetvā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapajjanti. Idaṁ kho Ānanda atthavasaṁ paṭicca paccekasambuddho thūpāraho.

Kiñcānanda atthavasaṁ paṭicca Tathāgatassa sāvako thūpāraho. "Ayaṁ tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa sāvakassa thūpo"ti Ānanda bahujanā cittaṁ pasādenti, te tattha cittaṁ pasādetvā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapajjanti. Idaṁ kho Ānanda atthavasaṁ paṭicca Tathāgatassa sāvako thūpāraho.

Kiñcānanda atthavasaṁ paṭicca rājā cakkavattī thūpāraho. "Ayaṁ tassa dhammikassa dhammarañño thūpo"ti Ānanda bahujanā cittaṁ pasādenti, te tattha cittaṁ pasādetvā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapajjanti. Idaṁ kho Ānanda atthavasaṁ paṭicca rājā cakkavattī thūpāraho. Ime kho Ānanda cattāro thūpārahāti.

Ānanda acchariyadhamma

207. Atha kho āyasmā Ānando vihāraṁ pavisitvā kapisīsaṁ ālambitvā rodamāno aṭṭhāsi "ahañca vatamhi sekho sakaraṇīyo, satthu ca me parinibbānaṁ bhavissati, yo mama anukampako"ti. Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "kahaṁ nu kho bhikkhave Ānando"ti. Eso bhante āyasmā Ānando vihāraṁ pavisitvā kapisīsaṁ ālambitvā rodamāno ṭhito "ahañca vatamhi sekho sakaraṇīyo, satthu ca me parinibbānaṁ bhavissati, yo mama anukampako"ti. Atha kho Bhagavā aññataraṁ bhikkhuṁ āmantesi "ehi tvaṁ bhikkhu mama vacanena Ānandaṁ

āmantehi 'Satthā taṁ āvuso Ānanda āmantetī'ti". "Evaṁ bhante"ti kho so bhikkhu Bhagavato paṭissutvā yenāyasmā Ānando tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṁ Ānandaṁ etadavoca "Satthā taṁ āvuso Ānanda āmantetī"ti. "Evamāvuso"ti kho āyasmā Ānando tassa bhikkhuno paṭissutvā yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinnaṁ kho āyasmantaṁ Ānandaṁ Bhagavā etadavoca "alaṁ Ānanda mā soci mā paridevi, nanu etaṁ Ānanda mayā paṭikacceva akkhātaṁ 'sabbeheva piyehi manāpehi nānābhāvo vinābhāvo aññathābhāvo', taṁ kutettha Ānanda labbhā, 'yaṁ taṁ jātaṁ bhūtaṁ saṅkhataṁ palokadhammaṁ, taṁ vata Tathāgatassāpi sarīraṁ mā palujjī'ti, netaṁ ṭhānaṁ vijjati. Dīgharattaṁ kho te Ānanda Tathāgato paccupaṭṭhito mettena kāyakammena hitena sukhena advayena appamāṇena, mettena vacīkammena hitena sukhena advayena appamāṇena, mettena manokammena hitena sukhena advayena appamāṇena. Katapuññosi tvaṁ Ānanda, padhānamanuyuñja khippaṁ hohisi anāsavo"ti.

208. Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "yepi te bhikkhave ahesuṁ atītamaddhānaṁ Arahanto Sammāsambuddhā, tesampi Bhagavantānaṁ etapparamāyeva upaṭṭhākā ahesuṁ, seyyathāpi mayhaṁ Ānando. Yepi te bhikkhave bhavissanti anāgatamaddhānaṁ Arahanto Sammāsambuddhā, tesampi Bhagavantānaṁ etapparamāyeva upaṭṭhākā bhavissanti, seyyathāpi mayhaṁ Ānando. Paṇḍito bhikkhave Ānando, medhāvī bhikkhave Ānando, jānāti 'ayaṁ kālo Tathāgataṁ dassanāya upasaṅkamituṁ bhikkhūnaṁ, ayaṁ kālo bhikkhunīnaṁ, ayaṁ kālo upāsakānaṁ, ayaṁ kālo upāsikānaṁ, ayaṁ kālo rañño rājamahāmattānaṁ titthiyānaṁ titthiyasāvakānan"ti.

209. Cattārome bhikkhave acchariyā abbhutā dhammā[1] Ānande. Katame cattāro. Sace bhikkhave bhikkhuparisā Ānandaṁ dassanāya upasaṅkamati, dassanena sā attamanā hoti. Tatra ce Ānando

1. Abbhutadhammā (Syā, Ka)

dhammaṁ bhāsati, bhāsitenapi sā attamanā hoti. Atittāva bhikkhave bhikkhuparisā hoti. Atha kho Ānando tuṇhī hoti. Sace bhikkhave bhikkhunīparisā Ānandaṁ dassanāya upasaṅkamati, dassanena sā attamanā hoti. Tatra ce Ānando dhammaṁ bhāsati, bhāsitenapi sā attamanā hoti. Atittāva bhikkhave bhikkhunīparisā hoti. Atha kho Ānando tuṇhī hoti. Sace bhikkhave upāsakaparisā Ānandaṁ dassanāya upasaṅkamati, dassanena sā attamanā hoti. Tatra ce Ānando dhammaṁ bhāsati, bhāsitenapi sā attamanā hoti. Atittāva bhikkhave upāsakaparisā hoti. Atha kho Ānando tuṇhī hoti. Sace bhikkhave upāsikāparisā Ānandaṁ dassanāya upasaṅkamati, dassanena sā attamanā hoti. Tatra ce Ānando dhammaṁ bhāsati, bhāsitenapi sā attamanā hoti. Atittāva bhikkhave upāsikāparisā hoti. Atha kho Ānando tuṇhī hoti. Ime kho bhikkhave cattāro acchariyā abbhutā dhammā Ānande.

Cattārome bhikkhave acchariyā abbhutā dhammā raññe cakkavattimhi. Katame cattāro. Sace bhikkhave khattiyaparisā rājānaṁ cakkavattiṁ dassanāya upasaṅkamati, dassanena sā attamanā hoti. Tatra ce rājā cakkavattī bhāsati, bhāsitenapi sā attamanā hoti. Atittāva bhikkhave khattiyaparisā hoti. Atha kho rājā cakkavattī tuṇhī hoti. Sace bhikkhave brāhmaṇaparisā -pa- gahapatiparisā -pa- samaṇaparisā rājānaṁ cakkavattiṁ dassanāya upasaṅkamati, dassanena sā attamanā hoti. Tatra ce rājā cakkavattī bhāsati, bhāsitenapi sā attamanā hoti. Atittāva bhikkhave samaṇaparisā hoti. Atha kho rājā cakkavattī tuṇhī hoti. Evameva kho bhikkhave cattārome acchariyā abbhutā dhammā Ānande. Sace bhikkhave bhikkhuparisā Ānandaṁ dassanāya upasaṅkamati, dassanena sā attamanā hoti. Tatra ce Ānando dhammaṁ bhāsati, bhāsitenapi sā attamanā hoti. Atittāva bhikkhave bhikkhuparisā hoti. Atha kho Ānando tuṇhī hoti. Sace bhikkhave bhikkhunīparisā -pa- upāsakaparisā -pa- upāsikāparisā Ānandaṁ dassanāya upasaṅkamati, dassanena sā

attamanā hoti. Tatra ce Ānando dhammaṁ bhāsati, bhāsitenapi sā attamanā hoti. Atittāva bhikkhave upāsikāparisā hoti. Atha kho Ānando tuṇhī hoti. Ime kho bhikkhave cattāro acchariyā abbhutā dhammā Ānandeti.

Mahāsudassanasuttadesanā

210. Evaṁ vutte āyasmā Ānando Bhagavantaṁ etadavoca "mā bhante Bhagavā imasmiṁ khuddakanagarake ujjaṅgalanagarake sākhānagarake parinibbāyi. Santi bhante aññāni mahānagarāni. Seyyathidaṁ, Campā Rājagahaṁ Sāvatthī Sāketaṁ Kosambī Bārāṇasī, ettha Bhagavā parinibbāyatu, ettha bahū khattiyamahāsālā brāhmaṇamahāsālā gahapatimahāsālā Tathāgate abhippasannā. Te Tathāgatassa sarīrapūjaṁ karissantī"ti. Māhevaṁ Ānanda avaca, māhevaṁ Ānanda avaca "khuddakanagarakaṁ ujjaṅgalanagarakaṁ sākhānagarakan"ti.

Bhūtapubbaṁ Ānanda rājā Mahāsudassano nāma ahosi cakkavattī dhammiko dhammarājā cāturanto vijitāvī janappadatthāvariyappatto sattaratanasamannāgato. Rañño Ānanda Mahāsudassanassa ayaṁ Kusinārā Kusāvatī nāma rājadhānī ahosi, puratthimena ca pacchimena ca dvādasayojanāni āyāmena. Uttarena ca dakkhiṇena ca sattayojanāni vitthārena. Kusāvatī Ānanda rājadhānī iddhā ceva ahosi phītā ca bahujanā ca ākiṇṇamanussā ca subhikkhā ca. Seyyathāpi Ānanda devānaṁ Āḷakamandā nāma rājadhānī iddhā ceva hoti phītā ca bahujanā ca ākiṇṇayakkhā ca subhikkhā ca. Evameva kho Ānanda Kusāvatī rājadhānī iddhā ceva ahosi phītā ca bahujanā ca ākiṇṇamanussā ca subhikkhā ca. Kusāvatī Ānanda rājadhānī dasahi saddehi avivittā ahosi divā ceva rattiṁ ca. Seyyathidaṁ, hatthisaddena assasaddena rathasaddena bherisaddena mudiṅgasaddena vīṇāsaddena gītasaddena saṅkhasaddena sammasaddena pāṇitāḷasaddena "asnātha pivatha khādathā"ti dasamena saddena.

Gaccha tvaṁ Ānanda Kusināraṁ pavisitvā Kosinārakānaṁ Mallānaṁ ārocehi "ajja kho Vāseṭṭhā rattiyā pacchime yāme Tathāgatassa

parinibbānaṁ bhavissati, abhikkamatha Vāseṭṭhā, abhikkamatha Vāseṭṭhā, mā pacchā vippaṭisārino ahuvattha 'amhākaṁ ca no gāmakkhette Tathāgatassa parinibbānaṁ ahosi, na mayaṁ labhimhā pacchime kāle Tathāgataṁ dassanāyā'ti". "Evaṁ bhante"ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paṭissutvā nivāsetvā pattacīvaramādāya attadutiyo Kusināraṁ pāvisi.

Mallānaṁ vandanā

211. Tena kho pana samayena Kosinārakā Mallā sandhāgāre[1] sannipatitā honti kenacideva karaṇīyena. Atha kho āyasmā Ānando yena Kosinārakānaṁ Mallānaṁ sandhāgāraṁ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Kosinārakānaṁ Mallānaṁ ārocesi "ajja kho Vāseṭṭhā rattiyā pacchime yāme Tathāgatassa parinibbānaṁ bhavissati, abhikkamatha Vāseṭṭhā, abhikkamatha Vāseṭṭhā, mā pacchā vippaṭisārino ahuvattha 'amhākaṁ ca no gāmakkhette Tathāgatassa parinibbānaṁ ahosi, na mayaṁ labhimhā pacchime kāle Tathāgataṁ dassanāyā'ti". Idamāyasmato Ānandassa vacanaṁ sutvā Mallā ca Mallaputtā ca Mallasuṇisā ca Mallapajāpatiyo ca aghāvino dummanā cetodukkhasamappitā appekacce kese pakiriya kandanti, bāhā paggayha kandanti, chinnapātaṁ papatanti, āvaṭṭanti, vivaṭṭanti, "atikhippaṁ Bhagavā parinibbāyissati, atikhippaṁ Sugato parinibbāyissati, atikhippaṁ cakkhuṁ loke antaradhāyissatī"ti. Atha kho Mallā ca Mallaputtā ca Mallasuṇisā ca Mallapajāpatiyo ca aghāvino dummanā cetodukkhasamappitā yena upavattanaṁ Mallānaṁ Sālavanaṁ, yenāyasmā Ānando tenupasaṅkamiṁsu. Atha kho āyasmato Ānandassa etadahosi "sace kho ahaṁ Kosinārake malle ekamekaṁ Bhagavantaṁ vandāpessāmi, avandito Bhagavā Kosinārakehi Mallehi bhavissati, athāyaṁ ratti vibhāyissati. Yaṁnūnāhaṁ Kosinārake Malle kulaparivattaso kulaparivattaso ṭhapetvā Bhagavantaṁ vandāpeyyaṁ 'itthannāmo bhante Mallo saputto sabhariyo sapariso sāmacco Bhagavato

1. Santhāgāre (Sī, Syā, I)

pāde sirasā vandatī'ti". Atha kho āyasmā Ānando Kosinārake Malle kulaparivattaso kulaparivattaso ṭhapetvā Bhagavantaṁ vandāpesi "itthannāmo bhante Mallo saputto sabhariyo sapariso sāmacco Bhagavato pāde sirasā vandatī"ti. Atha kho āyasmā Ānando etena upāyena paṭhameneva yāmena Kosinārake Malle Bhagavantaṁ vandāpesi.

Subhaddaparibbājakavatthu

212. Tena kho pana samayena Subhaddo nāma paribbājako Kusinārāyaṁ paṭivasati. Assosi kho Subhaddo paribbājako "ajja kira rattiyā pacchime yāme samaṇassa Gotamassa parinibbānaṁ bhavissatī"ti. Atha kho Subhaddassa paribbājakassa etadahosi "sutaṁ kho pana metaṁ paribbājakānaṁ vuḍḍhānaṁ mahallakānaṁ ācariyapācariyānaṁ bhāsamānānaṁ 'kadāci karahaci Tathāgatā loke uppajjanti Arahanto Sammāsambuddhā'ti. Ajjeva rattiyā pacchime yāme samaṇassa Gotamassa parinibbānaṁ bhavissati, atthi ca me ayaṁ kaṅkhādhammo uppanno, evaṁ pasanno ahaṁ samaṇe Gotame 'pahoti me samaṇo Gotamo tathā dhammaṁ desetuṁ, yathāhaṁ imaṁ kaṅkhādhammaṁ pajaheyyan'ti". Atha kho Subhaddo paribbājako yena upavattanaṁ Mallānaṁ Sālavanaṁ, yenāyasmā Ānando tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṁ Ānandaṁ etadavoca "sutaṁ metaṁ bho Ānanda paribbājakānaṁ vuḍḍhānaṁ mahallakānaṁ ācariyapācariyānaṁ bhāsamānānaṁ 'kadāci karahaci Tathāgatā loke uppajjanti Arahanto Sammāsambuddhā'ti. Ajjeva rattiyā pacchime yāme samaṇassa Gotamassa parinibbānaṁ bhavissati, atthi ca me ayaṁ kaṅkhādhammo uppanno. Evaṁ pasanno ahaṁ samaṇe Gotame 'pahoti me samaṇo Gotamo tathā dhammaṁ desetuṁ, yathāhaṁ imaṁ kaṅkhādhammaṁ pajaheyyan'ti. Sādhāhaṁ bho Ānanda labheyyaṁ samaṇaṁ Gotamaṁ dassanāyā"ti. Evaṁ vutte āyasmā Ānando Subhaddaṁ paribbājakaṁ etadavoca "alaṁ āvuso Subhadda, mā Tathāgataṁ viheṭhesi, kilanto Bhagavā"ti. Dutiyampi kho Subhaddo paribbājako -pa-. Tatiyampi kho Subhaddo paribbājako āyasmantaṁ Ānandaṁ etadavoca "sutaṁ metaṁ bho Ānanda paribbājakānaṁ vuḍḍhānaṁ mahallakānaṁ ācariyapācariyānaṁ bhāsamānānaṁ 'kadāci karahaci

Tathāgatā loke uppajjanti Arahanto Sammāsambuddhā'ti. Ajjeva rattiyā pacchime yāme samaṇassa Gotamassa parinibbānaṁ bhavissati, atthi ca me ayaṁ kaṅkhādhammo uppanno. Evaṁ pasanno ahaṁ samaṇe Gotame 'pahoti me samaṇo Gotamo tathā dhammaṁ desetuṁ, yathāhaṁ imaṁ kaṅkhādhammaṁ pajaheyyan'ti. Sādhāhaṁ bho Ānanda labheyyaṁ samaṇaṁ Gotamaṁ dassanāyā" ti. Tatiyampi kho āyasmā Ānando Subhaddaṁ paribbājakaṁ etadavoca "alaṁ āvuso Subhadda, mā Tathāgataṁ viheṭhesi, kilanto Bhagavā"ti.

213. Assosi kho Bhagavā āyasmato Ānandassa Subhaddena paribbājakena saddhiṁ imaṁ kathāsallāpaṁ. Atha kho Bhagavā āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi "alaṁ Ānanda mā Subhaddaṁ vāresi, labhataṁ Ānanda Subhaddo Tathāgataṁ dassanāya. Yaṁ kiñci maṁ Subhaddo pucchissati, sabbaṁ taṁ aññāpekkhova pucchissati, no vihesāpekkho. Yañcassāhaṁ puṭṭho byākarissāmi, taṁ khippameva ājānissatī"ti. Atha kho āyasmā Ānando Subhaddaṁ paribbājakaṁ etadavoca "gacchāvuso Subhadda, karoti te Bhagavā okāsan"ti. Atha kho Subhaddo paribbājako yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavatā saddhiṁ sammodi, sammodanīyaṁ kathaṁ sāraṇīyaṁ Vītisāretvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinno kho Subhaddo paribbājako Bhagavantaṁ etadavoca "yeme bho Gotama samaṇabrāhmaṇā saṅghino gaṇino gaṇācariyā ñātā yasassino titthakarā sādhusammatā bahujanassa. Seyyathidaṁ, Pūraṇo Kassapo Makkhali Gosālo Ajito Kesakambalo Pakudho Kaccāyano Sañcayo Belaṭṭhaputto Nigaṇṭho Nāṭaputto, sabbete sakāya paṭiññāya abbhaññiṁsu, sabbeva na abbhaññiṁsu, udāhu ekacce abbhaññiṁsu, ekacce na abbhaññiṁsū"ti. Alaṁ Subhadda tiṭṭhatetaṁ "sabbete sakāya paṭiññāya abbhaññiṁsu, sabbeva na abbhaññiṁsu, udāhu ekacce abbhaññiṁsu, ekacce na abbhaññiṁsū"ti. Dhammaṁ te Subhadda desessāmi, taṁ suṇāhi sādhukaṁ manasikarohi, bhāsissāmīti. "Evaṁ bhante"ti kho Subhaddo paribbājako Bhagavato paccassosi. Bhagavā etadavoca—

214. "Yasmiṁ kho Subhadda dhammavinaye ariyo aṭṭhaṅgiko maggo na upalabbhati, samaṇopi tattha na upalabbhati, dutiyopi tattha

samaṇo na upalabbhati, tatiyopi tattha samaṇo na upalabbhati, catutthopi tattha samaṇo na upalabbhati. Yasmiṁ ca kho Subhadda dhammavinaye ariyo aṭṭhaṅgiko maggo upalabbhati, samaṇopi tattha upalabbhati, dutiyopi tattha samaṇo upalabbhati, tatiyopi tattha samaṇo upalabbhati, catutthopi tattha samaṇo upalabbhati. Imasmiṁ kho Subhadda dhammavinaye ariyo aṭṭhaṅgiko maggo upalabbhati, idheva Subhadda samaṇo, idha dutiyo samaṇo, idha tatiyo samaṇo, idha catuttho samaṇo, suññā parappavādā samaṇebhi aññehi[1]. Ime ca[2] Subhadda bhikkhū sammā vihareyyuṁ, asuñño loko arahantehi assāti.

Ekūnatiṁso vayasā Subhadda,
Yaṁ pabbajiṁ kiṁkusalānu-esī.
Vassāni paññāsa samādhikāni,
Yato ahaṁ pabbajito Subhadda.
Ñāyassa dhammassa padesavattī,
Ito bahiddhā samaṇopi natthi.

Dutiyopi samaṇo natthi. Tatiyopi samaṇo natthi. Catutthopi samaṇo natthi suññā parappavādā samaṇebhi aññehi. Ime ca Subhadda bhikkhū sammā vihareyyuṁ, asuñño loko arahantehi assā”ti.

215. Evaṁ vutte Subhaddo paribbājako Bhagavantaṁ etadavoca “abhikkantaṁ bhante, abhikkantaṁ bhante, seyyathāpi bhante nikkujjitaṁ vā ukkujjeyya, paṭicchannaṁ vā vivareyya, mūḷhassa vā maggaṁ ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotaṁ dhāreyya ‘cakkhumanto rūpāni dakkhantī’ti. Evamevaṁ Bhagavatā anekapariyāyena dhammo pakāsito, esāhaṁ bhante Bhagavantaṁ saraṇaṁ gacchāmi dhammañca bhikkhusaṁghañca, labheyyāhaṁ bhante Bhagavato santike pabbajjaṁ, labheyyaṁ upasampadan”ti. Yo kho Subhadda aññatitthiyapubbo imasmiṁ dhammavinaye ākaṅkhati pabbajjaṁ, ākaṅkhati upasampadaṁ, so

1. Aññe (I) 2. Idheva (Ka)

cattāro māse parivasati, catunnaṁ māsānaṁ accayena āraddhacittā bhikkhū pabbājenti upasampādenti bhikkhubhāvāya. Api ca mettha puggalavemattatā viditāti. Sace bhante aññatitthiyapubbā imasmiṁ dhammavinaye ākaṅkhantā pabbajjaṁ ākaṅkhantā upasampadaṁ cattāro māse parivasanti, catunnaṁ māsānaṁ accayena āraddhacittā bhikkhū pabbājenti upasampādenti bhikkhubhāvāya. Ahaṁ cattāri vassāni parivasissāmi, catunnaṁ vassānaṁ accayena āraddhacittā bhikkhū pabbājentu upasampādentu bhikkhubhāvāyāti.

Atha kho Bhagavā āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi "tenahānanda Subhaddaṁ pabbājehī"ti. "Evaṁ bhante"ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Subhaddo paribbājako āyasmantaṁ Ānandaṁ etadavoca "lābhā vo āvuso Ānanda, suladdhaṁ vo āvuso Ānanda, ye ettha satthu[1] sammukhā antevāsikābhisekena abhisittā"ti. Alattha kho Subhaddo paribbājako Bhagavato santike pabbajjaṁ, alattha upasampadaṁ. Acirūpasampanno kho panāyasmā Subhaddo eko vūpakaṭṭho appamatto ātāpī pahitatto viharanto nacirasseva 'yassatthāya kulaputtā sammadeva agārasmā anagāriyaṁ pabbajanti', tadanuttaraṁ brahmacariyapariyosānaṁ diṭṭheva dhamme sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja vihāsi. "Khīṇā jāti, vusitaṁ brahmacariyaṁ, kataṁ karaṇīyaṁ, nāparaṁ itthattāyā"ti abbhaññāsi. Aññataro kho panāyasmā Subhaddo arahataṁ ahosi. So Bhagavato pacchimo sakkhisāvako ahosīti.

Pañcamo bhāṇavāro.

Tathāgatapacchimavācā

216. Atha kho Bhagavā āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi "siyā kho panānanda tumhākaṁ evamassa 'atītasatthukaṁ pāvacanaṁ, natthi no Satthā'ti. Na kho panetaṁ Ānanda evaṁ daṭṭhabbaṁ. Yo vo Ānanda mayā dhammo ca

1. Satthārā (Syā)

vinayo ca desito paññatto, so vo mamaccayena Satthā. Yathā kho panānanda etarahi bhikkhū aññamaññaṁ āvusovādena samudācaranti, na kho mamaccayena evaṁ samudācaritabbaṁ. Theratarena Ānanda bhikkhunā navakataro bhikkhu nāmena vā gottena vā āvusovādena vā samudācaritabbo, navakatarena bhikkhunā theratarо bhikkhu 'bhante'ti vā 'āyasmā'ti vā samudācaritabbo. Ākaṅkhamāno Ānanda saṁgho mamaccayena khuddānukhuddakāni sikkhāpadāni samūhanatu. Channassa Ānanda bhikkhuno mamaccayena brahmadaṇḍo dātabbo"ti. Katamo pana bhante brahmadaṇḍoti. Channo Ānanda bhikkhu yaṁ iccheyya, taṁ vadeyya. So bhikkhūhi neva vattabbo, na ovaditabbo, na anusāsitabboti.

217. Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "siyā kho pana bhikkhave ekabhikkhussāpi kaṅkhā vā vimati vā Buddhe vā dhamme vā saṁghe vā magge vā paṭipadāya vā, pucchatha bhikkhave, mā pacchā vippaṭisārino ahuvattha 'sammukhībhūto no Satthā ahosi. Na mayaṁ sakkhimhā Bhagavantaṁ sammukhā paṭipucchitun'ti". Evaṁ vutte te bhikkhū tuṇhī ahesuṁ. Dutiyampi kho Bhagavā -pa-. Tatiyampi kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "siyā kho pana bhikkhave ekabhikkhussāpi kaṅkhā vā vimati vā Buddhe vā dhamme vā saṁghe vā magge vā paṭipadāya vā, pucchatha bhikkhave, mā pacchā vippaṭisārino ahuvattha 'sammukhībhūto no satthā ahosi. Na mayaṁ sakkhimhā Bhagavantaṁ sammukhā paṭipucchitun'ti". Tatiyampi kho te bhikkhū tuṇhī ahesuṁ. Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "siyā kho pana bhikkhave Satthugāravenapi na puccheyyātha. Sahāyakopi bhikkhave sahāyakassa ārocetū"ti. Evaṁ vutte te bhikkhū tuṇhī ahesuṁ. Atha kho āyasmā Ānando Bhagavantaṁ etadavoca "acchariyaṁ bhante, abbhutaṁ bhante, evaṁ pasanno ahaṁ bhante imasmiṁ bhikkhusaṁghe 'natthi ekabhikkhussāpi kaṅkhā vā vimati vā Buddhe vā dhamme vā saṁghe vā magge vā paṭipadāya vā'ti". Pasādā kho tvaṁ Ānanda vadesi, ñāṇameva hettha Ānanda Tathāgatassa. Natthi imasmiṁ bhikkhusaṁghe ekabhikkhussāpi kaṅkhā vā vimati vā Buddhe vā dhamme vā saṁghe vā magge vā paṭipadāya vā. Imesaṁ hi Ānanda pañcannaṁ bhikkhusatānaṁ yo pacchimako bhikkhu, so sotāpanno avinipātadhammo niyato sambodhiparāyaṇoti.

218. Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "handa dāni bhikkhave āmantayāmi vo, vayadhammā saṅkhārā appamādena sampādethā"ti. Ayaṁ Tathāgatassa pacchimā vācā.

Parinibbutakathā

219. Atha kho Bhagavā paṭhamaṁ jhānaṁ samāpajji, paṭhamajjhānā vuṭṭhahitvā dutiyaṁ jhānaṁ samāpajji, dutiyajjhānā vuṭṭhahitvā tatiyaṁ jhānaṁ samāpajji, tatiyajjhānā vuṭṭhahitvā catutthaṁ jhānaṁ samāpajji, catutthajjhānā vuṭṭhahitvā ākāsānañcāyatanaṁ samāpajji, ākāsānañcāyatanasamāpattiyā vuṭṭhahitvā viññāṇañcāyatanaṁ samāpajji, viññāṇañcāyatanasamāpattiyā vuṭṭhahitvā ākiñcaññāyatanaṁ samāpajji, ākiñcaññāyatanasamāpattiyā vuṭṭhahitvā nevasaññānāsaññāyatanaṁ samāpajji, nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiyā vuṭṭhahitvā saññāvedayitanirodhaṁ samāpajji.

Atha kho āyasmā Ānando āyasmantaṁ Anuruddhaṁ etadavoca "nibbānaṁ bhante Anuruddha Bhagavā"ti. Nāvuso Ānanda Bhagavā nibbānaṁ, saññāvedayitanirodhaṁ samāpannoti.

Athakho Bhagavā saññāvedayitanirodhasamāpattiyā vuṭṭhahitvā nevasaññānāsaññāyatanaṁ samāpajji, nevasaññānāsaññāyatanasamāpattiyā vuṭṭhahitvā ākiñcaññāyatanaṁ samāpajji, ākiñcaññāyatanasamāpattiyā vuṭṭhahitvā viññāṇañcāyatanaṁ samāpajji, viññāṇañcāyatanasamāpattiyā vuṭṭhahitvā ākāsānañcāyatanaṁ samāpajji, ākāsānañcāyatanasamāpattiyā vuṭṭhahitvā catutthaṁ jhānaṁ samāpajji, catutthajjhānā vuṭṭhahitvā tatiyaṁ jhānaṁ samāpajji, tatiyajjhānā vuṭṭhahitvā dutiyaṁ jhānaṁ samāpajji, dutiyajjhānā vuṭṭhahitvā paṭhamaṁ jhānaṁ samāpajji, paṭhamajjhānā vuṭṭhahitvā dutiyaṁ jhānaṁ samāpajji, dutiyajjhānā vuṭṭhahitvā tatiyaṁ jhānaṁ samāpajji, tatiyajjhānā vuṭṭhahitvā catutthaṁ jhānaṁ samāpajji, catutthajjhānā vuṭṭhahitvā samanantarā Bhagavā parinibbāyi.

220. Parinibbute Bhagavati saha parinibbānā mahābhūmicālo ahosi bhiṁsanako salomahaṁso. Devadundubhiyo ca phaliṁsu. Parinibbute Bhagavati saha parinibbānā Brahmāsahampati imaṁ gāthaṁ abhāsi.

"Sabbeva nikkhipissanti, bhūtā loke samussayaṁ.
Yattha etādiso Satthā, loke appaṭipuggalo.
Tathāgato balappatto, Sambuddho nibbānaṁ"ti.

221. Parinibbute Bhagavati saha parinibbānā Sakko Devānamindo imaṁ gāthaṁ abhāsi.

"Aniccā vata saṅkhārā, uppādavayadhammino.
Uppajjitvā nirujjhanti, tesaṁ vūpasamo sukho"ti.

222. Parinibbute Bhagavati saha parinibbānā āyasmā Anuruddho imā gāthāyo abhāsi.

"Nāhu assāsapassāso, ṭhitacittassa tādino.
Anejo santimārabbha, yaṁ kālamakarī muni.

Asallīnena cittena, vedanaṁ ajjhavāsayi.
Pajjotasseva nibbānaṁ, vimokkho cetaso ahū"ti.

223. Parinibbute Bhagavati saha parinibbānā āyasmā Ānando imaṁ gāthaṁ abhāsi.

"Tadāsi yaṁ bhiṁsanakaṁ, tadāsi lomahaṁsanaṁ.
Sabbākāravarūpete, Sambuddhe parinibbute"ti.

224. Parinibbute Bhagavati ye te tattha bhikkhū avītarāgā appekacce bāhā paggayha kandanti, chinnapātaṁ papatanti, āvaṭṭanti, vivaṭṭanti, "atikhippaṁ Bhagavā parinibbuto, atikhippaṁ Sugato parinibbuto, atikhippaṁ cakkhuṁ loke antarahito"ti. Ye pana te bhikkhū vītarāgā, te satā sampajānā adhivāsenti "aniccā saṅkhārā, taṁ kutettha labbhā"ti.

225. Atha kho āyasmā Anuruddho bhikkhū āmantesi "alaṁ āvuso mā socittha mā paridevittha. Nanu etaṁ āvuso Bhagavatā paṭikacceva akkhātaṁ 'sabbeheva piyehi manāpehi nānābhāvo vinābhāvo aññathābhāvo'. Taṁ kutettha āvuso labbhā, 'yaṁ taṁ jātaṁ bhūtaṁ saṅkhataṁ palokadhammaṁ, taṁ vata mā palujjī'ti, netaṁ ṭhānaṁ

vijjati. Devatā āvuso ujjhāyantī”ti. Kathaṁbhūtā pana bhante āyasmā Anuruddho devatā manasi karotīti[1].

Santāvuso Ānanda devatā ākāse pathavīsaññiniyo kese pakiriya kandanti, bāhā paggayha kandanti, chinnapātaṁ papatanti, āvaṭṭanti, vivaṭṭanti, “atikhippaṁ Bhagavā parinibbuto, atikhippaṁ Sugato parinibbuto, atikhippaṁ cakkhuṁ loke antarahito”ti. Santāvuso Ānanda devatā pathaviyā pathavīsaññiniyo kese pakiriya kandanti, bāhā paggayha kandanti, chinnapātaṁ papatanti, āvaṭṭanti, vivaṭṭanti, “atikhippaṁ Bhagavā parinibbuto, atikhippaṁ Sugato parinibbuto, atikhippaṁ cakkhuṁ loke antarahito”ti. Yā pana tā devatā vītarāgā. Tā satā sampajānā adhivāsenti “aniccā saṅkhārā, taṁ kutettha labbhā”ti. Atha kho āyasmā ca Anuruddho āyasmā ca Ānando taṁ rattāvasesaṁ dhammiyā kathāya vītināmesuṁ.

226. Atha kho āyasmā Anuruddho āyasmantaṁ Ānandaṁ āmantesi “gacchāvuso Ānanda Kusināraṁ pavisitvā Kosinārakānaṁ Mallānaṁ ārocehi ‘nibbānaṁ Vāseṭṭhā Bhagavā, yassadāni kālaṁ maññathā’ti”. “Evaṁ bhante”ti kho āyasmā Ānando āyasmato Anuruddhassa paṭissutvā pubbaṇhasamayaṁ nivāsetvā pattacīvaramādāya attadutiyo Kusināraṁ pāvisi. Tena kho pana samayena Kosinārakā Mallā sandhāgāre sannipatitā honti teneva karaṇīyena. Atha kho āyasmā Ānando yena Kosinārakānaṁ Mallānaṁ sandhāgāraṁ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Kosinārakānaṁ Mallānaṁ ārocesi “nibbānaṁ Vāseṭṭhā Bhagavā, yassadāni kālaṁ maññathā”ti. Idamāyasmato Ānandassa vacanaṁ sutvā Mallā ca Mallaputtā ca Mallasuṇisā ca Mallapajāpatiyo ca aghāvino dummanā cetodukkhasamappitā appekacce kese pakiriya kandanti, bāhā paggayha kandanti, chinnapātaṁ papatanti, āvaṭṭanti, vivaṭṭanti, “atikhippaṁ Bhagavāparinibbuto, atikhippaṁ Sugato parinibbuto, atikhippaṁ cakkhuṁ loke antarahito”ti.

---

1. Bhante Anuruddha devatā manasi karontīti (Syā, Ka)

Buddhasarīrapūjā

227. Atha kho Kosinārakā Mallā purise āṇāpesuṁ "tena hi bhaṇe Kusinārāyaṁ gandhamālañca sabbañca tāḷāvacaraṁ sannipātethā"ti. Atha kho Kosinārakā Mallā gandhamālañca sabbañca tāḷāvacaraṁ pañca ca dussayugasatāni ādāya yena upavattanaṁ Mallānaṁ Sālavanaṁ, yena Bhagavato sarīraṁ tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā Bhagavato sarīraṁ naccehi gītehi vāditehi mālehi gandhehi sakkarontā garuṁ karontā mānentā pūjentā celavitānāni karontā maṇḍalamāḷe paṭiyādentā ekadivasaṁ vītināmesuṁ.

Atha kho Kosinārakānaṁ Mallānaṁ etadahosi "ativikālo kho ajja Bhagavato sarīraṁ jhāpetuṁ, sve dāni mayaṁ Bhagavato sarīraṁ jhāpessāmā"ti. Atha kho Kosinārakā Mallā Bhagavato sarīraṁ naccehi gītehi vāditehi mālehi gandhehi sakkarontā garuṁ karontā mānentā pūjentā celavitānāni karontā maṇḍalamāḷe paṭiyādentā dutiyampi divasaṁ vītināmesuṁ, tatiyampi divasaṁ vītināmesuṁ, catutthampi divasaṁ vītināmesuṁ, pañcamampi divasaṁ vītināmesuṁ, chaṭṭhampi divasaṁ vītināmesuṁ.

Atha kho sattamaṁ divasaṁ Kosinārakānaṁ Mallānaṁ etadahosi "mayaṁ Bhagavato sarīraṁ naccehi gītehi vāditehi mālehi gandhehi sakkarontā garuṁ karontā mānentā pūjentā dakkhiṇena dakkhiṇaṁ nagarassa haritvā bāhirena bāhiraṁ dakkhiṇato nagarassa Bhagavato sarīraṁ jhāpessāmā"ti.

228. Tena kho pana samayena aṭṭha Mallapāmokkhā sīsaṁnhātā ahatāni vatthāni nivatthā "mayaṁ Bhagavato sarīraṁ uccāressāmā"ti. Na sakkonti uccāretuṁ. Atha kho Kosinārakā Mallā āyasmantaṁ Anuruddhaṁ etadavocuṁ "ko nu kho bhante Anuruddha hetu ko paccayo, yenime aṭṭha Mallapāmokkhā sīsaṁnhātā ahatāni vatthāni nivatthā 'mayaṁ Bhagavato sarīraṁ uccāressāmā'ti na sakkonti uccāretun"ti. Aññathā kho Vāseṭṭhā tumhākaṁ adhippāyo, aññathā devatānaṁ adhippāyoti. Kathaṁ pana bhante devatānaṁ adhippāyoti. Tumhākaṁ kho Vāseṭṭhā adhippāyo "mayaṁ Bhagavato sarīraṁ naccehi gītehi vāditehi mālehi

gandhehi sakkarontā garuṁ karontā mānentā pūjentā dakkhiṇena dakkhiṇaṁ nagarassa haritvā bāhirena bāhiraṁ dakkhiṇato nagarassa Bhagavato sarīraṁ jhāpessāmā”ti. Devatānaṁ kho Vāseṭṭhā adhippāyo “mayaṁ Bhagavato sarīraṁ dibbehi naccehi gītehi vāditehi mālehi gandhehi sakkarontā garuṁ karontā mānentā pūjentā uttarena uttaraṁ nagarassa haritvā uttarena dvārena nagaraṁ pavesetvā majjhena majjhaṁ nagarassa haritvā puratthimena dvārena nikkhamitvā puratthimato nagarassa Makuṭabandhanaṁ nāma Mallānaṁ cetiyaṁ, ettha Bhagavato sarīraṁ jhāpessāmā”ti. Yathā bhante devatānaṁ adhippāyo, tathā hotūti.

229. Tena kho pana samayena Kusinārā yāva sandhisamalasaṁkaṭīrā jaṇṇumattena odhinā mandāravapupphehi santhatā[1] hoti. Atha kho devatā ca Kosinārakā ca Mallā Bhagavato sarīraṁ dibbehi ca mānusakehi ca naccehi gītehi vāditehi mālehi gandhehi sakkarontā garuṁ karontā mānentā pūjentā uttarena uttaraṁ nagarassa haritvā uttarena dvārena nagaraṁ pavesetvā majjhena majjhaṁ nagarassa haritvā puratthimena dvārena nikkhamitvā puratthimato nagarassa Makuṭabandhanaṁ nāma Mallānaṁ cetiyaṁ, ettha ca Bhagavato sarīraṁ nikkhipiṁsu.

230. Atha kho Kosinārakā Mallā āyasmantaṁ Ānandaṁ etadavocuṁ “kathaṁ mayaṁ bhante Ānanda Tathāgatassa sarīre paṭipajjāmā”ti. Yathā kho Vāseṭṭhā rañño cakkavattissa sarīre paṭipajjanti, evaṁ Tathāgatassa sarīre paṭipajjitabbanti. Kathaṁ pana bhante Ānanda rañño cakkavattissa sarīre paṭipajjantīti. Rañño Vāseṭṭhā cakkavattissa sarīraṁ ahatena vatthena veṭhenti, ahatena vatthena veṭhetvā vihatena kappāsena veṭhenti, vihatena kappāsena veṭhetvā ahatena vatthena veṭhenti, etena upāyena pañcahi yugasatehi rañño cakkavattissa sarīraṁ veṭhetvā āyasāya teladoṇiyā pakkhipitvā aññissā āyasāya doṇiyā paṭikujjitvā sabbagandhānaṁ citakaṁ karitvā rañño cakkavattissa sarīraṁ jhāpenti. Cātumahāpathe rañño cakkavattissa thūpaṁ

1. Saṇṭhitā (Syā)

karonti. Evaṁ kho Vāseṭṭhā rañño cakkavattissa sarīre paṭipajjanti. Yathā kho Vāseṭṭhā rañño cakkavattissa sarīre paṭipajjanti. Evaṁ Tathāgatassa sarīre paṭipajjitabbaṁ. Cātumahāpathe Tathāgatassa thūpo kātabbo, tattha ye mālaṁ vā gandhaṁ vā cuṇṇakaṁ vā āropessanti vā abhivādessanti vā cittaṁ vā pasādessanti, tesaṁ taṁ bhavissati dīgharattaṁ hitāya sukhāyāti. Atha kho Kosinārakā Mallā purise āṇāpesuṁ "tena hi bhaṇe Mallānaṁ vihataṁ kappāsaṁ sannipātethā"ti.

Atha kho Kosinārakā Mallā Bhagavato sarīraṁ ahatena vatthena veṭhetvā vihatena kappāsena veṭhesuṁ, vihatena kappāsena veṭhetvā ahatena vatthena veṭhesuṁ. Etena upāyena pañcahi yugasatehi Bhagavato sarīraṁ veṭhetvā āyasāya teladoṇiyā pakkhipitvā aññissā āyasāya doṇiyā paṭikujjitvā sabbagandhānaṁ citakaṁ karitvā Bhagavato sarīraṁ citakaṁ āropesuṁ.

Mahākassapattheravatthu

231. Tena kho pana samayena āyasmā Mahākassapo Pāvāya Kusināraṁ addhānamaggappaṭipanno hoti mahatā bhikkhusaṁghena saddhiṁ pañcamattehi bhikkhusatehi. Atha kho āyasmā Mahākassapo maggā okkamma aññatarasmiṁ rukkhamūle nisīdi. Tena kho pana samayena aññataro ājīvako Kusinārāya mandāravapupphaṁ gahetvā Pāvaṁ addhānamaggappaṭipanno hoti. Addasā kho āyasmā Mahākassapo taṁ Ājīvakaṁ dūratova āgacchantaṁ, disvā taṁ Ājīvakaṁ etadavoca "apāvuso amhākaṁ Satthāraṁ jānāsī"ti. Āmāvuso jānāmi, ajja sattāhanibbānaṁ samaṇo Gotamo, tato me idaṁ mandāravapupphaṁ gahitanti. Tattha ye te bhikkhū avītarāgā appekacce bāhā paggayha kandanti, chinnapātaṁ papatanti, āvaṭṭanti, vivaṭṭanti, "atikhippaṁ Bhagavā parinibbuto, atikhippaṁ Sugatoparinibbuto, atikhippaṁ cakkhuṁ loke antarahito"ti. Ye pana te bhikkhū vītarāgā, te satā sampajānā adhivāsenti "aniccā saṅkhārā, taṁ kutettha labbhā"ti.

232. Tena kho pana samayena Subhaddo nāma vuddhapabbajito tassaṁ parisāyaṁ nisinno hoti. Atha kho Subhaddo vuddhapabbajito

te bhikkhū etadavoca "alaṁ āvuso mā socittha, mā paridevittha, sumuttā mayaṁ tena mahāsamaṇena, upaddutā ca homa 'idaṁ vo kappati, idaṁ vo na kappatī'ti. Idāni pana mayaṁ yaṁ icchissāma, taṁ karissāma, yaṁ na icchissāma, na taṁ karissāmā"ti. Atha kho āyasmā Mahākassapo bhikkhū āmantesi "alaṁ āvuso mā socittha, mā paridevittha. Nanu etaṁ āvuso Bhagavatā paṭikacceva akkhātaṁ 'sabbeheva piyehi manāpehi nānābhāvo vinābhāvo aññathābhāvo'. Taṁ kutettha āvuso labbhā, 'yaṁ taṁ jātaṁ bhūtaṁ saṅkhataṁ palokadhammaṁ, taṁ Tathāgatassāpi sarīraṁ mā palujjī'ti, netaṁ ṭhānaṁ vijjatī"ti.

233. Tena kho pana samayena cattāro Mallapāmokkhā sīsaṁnhātā ahatāni vatthāni nivatthā "mayaṁ Bhagavato citakaṁ āḷimpessāmā"ti na sakkonti āḷimpetuṁ. Atha kho Kosinārakā Mallā āyasmantaṁ Anuruddhaṁ etadavocuṁ "ko nu kho bhante Anuruddha hetu ko paccayo, yenime cattāro Mallapāmokkhā sīsaṁnhātā ahatāni vatthāni nivatthā 'mayaṁ Bhagavato citakaṁ āḷimpessāmā'ti na sakkonti āḷimpetun"ti. Aññathā kho Vāseṭṭhā devatānaṁ adhippāyoti. Kathaṁ pana bhante devatānaṁ adhippāyoti. Devatānaṁ kho Vāseṭṭhā adhippāyo "ayaṁ āyasmā Mahākassapo Pāvāya Kusināraṁ addhānamaggappaṭipanno mahatā bhikkhusaṁghena saddhiṁ pañcamattehi bhikkhusatehi. Na tāva Bhagavato citako pajjalissati, yāvāyasmā Mahākassapo Bhagavato pāde sirasā na vandissatī"ti. Yathā bhante devatānaṁ adhippāyo, tathā hotūti.

234. Atha kho āyasmā Mahākassapo yena Kusinārā Makuṭabandhanaṁ nāma Mallānaṁ Cetiyaṁ, yena Bhagavato citako tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā ekaṁsaṁ cīvaraṁ katvā añjaliṁ paṇāmetvā tikkhattuṁ citakaṁ padakkhiṇaṁ katvā Bhagavato pāde sirasā vandi. Tānipi kho pañcabhikkhusatāni ekaṁsaṁ cīvaraṁ katvā añjaliṁ paṇāmetvā tikkhattuṁ citakaṁ padakkhiṇaṁ katvā Bhagavato pāde sirasā vandiṁsu. Vandite ca panāyasmatā Mahākassapena tehi ca pañcahi bhikkhusatehi sayameva Bhagavato citako pajjali.

235. Jhāyamānassa kho pana Bhagavato sarīrassa yaṁ ahosi chavīti vā cammanti vā maṁsanti vā nhārūti vā lasikāti vā, tassa neva chārikā paññāyittha, na masi, sarīrāneva avasissiṁsu. Seyyathāpi nāma sappissa vā telassa vā jhāyamānassa neva chārikā paññāyati, na masi. Evameva Bhagavato sarīrassa jhāyamānassa yaṁ ahosi chavīti vā cammanti vā maṁsanti vā nhārūti vā lasikāti vā, tassa neva chārikā paññāyittha, na masi, sarīrāneva avasissiṁsu. Tesañca pañcannaṁ dussayugasatānaṁ dveva dussāni na ḍayhiṁsu yañca sabba-abbhantarimaṁ yañca bāhiraṁ. Daḍḍhe ca kho pana Bhagavato sarīre antalikkhā udakadhārā pātubhavitvā Bhagavato citakaṁ nibbāpesi. Udakasālatopi[1] abbhunnamitvā Bhagavato citakaṁ nibbāpesi. Kosinārakāpi Mallā sabbagandhodakena Bhagavato citakaṁ nibbāpesuṁ. Atha kho Kosinārakā Mallā Bhagavato sarīrāni sattāhaṁ sandhāgāre sattipañjaraṁ karitvā dhanupākāraṁ parikkhipāpetvā[2] naccehi gītehi vāditehi mālehi gandhehi sakkariṁsu garuṁ kariṁsu mānesuṁ pūjesuṁ.

Sarīradhātuvibhajana

236. Assosi kho rājā Māgadho Ajātasattu Vedehiputto "Bhagavā kira Kusinārāyaṁ nibbānaṁ"ti. Atha kho rājā Māgadho Ajātasattu Vedehiputto Kosinārakānaṁ Mallānaṁ dūtaṁ pāhesi "Bhagavāpi khattiyo ahampi khattiyo, ahampi arahāmi Bhagavato sarīrānaṁ bhāgaṁ, ahampi Bhagavato sarīrānaṁ thūpañca mahañca karissāmī"ti.

Assosuṁ kho Vesālikā Licchavī "Bhagavā kira Kusinārāyaṁ nibbānaṁ"ti. Atha kho Vesālikā Licchavī Kosinārakānaṁ Mallānaṁ dūtaṁ pāhesuṁ "Bhagavāpi khattiyo mayampi khattiyā, mayampi arahāma Bhagavato sarīrānaṁ bhāgaṁ, mayampi Bhagavato sarīrānaṁ thūpañca mahañca karissāmā"ti.

Assosuṁ kho Kapilavatthuvāsī Sakyā "Bhagavā kira Kusinārāyaṁ nibbānaṁ"ti. Atha kho Kapilavatthuvāsī Sakyā Kosinārakānaṁ

---

1. Udakaṁ sālatopi (Sī, Syā, Kaṁ)
2. Parikkhipitvā (Syā)

Mallānaṁ dūtaṁ pāhesuṁ "Bhagavā amhākaṁ ñātiseṭṭho, mayampi arahāma Bhagavato sarīrānaṁ bhāgaṁ, mayampi Bhagavato sarīrānaṁ thūpañca mahañca karissāmā"ti.

Assosuṁ kho Allakappakā bulayo[1] "Bhagavā kira Kusinārāyaṁ nibbānaṁ"ti. Atha kho Allakappakā bulayo Kosinārakānaṁ Mallānaṁ dūtaṁ pāhesuṁ "Bhagavāpi khattiyo mayampi khattiyā, mayampi arahāma Bhagavato sarīrānaṁ bhāgaṁ, mayampi Bhagavato sarīrānaṁ thūpañca mahañca karissāmā"ti.

Assosuṁ kho Rāmagāmakā Koḷiyā "Bhagavā kira Kusinārāyaṁ nibbānaṁ"ti. Atha kho Rāmagāmakā Koḷiyā Kosinārakānaṁ Mallānaṁ dūtaṁ pāhesuṁ "Bhagavāpi khattiyo mayampi khattiyā, mayampi arahāma Bhagavato sarīrānaṁ bhāgaṁ, mayampi Bhagavato sarīrānaṁ thūpañca mahañca karissāmā"ti.

Assosi kho Veṭṭhadīpako brāhmaṇo "Bhagavā kira Kusinārāyaṁ nibbānaṁ"ti. Atha kho Veṭṭhadīpako brāhmaṇo Kosinārakānaṁ Mallānaṁ dūtaṁ pāhesi "Bhagavāpi khattiyo ahampismi brāhmaṇo, ahampi arahāmi Bhagavato sarīrānaṁ bhāgaṁ, ahampi Bhagavato sarīrānaṁ thūpañca mahañca karissāmī"ti.

Assosuṁ kho Pāveyyakā Mallā "Bhagavā kira Kusinārāyaṁ nibbānaṁ"ti. Atha kho Pāveyyakā Mallā Kosinārakānaṁ Mallānaṁ dūtaṁ pāhesuṁ "Bhagavāpi khattiyo mayampi khattiyā, mayampi arahāma Bhagavato sarīrānaṁ bhāgaṁ, mayampi Bhagavato sarīrānaṁ thūpañca mahañca karissāmā"ti.

Evaṁ vutte Kosinārakā Mallā te saṅghe gaṇe etadavocuṁ "Bhagavā amhākaṁ gāmakkhette nibbānaṁ, na mayaṁ dassāma Bhagavato sarīrānaṁ bhāgan"ti.

237. Evaṁ vutte Doṇo brāhmaṇo te saṅghe gaṇe etadavoca—

---

1. Thūlayo (Syā)

"Suṇantu bhonto mama ekavācaṁ,
Amhāka[1] Buddho ahu khantivādo.
Na hi sādhu yaṁ uttamapuggalassa,
Sarīrabhāge siyā sampahāro.

Sabbeva bhonto sahitā samaggā,
Sammodamānā karomaṭṭhabhāge.
Vitthārikā hontu disāsu thūpā,
Bahū janā cakkhumato pasannā"ti.

238. Tena hi brāhmaṇa tvaññeva Bhagavato sarīrāni aṭṭhadhā samaṁ suvibhattaṁ vibhajāhīti. "Evaṁ bho"ti kho Doṇo brāhmaṇo tesaṁ saṅghānaṁ gaṇānaṁ paṭissutvā Bhagavato sarīrāni aṭṭhadhā samaṁ suvibhattaṁ vibhajitvā te saṅghe gaṇe etadavoca "imaṁ me bhonto tumbaṁ dadantu, ahampi tumbassa thūpañca mahañca karissāmī"ti. Adaṁsu kho te Doṇassa brāhmaṇassa tumbaṁ.

Assosuṁ kho Pippalivaniyā[2] Moriyā "Bhagavā kira Kusinārāyaṁ nibbānaṁ"ti. Atha kho Pippalivaniyā Moriyā Kosinārakānaṁ Mallānaṁ dūtaṁ pāhesuṁ "Bhagavāpi khattiyo mayampi khattiyā, mayampi arahāma Bhagavato sarīrānaṁ bhāgaṁ, mayampi Bhagavato sarīrānaṁ thūpañca mahañca karissāmā"ti. Natthi Bhagavato sarīrānaṁ bhāgo, vibhattāni Bhagavato sarīrāni. Ito aṅgāraṁ harathāti. Te tato aṅgāraṁ hariṁsu[3].

Dhātuthūpapūjā

239. Atha kho rājā Māgadho Ajātasattu Vedehiputto Rājagahe Bhagavato sarīrānaṁ thūpañca mahañca akāsi. Vesālikāpi Licchavī Vesāliyaṁ Bhagavato sarīrānaṁ thūpañca mahañca akaṁsu. Kapilavatthuvāsīpi Sakyā Kapilavatthusmiṁ Bhagavato sarīrānaṁ thūpañca mahañca akaṁsu. Allakappakāpi Bulayo Allakappe Bhagavato sarīrānaṁ thūpañca mahañca akaṁsu. Rāmagāmakāpi Koḷiyā Rāmagāme Bhagavato sarīrānaṁ thūpañca mahañca akaṁsu. Veṭṭhadīpakopi brāhmaṇo Veṭṭhadīpe

1. Chandānurakkhaṇatthaṁ niggahītalopo.
2. Pipphalivaniyā (Syā)
3. Āhariṁsu (Syā, Ka)

Bhagavato sarīrānaṁ thūpañca mahañca akāsi. Pāveyyakāpi Mallā Pāvāyaṁ Bhagavato sarīrānaṁ thūpañca mahañca akaṁsu. Kosinārakāpi Mallā Kusinārāyaṁ Bhagavato sarīrānaṁ thūpañca mahañca akaṁsu. Doṇopi brāhmaṇo tumbassa thūpañca mahañca akāsi. Pippalivaniyāpi Moriyā Pippalivane aṅgārānaṁ thūpañca mahañca akaṁsu. Iti aṭṭha sarīrathūpā navamo tumbathūpo dasamo aṅgārathūpo. Evametaṁ bhūtapubbanti.

240. Aṭṭhadoṇaṁ cakkhumato sarīraṁ, sattadoṇaṁ Jambudīpe mahenti.
Ekañca Doṇaṁ purisavaruttamassa, Rāmagāme nāgarājāmaheti.

Ekāhi dāṭhā tidivehi pūjitā, ekā pana Gandhārapure mahīyati.
Kāliṅgarañño vijite punekaṁ, ekaṁ pana nāgarājā maheti.

Tasseva tejena ayaṁ vasundharā,
Āyāgaseṭṭhehi mahī alaṅkatā.
Evaṁ imaṁ cakkhumato sarīraṁ,
Susakkataṁ sakkatasakkatehi.

Devinda nāginda narinda pūjito,
Manussindaseṭṭhehi tatheva pūjito.
Taṁ vandatha[1] pañjalikā labhitvā,
Buddho have kappasatehi dullabhoti.

Cattālīsa samā dantā, kesā lomā ca sabbaso.
Devā hariṁsu ekekaṁ, cakkavāḷaparamparāti.

Mahāparinibbānasuttaṁ niṭṭhitaṁ tatiyaṁ.

1. Taṁ taṁ vandatha (Syā)

4. Mahāsudassanasutta

241. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Kusinārāyaṁ viharati upavattane Mallānaṁ Sālavane antarena yamakasālānaṁ parinibbānasamaye. Atha kho āyasmā Ānando yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi. Ekamantaṁ nisinno kho āyasmā Ānando Bhagavantaṁ etadavoca "mā bhante Bhagavā imasmiṁ khuddakanagarake ujjaṅgalanagarake sākhānagarake parinibbāyi. Santi bhante aññāni mahānagarāni. Seyyathidaṁ, Campā Rājagahaṁ Sāvatthi Sāketaṁ Kosambī Bārāṇasī, ettha Bhagavā parinibbāyatu. Ettha bahū khattiyamahāsālā brāhmaṇamahāsālā gahapatimahāsālā Tathāgate abhippasannā, te Tathāgatassa sarīrapūjaṁ karissantī"ti.

242. Mā hevaṁ Ānanda avaca, mā hevaṁ Ānanda avaca "khuddakanagarakaṁ ujjaṅgalanagarakaṁ sākhānagarakan"ti.

Kusāvatīrājadhānī

Bhūtapubbaṁ Ānanda rājā Mahāsudassano nāma ahosi khattiyo muddhāvasitto[1] cāturanto vijitāvī janapadatthāvariyappatto. Rañño Ānanda Mahāsudassanassa ayaṁ Kusinārā Kusāvatī nāma rājadhānī ahosi. Puratthimena ca pacchimena ca dvādasayojanāni āyāmena, uttarena ca dakkhiṇena ca sattayojanāni vitthārena, Kusāvatī Ānanda rājadhānī iddhā ceva ahosi phītā ca bahujanā ca ākiṇṇamanussā ca subhikkhā ca. Seyyathāpi Ānanda devānaṁ Āḷakamandā nāma rājadhānī iddhā ceva hoti phītā ca[2] bahujanā ca ākiṇṇayakkhā ca subhikkhā ca. Evameva kho Ānanda Kusāvatī rājadhānī iddhā ceva ahosi phītā ca bahujanā ca ākiṇṇamanussā ca subhikkhā ca. Kusāvatī Ānanda rājadhānī dasahi saddehi avivittā ahosi divā ceva rattiñca. Seyyathidaṁ, hatthisaddena assasaddena rathasaddena bherisaddena mudiṅgasaddena vīṇāsaddena gītasaddena

---

1. Khattiyo muddhābhisitto (Ka), cakkavattī dhammiko dhammarājā (Mahāparinibbānasutta)
2. Iddhā ceva ahosi phītā ca (Syā)

saṅkhasaddena sammasaddena pāṇitāḷasaddena "asnātha pivatha khādathā"ti dasamena saddena.

Kusāvatī Ānanda rājadhānī sattahi pākārehi parikkhittā ahosi. Eko pākāro sovaṇṇamayo, eko rūpiyamayo, eko veḷuriyamayo, eko phalikamayo, eko lohitaṅkamayo[1], eko masāragallamayo, eko sabbaratanamayo. Kusāvatiyā Ānanda rājadhāniyā catunnaṁ vaṇṇānaṁ dvārāni ahesuṁ. Ekaṁ dvāraṁ sovaṇṇamayaṁ, ekaṁ rūpiyamayaṁ, ekaṁ veḷuriyamayaṁ, ekaṁ phalikamayaṁ, ekekasmiṁ dvāre satta satta esikā nikhātā ahesuṁ tiporisaṅgā tiporisanikhātā dvādasaporisā ubbedhena. Ekā esikā sovaṇṇamayā, ekā rūpiyamayā, ekā veḷuriyamayā, ekā phalikamayā, ekā lohitaṅkamayā, ekā masāragallamayā, ekā sabbaratanamayā.

Kusāvatī Ānanda rājadhānī sattahi tālapantīhi parikkhittā ahosi. Ekā tālapanti sovaṇṇamayā, ekā rūpiyamayā, ekā veḷuriyamayā, ekā phalikamayā, ekā lohitaṅkamayā, ekā masāragallamayā, ekā sabbaratanamayā. Sovaṇṇamayassa tālassa sovaṇṇamayo khandho ahosi, rūpiyamayāni pattāni ca phalāni ca. Rūpiyamayassa tālassa rūpiyamayo khandho ahosi, sovaṇṇamayāni pattāni ca phalāni ca. Veḷuriyamayassa tālassa veḷuriyamayo khandho ahosi, phalikamayāni pattāni ca phalāni ca. Phalikamayassa tālassa phallikamayo khandho ahosi, veḷuriyamayāni pattāni ca phalāni ca. Lohitaṅkamayassa tālassa lohitaṅkamayo khandho ahosi, masāragallamayāni pattāni ca phalāni ca. Masāragallamayassa tālassa masāragallamayo khandho ahosi, lohitaṅkamayāni pattāni ca phalāni ca. Sabbaratanamayassa tālassa sabbaratanamayo khandho ahosi, sabbaratanamayāni pattāni ca phalāni ca. Tāsaṁ kho panānanda tālapantīnaṁ vāteritānaṁ saddo ahosi vaggu ca rajanīyo ca khamanīyo[2] ca madanīyo ca. Seyyathāpi Ānanda pañcaṅgikassa tūriyassa suvinītassa suppaṭitāḷitassa sukusalehi samannāhatassa saddo hoti vaggu

---

1. Lohitaṅgamayo (Ka), lohitakamayo (Byākaraṇesu) 2. Kamanīyo (Sī, Syā, I)

ca rajanīyo ca khamanīyo ca madanīyo ca. Evameva kho Ānanda tāsaṁ tālapantīnaṁ vāteritānaṁ saddo ahosi vaggu ca rajanīyo ca khamanīyo ca madanīyo ca. Ye kho panānanda tena samayena kusāvatiyā rājadhāniyā dhuttā ahesuṁ soṇḍā pipāsā, te tāsaṁ tālapantīnaṁ vāteritānaṁ saddena paricāresuṁ.

Cakkaratana

243. Rājā Ānanda Mahāsudassano sattahi ratanehi samannāgato ahosi catūhi ca iddhīhi. Katamehi sattahi. Idhānanda rañño Mahāsudassanassa tadahuposathe pannarase sīsaṁnhātassa uposathikassa uparipāsādavaragatassa dibbaṁ cakkaratanaṁ pāturahosi sahassāraṁ sanemikaṁ sanābhikaṁ sabbākāraparipūraṁ, disvā rañño Mahāsudassanassa etadahosi "sutaṁ kho pana metaṁ 'yassa rañño khattiyassa muddhāvasittassa tadahuposathe pannarase sīsaṁnhātassa uposathikassa uparipāsādavaragatassa dibbaṁ cakkaratanaṁ pātubhavati sahassāraṁ sanemikaṁ sanābhikaṁ sabbākāraparipūraṁ, so hoti rājā cakkavattī'ti. Assaṁ nu kho ahaṁ rājā cakkavattī"ti.

244. Atha kho Ānanda rājā Mahāsudassano uṭṭhāyāsanā ekaṁsaṁ uttarāsaṅgaṁ karitvā vāmena hatthena suvaṇṇabhiṅkāraṁ gahetvā dakkhiṇena hatthena cakkaratanaṁ abbhukkiri "pavattatu bhavaṁ cakkaratanaṁ, abhivijinātu bhavaṁ cakkaratanan"ti, atha kho taṁ Ānanda cakkaratanaṁ puratthimaṁ disaṁ pavatti[1], anvadeva[2] rājā Mahāsudassano saddhiṁ caturaṅginiyā senāya, yasmiṁ kho panānanda padese cakkaratanaṁ patiṭṭhāsi, tattha rājā Mahāsudassano vāsaṁ upagacchi saddhiṁ caturaṅginiyā senāya. Ye kho panānanda puratthimāya disāya paṭirājāno, te rājānaṁ Mahāsudassanaṁ upasaṅkamitvā evamāhaṁsu "ehi kho mahārāja, svāgataṁ te mahārāja, sakaṁ te mahārāja, anusāsa mahārājā"ti. Rājā Mahāsudassano evamāha "pāṇo na hantabbo, adinnaṁ na ādātabbaṁ, kāmesu micchā na caritabbā, musā na bhaṇitabbā, majjaṁ na pātabbaṁ, yathābhuttañca

1. Pavattati (Syā, Ka) 2. Anudeva (Syā)

bhuñjathā”ti. Ye kho panānanda puratthimāya disāya paṭirājāno, te rañño Mahāsudassanassa anuyantā ahesuṁ. Atha kho taṁ Ānanda cakkaratanaṁ puratthimaṁ samuddaṁ ajjhogāhetvā paccuttaritvā dakkhiṇaṁ disaṁ pavatti -pa- dakkhiṇaṁ samuddaṁ ajjhogāhetvā paccuttaritvā pacchimaṁ disaṁ pavatti -pa- pacchimaṁ samuddaṁ ajjhogāhetvā paccuttaritvā uttaraṁ disaṁ pavatti, anvadeva rājā Mahāsudassano saddhiṁ caturaṅginiyā senāya, yasmiṁ kho panānanda padese cakkaratanaṁ patiṭṭhāsi, tattha rājā Mahāsudassano vāsaṁ upagacchi saddhiṁ caturaṅginiyā senāya. Ye kho panānanda uttarāya disāya paṭirājāno, te rājānaṁ Mahāsudassanaṁ upasaṅkamitvā evamāhaṁsu “ehi kho mahārāja, svāgataṁ te mahārāja, sakaṁ te mahārāja, anusāsa mahārājā”ti. Rājā Mahāsudassano evamāha “pāṇo na hantabbo, adinnaṁ na ādātabbaṁ, kāmesu micchā na caritabbā, musā na bhaṇitabbā, majjaṁ na pātabbaṁ, yathābhuttañca bhuñjathā”ti. Ye kho panānanda uttarāya disāya paṭirājāno, te rañño Mahāsudassanassa anuyantā ahesuṁ.

245. Atha kho taṁ Ānanda cakkaratanaṁ samuddapariyantaṁ pathaviṁ abhivijinitvā kusāvatiṁ rājadhāniṁ paccāgantvā rañño Mahāsudassanassa antepuradvāre atthakaraṇapamukhe akkhāhataṁ maññe aṭṭhāsi rañño Mahāsudassanassa antepuraṁ upasobhayamānaṁ. Rañño Ānanda Mahāsudassanassa evarūpaṁ cakkaratanaṁ pāturahosi. (1)

Hatthiratana

246. Puna caparaṁ Ānanda rañño Mahāsudassanassa hatthiratanaṁ pāturahosi sabbaseto sattappatiṭṭho iddhimā vehāsaṅgamo Uposatho nāma nāgarājā. Taṁ disvā rañño Mahāsudassanassa cittaṁ pasīdi “bhaddakaṁ vata bho hatthiyānaṁ sace damathaṁ upeyyā”ti. Atha kho taṁ Ānanda hatthiratanaṁ seyyathāpi nāma gandhahatthājāniyo dīgharattaṁ suparidanto, evameva damathaṁ upagacchi. Bhūtapubbaṁ Ānanda rājā Mahāsudassano tameva hatthiratanaṁ vīmaṁsamāno pubbaṇhasamayaṁ abhiruhitvā samuddapariyantaṁ pathaviṁ anuyāyitvā Kusāvatiṁ rājadhāniṁ paccāgantvā pātarāsamakāsi. Rañño Ānanda Mahāsudassanassa evarūpaṁ hatthiratanaṁ pāturahosi. (2)

Assaratana

247. Puna caparaṁ Ānanda rañño Mahāsudassanassa assaratanaṁ pāturahosi sabbaseto kāḷasīso muñjakeso iddhimā vehāsaṅgamo Valāhako nāma assarājā. Taṁ disvā rañño Mahāsudassanassa cittaṁ pasīdi "bhaddakaṁ vata bho assayānaṁ sace damathaṁ upeyyā"ti. Atha kho taṁ Ānanda assaratanaṁ seyyathāpi nāma bhaddo assājāniyo dīgharattaṁ suparidanto, evameva damathaṁ upagacchi. Bhūtapubbaṁ Ānanda rājā Mahāsudassano tameva assaratanaṁ vīmaṁsamāno pubbaṇhasamayaṁ abhiruhitvā samuddapariyantaṁ pathaviṁ anuyāyitvā kusāvatiṁ rājadhāniṁ paccāgantvā pātarāsamakāsi. Rañño Ānanda Mahāsudassanassa evarūpaṁ assaratanaṁ pāturahosi. (3)

Maṇiratana

248. Puna caparaṁ Ānanda rañño Mahāsudassanassa maṇiratanaṁ pāturahosi. So ahosi maṇi veḷuriyo subho jātimā aṭṭhaṁso suparikammakato accho vippasanno anāvilo sabbākārasampanno. Tassa kho panānanda maṇiratanassa ābhā samantā yojanaṁ phuṭā ahosi. Bhūtapubbaṁ Ānanda rājā Mahāsudassano tameva maṇiratanaṁ vīmaṁsamāno caturaṅginiṁ senaṁ sannayhitvā maṇiṁ dhajaggaṁ āropetvā rattandhakāratimisāya pāyāsi. Ye kho panānanda samantā gāmā ahesuṁ, te tenobhāsena kammante payojesuṁ divāti maññamānā. Rañño Ānanda Mahāsudassanassa evarūpaṁ maṇiratanaṁ pāturahosi. (4)

Itthiratana

249. Puna caparaṁ Ānanda rañño Mahāsudassanassa itthiratanaṁ pāturahosi abhirūpā dassanīyā pāsādikā paramāya vaṇṇapokkharatāya samannāgatā nātidīghā nātirassā nātikisā nātithūlā nātikāḷikā nāccodātā atikkantā mānusivaṇṇaṁ[1] appattā dibbavaṇṇaṁ. Tassa kho panānanda itthiratanassa evarūpo kāyasamphasso hoti,

---

1. Mānussivaṇṇaṁ (Syā)

seyyathāpi nāma tūlapicuno vā kappāsapicuno vā. Tassa kho panānanda itthiratanassa sīte uṇhāni gattāni honti, uṇhe sītāni. Tassa kho panānanda itthiratanassa kāyato candanagandho vāyati, mukhato uppalagandho. Taṁ kho panānanda itthiratanaṁ rañño Mahāsudassanassa pubbuṭṭhāyinī ahosi pacchānipātinī kiṁkārapaṭissāvinī manāpacārinī piyavādinī. Taṁ kho panānanda itthiratanaṁ rājānaṁ Mahāsudassanaṁ manasāpi no aticari[1], kuto pana kāyena. Rañño Ānanda Mahāsudassanassa evarūpaṁ itthiratanaṁ pāturahosi. (5)

Gahapatiratana

250. Puna caparaṁ Ānanda rañño Mahāsudassanassa gahapatiratanaṁ pāturahosi. Tassa kammavipākajaṁ dibbacakkhu pāturahosi, yena nidhiṁ passati sassāmikaṁpi assāmikaṁpi. So rājānaṁ Mahāsudassanaṁ upasaṅkamitvā evamāha "appossukko tvaṁ deva hohi, ahaṁ te dhanena dhanakaraṇīyaṁ karissāmī"ti. Bhūtapubbaṁ Ānanda rājā Mahāsudassano tameva gahapatiratanaṁ vīmaṁsamāno nāvaṁ abhiruhitvā majjhe Gaṅgāya nadiyā sotaṁ ogāhitvā gahapatiratanaṁ etadavoca "attho me gahapati hiraññasuvaṇṇenā"ti. Tena hi mahārāja ekaṁ tīraṁ nāvā upetūti. Idheva me gahapati attho hiraññasuvaṇṇenāti. Atha kho taṁ Ānanda gahapatiratanaṁ ubhohi hatthehi udakaṁ omasitvā pūraṁ hiraññasuvaṇṇassa kumbhiṁ uddharitvā rājānaṁ Mahāsudassanaṁ etadavoca "alamettāvatā mahārāja, katamettāvatā mahārāja, pūjitamettāvatā mahārājā"ti. Rājā Mahāsudassano evamāha "alamettāvatā gahapati, katamettāvatā gahapati, pūjitamettāvatā gahapatī"ti. Rañño Ānanda Mahāsudassanassa evarūpaṁ gahapatiratanaṁ pāturahosi. (6)

Pariṇāyakaratana

251. Puna caparaṁ Ānanda rañño Mahāsudassanassa pariṇāyakaratanaṁ pāturahosi paṇḍito viyatto medhāvī paṭibalo rājānaṁ

1. Aticarī (Ka), aticārī (Sī, Syā, I)

Mahāsudassanaṁ upayāpetabbaṁ upayāpetuṁ apayāpetabbaṁ apayāpetuṁ ṭhapetabbaṁ ṭhapetuṁ. So rājānaṁ Mahāsudassanaṁ upasaṅkamitvā evamāha "appossukko tvaṁ deva hohi, ahamanusāsissāmī"ti. Rañño Ānanda Mahāsudassanassa evarūpaṁ pariṇāyakaratanaṁ pāturahosi. (7)

Rājā Ānanda Mahāsudassano imehi sattahi ratanehi samannāgato ahosi.

Catu-iddhisamannāgata

252. (Rājā Ānanda Mahāsudassano catūhi iddhīhi samannāgato ahosi.) Katamāhi catūhi iddhīhi. Idhānanda rājā Mahāsudassano abhirūpo ahosi dassanīyo pāsādiko paramāya vaṇṇapokkharatāya samannāgato ativiya aññehi manussehi. Rājā Ānanda Mahāsudassano imāya paṭhamāya iddhiyā samannāgato ahosi.

Puna caparaṁ Ānanda rājā Mahāsudassano dīghāyuko ahosi ciraṭṭhitiko ativiya aññehi manussehi. Rājā Ānanda Mahāsudassano imāya dutiyāya iddhiyā samannāgato ahosi.

Puna caparaṁ Ānanda rājā Mahāsudassano appābādho ahosi appātaṅko samavepākiniyā gahaṇiyā samannāgato nātisītāya nāccuṇhāya ativiya aññehi manussehi. Rājā Ānanda Mahāsudassano imāya tatiyāya iddhiyā samannāgato ahosi.

Puna caparaṁ Ānanda rājā Mahāsudassano brāhmaṇagahapatikānaṁ piyo ahosi manāpo. Seyyathāpi Ānanda pitā puttānaṁ piyo hoti manāpo, evameva kho Ānanda rājā Mahāsudassano brāhmaṇagahapatikānaṁ piyo ahosi manāpo, raññopi Ānanda Mahāsudassanassa brāhmaṇagahapatikā piyā ahesuṁ manāpā. Seyyathāpi Ānanda pitu puttā piyā honti manāpā, evameva kho Ānanda raññopi Mahāsudassanassa brāhmaṇagahapatikā piyā ahesuṁ manāpā.

Bhūtapubbaṁ Ānanda rājā Mahāsudassano caturaṅginiyā senāya uyyānabhūmiṁ niyyāsi. Atha kho Ānanda brāhmaṇagahapatikā rājānaṁ Mahāsudassanaṁ upasaṅkamitvā evamāhaṁsu "ataramāno deva yāhi,

yathā taṁ mayaṁ cirataraṁ passeyyāmā”ti. Rājāpi Ānanda Mahāsudassano sārathiṁ āmantesi “ataramāno sārathi rathaṁ pesehi, yathā ahaṁ brāhmaṇagahapatike cirataraṁ passeyyan”ti. Rājā Ānanda Mahāsudassano imāya catutthiyā[1] iddhiyā samannāgato ahosi. Rājā Ānanda Mahāsudassano imāhi catūhi iddhīhi samannāgato ahosi.

Dhammapāsādapokkharaṇī

253. Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa etadahosi “yaṁnūnāhaṁ imāsu tālantarikāsu dhanusate dhanusate pokkharaṇiyo māpeyyan”ti.

Māpesi kho Ānanda rājā Mahāsudassano tāsu tālantarikāsu dhanusate dhanusate pokkharaṇiyo. Tā kho panānanda pokkharaṇiyo catunnaṁ vaṇṇānaṁ iṭṭhakāhi citā ahesuṁ, ekā iṭṭhakā sovaṇṇamayā ekā rūpiyamayā ekā veḷuriyamayā ekā phalikamayā.

Tāsu kho panānanda pokkharaṇīsu cattāri cattāri sopānāni ahesuṁ catunnaṁ vaṇṇānaṁ, ekaṁ sopānaṁ sovaṇṇamayaṁ ekaṁ rūpiyamayaṁ ekaṁ veḷuriyamayaṁ ekaṁ phalikamayaṁ. Sovaṇṇamayassa sopānassa sovaṇṇamayā thambhā ahesuṁ rūpiyamayā sūciyo ca uṇhīsañca. Rūpiyamayassa sopānassa rūpiyamayā thambhā ahesuṁ sovaṇṇamayā sūciyo ca uṇhīsañca. Veḷuriyamayassa sopānassa veḷuriyamayā thambhā ahesuṁ phalikamayā sūciyo ca uṇhīsañca. Phalikamayassa sopānassa phalikamayā thambhā ahesuṁ veḷuriyamayā sūciyo ca uṇhīsañca. Tā kho panānanda pokkharaṇiyo dvīhi vedikāhi parikkhittā ahesuṁ ekā vedikā sovaṇṇamayā ekā rūpiyamayā. Sovaṇṇamayāya vedikāya sovaṇṇamayā thambhā ahesuṁ rūpiyamayā sūciyo ca uṇhīsañca. Rūpiyamayāya vedikāya rūpiyamayā thambhā ahesuṁ sovaṇṇamayā sūciyo ca uṇhīsañca. Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa etadahosi “yaṁnūnāhaṁ imāsu pokkharaṇīsu evarūpaṁ mālaṁ ropāpeyyaṁ uppalaṁ padumaṁ kumudaṁ puṇḍarīkaṁ sabbotukaṁ sabbajanassa anāvaṭan”ti. Ropāpesi

1. Catutthāya (Syā)

kho Ānanda rājā Mahāsudassano tāsu pokkharaṇīsu evarūpaṁ mālaṁ uppalaṁ padumaṁ kumudaṁ puṇḍarīkaṁ sabbotukaṁ sabbajanassa anāvaṭaṁ.

254. Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa etadahosi "yaṁnūnāhaṁ imāsaṁ pokkharaṇīnaṁ tīre nhāpake purise ṭhapeyyaṁ, ye āgatāgataṁ janaṁ nhāpessantī"ti. Ṭhapesi kho Ānanda rājā Mahāsudassano tāsaṁ pokkharaṇīnaṁ tīre nhāpake purise, ye āgatāgataṁ janaṁ nhāpesuṁ.

Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa etadahosi "yaṁnūnāhaṁ imāsaṁ pokkharaṇīnaṁ tīre evarūpaṁ dānaṁ paṭṭhapeyyaṁ annaṁ annaṭṭhikassa[1] pānaṁ pānaṭṭhikassa vatthaṁ vatthaṭṭhikassa yānaṁ yānaṭṭhikassa sayanaṁ sayanaṭṭhikassa itthiṁ itthiṭṭhikassa hiraññaṁ hiraññaṭṭhikassa suvaṇṇaṁ suvaṇṇaṭṭhikassā"ti. Paṭṭhapesi kho Ānanda rājā Mahāsudassano tāsaṁ pokkharaṇīnaṁ tīre evarūpaṁ dānaṁ annaṁ annaṭṭhikassa pānaṁ pānaṭṭhikassa vatthaṁ vatthaṭṭhikassa yānaṁ yānaṭṭhikassa sayanaṁ sayanaṭṭhikassa itthiṁ itthiṭṭhikassa hiraññaṁ hiraññaṭṭhikassa suvaṇṇaṁ suvaṇṇaṭṭhikassa.

255. Atha kho Ānanda brāhmaṇagahapatikā pahūtaṁ sāpateyyaṁ ādāya rājānaṁ Mahāsudassanaṁ upasaṅkamitvā evamāhaṁsu "idaṁ deva pahūtaṁ sāpateyyaṁ devaññeva uddissa ābhataṁ, taṁ devo paṭiggaṇhatū"ti. Alaṁ bho mamapidaṁ pahūtaṁ sāpateyyaṁ dhammikena balinā abhisaṅkhataṁ, tañca vo hotu, ito ca bhiyyo harathāti. Te raññā paṭikkhittā ekamantaṁ apakkamma evaṁ samacintesuṁ "na kho etaṁ amhākaṁ patirūpaṁ, yaṁ mayaṁ imāni sāpateyyāni punadeva sakāni gharāni paṭihareyyāma. Yaṁnūna mayaṁ rañño Mahāsudassanassa nivesanaṁ māpeyyāmā"ti. Te rājānaṁ Mahāsudassanaṁ upasaṅkamitvā evamāhaṁsu "nivesanaṁ te deva māpessāmā"ti. Adhivāsesi kho Ānanda rājā Mahāsudassano tuṇhībhāvena.

256. Atha kho Ānanda Sakko Devānamindo rañño Mahāsudassanassa cetasā cetoparivitakkamaññāya Vissakammaṁ[2] devaputtaṁ āmantesi

1. Annatthitassa (Sī, Syā, Kaṁ, I), evaṁ sabbattha pakabhirūpeneva dissati.
2. Visukammaṁ (Ka)

"Ehi tvaṁ samma Vissakamma, rañño Mahāsudassanassa nivesanaṁ māpehi dhammaṁ nāma pāsādan"ti. "Evaṁ bhaddantavā"ti kho Ānanda Vissakammo devaputto Sakkassa Devānamindassa paṭissutvā seyyathāpi nāma balavā puriso samiñjitaṁ vā bāhaṁ pasāreyya pasāritaṁ vā bāhaṁ samiñjeyya, evameva devesu Tāvatiṁsesu antarahito rañño Mahāsudassanassa purato pāturahosi. Atha kho Ānanda Vissakammo devaputto rājānaṁ Mahāsudassanaṁ etadavoca "nivesanaṁ te deva māpessāmi Dhammaṁ nāma pāsādan"ti. Adhivāsesi kho Ānanda rājā Mahāsudassano tuṇhībhāvena.

Māpesi kho Ānanda Vissakammo devaputto rañño Mahāsudassanassa nivesanaṁ dhammaṁ nāma pāsādaṁ. Dhammo Ānanda pāsādo puratthimena pacchimena ca yojanaṁ āyāmena ahosi. Uttarena dakkhiṇena ca aḍḍhayojanaṁ vitthārena. Dhammassa Ānanda pāsādassa tiporisaṁ uccatarena vatthu citaṁ ahosi catunnaṁ vaṇṇānaṁ iṭṭhakāhi, ekā iṭṭhakā sovaṇṇamayā ekā rūpiyamayā ekā veḷuriyamayā ekā phalikamayā.

Dhammassa Ānanda pāsādassa caturāsīti thambhasahassāni ahesuṁ catunnaṁ vaṇṇānaṁ, eko thambho sovaṇṇamayo eko rūpiyamayo eko veḷuriyamayo eko phallikamayo. Dhammo Ānanda pāsādo catunnaṁ vaṇṇānaṁ phalakehi santhato ahosi, ekaṁ phalakaṁ sovaṇṇamayaṁ ekaṁ rūpiyamayaṁ ekaṁ veḷuriyamayaṁ ekaṁ phalikamayaṁ.

Dhammassa Ānanda pāsādassa catuvīsati sopānāni ahesuṁ catunnaṁ vaṇṇānaṁ, ekaṁ sopānaṁ sovaṇṇamayaṁ ekaṁ rūpiyamayaṁ ekaṁ veḷuriyamayaṁ ekaṁ phallikamayaṁ. Sovaṇṇamayassa sopānassa sovaṇṇamayā thambhā ahesuṁ rūpiyamayā sūciyo ca uṇhīsañca. Rūpiyamayassa sopānassa rūpiyamayā thambhā ahesuṁ sovaṇṇamayā sūciyo ca uṇhīsañca. Veḷuriyamayassa sopānassa veḷuriyamayā thambhā ahesuṁ phallikamayā sūciyo ca uṇhīsañca. Phalikamayassa sopānassa phalikamayā thambhā ahesuṁ veḷuriyamayā sūciyo ca uṇhīsañca.

Dhamme Ānanda pāsāde caturāsīti kūṭāgārasahassāni ahesuṁ catunnaṁ vaṇṇānaṁ, ekaṁ kūṭāgāraṁ sovaṇṇamayaṁ ekaṁ rūpiyamayaṁ ekaṁ

veḷuriyamayaṁ ekaṁ phalikamayaṁ. Sovaṇṇamaye kūṭāgāre rūpiyamayo pallaṅko paññatto ahosi, rūpiyamaye kūṭāgāre sovaṇṇamayo pallaṅko paññatto ahosi, veḷuriya-maye kūṭāgāre dantamayo pallaṅko paññatto ahosi, phalikamaye kūṭāgāre sāramayo pallaṅko paññatto ahosi. Sovaṇṇamayassa kūṭāgārassa dvāre rūpiyamayo tālo ṭhito ahosi, tassa rūpiyamayo khandho sovaṇṇamayāni pattāni ca phalāni ca. Rūpiyamayassa kūṭāgārassa dvāre sovaṇṇamayo tālo ṭhito ahosi, tassa sovaṇṇamayo khandho, rūpiyamayāni pattāni ca phalāni ca. Veḷuriyamayassa kūṭāgārassa dvāre phalikamayo tālo ṭhito ahosi, tassa phalikamayo khandho, veḷuriyamayāni pattāni ca phalāni ca. Phalikamayassa kūṭāgārassa dvāre veḷuriyamayo tālo ṭhito ahosi, tassa veḷuriyamayo khandho, phalikamayāni pattāni ca phalāni ca.

257. Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa etadahosi "yaṁnūnāhaṁ Mahāviyūhassa kūṭāgārassa dvāre sabbasovaṇṇamayaṁ tālavanaṁ māpeyyaṁ, yattha divāvihāraṁ nisīdissāmī"ti. Māpesi kho Ānanda rājā Mahāsudassano Mahāviyūhassa kūṭāgārassa dvāre sabbasovaṇṇamayaṁ tālavanaṁ, yattha divāvihāraṁ nisīdi. Dhammo Ānanda pāsādo dvīhi vedikāhi parikkhitto ahosi, ekā vedikā sovaṇṇamayā ekā rūpiyamayā. Sovaṇṇamayāya vedikāya sovaṇṇamayā thambhā ahesuṁ rūpiyamayā sūciyo ca uṇhīsañca. Rūpiyamayāya vedikāya rūpiyamayā thambhā ahesuṁ sovaṇṇamayā sūciyo ca uṇhīsañca.

258. Dhammo Ānanda pāsādo dvīhi kiṅkiṇikajālehi[1] parikkhitto ahosi, ekaṁ jālaṁ sovaṇṇamayaṁ ekaṁ rūpiyamayaṁ. Sovaṇṇamayassa jālassa rūpiyamayā kiṅkiṇikā ahesuṁ, rūpiyamayassa jālassa sovaṇṇamayā kiṅkiṇikā ahesuṁ. Tesaṁ kho panānanda kiṅkiṇikajālānaṁ vāteritānaṁ saddo ahosi vaggu ca rajanīyo ca khamanīyo ca madanīyo ca. Seyyathāpi Ānanda pañcaṅgikassa tūriyassa suvinītassa

1. Kiṅkaṇikajālehi (Syā, Ka)

suppaṭitāḷitassa sukusalehi[1] samannāhatassa saddo hoti vaggu ca rajanīyo ca khamanīyo ca madanīyo ca. Evameva kho Ānanda tesaṁ kiṅkiṇikajālānaṁ vāteritānaṁ saddo ahosi vaggu ca rajanīyo ca kamanīyo ca madanīyo ca. Ye kho panānanda tena samayena Kusāvatiyā rājadhāniyā dhuttā ahesuṁ soṇḍā pipāsā, te tesaṁ kiṅkiṇikajālānaṁ vāteritānaṁ saddena paricāresuṁ. Niṭṭhito kho panānanda Dhammo pāsādo duddikkho ahosi musati cakkhūni. Seyyathāpi Ānanda vassānaṁ pacchime māse saradasamaye viddhe vigatavalāhake deve ādicco nabhaṁ abbhussakkamāno[2] duddikkho[3] hoti musati cakkhūni, evameva kho Ānanda Dhammo pāsādo duddikkho ahosi musati cakkhūni.

259. Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa etadahosi. "Yaṁnūnāhaṁ Dhammassa pāsādassa purato Dhammaṁ nāma pokkharaṇiṁ māpeyyan"ti. Māpesi kho Ānanda rājā Mahāsudassano Dhammassa pāsādassa purato Dhammaṁ nāma pokkharaṇiṁ. Dhammā Ānanda pokkharaṇī puratthimena pacchimena ca yojanaṁ āyāmena ahosi, uttarena dakkhiṇena ca aḍḍhayojanaṁ vitthārena. Dhammā Ānanda pokkharaṇī catunnaṁ vaṇṇānaṁ iṭṭhakāhi citā ahosi, ekā iṭṭhakā sovaṇṇamayā ekā rūpiyamayā ekā veḷuriyamayā ekā phalikamayā.

Dhammāya Ānanda pokkharaṇiyā catuvīsati sopānāni ahesuṁ catunnaṁ vaṇṇānaṁ, ekaṁ sopānaṁ sovaṇṇamayaṁ ekaṁ rūpiyamayaṁ ekaṁ veḷuriyamayaṁ ekaṁ phalikamayaṁ. Sovaṇṇamayassa sopānassa sovaṇṇamayā thambhā ahesuṁ rūpiyamayā sūciyo ca uṇhīsañca. Rūpiyamayassa sopānassa rūpiyamayā thambhā ahesuṁ sovaṇṇamayā sūciyo ca uṇhīsañca. Veḷuriyamayassa sopānassa veḷuriyamayā thambhā ahesuṁ phallikamayā sūciyo ca uṇhīsañca. Phalikamayassa sopānassa phalikamayā thambhā ahesuṁ veḷuriyamayā suciyo ca uṇhīsañca.

Dhammā Ānanda pokkharaṇī dvīhi vedikāhi parikkhittā ahosi, ekā vedikā sovaṇṇamayā ekā rūpiyamayā. Sovaṇṇamayāya vedikāya

---

1. Kusalehi (Sī, Syā, Kaṁ, I) 2. Abbhuggamamāno (Sī, I, Ka) 3. Dudikkho (I)

sovaṇṇamayā thambhā ahesuṁ rūpiyamayā sūciyo ca uṇhīsañca. Rūpiyamayāya vedikāya rūpiyamayā thambhā ahesuṁ sovaṇṇamayā sūciyo ca uṇhīsañca.

Dhammā Ānanda pokkharaṇī sattahi tālapantīhi parikkhittā ahosi, ekā tālapanti sovaṇṇamayā ekā rūpiyamayā ekā veḷuriyamayā ekā phalikamayā ekā lohitaṅkamayā ekā masāragallamayā ekā sabbaratanamayā. Sovaṇṇamayassa tālassa sovaṇṇamayo khandho ahosi, rūpiyamayāni pattāni ca phalāni ca. Rūpiyamayassa tālassa rūpiyamayo khandho ahosi, sovaṇṇamayāni pattāni ca phalāni ca. Veḷuriyamayassa tālassa veḷuriyamayo khandho ahosi, phalikamayāni pattāni ca phalāni ca. Phalikamayassa tālassa phalikamayo khandho ahosi, veḷuriyamayāni pattāni ca phalāni ca. Lohitaṅkamayassa tālassa lohitaṅkamayo khandho ahosi, masāragallamayāni pattāni ca phalāni ca. Masāragallamayassa tālassa masāragallamayo khandho ahosi, lohitaṅkamayāni pattāni ca phalāni ca. Sabbaratanamayassa tālassa sabbaratanamayo khandho ahosi, sabbaratanamayāni pattāni ca phalāni ca. Tāsaṁ kho panānanda tālapantīnaṁ vāteritānaṁ saddo ahosi vaggu ca rajanīyo ca khamanīyo ca madanīyo ca. Seyyathāpi Ānanda pañcaṅgikassa tūriyassa suvinītassa suppaṭitāḷitassa sukusalehi samannāhatassa saddo hoti vaggu ca rajanīyo ca kamanīyo ca madanīyo ca, evameva kho Ānanda tāsaṁ tālapantīnaṁ vāteritānaṁ saddo ahosi vaggu ca rajanīyo ca khamanīyo ca madanīyo ca. Ye kho panānanda tena samayena Kusāvatiyā rājadhāniyā dhuttā ahesuṁ soṇḍā pipāsā, te tāsaṁ tālapantīnaṁ vāteritānaṁ saddena paricāresuṁ.

Niṭṭhite kho panānanda Dhamme pāsāde niṭṭhitāya Dhammāya ca pokkharaṇiyā rājā Mahāsudassano 'ye[1] tena samayena samaṇesu vā samaṇasammatā brāhmaṇesu vā brāhmaṇasammatā', te sabbakāmehi santappetvā Dhammaṁ pāsādaṁ abhiruhi.

Paṭhamabhāṇavāro.

---

1. Ye kho panānanda (Syā, Ka)

Jhānasampatti

260. Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa etadahosi "kissa nu kho me idaṁ kammassa phalaṁ kissa kammassa vipāko, yenāhaṁ etarahi evaṁmahiddhiko evaṁmahānubhāvo"ti. Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa etadahosi "tiṇṇaṁ kho me idaṁ kammānaṁ phalaṁ tiṇṇaṁ kammānaṁ vipāko, yenāhaṁ etarahi evaṁmahiddhiko evaṁmahānubhāvo. Seyyathidaṁ, dānassa damassa saṁyamassā"ti.

Atha kho Ānanda rājā Mahāsudassano yena Mahāviyūhaṁ kūṭāgāraṁ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Mahāviyūhassa kūṭāgārassa dvāre ṭhito udānaṁ udānesi "tiṭṭha kāmavitakka, tiṭṭha byāpādavitakka, tiṭṭha vihiṁsāvitakka, ettāvatā kāmavitakka, ettāvatā byāpādavitakka, ettāvatā vihiṁsāvitakkā"ti.

261. Atha kho Ānanda rājā Mahāsudassano Mahāviyūhaṁ kūṭāgāraṁ pavisitvā sovaṇṇamaye pallaṅke nissinno vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṁ savicāraṁ vivekajaṁ pītisukhaṁ paṭhamaṁ jhānaṁ upasampajja vihāsi, vitakkavicārānaṁ vūpasamā ajjhattaṁ sampasādanaṁ cetaso ekodibhāvaṁ avitakkaṁ avicāraṁ samādhijaṁ pītisukhaṁ dutiyaṁ jhānaṁ upasampajja vihāsi, pītiyā ca virāgā upekkhako ca vihāsi, sato ca sampajāno sukhañca kāyena paṭisaṁvedesi, yaṁ taṁ ariyā ācikkhanti "upekkhako satimā sukhavihārī"ti tatiyaṁ jhānaṁ upasampajja vihāsi, sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubbeva somanassadomanassānaṁ atthaṅgamā adukkhamasukhaṁ upekkhāsatipārisuddhiṁ catutthaṁ jhānaṁ upasampajja vihāsi.

262. Atha kho Ānanda rājā Mahāsudassano Mahāviyūhā kūṭāgārā nikkhamitvā sovaṇṇamayaṁ kūṭāgāraṁ pavisitvā rūpiyamaye pallaṅke nisinno mettāsahagatena cetasā ekaṁ disaṁ pharitvā vihāsi. Tathā dutiyaṁ tathā tatiyaṁ tathā catutthaṁ. Iti uddhamadho tiriyaṁ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantaṁ lokaṁ mettāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyāpajjena pharitvā vihāsi.

Karuṇāsahagatena cetasā -pa-. Muditāsahagatena cetasā -pa-. Upekkhāsahagatena cetasā ekaṁ disaṁ pharitvā vihāsi. Tathā dutiyaṁ tathā tatiyaṁ tathā catutthaṁ. Iti uddhamadho tiriyaṁ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantaṁ lokaṁ upekkhāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyāpajjena pharitvā vihāsi.

Caturāsītinagarasahassādi

263. Rañño Ānanda Mahāsudassanassa caturāsīti nagarasahassāni ahesuṁ Kusāvatīrājadhānippamukhāni, caturāsīti pāsādasahassāni ahesuṁ Dhammapāsādappamukhāni, caturāsīti kūṭāgārasahassāni ahesuṁ Mahāviyūhakūṭāgārappamukhāni, caturāsīti pallaṅkasahassāni ahesuṁ sovaṇṇamayāni rūpiyamayāni dantamayāni sāramayāni gonakatthatāni paṭikatthatāni paṭalikatthatāni kadalimigapavarapaccattharaṇāni sa-uttaracchadāni ubhatolohitakūpadhānāni, caturāsīti nāgasahassāni ahesuṁ sovaṇṇālaṅkārāni sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Oposathanāgarājappamukhāni, caturāsīti assasahassāni ahesuṁ sovaṇṇālaṅkārāni sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Valāhaka-assarājappamukhāni, caturāsīti rathasahassāni ahesuṁ sīhacammaparivārāni byagghacammaparivārāni dīpicammaparivārāni Paṇḍukambalaparivārāni sovaṇṇālaṅkārāni sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Vejayantarathappamukhāni, caturāsīti maṇisahassāni ahesuṁ maṇiratanappamukhāni, caturāsīti itthisahassāni ahesuṁ Subhaddādevippamukhāni, caturāsīti gahapatisahassāni ahesuṁ gahapatiratanappamukhāni, caturāsīti khattiyasahassāni ahesuṁ anuyantāni pariṇāyakaratanappamukhāni, caturāsīti dhenusahassāni ahesuṁ duhasandanāni[1] kaṁsūpadhāraṇāni, caturāsīti vatthakoṭisahassāni ahesuṁ khomasukhumānaṁ kappāsikasukhumānaṁ koseyyasukhumānaṁ kambalasukhumānaṁ, (rañño Ānanda Mahāsudassanassa)[2] caturāsīti thālipākasahassāni ahesuṁ sāyaṁ pātaṁ bhattābhihāro abhihariyittha.

---

1. Dukūlasandanāni (I) dukūlasandānāni (Saṁ 2. 118) 2. ( ) Sī-I-potthakesu natthi.

264. Tena kho panānanda samayena rañño Mahāsudassanassa caturāsīti nāgasahassāni sāyaṁ pātaṁ upaṭṭhānaṁ āgacchanti. Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa etadahosi "imāni kho me caturāsīti nāgasahassāni sāyaṁ pātaṁ upaṭṭhānaṁ āgacchanti, yaṁnūna vassasatassa vassasatassa accayena dvecattālīsaṁ dvecattālīsaṁ nāgasahassāni sakiṁ sakiṁ upaṭṭhānaṁ āgaccheyyun"ti. Atha kho Ānanda rājā Mahāsudassano pariṇāyakaratanaṁ āmantesi "imāni kho me samma pariṇāyakaratana caturāsīti nāgasahassāni sāyaṁ pātaṁ upaṭṭhānaṁ āgacchanti, tena hi samma pariṇāyakaratana vassasatassa vassasatassa accayena dvecattālīsaṁ dvecattālīsaṁ nāgasahassāni sakiṁ sakiṁ upaṭṭhānaṁ āgacchantū"ti. "Evaṁ devā"ti kho Ānanda pariṇāyakaratanaṁ rañño Mahāsudassanassa paccassosi. Atha kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa aparena samayena vassasatassa vassasatassa accayena dvecattālīsaṁ dvecattālīsaṁ nāgasahassāni sakiṁ sakiṁ upaṭṭhānaṁ āgamaṁsu.

Subhaddādevi-upasaṅkamana

265. Atha kho Ānanda Subhaddāya deviyā bahunnaṁ vassānaṁ bahunnaṁ vassasatānaṁ bahunnaṁ vassasahassānaṁ accayena etadahosi "ciraṁ diṭṭho kho me rājā Mahāsudassano, yaṁnūnāhaṁ rājānaṁ Mahāsudassanaṁ dassanāya upasaṅkameyyan"ti. Atha kho Ānanda Subhaddā devī itthāgāraṁ āmantesi "etha tumhe sīsāni nhāyatha pītāni vatthāni pārupatha, ciraṁ diṭṭho no rājā Mahāsudassano, rājānaṁ Mahāsudassanaṁ dassanāya upasaṅkamissāmā"ti. "Evaṁ ayye"ti kho Ānanda itthāgāraṁ Subhaddāya deviyā paṭissutvā sīsāni nhāyitvā pītāni vatthāni pārupitvā yena Subhaddā devī tenupasaṅkami. Atha kho Ānanda Subhaddā devī pariṇāyakaratanaṁ āmantesi "kappehi samma pariṇāyakaratana caturaṅginiṁ senaṁ, ciraṁ diṭṭho no rājā Mahāsudassano, rājānaṁ Mahāsudassanaṁ dassanāya upasaṅkamissāmā"ti. "Evaṁ devī"ti kho Ānanda pariṇāyakaratanaṁ Subhaddāya deviyā paṭissutvā caturaṅginiṁ senaṁ kappāpetvā Subhaddāya deviyā paṭivedesi "kappitā kho devi caturaṅginī senā, yassadāni kālaṁ maññasī"ti. Atha kho Ānanda

Subhaddā devī caturaṅginiyā senāya saddhiṁ itthāgārena yena Dhammo pāsādo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Dhammaṁ pāsādaṁ abhiruhitvā yena Mahāviyūhaṁ kūṭāgāraṁ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Mahāviyūhassa Kūṭāgārassa dvārabāhaṁ ālambitvā aṭṭhāsi. Atha kho Ānanda rājā Mahāsudassano saddaṁ sutvā "kiṁ nu kho mahato viya janakāyassa saddo"ti Mahāviyūhā kūṭāgārā nikkhamanto addasa Subhaddaṁ deviṁ dvārabāhaṁ ālambitvā ṭhitaṁ, disvāna Subhaddaṁ deviṁ etadavoca "ettheva devi tiṭṭha mā pāvisī"ti. Atha kho Ānanda rājā Mahāsudassano aññataraṁ purisaṁ āmantesi "ehi tvaṁ ambho purisa Mahāviyūhā kūṭāgārā sovaṇṇamayaṁ pallaṅkaṁ nīharitvā sabbasovaṇṇamaye tālavane paññapehī"ti. "Evaṁ devā"ti kho Ānanda so puriso rañño Mahāsudassanassa paṭissutvā Mahāviyūhā kūṭāgārā sovaṇṇamayaṁ pallaṅkaṁ nīharitvā sabbasovaṇṇamaye tālavane paññapesi. Atha kho Ānanda rājā Mahāsudassano dakkhiṇena passena sīhaseyyaṁ kappesi pāde pādaṁ accādhāya sato sampajāno.

266. Atha kho Ānanda Subhaddāya deviyā etadahosi "vippasannāni kho rañño Mahāsudassanassa indriyāni, parisuddho chavivaṇṇo pariyodāto, mā heva kho rājā Mahāsudassano kālamakāsī"ti rājānaṁ Mahāsudassanaṁ etadavoca—

"Imāni te deva caturāsīti nagarasahassāni Kusāvatīrājadhānippamukhāni, ettha deva chandaṁ janehi jīvite apekkhaṁ karohi. Imāni te deva caturāsīti pāsādasahassāni Dhammapāsādappamukhāni, ettha deva chandaṁ janehi jīvite apekkhaṁ karohi. Imāni te deva caturāsīti kūṭāgārasahassāni Mahāviyūhakūṭāgārappamukhāni, ettha deva chandaṁ janehi jīvite apekkhaṁ karohi. Imāni te deva caturāsīti pallaṅkasahassāni sovaṇṇamayāni rūpiyamayāni dantamayāni sāramayāni gonakatthatāni paṭikatthatāni paṭalikatthatāni kadalimigapavarapaccattharaṇāni sa-uttaracchadāni ubhatolohitakūpadhānāni, ettha deva chandaṁ janehi jīvite apekkhaṁ karohi. Imāni te deva caturāsīti nāgasahassāni sovaṇṇālaṅkārāni sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Uposathanāgarājappamukhāni, ettha

deva chandaṁ janehi jīvite apekkhaṁ karohi. Imāni te deva caturāsīti assasahassāni sovaṇṇālaṅkārāni sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Valāhaka-assarājappamukhāni, ettha deva chandaṁ janehi jīvite apekkhaṁ karohi. Imāni te deva caturāsīti rathasahassāni sīhacammaparivārāni byagghacammaparivārāni dīpicammaparivārāni Paṇḍukambalaparivārāni sovaṇṇālaṅkārāni sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Vejayantarathappamukhāni, ettha deva chandaṁ janehi jīvite apekkhaṁ karohi. Imāni te deva caturāsīti maṇisahassāni maṇiratanappamukhāni, ettha deva chandaṁ janehi jīvite apekkhaṁ karohi. Imāni te deva caturāsīti itthisahassāni itthiratanappamukhāni, ettha deva chandaṁ janehi jīvite apekkhaṁ karohi. Imāni te deva caturāsīti gahapatisahassāni gahapatiratanappamukhāni, ettha deva chandaṁ janehi jīvite apekkhaṁ karohi. Imāni te deva caturāsīti khattiyasahassāni anuyantāni pariṇāyakaratanappamukhāni, ettha deva chandaṁ janehi jīvite apekkhaṁ karohi. Imāni te deva caturāsīti dhenusahassāni duhasandanāni kaṁsūpadhāraṇāni, ettha deva chandaṁ janehi jīvite apekkhaṁ karohi. Imāni te deva caturāsīti vatthakoṭisahassāni khomasukhumānaṁ kappāsikasukhumānaṁ koseyyasukhumānaṁ kambalasukhumānaṁ, ettha deva chandaṁ janehi jīvite apekkhaṁ karohi. Imāni te deva caturāsīti thālipākasahassāni sāyaṁ pātaṁ bhattābhihāro abhihariyati, ettha deva chandaṁ janehi jīvite apekkhaṁ karohī”ti.

267. Evaṁ vutte Ānanda rājā Mahāsudassano Subhaddaṁ deviṁ etadavoca—“dīgharattaṁ kho maṁ tvaṁ devi iṭṭhehi kantehi piyehi manāpehi samudācarittha, atha ca pana maṁ tvaṁ pacchime kāle aniṭṭhehi akantehi appiyehi amanāpehi samudācarasī”ti. Kathaṁ carahi taṁ deva samudācarāmīti. Evaṁ kho maṁ tvaṁ devi samudācara “sabbeheva deva piyehi manāpehi nānābhāvo vinābhāvo aññathābhāvo, mā kho tvaṁ deva sāpekkho kālamakāsi, dukkhā sāpekkhassa kālaṁkiriyā, garahitā ca sāpekkhassa kālaṁkiriyā. Imāni te deva caturāsīti

nagarasahassāni Kusāvatīrājadhānippamukhāni, ettha deva chandaṁ pajaha jīvite apekkhaṁ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti pāsādasahassāni Dhammapāsādappamukhāni, ettha deva chandaṁ pajaha jīvite apekkhaṁ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti kūṭāgārasahassāni Mahāviyūhakūṭāgārappamukhāni, ettha deva chandaṁ pajaha jīvite apekkhaṁ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti pallaṅkasahassāni sovaṇṇamayāni rūpiyamayāni dantamayāni sāramayāni gonakatthatāni paṭikatthatāni paṭalikatthatāni kadalimigapavarapaccattharaṇāni sa-uttaracchadāni ubhatolohitakūpadhānāni, ettha deva chandaṁ pajaha jīvite apekkhaṁ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti nāgasahassāni sovaṇṇālaṅkārāni sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Uposathanāgarājappamukhāni, ettha deva chandaṁ pajaha jīvite apekkhaṁ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti assasahassāni sovaṇṇālaṅkārāni sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Valāhaka-assarājappamukhāni, ettha deva chandaṁ pajaha jīvite apekkhaṁ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti rathasahassāni sīhacammaparivārāni byagghacammaparivārāni dīpicammaparivārāni Paṇḍukambalaparivārāni sovaṇṇālaṅkārāni sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Vejayantarathappamukhāni, ettha deva chandaṁ pajaha jīvite apekkhaṁ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti maṇisahassāni maṇiratanappamukhāni, ettha deva chandaṁ pajaha jīvite apekkhaṁ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti itthisahassāni Subhaddādevippamukhāni, ettha deva chandaṁ pajaha jīvite apekkhaṁ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti gahapatisahassāni gahapatiratanappamukhāni, ettha deva chandaṁ pajaha jīvite apekkhaṁ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti khattiyasahassāni anuyantāni pariṇāyakaratanappamukhāni, ettha deva chandaṁ pajaha jīvite apekkhaṁ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti dhenusahassāni duhasandanāni kaṁsūpadhāraṇāni, ettha deva chandaṁ pajaha jīvite apekkhaṁ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti vatthakoṭisahassāni khomasukhumānaṁ kappāsikasukhumānaṁ koseyyasukhumānaṁ kambalasukhumānaṁ, ettha deva chandaṁ pajaha jīvite apekkhaṁ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti thālipākasahassāni sāyaṁ pātaṁ bhattābhihāro abhihariyati, ettha deva chandaṁ pajaha jīvite apekkhaṁ mākāsī”ti.

268. Evaṁ vutte Ānanda Subhaddā devī parodi assūni pavattesi. Atha kho Ānanda Subhaddā devī assūni puñchitvā[1] rājānaṁ Mahāsudassanaṁ etadavoca—

"Sabbeheva deva piyehi manāpehi nānābhāvo vinābhāvo aññathābhāvo, mā kho tvaṁ deva sāpekkho kālamakāsi, dukkhā sāpekkhassa kālaṁkiriyā, garahitā ca sāpekkhassa kālaṁkiriyā. Imāni te deva caturāsīti nagarasahassāni Kusāvatīrājadhānippamukhāni, ettha deva chandaṁ pajaha jīvite apekkhaṁ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti pāsādasahassāni Dhammapāsādappamukhāni, ettha deva chandaṁ pajaha jīvite apekkhaṁ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti kūṭāgārasahassāni Mahāviyūhakūṭāgārappamukhāni, ettha deva chandaṁ pajaha jīvite apekkhaṁ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti pallaṅkasahassāni sovaṇṇamayāni rūpiyamayāni dantamayāni sāramayāni gonakatthatāni paṭikatthatāni paṭalikatthatāni kadalimigapavarapaccattharaṇāni sa-uttaracchadāni ubhatolohitakūpadhānāni, ettha deva chandaṁ pajaha jīvite apekkhaṁ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti nāgasahassāni sovaṇṇālaṅkārāni sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Uposathanāgarājappamukhāni, ettha deva chandaṁ pajaha jīvite apekkhaṁ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti assasahassāni sovaṇṇālaṅkārāni sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Valāhaka-assarājappamukhāni, ettha deva chandaṁ pajaha jīvite apekkhaṁ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti rathasahassāni sīhacammaparivārāni byagghacammaparivārāni dīpicammaparivārāni Paṇḍukambalaparivārāni sovaṇṇālaṅkārāni sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Vejayantarathappamukhāni, ettha deva chandaṁ pajaha jīvite apekkhaṁ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti maṇisahassāni maṇiratanappamukhāni, ettha deva chandaṁ pajaha jīvite apekkhaṁ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti itthisahassāni itthiratanappamukhāni, ettha deva chandaṁ pajaha jīvite apekkhaṁ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti gahapatisahassāni gahapatiratanappamukhāni, ettha deva chandaṁ pajaha jīvite apekkhaṁ mākāsi. Imāni

1. Pamajjitvā (Sī, Syā, I), puñjitvā (Ka)

te deva caturāsīti khattiyasahassāni anuyantāni pariṇāyakaratanappamukhāni, ettha deva chandaṁ pajaha jīvite apekkhaṁ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti dhenusahassāni duhasandanāni kaṁsūpadhāraṇāni, ettha deva chandaṁ pajaha jīvite apekkhaṁ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti vatthakoṭisahassāni khomasukhumānaṁ kappāsikasukhumānaṁ koseyyasukhumānaṁ kambalasukhumānaṁ, ettha deva chandaṁ pajaha jīvite apekkhaṁ mākāsi. Imāni te deva caturāsīti thālipākasahassāni sāyaṁ pātaṁ bhattābhihāro abhihariyati, ettha deva chandaṁ pajaha jīvite apekkhaṁ mākāsī"ti.

Brahmalokūpagama

269. Atha kho Ānanda rājā Mahāsudassano na cirasseva kālamakāsi. Seyyathāpi Ānanda gahapatissa vā gahapatiputtassa vā manuññaṁ bhojanaṁ bhuttāvissa bhattasammado hoti. Evameva kho Ānanda rañño Mahāsudassanassa māraṇantikā vedanā ahosi. Kālaṅkato ca Ānanda rājā Mahāsudassano sugatiṁ brahmalokaṁ upapajji. Rājā Ānanda Mahāsudassano caturāsīti vassasahassāni kumārakīḷaṁ[1] kīḷi. Caturāsīti vassasahassāni oparajjaṁ kāresi. Caturāsīti vassasahassāni rajjaṁ kāresi. Caturāsīti vassasahassāni gihibhūto[2] Dhamme pāsāde brahmacariyaṁ cari[3]. So cattāro brahmavihāre bhāvetvā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā brahmalokūpago ahosi.

270. Siyā kho panānanda evamassa "aññо nūna tena samayena rājā Mahāsudassano ahosī"ti. Na kho panetaṁ Ānanda evaṁ daṭṭhabbaṁ. Ahaṁ tena samayena rājā Mahāsudassano ahosiṁ. Mama tāni caturāsīti nagarasahassāni Kusāvatīrājadhānippamukhāni, mama tāni caturāsīti pāsādasahassāni Dhammapāsādappamukhāni, mama tāni caturāsīti kūṭāgārasahassāni Mahāviyūhakūṭāgārappamukhāni, mama tāni caturāsīti pallaṅkasahassāni sovaṇṇamayāni rūpiyamayāni dantamayāni sāramayāni gonakatthatāni paṭikatthatāni paṭilikatthatāni kadalimigapavarapaccattharaṇāni

1. Kīḷitaṁ (Ka), kīḷikaṁ (Sī, I) 2. Gihībhūto (Sī, I) 3. Brahmacariyamacari (Ka)

sa-uttaracchadāni ubhatolohitakūpadhānāni, mama tāni caturāsīti nāgasahassāni sovaṇṇālaṅkārāni sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Uposathanāgarājappamukhāni, mama tāni caturāsīti assasahassāni sovaṇṇālaṅkārāni sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Valāhaka-assarājappamukhāni, mama tāni caturāsīti rathasahassāni sīhacammaparivārāni byagghacammaparivārāni dīpicammaparivārāni Paṇḍukambalaparivārāni sovaṇṇālaṅkārāni sovaṇṇadhajāni hemajālapaṭicchannāni Vejayantarathappamukhāni, mama tāni caturāsīti maṇisahassāni maṇiratanappamukhāni, mama tāni caturāsīti itthisahassāni Subhaddādevippamukhāni, mama tāni caturāsīti gahapatisahassāni gahapatiratanappamukhāni, mama tāni caturāsīti khattiyasahassāni anuyantāni pariṇāyakaratanappamukhāni, mama tāni caturāsīti dhenusahassāni duhasandanāni kaṁsūpadhāraṇāni, mama tāni caturāsīti vatthakoṭisahassāni khomasukhumānaṁ kappāsikasukhumānaṁ koseyyasukhumānaṁ kambalasukhumānaṁ, mama tāni caturāsīti thālipākasahassāni sāyaṁ pātaṁ bhattābhihāro abhihariyittha.

271. Tesaṁ kho panānanda caturāsīti nagarasahassānaṁ ekaññeva taṁ nagaraṁ hoti, yaṁ tena samayena ajjhāvasāmi yadidaṁ Kusāvatī rājadhānī. Tesaṁ kho panānanda caturāsīti pāsādasahassānaṁ ekoyeva so pāsādo hoti, yaṁ tena samayena ajjhāvasāmi yadidaṁ Dhammo pāsādo. Tesaṁ kho panānanda caturāsīti kūṭāgārasahassānaṁ ekaññeva taṁ kūṭāgāraṁ hoti, yaṁ tena samayena ajjhāvasāmi yadidaṁ Mahāviyūhaṁ kūṭāgāraṁ. Tesaṁ kho panānanda caturāsīti pallaṅkasahassānaṁ ekoyeva so pallaṅko hoti, yaṁ tena samayena paribhuñjāmi yadidaṁ sovaṇṇamayo vā rūpiyamayo vā dantamayo vā sāramayo vā. Tesaṁ kho panānanda caturāsīti nāgasahassānaṁ ekoyeva so nāgo hoti, yaṁ tena samayena abhiruhāmi yadidaṁ Uposatho nāgarājā. Tesaṁ kho panānanda caturāsīti assasahassānaṁ ekoyeva so asso hoti, yaṁ tena samayena abhiruhāmi yadidaṁ Valāhako assarājā. Tesaṁ kho panānanda caturāsīti rathasahassānaṁ ekoyeva so ratho hoti, yaṁ tena samayena abhiruhāmi yadidaṁ Vejayantaratho. Tesaṁ kho panānanda caturāsīti itthisahassānaṁ

ekāyeva sā itthī hoti, yā tena samayena paccupaṭṭhāti khattiyānī vā vessinī[1] vā. Tesaṁ kho panānanda caturāsīti vatthakoṭisahassānaṁ ekaṁyeva taṁ dussayugaṁ hoti, yaṁ tena samayena paridahāmi khomasukhumaṁ vā kappāsikasukhumaṁ vā koseyyasukhumaṁ vā kambalasukhumaṁ vā. Tesaṁ kho panānanda caturāsīti thālipākasahassānaṁ ekoyeva so thālipāko hoti, yato nāḷikodanaparamaṁ bhuñjāmi tadupiyañca sūpeyyaṁ.

272. Passānanda sabbete saṅkhārā atītā niruddhā vipariṇatā. Evaṁ aniccā kho Ānanda saṅkhārā, evaṁ addhuvā kho Ānanda saṅkhārā, evaṁ anassāsikā kho Ānanda saṅkhārā. Yāvañcidaṁ Ānanda alameva sabbasaṅkhāresu nibbindituṁ, alaṁ virajjituṁ, alaṁ vimuccituṁ.

Chakkhattuṁ kho panāhaṁ Ānanda abhijānāmi imasmiṁ padese sarīraṁ nikkhipitaṁ, tañca kho rājāva samāno cakkavattī dhammiko dhammarājā cāturanto vijitāvī janapadatthāvariyapatto sattaratanasamannāgato, ayaṁ sattamo sarīranikkhepo. Na kho panāhaṁ Ānanda taṁ padesaṁ samanupassāmi sadevake loke samārake sabrahmake sassamaṇabrāhmaṇiyā pajāya sadevamanussāya, yattha Tathāgato aṭṭhamaṁ sarīraṁ nikkhipeyyāti. Idamavoca Bhagavā, idaṁ vatvāna Sugato athāparaṁ etadavoca Satthā—

Aniccā vata saṅkhārā, uppādavayadhammino.
Uppajjitvā nirujjhanti, tesaṁ vūpasamo sukhoti.

Mahāsudassanasuttaṁ niṭṭhitaṁ catutthaṁ.

---

1. Vessāyinī (Syā) velāmikānī (Ka-Sī, I) velāmikā (Saṁ 2. 119) Saṁyuttaṭṭhakathā oloketabbā.

5. Janavasabhasutta

Nātikiyādibyākaraṇa

273. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Nātike[1] viharati Giñjakāvasathe. Tena kho pana samayena Bhagavā parito parito janapadesu paricārake abbhatīte kālaṅkate upapattīsu byākaroti Kāsikosalesu Vajjimallesu Cetivaṁsesu[2] Kurupañcālesu Majjhasūrasenesu[3] "asu amutra upapanno asu amutra upapanno[4], paropaññāsa Nātikiyā paricārakā abbhatītā kālaṅkatā pañcannaṁ orambhāgiyānaṁ saṁyojanānaṁ parikkhayā opapātikā tattha parinibbāyino anāvattidhammā tasmā lokā. Sādhikā navuti Nātikiyā paricārakā abbhatītā kālaṅkatā tiṇṇaṁ saṁyojanānaṁ parikkhayā rāgadosamohānaṁ tanuttā sakadāgāmino sakideva[5] imaṁ lokaṁ āgantvā dukkhassantaṁ karissanti. Sātirekāni pañcasatāni Nātikiyā paricārakā abbhatītā kālaṅkatā tiṇṇaṁ saṁyojanānaṁ parikkhayā sotāpannā avinipātadhammā niyatā sambodhiparāyaṇā"ti.

274. Assosuṁ kho Nātikiyā paricārakā "Bhagavā kira parito parito janapadesu paricārake abbhatīte kālaṅkate upapattīsu byākaroti Kāsikosalesu Vajjimallesu Cetivaṁsesu Kurupañcālesu Majjhasūrasenesu 'asu amutra upapanno asu amutra upapanno, paropaññāsa Nātikiyā paricārakā abbhatītā kālaṅkatā pañcannaṁ orambhāgiyānaṁ saṁyojanānaṁ parikkhayā opapātikā tattha parinibbāyino anāvattidhammā tasmā lokā. Sādhikā navuti Nātikiyā paricārakā abbhatītā kālaṅkatā tiṇṇaṁ saṁyojanānaṁ parikkhayā rāgadosamohānaṁ tanuttā sakadāgāmino sakideva imaṁ lokaṁ āgantvā dukkhassantaṁ karissanti. Sātirekāni pañcasatāni Nātikiyā paricārakā abbhatītā kālaṅkatā tiṇṇaṁ saṁyojanānaṁ

---

1. Nādike (Sī, Syā, I)
2. Cetiyavasesu (Ka)
3. Macchasurasenesu (Syā), macchasūrasenesu (Sī, I)
4. Upapannoti (Ka)
5. Sakiṁdeva (Ka)

parikkhayā sotāpannā avinipātadhammā niyatā sambodhiparāyaṇā'ti". Tena ca Nātikiyā paricārakā attamanā ahesuṁ pamuditā pītisomanassajātā Bhagavato pañhaveyyākaraṇaṁ[1] sutvā.

275. Assosi kho āyasmā Ānando "Bhagavā kira parito parito janapadesu paricārake abbhatīte kālaṅkate upapattīsu byākaroti Kāsikosalesu Vajjimallesu Cetivaṁsesu Kurupañcālesu Majjhasūrasenesu 'asu amutra upapanno asu amutra upapanno, paropaññāsa Nātikiyā paricārakā abbhatītā kālaṅkatā pañcannaṁ orambhāgiyānaṁ saṁyojanānaṁ parikkhayā opapātikā tattha parinibbāyino anāvattidhammā tasmā lokā. Sādhikā navuti Nātikiyā paricārakā abbhatītā kālaṅkatā tiṇṇaṁ saṁyojanānaṁ parikkhayā rāgadosamohānaṁ tanuttā sakadāgāmino sakideva imaṁ lokaṁ āgantvā dukkhassantaṁ karissanti. Sātirekāni pañcasatāni Nātikiyā paricārakā abbhatītā kālaṅkatā tiṇṇaṁ saṁyojanānaṁ parikkhayā sotāpannā avinipātadhammā niyatā sambodhiparāyaṇā'ti. Tena ca Nātikiyā paricārakā attamanā ahesuṁ pamuditā pītisomanassajātā Bhagavato pañhaveyyākaraṇaṁ sutvā"ti.

Ānandaparikathā

276. Atha kho āyasmato Ānandassa etadahosi "ime kho panāpi ahesuṁ Māgadhakā paricārakā bahū ceva rattaññū ca abbhatītā kālaṅkatā. Suññā mañne Aṅgamagadhā Aṅgamāgadhakehi[2] paricārakehi abbhatītehi kālaṅkatehi. Te kho panāpi[3] ahesuṁ Buddhe pasannā dhamme pasannā saṁghe pasannā sīlesu paripūrakārino, te abbhatītā kālaṅkatā Bhagavatā abyākatā. Tesampissa sādhu veyyākaraṇaṁ, bahujano pasīdeyya, tato gaccheyya sugatiṁ. Ayaṁ kho panāpi ahosi rājā Māgadho Seniyo Bimbisāro dhammiko dhammarājā hito brāhmaṇagahapatikānaṁ negamānañceva jānapadānañca. Apissudaṁ manussā kittayamānarūpā viharanti 'evaṁ no so dhammiko dhammarājā

1. Pañhāveyyākaraṇaṁ (Syā, Ka)
2. Aṅgamāgadhikehi (Syā)
3. Tena kho panāpi (Syā)

sukhāpetvā kālaṅkato, evaṁ mayaṁ tassa dhammikassa dhammarañño vijite phāsu[1] viharimhā'ti. So kho panāpi ahosi Buddhe pasanno dhamme pasanno saṁghe pasanno sīlesu paripūrakārī. Apissudaṁ manussā evamāhaṁsu 'yāva maraṇakālāpi rājā Māgadho Seniyo Bimbisāro Bhagavantaṁ kittayamānarūpo kālaṅkato'ti. So abbhatīto kālaṅkato Bhagavatā abyākato. Tassapissa sādhu veyyākaraṇaṁ bahujano pasīdeyya, tato gaccheyya sugatiṁ. Bhagavato kho pana sambodhi Magadhesu. Yattha kho pana Bhagavato sambodhi Magadhesu, kathaṁ tatra Bhagavā Māgadhake paricārake abbhatīte kālaṅkate upapattīsu na byākareyya. Bhagavā ce kho pana Māgadhake paricārake abbhatīte kālaṅkate upapattīsu na byākareyya. Dīnamanā[2] tenassu Māgadhakā paricārakā, yena kho panassu dīnamanā[3] Māgadhakā paricārakā. Kathaṁ te Bhagavā na byākareyyā"ti.

277. Idamāyasmā Ānando Māgadhake paricārake ārabbha eko raho anuvicintetvā rattiyā paccūsasamayaṁ paccuṭṭhāya yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinno kho āyasmā Ānando Bhagavantaṁ etadavoca "sutaṁ metaṁ bhante 'Bhagavā kira parito parito janapadesu paricārake abbhatīte kālaṅkate upapattīsu byākaroti Kāsikosalesu Vajjimallesu Cetivaṁsesu Kurupañcālesu Majjhasūrasenesu 'asu amutra upapanno asu amutra upapanno, paropaññāsa Nātikiyā paricārakā abbhatītā kālaṅkatā pañcannaṁ orambhāgiyānaṁ saṁyojanānaṁ parikkhayā opapātikā tattha parinibbāyino anāvattidhammā tasmā lokā. Sādhikā navuti Nātikiyā paricārakā abbhatītā kālaṅkatā tiṇṇaṁ saṁyojanānaṁ parikkhayā rāgadosamohānaṁ tanuttā sakadāgāmino sakideva imaṁ lokaṁ āgantvā dukkhassantaṁ karissanti. Sātirekāni pañcasatāni Nātikiyā paricārakā abbhatītā kālaṅkatā tiṇṇaṁ saṁyojanānaṁ parikkhayā sotāpannā avinipātadhammā niyatā sambodhiparāyaṇā'ti. Tena ca Nātikiyā paricārakā attamanā ahesuṁ pamuditā pītisomanassajātā Bhagavato pañhaveyyākaraṇaṁ

1. Phāsukaṁ (Syā)
2-3. Ninnamanā (Syā), dīnamānā (Sī, I)

sutvā'ti. Ime kho panāpi bhante ahesuṁ Māgadhakā paricārakā bahū ceva rattaññū ca abbhatītā kālaṅkatā. Suññā mañňe Aṅgamagadhā Aṅgamāgadhakehi paricārakehi abbhatītehi kālaṅkatehi. Te kho panāpi bhante ahesuṁ Buddhe pasannā dhamme pasannā saṁghe pasannā sīlesu paripūrakārino, te abbhatītā kālaṅkatā Bhagavatā abyākatā. Tesampissa sādhu veyyākaraṇaṁ, bahujano pasīdeyya, tato gaccheyya sugatiṁ. Ayaṁ kho panāpi bhante ahosi rājā Māgadho Seniyo Bimbisāro dhammiko dhammarājā hito brāhmaṇagahapatikānaṁ negamānañceva janapadānañca. Apissudaṁ manussā kittayamānarūpā viharanti 'evaṁ no so dhammiko dhammarājā sukhāpetvā kālaṅkato. Evaṁ mayaṁ tassa dhammikassa dhammarañño vijite phāsu viharimhā'ti. So kho panāpi bhante ahosi Buddhe pasanno dhamme pasanno saṁghe pasanno sīlesu paripūrakārī. Apissudaṁ manussā evamāhaṁsu 'yāva maraṇakālāpi rājā Māgadho Seniyo Bimbisāro Bhagavantaṁ kittayamānarūpo kālaṅkato'ti. So abbhatīto kālaṅkato Bhagavatā abyākato, tassapissa sādhu veyyākaraṇaṁ, bahujano pasīdeyya, tato gaccheyya sugatiṁ. Bhagavato kho pana bhante sambodhi Magadhesu. Yattha kho pana bhante Bhagavato sambodhi Magadhesu, kathaṁ tatra Bhagavā Māgadhake paricārake abbhatīte kālaṅkate upapattīsu na byākareyya. Bhagavā ce kho pana bhante Māgadhake paricārake abbhatīte kālaṅkate upapattīsu na byākareyya. Dinamanā tenassu Māgadhakā paricārakā, yena kho panassu dīnamanā Māgadhakā paricārakā. Kathaṁ te Bhagavā na byākareyyā"ti. Idamāyasmā Ānando Māgadhake paricārake ārabbha Bhagavato sammukhā parikathaṁ katvā uṭṭhāyāsanā Bhagavantaṁ abhivādetvā padakkhiṇaṁ katvā pakkāmi.

278. Atha kho Bhagavā acirapakkante āyasmante Ānande pubbaṇhasamayaṁ nivāsetvā pattacīvaramādāya nātikaṁ piṇḍāya pāvisi, nātike piṇḍāya caritvā pacchābhattaṁ piṇḍapātapaṭikkanto pāde pakkhāletvā giñjakāvasathaṁ pavisitvā Māgadhake paricārake ārabbha aṭṭhiṁkatvā[1] manasikatvā sabbaṁ cetasā[2] samannāharitvā paññatte

1. Aṭṭhikatvā (Sī, Syā, I)
2. Sabbacetasā (I)

āsane nisīdi "gatiṁ nesaṁ jānissāmi abhisamparāyaṁ, yaṁgatikā te bhavanto yaṁabhisamparāyā"ti. Addasā kho Bhagavā Māgadhake paricārake "yaṁgatikā te bhavanto yaṁabhisamparāyā"ti. Atha kho Bhagavā sāyanhasamayaṁ paṭisallānā vuṭṭhito Giñjakāvasathā nikkhamitvā vihārapacchāyāyaṁ paññatte āsane nisīdi.

279. Atha kho āyasmā Ānando yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdi, ekamantaṁ nisinno kho āyasmā Ānando Bhagavantaṁ etadavoca "upasantapadisso[1] bhante Bhagavā, bhātiriva Bhagavato mukhavaṇṇo vippasannattā indriyānaṁ. Santena nūnajja bhante Bhagavā vihārena vihāsī"ti. Yadeva kho me tvaṁ Ānanda Māgadhake paricārake ārabbha sammukhā parikathaṁ katvā uṭṭhāyāsanā pakkanto, tadevāhaṁ nātike piṇḍāya caritvā pacchābhattaṁ piṇḍapātapaṭikkanto pāde pakkhāletvā giñjakāvasathaṁ pavisitvā Māgadhake paricārake ārabbha aṭṭhiṁkatvā manasikatvā sabbaṁ cetasā samannāharitvā paññatte āsane nisīdiṁ "gatiṁ nesaṁ jānissāmi abhisamparāyaṁ, yaṁgatikā te bhavanto yaṁabhisamparāyā"ti. Addasaṁ kho ahaṁ Ānanda Māgadhake paricārake "yaṁgatikā te bhavanto yaṁabhisamparāyā"ti.

Janavasabhayakkha

280. Atha kho Ānanda antarahito yakkho saddamanussāvesi "Janavasabho ahaṁ Bhagavā Janavasabho ahaṁ Sugatā"ti. Abhijānāsi no tvaṁ Ānanda ito pubbe evarūpaṁ nāmadheyyaṁ sutaṁ[2] yadidaṁ Janavasabhoti.

Na kho ahaṁ bhante abhijānāmi ito pubbe evarūpaṁ nāmadheyyaṁ sutaṁ yadidaṁ Janavasabhoti, api ca me bhante lomāni haṭṭhāni "Janavasabho"ti nāmadheyyaṁ sutvā. Tassa mayhaṁ bhante etadahosi "na hi nūna so orako yakkho bhavissati yadidaṁ evarūpaṁ nāmadheyyaṁ supaññattaṁ yadidaṁ Janavasabho"ti. Anantarā kho Ānanda saddapātubhāvā

1. Upasantapatiso (Ka) 2. Sutvā (I)

uḷāravaṇṇo me yakkho sammukhe pāturahosi. Dutiyakampi saddamanussāvesi "Bimbisāro ahaṁ Bhagavā, Bimbisāro ahaṁ Sugatā"ti. Idaṁ sattamaṁ kho ahaṁ bhante Vessavaṇassa mahārājassa sahabyataṁ upapajjāmi, so tato cuto manussarājā bhavituṁ pahomi[1].

Ito satta tato satta, saṁsārāni catuddasa.
Nivāsamabhijānāmi, yattha me vusitaṁ pure.

281. Dīgharattaṁ kho ahaṁ bhante avinipāto avinipātaṁ sañjānāmi, āsā ca pana me santiṭṭhati Sakadāgāmitāyāti. Acchariyamidaṁ āyasmato Janavasabhassa yakkhassa abbhutamidaṁ āyasmato Janavasabhassa yakkhassa. "Dīgharattaṁ kho ahaṁ bhante avinipāto avinipātaṁ sañjānāmī"ti ca vadesi, "āsā ca pana me santiṭṭhati sakadāgāmitāyā"ti ca vadesi, kutonidānaṁ panāyasmā Janavasabho yakkho evarūpaṁ uḷāraṁ visesādhigamaṁ sañjānātīti. Na aññatra Bhagavā tava sāsanā na aññatra[2] Sugata tava sāsanā, yadagge ahaṁ bhante Bhagavati ekantikato[3] abhippasanno, tadagge ahaṁ bhante dīgharattaṁ avinipāto avinipātaṁ sañjānāmi, āsā ca pana me santiṭṭhati sakadāgāmitāya. Idhāhaṁ bhante Vessavaṇena mahārājena pesito Virūḷhakassa mahārājassa santike kenacideva karaṇīyena addasaṁ Bhagavantaṁ antarāmagge giñjakāvasathaṁ pavisitvā Māgadhake paricārake ārabbha aṭṭhiṁkatvā manasikatvā sabbaṁ cetasā samannāharitvā nisinnaṁ "gatiṁ nesaṁ jānissāmi abhisamparāyaṁ, yaṁgatikā te bhavanto yaṁabhisamparāyā"ti. Anacchariyaṁ kho panetaṁ bhante, yaṁ Vessavaṇassa mahārājassa tassaṁ parisāyaṁ bhāsato sammukhā sutaṁ sammukhā paṭiggahitaṁ "yaṁgatikā te bhavanto yaṁabhisamparāyā"ti. Tassa mayhaṁ bhante etadahosi "Bhagavantañca dakkhāmi idañca Bhagavato ārocessāmī"ti. Ime kho me bhante dvepaccayā Bhagavantaṁ dassanāya upasaṅkamituṁ.

---

1. So tato cuto manussarājā, amanussarājā divi homi (Sī, I)
2. Aññattha (Sī, I)
3. Ekantato (Syā), ekantagato (I)

Devasabhā

282. Purimāni bhante divasāni purimatarāni tadahuposathe pannarase vassūpanāyikāya puṇṇāya puṇṇamāya rattiyā kevalakappā ca devā Tāvatiṁsā Sudhammāyaṁ sabhāyaṁ sannisinnā honti sannipatitā, mahatī ca dibbaparisā[1] samantato nisinnā honti[2], cattāro ca mahārājāno catuddisā nisinnā honti. Puratthimāya disāya Dhataraṭṭho mahārājā pacchimābhimukho[3] nisinno hoti deve purakkhatvā, dakkhiṇāya disāya Virūḷhako mahārājā uttarābhimukho nisinno hoti deve purakkhatvā, pacchimāya disāya Virūpakkho mahārājā puratthābhimukho nisinno hoti deve purakkhatvā, uttarāya disāya Vessavaṇo mahārājā dakkhiṇābhimukho nisinno hoti deve purakkhatvā. Yadā bhante kevalakappā ca devā Tavatiṁsā Sudhammāyaṁ sabhāyaṁ sannisinnā honti sannipatitā, mahatī ca dibbaparisā samantato nisinnā honti, cattāro ca mahārājāno catuddisā nisinnā honti, idaṁ nesaṁ hoti āsanasmiṁ, atha pacchā amhākaṁ āsanaṁ hoti. Ye te bhante devā Bhagavati brahmacariyaṁ caritvā adhunūpapannā Tāvatiṁsakāyaṁ, te aññe deve atirocanti vaṇṇena ceva yasasā ca, tena sudaṁ bhante devā Tāvatiṁsā attamanā honti pamuditā pītisomanassajātā "dibbā vata bho kāyā paripūrenti, hāyanti Asurakāyā"ti. Atha kho bhante Sakko Devānamindo devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ sampasādaṁ viditvā imāhi gāthāhi anumodi—

"Modanti vata bho devā, Tāvatiṁsā sahindakā[4].
Tathāgataṁ namassantā, dhammassa ca sudhammataṁ.

Nave deve ca passantā, vaṇṇavante yasassine[5].
Sugatasmiṁ brahmacariyaṁ, caritvāna idhāgate.

Te aññe atirocanti, vaṇṇena yasasāyunā.
Sāvakā bhūripaññassa, visesūpagatā idha.

---

1. Dibbā parisā (Sī, I) 2. Nisinnā hoti (Sī), sannisinnā honti sannipatitā (Ka)
3. Pacchābhimukho (Ka) 4. Sa-indakā (Sī) 5. Yasassino (Syā)

Idaṁ disvāna nandanti, Tāvatiṁsā sahindakā.
Tathāgataṁ namassantā, dhammassa ca sudhammatan”ti.

Tena sudaṁ bhante devā Tāvatiṁsā bhiyyoso mattāya attamanā honti pamuditā pītisomanassajātā “dibbā vata bho kāyā paripūrenti, hāyanti Asurakāyā”ti. Atha kho bhante yenatthena devā Tāvatiṁsā Sudhammāyaṁ sabhāyaṁ sannisinnā honti sannipatitā, taṁ atthaṁ cintayitvā taṁ atthaṁ mantayitvā vuttavacanāpi taṁ[1] cattāro mahārājāno tasmiṁ atthe honti, paccānusiṭṭhavacanāpi taṁ[2] cattāro mahārājāno tasmiṁ atthe honti, sakesu sakesu āsanesu ṭhitā avipakkantā[3].

Te vuttavākyā rājāno, paṭiggayhānusāsaniṁ.
Vippasannamanā santā, aṭṭhaṁsu samhi āsaneti.

283. Atha kho bhante uttarāya disāya uḷāro āloko sañjāyi, obhāso pāturahosi atikkammeva devānaṁ devānubhāvaṁ. Atha kho bhante Sakko Devānamindo deve Tāvatiṁse āmantesi “yathā kho mārisā nimittāni dissanti, uḷāro āloko sañjāyati, obhāso pātu bhavati, brahmā pātu bhavissati. Brahmuno hetaṁ pubbanimittaṁ pātubhāvāya, yadidaṁ āloko sañjāyati obhāso pātu bhavatī”ti.

Yathā nimittā dissanti, brahmā pātu bhavissati.
Brahmuno hetaṁ nimittaṁ, obhāso vipulo mahāti.

Sanaṅkumārakathā

284. Atha kho bhante devā Tāvatiṁsā yathāsakesu āsanesu nisīdiṁsu “obhāsametaṁ ñassāma, yaṁvipāko bhavissati, sacchikatvāva naṁ gamissāmā”ti. Cattāropi mahārājāno yathāsakesu āsanesu nisīdiṁsu “obhāsametaṁ ñassāma, yaṁvipāko bhavissati, sacchikatvāva naṁ gamissāmā”ti. Idaṁ sutvā devā Tāvatiṁsā

---

1. Vuttavacanā nāmidaṁ (Ka)
2. Paccānusiṭṭhavacanā nāmidaṁ (Ka)
3. Adhipakkantā (Ka)

ekaggā samāpajjiṁsu "obhāsametaṁ ñassāma, yaṁvipāko bhavissati, sacchikatvāva naṁ gamissāmā"ti.

Yadā bhante brahmā Sanaṅkumāro devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ pātu bhavati, oḷārikaṁ attabhāvaṁ abhinimminitvā pātu bhavati. Yo kho pana bhante brahmuno pakativaṇṇo, anabhisambhavanīyo so devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ cakkhupathasmiṁ. Yadā bhante brahmā Sanaṅkumāro devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ pātu bhavati, so aññe deve atirocati vaṇṇena ceva yasasā ca. Seyyathāpi bhante sovaṇṇo viggaho mānusaṁ viggahaṁ atirocati, evameva kho bhante yadā brahmā Sanaṅkumāro devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ pātu bhavati, so aññe deve atirocati vaṇṇena ceva yasasā ca. Yadā bhante brahmā Sanaṅkumāro devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ pātu bhavati, na tassaṁ parisāyaṁ koci devo abhivādeti vā paccuṭṭheti vā āsanena vā nimanteti. Sabbeva tuṇhībhūtā pañjalikā pallaṅkena nisīdanti "yassadāni devassa pallaṅkaṁ icchissati brahmā Sanaṅkumāro, tassa devassa pallaṅke nisīdissatī"ti.

Yassa kho pana bhante devassa brahmā Sanaṅkumāro pallaṅke nisīdati, uḷāraṁ so labhati devo vedapaṭilābhaṁ, uḷāraṁ so labhati devo somanassapaṭilābhaṁ. Seyyathāpi bhante rājā khattiyo muddhāvasitto adhunābhisitto rajjena, uḷāraṁ so labhati vedapaṭilābhaṁ, uḷāraṁ so labhati somanassapaṭilābhaṁ. Evameva kho bhante yassa devassa brahmā Sanaṅkumāro pallaṅke nisīdati, uḷāraṁ so labhati devo vedapaṭilābhaṁ, uḷāraṁ so labhati devo somanassapaṭilābhaṁ. Atha bhante brahmā Sanaṅkumāro oḷārikaṁ attabhāvaṁ abhinimminitvā kumāravaṇṇī[1] hutvā Pañcasikho devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ pāturahosi, so vehāsaṁ abbhuggantvā ākāse antalikkhe pallaṅkena nisīdi. Seyyathāpi bhante balavā puriso supaccatthate vā pallaṅke same vā bhūmibhāge pallaṅkena nisīdeyya, evameva kho bhante brahmā Sanaṅkumāro vehāsaṁ abbhuggantvā ākāse antalikkhe pallaṅkena nisīditvā devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ sampasādaṁ viditvā imāhi gāthāhi anumodi—

---

1. Kumāravaṇṇo (Syā, Ka)

"Modanti vata bho devā, Tāvatiṁsā sahindakā.
Tathāgataṁ namassantā, dhammassa ca sudhammataṁ.

Nave deve ca passantā, vaṇṇavante yasassine.
Sugatasmiṁ brahmacariyaṁ, caritvāna idhāgate.

Te aññe atirocanti, vaṇṇena yasasāyunā.
Sāvakā bhūripaññassa, visesūpagatā idha.

Idaṁ disvāna nandanti, Tāvatiṁsā sahindakā.
Tathāgataṁ namassantā, dhammassa ca sudhammatan"ti.

285. Imamatthaṁ bhante brahmā Sanaṅkumāro bhāsittha, imamatthaṁ bhante brahmuno Sanaṅkumārassa bhāsato aṭṭhaṅgasamannāgato saro hoti vissaṭṭho ca viññeyyo ca mañju ca savanīyo ca bindu ca avisārī ca gambhīro ca ninnādī ca. Yathāparisaṁ kho pana bhante brahmā Sanaṅkumāro sarena viññāpeti, na cassa bahiddhā parisāya ghoso niccharati. Yassa kho pana bhante evaṁ aṭṭhaṅgasamannāgato saro hoti, so vuccati "brahmassaro"ti.

Atha kho bhante brahmā Sanaṅkumāro tettiṁse attabhāve abhinimminitvā devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ paccekapallaṅkesu pallaṅkena[1] nisīditvā deve Tāvatiṁse āmantesi "taṁ kiṁ maññanti bhonto devā Tāvatiṁsā, yāvañca so Bhagavā bahujanahitāya paṭipanno bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṁ. Ye hi keci bho Buddhaṁ saraṇaṁ gatā dhammaṁ saraṇaṁ gatā saṁghaṁ saraṇaṁ gatā sīlesu paripūrakārino. Te kāyassa bhedā paraṁ maraṇā appekacce Paranimmitavasavattīnaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajjanti, appekacce Nimmānaratīnaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajjanti, appekacce Tusitānaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajjanti, appekacce Yāmānaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajjanti, appekacce Tāvatiṁsānaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajjanti, appekacce Cātumahārājikānaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajjanti. Ye sabbanihīnaṁ kāyaṁ paripūrenti, te gandhabbakāyaṁ paripūrentī"ti.

---

1. Paccekapallaṅkena (Ka)

286. Imamattham bhante brahmā Sanaṅkumāro bhāsittha, imamattham bhante brahmuno Sanaṅkumārassa bhāsato ghosoyeva devā maññanti "yvāyaṁ mama pallaṅke, svāyaṁ ekova bhāsatī"ti.

Ekasmiṁ bhāsamānasmiṁ, sabbe bhāsanti nimmitā.
Ekasmiṁ tuṇhimāsīne, sabbe tuṇhī bhavanti te.

Tadāsu devā maññanti, Tāvatiṁsā sahindakā.
Yvāyaṁ mama pallaṅkasmiṁ, svāyaṁ ekova bhāsatīti.

Atha kho bhante brahmā Sanaṅkumāro ekattena attānaṁ upasaṁharati, ekattena atenaṁ upasaṁharitvā Sakkassa Devānamindassa pallaṅke pallaṅkena nisīditvā deve Tāvatiṁse āmantesi—

Bhāvita-iddhipāda

287. Taṁ kiṁ maññanti bhonto devā Tāvatiṁsā, yāva supaññattā cime tena Bhagavatā jānatā passatā Arahatā Sammāsambuddhena cattāro iddhipādā paññattā iddhipahutāya[1] iddhivisavitāya[2] iddhivikubbanatāya. Katame cattāro. Idha bho bhikkhu chandasamādhippadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti. Vīriyasamādhippadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti. Cittasamādhippadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti. Vīmaṁsāsamādhippadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti. Ime kho bho tena Bhagavatā jānatā passatā Arahatā Sammāsambuddhena cattāro iddhipādā paññattā iddhipahutāya iddhivisavitāya iddhivikubbanatāya.

Ye hi keci bho atītamaddhānaṁ samaṇā vā brāhmaṇā vā anekavihitaṁ iddhividhaṁ paccanubhosuṁ, sabbe te imesaṁyeva catunnaṁ iddhipādānaṁ bhāvitattā bahulīkatattā. Yepi hi keci bho anāgatamaddhānaṁ samaṇā vā brāhmaṇā vā anekavihitaṁ iddhividhaṁ paccanubhossanti, sabbe te imesaṁyeva catunnaṁ iddhipādānaṁ bhāvitattā bahulīkatattā. Yepi hi keci bho etarahi samaṇā vā brāhmaṇā vā anekavihitaṁ iddhividhaṁ paccanubhonti, sabbe te imesaṁyeva catunnaṁ iddhipādānaṁ bhāvitattā bahulīkatattā. Passanti no bhonto devā Tāvatiṁsā

1. Iddhibahulīkatāya (Syā) 2. Iddhivisevitāya (Syā)

mamapimaṁ evarūpaṁ iddhānubhāvanti. Evaṁ mahābrahmeti. Ahampi kho bho imesaṁyeva catunnañca iddhipādānaṁ bhāvitattā bahulīkatattā evaṁmahiddhiko evaṁmahānubhāvoti. Imamatthaṁ bhante brahmā Sanaṅkumāro bhāsittha. Imamatthaṁ bhante brahmā Sanaṅkumāro bhāsitvā deve Tāvatiṁse āmantesi.

Tividha okāsādhigama

288. "Taṁ kiṁ maññanti bhonto devā Tāvatiṁsā, yāvañcidaṁ tena Bhagavatā jānatā passatā Arahatā Sammāsambuddhena tayo okāsādhigamā anubuddhā sukhassādhigamāya. Katame tayo. Idha bho ekacco saṁsaṭṭho viharati kāmehi saṁsaṭṭho akusalehi dhammehi. So aparena samayena ariyadhammaṁ suṇāti, yoniso manasi karoti, dhammānudhammaṁ paṭipajjati. So ariyadhammassavanaṁ āgamma yonisomanasikāraṁ dhammānudhammappaṭipattiṁ asaṁsaṭṭho viharati kāmehi asaṁsaṭṭho akusalehi dhammehi. Tassa asaṁsaṭṭhassa kāmehi asaṁsaṭṭhassa akusalehi dhammehi uppajjati sukhaṁ, sukhā bhiyyo somanassaṁ. Seyyathāpi bho pamudā pāmojjaṁ[1] jāyetha, evameva kho bho asaṁsaṭṭhassa kāmehi asaṁsaṭṭhassa akusalehi dhammehi uppajjati sukhaṁ, sukhā bhiyyo somanassaṁ. Ayaṁ kho bho tena Bhagavatā jānatā passatā Arahatā Sammāsambuddhena paṭhamo okāsādhigamo anubuddho sukhassādhigamāya.

Puna caparaṁ bho idhekaccassa oḷārikā kāyasaṅkhārā appaṭippassaddhā honti, oḷārikā vacīsaṅkhārā appaṭippassaddhā honti, oḷārikā cittasaṅkhārā appaṭippassaddhā honti. So aparena samayena ariyadhammaṁ suṇāti, yoniso manasi karoti, dhammānudhammaṁ paṭipajjati. Tassa ariyadhammassavanaṁ āgamma yonisomanasikāraṁ dhammānudhammappaṭipattiṁ oḷārikā kāyasaṅkhārā paṭippassambhanti, oḷārikā vacīsaṅkhārā paṭippassambhanti, oḷārikā cittasaṅkhārā paṭippassambhanti. Tassa oḷārikānaṁ kāyasaṅkhārānaṁ paṭippassaddhiyā oḷārikānaṁ vacīsaṅkhārānaṁ paṭippassaddhiyā oḷārikānaṁ

1. Pāmujjaṁ (I, Ka)

cittasaṅkhārānaṁ paṭippassaddhiyā uppajjati sukhaṁ, sukhā bhiyyo somanassaṁ. Seyyathāpi bho pamudā pāmojjaṁ jāyetha, evameva kho bho oḷārikānaṁ kāyasaṅkhārānaṁ paṭippassaddhiyā oḷārikānaṁ vacīsaṅkhārānaṁ paṭippassaddhiyā oḷārikānaṁ cittasaṅkhārānaṁ paṭippassaddhiyā uppajjati sukhaṁ, sukhā bhiyyo somanassaṁ. Ayaṁ kho bho tena Bhagavatā jānatā passatā Arahatā Sammāsambuddhena dutiyo okāsādhigamo anubuddho sukhassādhigamāya.

Puna caparaṁ bho idhekacco "idaṁ kusalan"ti yathābhūtaṁ nappajānāti, "idaṁ akusalan"ti yathābhūtaṁ nappajānāti. "Idaṁ sāvajjaṁ idaṁ anavajjaṁ, idaṁ sevitabbaṁ idaṁ nasevitabbaṁ, idaṁ hīnaṁ idaṁ paṇītaṁ, idaṁ kaṇhasukkasappaṭibhāgan"ti yathābhūtaṁ nappajānāti. So aparena samayena ariyadhammaṁ suṇāti, yonisomanasikaroti, dhammānudhammaṁ paṭipajjati. So ariyadhammassavanaṁ āgamma yonisomanasikāraṁ dhammānudhammappaṭipattiṁ "idaṁ kusalan"ti yathābhūtaṁ pajānāti, "idaṁ akusalan"ti yathābhūtaṁ pajānāti. "Idaṁ sāvajjaṁ idaṁ anavajjaṁ, idaṁ sevitabbaṁ idaṁ na sevitabbaṁ, idaṁ hīnaṁ idaṁ paṇītaṁ, idaṁ kaṇhasukkasappaṭibhāgan"ti yathābhūtaṁ pajānāti. Tassa evaṁ jānato evaṁ passato avijjā pahīyati, vijjā uppajjati. Tassa avijjāvirāgā vijjuppādā uppajjati sukhaṁ, sukhā bhiyyo somanassaṁ. Seyyathāpi bho pamudā pāmojjaṁ jāyetha, evameva kho bho avijjāvirāgā vijjuppādā uppajjati sukhaṁ, sukhā bhiyyo somanassaṁ. Ayaṁ kho bho tena Bhagavatā jānatā passatā Arahatā Sammāsambuddhena tatiyo okāsādhigamo anubuddho sukhassādhigamāya. Ime kho bho tena Bhagavatā jānatā passatā Arahatā Sammāsambuddhena tayo okāsādhigamā anubuddhā sukhassādhigamāyā"ti. Imamatthaṁ bhante brahmā Sanaṅkumāro bhāsittha, imamatthaṁ bhante brahmā Sanaṅkumāro bhāsitvā deve Tāvatiṁse āmantesi—

Catusatipaṭṭhāna

289. "Taṁ kiṁ maññanti bhonto devā Tāvatiṁsā, yāva supaññattā cime tena Bhagavatā jānatā passatā Arahatā Sammāsambuddhena cattāro satipaṭṭhānā paññattā kusalassādhigamāya. Katame cattāro.

Idha bho bhikkhu ajjhattaṁ kāye kāyānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṁ. Ajjhattaṁ kāye kāyānupassī viharanto tattha sammā samedhiyati, sammā vippasīdati. So tattha sammā samāhito sammā vippasanno bahiddhā parakāye ñāṇadassanaṁ abhinibbatteti. Ajjhattaṁ vedanāsu vedanānupassī viharati -pa- bahiddhā paravedanāsu ñāṇadassanaṁ abhinibbatteti. Ajjhattaṁ citte cittānupassī viharati -pa- bahiddhā paracitte ñāṇadassanaṁ abhinibbatteti. Ajjhattaṁ dhammesu dhammānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṁ. Ajjhattaṁ dhammesu dhammānupassī viharanto tattha sammā samādhiyati, sammā vippasīdati. So tattha sammā samāhito sammā vippasanno bahiddhā paradhammesu ñāṇadassanaṁ abhinibbatteti. Ime kho bho tena Bhagavatā jānatā passatā Arahatā Sammāsambuddhena cattāro satipaṭṭhānā paññattā kusalassādhigamāyā"ti. Imamatthaṁ bhante brahmā Sanaṅkumāro bhāsittha. Imamatthaṁ bhante brahmā Sanaṅkumāro bhāsitvā deve Tāvatiṁse āmantesi—

Sattasamādhiparikkhāra

290. "Taṁ kiṁ maññanti bhonto devā Tāvatiṁsā, yāva supaññattā cime tena Bhagavatā jānatā passatā Arahatā Sammāsambuddhena satta samādhiparikkhārā samesamādhissa paribhāvanāya sammāsamādhissa pāripūriyā. Katame satta. Sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvācā sammākammanto sammā-ājīvo sammāvāyāmo sammāsati. Yā kho bho imehi sattahaṅgehi cittassa ekaggatā parikkhatā. Ayaṁ vuccati bho ariyo sammāsamādhi sa-upaniso itipi saparikkhāro itipi. Sammādiṭṭhissa bho sammāsaṅkappo pahoti, sammāsaṅkappassa sammāvācā pahoti, sammāvācassa sammākammanto pahoti. Sammākammantassa sammā-ājīvo pahoti, sammā-ājīvassa sammāvāyāmo pahoti, samevāyāmassa sammāsati pahoti, sammāsatissa sammāsamādhi pahoti, samesamādhissa sammāñāṇaṁ pahoti, sammāñāṇassa sammāvimutti pahoti. Yañhi taṁ bho sammā vadamāno vadeyya "svākkhāto Bhagavatā dhammo sandiṭṭhiko akāliko ehipassiko opaneyyiko paccattaṁ veditabbo viññūhi apārutā

amatassa dvārā”ti, idameva taṁ sammā vadamāno vadeyya. Svākkhāto hi bho Bhagavatā dhammo sandiṭṭhiko akāliko ehipassiko opaneyyiko paccattaṁ veditabbo viññūhi apārutā amatassa dvārā[1].

Ye hi keci bho Buddhe aveccappasādena samannāgatā, dhamme aveccappasādena samannāgatā, saṁghe aveccappasādena samannāgatā, ariyakantehi sīlehi samannāgatā. Ye cime opapātikā dhammavinītā sātirekāni catuvīsatisatasahassāni Māgadhakā paricārakā abbhatītā kālaṅkatā tiṇṇaṁ saṁyojanānaṁ parikkhayā sotāpannā avinipātadhammā niyatā sambodhiparāyaṇā. Atthi cevettha sakadāgāmino.

Atthāyaṁ[2] itarā pajā, puññabhāgāti me mano.
Saṅkhātuṁ nopi sakkomi, musāvādassa ottappan”ti.

291. Imamatthaṁ bhante brahmā Sanaṅkumāro bhāsittha, imamatthaṁ bhante brahmuno Sanaṅkumārassa bhāsato Vessavaṇassa mahārājassa evaṁ cetaso parivitakko udapādi “acchariyaṁ vata bho abbhutaṁ vata bho, evarūpopi nāma uḷāro satthā bhavissati, evarūpaṁ uḷāraṁ dhammakkhānaṁ, evarūpā uḷārā visesādhigamā paññāyissantī”ti. Atha bhante brahmā Sanaṅkumāro Vessavaṇassa mahārājassa cetasā cetoparivitakkamaññāya Vessavaṇaṁ mahārājānaṁ etadavoca “taṁ kiṁ maññati bhavaṁ Vessavaṇo mahārājā atītampi addhānaṁ evarūpo uḷāro satthā ahosi, evarūpaṁ uḷāraṁ dhammakkhānaṁ, evarūpā uḷārā visesādhigamā paññāyiṁsu. Anāgatampi addhānaṁ evarūpo uḷāro satthā bhavissati, evarūpaṁ uḷāraṁ dhammakkhānaṁ, evarūpā uḷārā visesādhigamā paññāyissantī”ti.

292. Imamatthaṁ bhante brahmā Sanaṅkumāro devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ abhāsi, imamatthaṁ Vessavaṇo mahārājā brahmuno Sanaṅkumārassa

---

1. Dvārāti (Syā, Ka)
2. Athāyaṁ (Sī, Syā)

devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ bhāsato sammukhāsutaṁ[1] sammukhā paṭiggahitaṁ[2] sayaṁ parisāyaṁ ārocesi, imamatthaṁ Janavasabho yakkho Vessavaṇassa mahārājassa sayaṁ parisāyaṁ bhāsato sammukhā sutaṁ[1] sammukhā paṭiggahitaṁ[2] Bhagavato ārocesi. Imamatthaṁ Bhagavā Janavasabhassa yakkhassa sammukhā sutvā sammukhā paṭiggahetvā sāmañca abhiññāya āyasmato Ānandassa ārocesi, imamatthamāyasmā Ānando Bhagavato sammukhā sutvā sammukhā paṭiggahetvā ārocesi bhikkhūnaṁ bhikkhunīnaṁ upāsakānaṁ upāsikānaṁ. Tayidaṁ brahmacariyaṁ iddhañceva phītañca vitthārikaṁ bāhujaññaṁ puthubhūtaṁ yāva devamanussehi suppakāsitanti.

Janavasabhasuttaṁ niṭṭhitaṁ pañcamaṁ.

1. Sutvā (Sī, I)
2. Paṭiggahetvā (Sī, I)

6. Mahāgovindasutta

293. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Rājagahe viharati Gijjhakūṭe pabbate. Atha kho Pañcasikho gandhabbaputto abhikkantāya rattiyā abhikkantavaṇṇo kevalakappaṁ Gijjhakūṭaṁ pabbataṁ obhāsetvā yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ aṭṭhāsi, ekamantaṁ ṭhito kho Pañcasikho gandhabbaputto Bhagavantaṁ etadavoca "yaṁ kho me bhante devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ sammukhā sutaṁ sammukhā paṭiggahitaṁ, ārocemi taṁ Bhagavato"ti. "Ārocehi me tvaṁ Pañcasikhā"ti Bhagavā avoca.

Devasabhā

294. Purimāni bhante divasāni purimatarāni tadahuposathe pannarase pavāraṇāya puṇṇāya puṇṇamāya rattiyā kevalakappā ca devā Tāvatiṁsā Sudhammāyaṁ sabhāyaṁ sannisinnā honti sannipatitā, mahatī ca dibbaparisā samantato nisinnā honti, cattāro ca mahārājāno catuddisā nisinnā honti, puratthimāya disāya Dhataraṭṭho mahārājā pacchimābhimukho nisinno hoti deve purakkhatvā, dakkhiṇāya disāya Virūḷhako mahārājā uttarābhimukho nisinno hoti deve purakkhatvā, pacchimāya disāya Virūpakkho mahārājā puratthābhimukho nisinno hoti deve purakkhatvā, uttarāya disāya Vessavaṇo mahārājā dakkhiṇābhimukho nisinno hoti deve purakkhatvā. Yadā bhante kevalakappā ca devā Tāvatiṁsā Sudhammāyaṁ sabhāyaṁ sannisinnā honti sannipatitā, mahatī ca dibbaparisā samantato nisinnā honti, cattāro ca mahārājāno catuddisā nisinnā honti, idaṁ nesaṁ hoti āsanasmiṁ, atha pacchā amhākaṁ āsanaṁ hoti.

Ye te bhante devā Bhagavati brahmacariyaṁ caritvā adhunūpapannā Tāvatiṁsakāyaṁ. Te aññe deve atirocanti vaṇṇena ceva yasasā ca. Tena sudaṁ bhante devā Tāvatiṁsā attamanā honti

pamuditā pītisomanassajātā "dibbā vata bho kāyā paripūrenti, hāyanti asurakāyā"ti.

295. Atha kho bhante Sakko Devānamindo devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ sampasādaṁ viditvā imāhi gāthāhi anumodi—

"Modanti vata bho devā, Tāvatiṁsā sahindakā.
Tathāgataṁ namassantā, dhammassa ca sudhammataṁ.

Nave deve ca passantā, vaṇṇavante yasassine.
Sugatasmiṁ brahmacariyaṁ, caritvāna idhāgate.

Te aññe atirocanti, vaṇṇena yasasāyunā.
Sāvakā bhūripaññassa, visesūpagatā idha.

Idaṁ disvāna nandanti, Tāvatiṁsā sahindakā.
Tathāgataṁ namassantā, dhammassa ca sudhammatan"ti.

Tena sudaṁ bhante devā Tavatiṁsā bhiyyoso mattāya attamanā honti pamuditā pītisomanassajātā "dibbā vata bho kāyā paripūrenti, hāyanti asurakāyā"ti.

Aṭṭhayathābhuccavaṇṇa

296. Atha kho bhante Sakko Devānamindo devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ sampasādaṁ viditvā deve Tāvatiṁse āmantesi "iccheyyātha no tumhe mārisā tassa Bhagavato aṭṭha yathābhucce vaṇṇe sotun"ti. Icchāma mayaṁ mārisa tassa Bhagavato aṭṭha yathābhucce vaṇṇe sotunti. Atha kho bhante Sakko Devānamindo devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ Bhagavato aṭṭha yathābhucce vaṇṇe payirudāhāsi "taṁ kiṁmaññanti bhonto devā Tāvatiṁsā, yāvañca so Bhagavā bahujanahitāya paṭipanno bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṁ, evaṁ bahujanahitāya paṭipannaṁ bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṁ imināpaṅgena samannāgataṁ satthāraṁ neva atītaṁse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (1)

Svākkhāto kho pana tena Bhagavatā dhammo sandiṭṭhiko akāliko ehipassiko opaneyyiko paccattaṁ veditabbo viññūhi, evaṁ opaneyyikassa dhammassa desetāraṁ imināpaṅgena samannāgataṁ satthāraṁ neva atītaṁse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (2)

"Idaṁ kusalan"ti kho pana tena Bhagavatā supaññattaṁ, "idaṁ akusalan"ti supaññattaṁ. "Idaṁ sāvajjaṁ idaṁ anavajjaṁ, idaṁ sevitabbaṁ idaṁ na sevitabbaṁ, idaṁ hīnaṁ idaṁ paṇītaṁ, idaṁ kaṇhasukkasappaṭibhāgan"ti supaññattaṁ. Evaṁ kusalākusala sāvajjānavajja sevitabbāsevitabba hīnapaṇīta kaṇhasukkasappaṭibhāgānaṁ dhammānaṁ paññāpetāraṁ imināpaṅgena samannāgataṁ satthāraṁ neva atītaṁse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (3)

Supaññattā kho pana tena Bhagavatā sāvakānaṁ nibbānagāminī paṭipadā saṁsandati nibbānañca paṭipadā ca. Seyyathāpi nāma Gaṅgodakaṁ Yamunodakena saṁsandati sameti, evameva supaññattā tena Bhagavatā sāvakānaṁ nibbānagāminī paṭipadā saṁsandati nibbānañca paṭipadā ca. Evaṁ nibbānagāminiyā paṭipadāya paññāpetāraṁ imināpaṅgena samannāgataṁ satthāraṁ neva atītaṁse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (4)

Abhinipphanno[1] kho pana tassa Bhagavato lābho abhinipphanno siloko, yāva mañne khattiyā saṁpiyāyamānarūpā viharanti, vigatamado kho pana so Bhagavā āhāraṁ āhāreti. Evaṁ vigatamadaṁ āhāraṁ āharayamānaṁ imināpaṅgena samannāgataṁ satthāraṁ neva atītaṁse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (5)

Laddhasahāyo kho pana so Bhagavā sekhānañceva paṭipannānaṁ khīṇāsavānañca vusitavataṁ, te Bhagavā apanujja ekārāmataṁ anuyutto viharati. Evaṁ ekārāmataṁ anuyuttaṁ imināpaṅgena samannāgataṁ satthāraṁ neva atītaṁse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (6)

Yathāvādī kho pana so Bhagavā tathākārī, yathākārī tathāvādī, iti yathāvādī tathākārī, yathākārī tathāvādī. Evaṁ dhammānudhammappaṭipannaṁ imināpaṅgena samannāgataṁ satthāraṁ neva atītaṁse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (7)

---

1. Abhinippanno (I, Ka)

Tiṇṇavicikiccho kho pana so Bhagavā vigatakathaṁkatho pariyositasaṅkappo ajjhāsayaṁ ādibrahmacariyaṁ. Evaṁ tiṇṇavicikicchaṁ vigatakathaṁkathaṁ pariyositasaṅkappaṁ ajjhāsayaṁ ādibrahmacariyaṁ imināpaṅgena samannāgataṁ satthāraṁ neva atītaṁse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā"ti. (8)

297. Ime kho bhante Sakko Devānamindo devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ Bhagavato aṭṭha yathābhucce vaṇṇe payirudāhāsi. Tena sudaṁ bhante devā Tāvatiṁsā bhiyyoso mattāya attamanā honti pamuditā pītisomanassajātā Bhagavato aṭṭha yathābhucce vaṇṇe sutvā. Tatra bhante ekacce devā evamāhaṁsu "aho vata mārisā cattāro Sammāsambuddhā loke uppajjeyyuṁ dhammañca deseyyuṁ yathariva Bhagavā. Tadassa bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānan"ti. Ekacce devā evamāhaṁsu "tiṭṭhantumārisā cattāro Sammāsambuddhā, aho vata mārisā tayo Sammāsambuddhā loke uppajjeyyuṁ dhammañca deseyyuṁ yathariva Bhagavā. Tadassa bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānan"ti. Ekacce devā evamāhaṁsu "tiṭṭhantu mārisā tayo Sammāsambuddhā, aho vata mārisā dve Sammāsambuddhā loke uppajjeyyuṁ dhammañca deseyyuṁ yathariva Bhagavā. Tadassa bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānan"ti.

298. Evaṁ vutte bhante Sakko Devānamindo deve Tāvatiṁse etadavoca "aṭṭhānaṁ kho etaṁ mārisā anavakāso, yaṁ ekissā lokadhātuyā dve Arahanto Sammāsambuddhā apubbaṁ acarimaṁ uppajjeyyuṁ, netaṁ ṭhānaṁ vijjati. Aho vata mārisā so Bhagavā appābādho appātaṅko ciraṁ dīghamaddhānaṁ tiṭṭheyya. Tadassa bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānan"ti. Atha kho bhante yenatthena devā Tāvatiṁsā Sudhammāyaṁ sabhāyaṁ sannisinnā honti sannipatitā, taṁ atthaṁ cintayitvā taṁ atthaṁ mantayitvā vuttavacanāpi taṁ cattāro mahārājāno tasmiṁ atthe honti,

paccānusiṭṭhavacanāpi taṁ cattāro mahārājāno tasmiṁ atthe honti, sakesu sakesu āsanesu ṭhitā avipakkantā.

Te vuttavākyā rājāno, paṭiggayhānusāsaniṁ.
Vippasannamanā santā, aṭṭhaṁsu samhi āsaneti.

299. Atha kho bhante uttarāya disāya uḷāro āloko sañjāyi, obhāso pāturahosi atikkammeva devānaṁ devānubhāvaṁ. Atha kho bhante Sakko Devānamindo deve Tāvatiṁse āmantesi "yathā kho mārisā nimittāni dissanti, uḷāro āloko sañjāyati, obhāso pātu bhavati, brahmā pātu bhavissati, brahmuno hetaṁ pubbanimittaṁ pātubhāvāya, yadidaṁ āloko sañjāyati obhāso pātubhavatī"ti.

Yathā nimittā dissanti, brahmā pātu bhavissati.
Brahmuno hetaṁ nimittaṁ, obhāso vipulo mahāti.

Sanaṅkumārakathā

300. Atha kho bhante devā Tāvatiṁsā yathāsakesu āsanesu nisīdiṁsu "obhāsametaṁ ñassāma, yaṁvipāko bhavissati, sacchikatvāva naṁ gamissāmā"ti. Cattāropi mahārājāno yathāsakesu āsanesu nisīdiṁsu "obhāsametaṁ ñassāma, yaṁvipāko bhavissati, sacchikatvāva naṁ gamissāmā"ti. Idaṁ sutvā devā Tāvatiṁsā ekaggā samāpajjiṁsu "obhāsametaṁ ñassāma, yaṁvipāko bhavissati, sacchikatvāva naṁ gamissāmā"ti.

Yadā bhante brahmā Sanaṅkumāro devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ pātu bhavati. Oḷārikaṁ attabhāvaṁ abhinimminitvā pātu bhavati. Yo kho pana bhante brahmuno pakativaṇṇo, anabhisambhavanīyo so devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ cakkhupathasmiṁ. Yadā bhante brahmā Sanaṅkumāro devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ pātu bhavati, so aññe deve atirocati vaṇṇena ceva yasasā ca. Seyyathāpi bhante so vaṇṇo viggaho mānusaṁ viggahaṁ atirocati, evameva kho bhante yadā brahmā Sanaṅkumāro

devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ pātu bhavati, so aññe deve atirocati vaṇṇena ceva yasasā ca. Yadā bhante brahmā Sanaṅkumāro devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ pātu bhavati, na tassaṁ parisāyaṁ koci devo abhivādeti vā paccuṭṭheti vā āsanena vā nimanteti, sabbeva tuṇhībhūtā pañjalikā pallaṅkena nisīdanti "yassadāni devassa pallaṅkaṁ icchissati brahmā Sanaṅkumāro, tassa devassa pallaṅke nisīdissatī"ti. Yassa kho pana bhante devassa brahmā Sanaṅkumāro pallaṅke nisīdati, uḷāraṁ so labhati devo vedapaṭilābhaṁ, uḷāraṁ so labhati devo somanassapaṭilābhaṁ. Seyyathāpi bhante rājā khattiyo muddhāvasitto adhunābhisitto rajjena, uḷāraṁ so labhati vedapaṭilābhaṁ, uḷāraṁ so labhati somanassapaṭilābhaṁ. Evameva kho bhante yassa devassa brahmā Sanaṅkumāro pallaṅke nisīdati, uḷāraṁ so labhati devo vedapaṭilābhaṁ, uḷāraṁ so labhati devo somanassapaṭilābhaṁ. Atha bhante brahmā Sanaṅkumāro devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ sampasādaṁ viditvā antarahito imāhi gāthāhi anumodi—

"Modanti vata bho devā, Tāvatiṁsā sahindakā.
Tathāgataṁ namassantā, dhammassa ca sudhammataṁ.

Nave deve ca passantā, vaṇṇavante yasassine.
Sugatasmiṁ brahmacariyaṁ, caritvāna idhāgate.

Te aññe atirocanti, vaṇṇena yasasāyunā.
Sāvakā bhūripaññassa, visesūpagatā idha.

Idaṁ disvāna nandanti, Tāvatiṁsā sahindakā.
Tathāgataṁ namassantā, dhammassa ca sudhammatan"ti.

301. Imamatthaṁ bhante brahmā Sanaṅkumāro abhāsittha. Imamatthaṁ bhante brahmuno Sanaṅkumārassa bhāsato aṭṭhaṅgasamannāgato saro hoti vissaṭṭho ca viññeyyo ca mañju ca savanīyo ca bindu ca avisārī ca gambhīro ca ninnādī ca. Yathāparisaṁ kho pana bhante brahmā Sanaṅkumāro sarena viññāpeti, na cassa bahiddhā parisāya ghoso niccharati, yassa kho pana bhante evaṁ Aṭṭhaṅgasamannāgato saro hoti, so vuccati brahmassaroti. Atha kho bhante devā Tāvatiṁsā brahmānaṁ Sanaṅkumāraṁ

etadavocuṁ "sādhu mahābrahme etadeva mayaṁ saṅkhāya modāma, atthi ca Sakkena Devānamindena tassa Bhagavato aṭṭha yathābhuccā vaṇṇā bhāsitā, te ca mayaṁ saṅkhāya modāmā"ti.

Aṭṭhayathābhuccavaṇṇa

302. Atha bhante brahmā Sanaṅkumāro Sakkaṁ Devānamindaṁ etadavoca "sādhu Devānaminda mayampi tassa Bhagavato aṭṭha yathābhucce vaṇṇe suṇeyYāmā"ti. "Evaṁ mahābrahme"ti kho bhante Sakko Devānamindo brahmuno Sanaṅkumārassa Bhagavato aṭṭha yathābhucce vaṇṇe payirudāhāsi.

Taṁ kiṁmaññati bhavaṁ mahābrahmā, yāvañca so Bhagavā bahujanahitāya paṭipanno bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṁ, evaṁ bahujanahitāya paṭipannaṁ bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṁ imināpaṅgena samannāgataṁ satthāraṁ neva atītaṁse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (1)

Svākkhāto kho pana tena Bhagavatā dhammo sandiṭṭhiko akāliko ehipassiko opaneyyiko paccattaṁ veditabbo viññūhi. Evaṁ opaneyyikassa dhammassa desetāraṁ imināpaṅgena samannāgataṁ satthāraṁ neva atītaṁse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (2)

"Idaṁ kusalan"ti kho pana tena Bhagavatā supaññattaṁ, "idaṁ akusalan"ti supaññattaṁ, "idaṁ sāvajjaṁ idaṁ anavajjaṁ, idaṁ sevitabbaṁ idaṁ na sevitabbaṁ, idaṁ hīnaṁ idaṁ paṇītaṁ, idaṁ kaṇhasukkasappaṭibhāgan"ti supaññattaṁ. Evaṁ kusalākusala sāvajjānavajja sevitabbāsevitabba hīnapaṇīta kaṇhasukkasappaṭibhāgānaṁ dhammānaṁ paññāpetāraṁ imināpaṅgena samannāgataṁ satthāraṁ neva atītaṁse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (3)

Supaññattā kho pana tena Bhagavatā sāvakānaṁ nibbānagāminī paṭipadā saṁsandati nibbānañca paṭipadā ca. Seyyathāpi nāma Gaṅgodakaṁ Yamunodakena

saṁsandati sameti, evameva supaññattā tena Bhagavatā sāvakānaṁ nibbānagāminī paṭipadā saṁsandati nibbānañca paṭipadā ca. Evaṁ nibbānagāminiyā paṭipadāya paññāpetāraṁ imināpaṅgena samannāgataṁ satthāraṁ neva atītaṁse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (4)

Abhinipphanno kho pana tassa Bhagavato lābho abhinipphanno siloko, yāva maññe khattiyā saṁpiyāyamānarūpā viharanti. Vigatamado kho pana so Bhagavā āhāraṁ āhāreti. Evaṁ vigatamadaṁ āhāraṁ āharayamānaṁ imināpaṅgena samannāgataṁ satthāraṁ neva atītaṁse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (5)

Laddhasahāyo kho pana so Bhagavā sekhānañceva paṭipannānaṁ khīṇāsavānañca vusitavataṁ, te Bhagavā apanujja ekārāmataṁ anuyutto viharati. Evaṁ ekārāmataṁ anuyuttaṁ imināpaṅgena samannāgataṁ satthāraṁ neva atītaṁse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (6)

Yathāvādī kho pana so Bhagavā tathākārī, yathākārī tathāvādī, iti yathāvādī tathākārī, yathākārī tathāvādī, evaṁ dhammānudhammappaṭippannaṁ imināpaṅgena samannāgataṁ satthāraṁ neva atītaṁse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatā. (7)

Tiṇṇavicikiccho kho pana so Bhagavā vigatakathaṁkatho pariyositasaṅkappo ajjhāsayaṁ ādibrahmacariyaṁ. Evaṁ tiṇṇavicikicchaṁ vigatakathaṁkathaṁ pariyositasaṅkappaṁ ajjhāsayaṁ ādibrahmacariyaṁ imināpaṅgena samannāgataṁ satthāraṁ neva atītaṁse samanupassāma, na panetarahi aññatra tena Bhagavatāti. (8)

303. Ime kho bhante Sakko Devānamindo brahmuno Sanaṅkumārassa Bhagavato aṭṭha yathābhucce vaṇṇe payirudāhāsi. Tena sudaṁ bhante brahmā Sanaṅkumāro attamano hoti pamudito pītisomanassajāto Bhagavato aṭṭha yathābhucce vaṇṇe sutvā. Atha bhante brahmā Sanaṅkumāro oḷārikaṁ attabhāvaṁ abhinimminitvā kumāravaṇṇī hutvā Pañcasikho devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ pāturahosi. So vehāsaṁ abbhuggantvā ākāse antalikkhe pallaṅkena nisīdi. Seyyathāpi bhante

balavā puriso supaccatthate vā pallaṅke same vā bhūmibhāge pallaṅkena nisīdeyya, evameva kho bhante brahmā Sanaṅkumāro vehāsaṁ abbhuggantvā ākāse antalikkhe pallaṅkena nisīditvā deve Tāvatiṁse āmantesi—

Govindabrāhmaṇavatthu

304. Taṁ kiṁmaññanti bhonto devā Tāvatiṁsā, yāva dīgharattaṁ mahāpaññova so Bhagavā ahosi.

Bhūtapubbaṁ bho rājā Disampati nāma ahosi, Disampatissa rañño Govindo nāma brāhmaṇo purohito ahosi, Disampatissa rañño Reṇu nāma kumāro putto ahosi, Govindassa brāhmaṇassa Jotipālo nāma māṇavo putto ahosi, iti Reṇu ca rājaputto Jotipālo ca māṇavo aññe ca cha khattiyā iccete aṭṭha sahāyā ahesuṁ. Atha kho bho ahorattānaṁ accayena Govindo brāhmaṇo kālamakāsi. Govinde brāhmaṇe kālaṅkate rājā disampati paridevesi "yasmiṁ vata bho mayaṁ samaye Govinde brāhmaṇe sabbakiccāni sammā vossajjitvā pañcahi kāmaguṇehi samappitā samaṅgībhūtā paricārema, tasmiṁ no samaye Govindo brāhmaṇo kālaṅkato"ti. Evaṁ vutte bho Reṇu rājaputto rājānaṁ Disampatiṁ etadavoca "mā kho tvaṁ deva Govinde brāhmaṇe kālaṅkate atibāḷhaṁ paridevesi, atthi deva Govindassa brāhmaṇassa Jotipālo nāma māṇavo putto paṇḍitataro ceva pitarā, alamatthadasataro ceva pitarā, yepissa pitā atthe anusāsi, tepi Jotipālasseva māṇavassa anusāsaniyā"ti. Evaṁ kumārāti. Evaṁ devāti.

Mahāgovindavatthu

305. Atha kho bho rājā Disampati aññataraṁ purisaṁ āmantesi "ehi tvaṁ ambho purisa yena Jotipālo māṇavo tenupasaṅkama, upasaṅkamitvā Jotipālaṁ māṇavaṁ evaṁ vadehi 'bhavamatthu bhavantaṁ Jotipālaṁ, rājā Disampati bhavantaṁ Jotipālaṁ māṇavaṁ āmantayati, rājā Disampati bhoto Jotipālassa māṇavassa dassanakāmo'ti". "Evaṁ devā" ti kho bho so puriso Disampatissa rañño paṭissutvā

yena Jotipālo māṇavo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Jotipālaṁ māṇavaṁ etadavoca "bhavamatthu bhavantaṁ Jotipālaṁ, rājā Disampati bhavantaṁ Jotipālaṁ māṇavaṁ āmantayati, rājā Disampati bhoto Jotipālassa māṇavassa dassanakāmo"ti. "Evaṁ bho"ti kho bho Jotipālo māṇavo tassa purisassa paṭissutvā yena rājā Disampati tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Disampatinā rañña saddhiṁ sammodi, sammodanīyaṁ kathaṁ sāraṇīyaṁ vītisāretvā ekamantaṁ nisīdi. Ekamantaṁ nisinnaṁ kho bho Jotipālaṁ māṇavaṁ rājā Disampati etadavoca "anusāsatu no bhavaṁ Jotipālo, mā no bhavaṁ Jotipālo anusāsaniyā paccabyāhāsi. Pettike taṁ ṭhāne ṭhapessāmi Govindiye abhisiñcissāmī"ti. "Evaṁ bho"ti kho bho so Jotipālo māṇavo Disampatissa rañño paccassosi. Atha kho bho rājā Disampati Jotipālaṁ māṇavaṁ Govindiye abhisiñci, taṁ pettike ṭhāne ṭhapesi. Abhisitto Jotipālo māṇavo Govindiye pettike ṭhāne ṭhapito yepissa pitā atthe anusāsi, tepi atthe anusāsati, yepissa pitā atthe nānusāsi, tepi atthe anusāsati, yepissa pitā kammante abhisambhosi, tepi kammante abhisambhoti, yepissa pitā kammante nābhisambhosi, tepi kammante abhisambhoti. Tamenaṁ manussā evamāhaṁsu "Govindo vata bho brāhmaṇo, Mahāgovindo vata bho brāhmaṇo"ti. Iminā kho evaṁ bho pariyāyena Jotipālassa māṇavassa Govindo Mahāgovindotveva samaññā udapādi.

Rajjasaṁvibhajana

306. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena te cha khattiyā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā te cha khattiye etadavoca "Disampati kho bho rājā jiṇṇo vuddho mahallako addhagato vayo-anuppatto, ko nu kho pana bho jānāti jīvitaṁ. Ṭhānaṁ kho panetaṁ vijjati, yaṁ Disampatimhi rañña kālaṅkate rājakattāro Reṇuṁ rājaputtaṁ rajje abhisiñceyyuṁ. Āyantu bhonto, yena Reṇu rājaputto tenupasaṅkamatha, upasaṅkamitvā Reṇuṁ rājaputtaṁ evaṁ vadetha 'mayaṁ kho bhoto Reṇussa sahāyā piyā manāpā appaṭikūlā, yaṁsukho

bhavaṁ taṁsukhā mayaṁ, yaṁdukkho bhavaṁ taṁdukkhā mayaṁ. Disampati kho bho rājā jiṇṇo vuddho mahallako addhagato vayo-anuppatto, ko nu kho pana bho jānāti jīvitaṁ. Ṭhānaṁ kho panetaṁ vijjati, yaṁ Disampatimhi raññe kālaṅkate rājakattāro bhavantaṁ Reṇuṁ rajje abhisiñceyyuṁ. Sace bhavaṁ Reṇu rajjaṁ labhetha, saṁvibhajetha no rajjenā'ti". "Evaṁ bho"ti kho bho te cha khattiyā Mahāgovindassa brāhmaṇassa paṭissutvā yena Reṇu rājaputto tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā Reṇuṁ rājaputtaṁ etadavocuṁ "mayaṁ kho bhoto Reṇussa sahāyā piyā manāpā appaṭikūlā, yaṁsukho bhavaṁ taṁsukhā mayaṁ, yaṁdukkho bhavaṁ taṁdukkhā mayaṁ. Disampati kho bho rājā jiṇṇo vuddho mahallako addhagato vayo-anuppatto, ko nu kho pana bho jānāti jīvitaṁ. Ṭhānaṁ kho panetaṁ vijjati, yaṁ Disampatimhi raññe kālaṅkate rājakattāro bhavantaṁ Reṇuṁ rajje abhisiñceyyuṁ. Sace bhavaṁ Reṇu rajjaṁ labhetha, saṁvibhajetha no rajjenā"ti. Ko nu kho bho añño mama vijite sukho bhavetha[1] aññatra bhavantebhi. Sacāhaṁ bho rajjaṁ labhissāmi, saṁvibhajissāmi vo rajjenāti.

307. Atha kho bho ahorattānaṁ accayena rājā Disampati kālamakāsi. Disampatimhi raññe kālaṅkate rājakattāro Reṇuṁ rājaputtaṁ rajje abhisiñciṁsu. Abhisitto Reṇu rajjena pañcahi kāmaguṇehi samappito samaṅgībhūto paricāreti. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena te cha khattiyā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā te cha khattiye etadavoca Disampati kho bho rājā kālaṅkato, abhisitto Reṇu rajjena pañcahi kāmaguṇehi samappito samaṅgībhūto paricāreti. Ko nu kho pana bho jānāti madanīyā kāmā, āyantu bhonto, yena Reṇu rājā tenupasaṅkamatha, upasaṅkamitvā Reṇuṁ rājānaṁ evaṁ vadetha Disampati kho bho rājā kālaṅkato, abhisitto bhavaṁ Reṇu rajjena, sarati bhavaṁ taṁ vacananti.

---

1. Sukhā bhaveyyātha (Ka), sukhaṁ bhaveyyātha (Syā), sukhamedheyyātha (Sī, I), sukha medhetha (?)

308. "Evaṁ bho"ti kho bho te cha khattiyā Mahāgovindassa brāhmaṇassa paṭissutvā yena Reṇu rājā tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā Reṇuṁ rājānaṁ etadavocuṁ "Disampati kho bho rājā kālaṅkato, abhisitto bhavaṁ Reṇu rajjena, sarati bhavaṁ taṁ vacanan"ti. Sarāmahaṁ bho taṁ vacanaṁ[1]. Ko nu kho bho pahoti imaṁ mahāpathaviṁ uttarena āyataṁ dakkhiṇena sakaṭamukhaṁ sattadhā samaṁ suvibhattaṁ vibhajitunti. Ko nu kho bho añño pahoti aññatra Mahāgovindena brāhmaṇenāti. Atha kho bho Reṇu rājā aññataraṁ purisaṁ āmantesi "ehi tvaṁ ambho purisa yena Mahāgovindo brāhmaṇo tenupasaṅkama, upasaṅkamitvā Mahāgovindaṁ brāhmaṇaṁ evaṁ vadehi "rājā taṁ bhante Reṇu āmantetī"ti. "Evaṁ devā"ti kho bho so puriso Reṇussa rañño paṭissutvā yena Mahāgovindo brāhmaṇo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Mahāgovindaṁ brāhmaṇaṁ etadavoca "rājā taṁ bhante Reṇu āmantetī"ti. "Evaṁ bho"ti kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo tassa purisassa paṭissutvā yena Reṇu rājā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Reṇunā raññā saddhiṁ sammodi, sammodanīyaṁ kathaṁ sāraṇīyaṁ vītisāretvā ekamantaṁ nisīdi. Ekamantaṁ nisinnaṁ kho bho Mahāgovindaṁ brāhmaṇaṁ Reṇu rājā etadavoca "etu bhavaṁ Govindo, imaṁ mahāpathaviṁ uttarena āyataṁ dakkhiṇena sakaṭamukhaṁ sattadhā samaṁ suvibhattaṁ vibhajatū"ti. "Evaṁ bho"ti kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo Reṇussa rañño paṭissutvā imaṁ mahāpathaviṁ uttarena āyataṁ dakkhiṇena sakaṭamukhaṁ sattadhā samaṁ suvibhattaṁ vibhaji. Sabbāni sakaṭamukhāni paṭṭhapesi[2]. Tatra sudaṁ majjhe Reṇussa rañño janapado hoti.

309. Dantapuraṁ Kaliṅgānaṁ[3], Assakānañca Potanaṁ.
Mahesayaṁ[4] Avantīnaṁ, Sovīrānañca Rorukaṁ.

Mithilā ca Videhānaṁ, Campā Aṅgesu māpitā.
Bārāṇasī ca Kāsīnaṁ, ete Govindamāpitāti.

---

1. Vacananti (Syā, Ka)
2. Aṭṭhapesi (Sī, I)
3. Kāliṅgānaṁ (Syā, I, Ka)
4. Māhissati (Sī, Syā, I)

310. Atha kho bho te cha khattiyā yathāsakena lābhena attamanā ahesuṁ paripuṇṇasaṅkappā "yaṁ vata no ahosi icchitaṁ, yaṁ ākaṅkhitaṁ, yaṁ adhippetaṁ, yaṁ abhipatthitaṁ, taṁ no laddhan"ti.

Sattabhū Brahmadatto ca, Vessabhū Bharato saha.
Reṇu dve Dhataraṭṭhā ca, tadāsuṁ satta bhāradhāti.

Paṭhamabhāṇavāro niṭṭhito.

Kittisadda-abbhuggamana

311. Atha kho bho te cha khattiyā yena Mahāgovindo brāhmaṇo tenupasaṅkamiṁsu, upasaṅkamitvā Mahāgovindaṁ brāhmaṇaṁ etadavocuṁ "yathā kho bhavaṁ Govindo Reṇussa rañño sahāyo piyo manāpo appaṭikūlo, evameva kho bhavaṁ Govindo amhākaṁpi sahāyo piyo manāpo appaṭikūlo, anusāsatu no bhavaṁ Govindo, mā no bhavaṁ Govindo anusāsaniyā paccabyāhāsī"ti. "Evaṁ bho"ti kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo tesaṁ channaṁ khattiyānaṁ paccassosi. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo satta ca rājāno khattiye muddhāvasitte rajje[1] anusāsi, satta ca brāhmaṇamahāsāle satta ca nhātakasatāni mante vācesi.

312. Atha kho bho Mahāgovindassa brāhmaṇassa aparena samayena evaṁ kalyāṇo kittisaddo abbhuggacchi[2] "sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmānaṁ passati, sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmunā sākaccheti sallapati mantetī"ti. Atha kho bho Mahāgovindassa brāhmaṇassa etadahosi "mayhaṁ kho evaṁ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato 'sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmānaṁ passati, sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmunā sākaccheti sallapati mantetī'ti, na kho panāhaṁ brahmānaṁ passāmi, na brahmunā sākacchemi, na brahmunā

---

1. Muddhābhisitte rajjena (Syā)
2. Abbhuggañchi (Sī, I)

sallapāmi, na brahmunā mantemi, sutaṁ kho pana metaṁ brāhmaṇānaṁ vuddhānaṁ mahallakānaṁ ācariyapācariyānaṁ bhāsamānānaṁ 'yo vassike cattāro māse paṭisallīyati, karuṇaṁ jhānaṁ jhāyati, so brahmānaṁ passati brahmunā sākaccheti brahmunā sallapati brahmunā mantetī'ti, yaṁnūnāhaṁ vassike cattāro māse paṭisallīyeyyaṁ, karuṇaṁ jhānaṁ jhāyeyyan"ti.

313. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena Reṇu rājā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Reṇuṁ rājānaṁ etadavoca "mayhaṁ kho bho evaṁ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato 'sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmānaṁ passati, sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmunā sākaccheti sallapati mantetī'ti, na kho panāhaṁ bho brahmānaṁ passòmi, na brahmunā sākacchemi, na brahmunā sallapāmi, na brahmunā mantemi, sutaṁ kho pana metaṁ brāhmaṇānaṁ vuddhānaṁ mahallakānaṁ ācariyapācariyānaṁ bhāsamānānaṁ 'yo vassike cattāro māse paṭisallīyati, karuṇaṁ jhānaṁ jhāyati, so brahmānaṁ passati, brahmunā sākaccheti brahmunā sallapati brahmunā mantetī'ti, icchāmahaṁ bho vassike cattāro māse paṭisallīyituṁ, karuṇaṁ jhānaṁ jhāyituṁ, namhi kenaci upasaṅkamitabbo aññatra ekena bhattābhihārenā"ti. Yassadāni bhavaṁ Govindo kālaṁ maññatīti.

314. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena te cha khattiyā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā te cha khattiye etadavoca "mayhaṁ kho bho evaṁ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato 'sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmānaṁ passati, sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmunā sākaccheti sallapati mantetī'ti, na kho panāhaṁ bho brahmānaṁ passāmi, na brahmunā sākacchemi, na brahmunā sallapāmi, na brahmunā mantemi, sutaṁ kho pana metaṁ brāhmaṇānaṁ vuddhānaṁ mahallakānaṁ ācariyapācariyānaṁ bhāsamānānaṁ 'yo vassike cattāro māse paṭisallīyati, karuṇaṁ jhānaṁ jhāyati, so brahmānaṁ passati brahmunā sākaccheti brahmunā sallapati brahmunā mantetī'ti, icchāmahaṁ bho vassike cattāro māse paṭisallīyituṁ, karuṇaṁ jhānaṁ jhāyituṁ, namhi kenaci upasaṅkamitabbo aññatra ekena bhattābhihārenā"ti. Yassadāni bhavaṁ Govindo kālaṁ maññatīti.

315. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena te satta ca brāhmaṇamahāsālā satta ca nhātakasatāni tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā te satta ca brāhmaṇamahāsāle satta ca nhātakasatāni etadavoca "mayhaṁ kho bho evaṁ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato 'sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmānaṁ passati, sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmunā sākaccheti sallapati mantetī'ti, na kho panāhaṁ bho brahmānaṁ passāmi, na brahmunā sākacchemi, na brahmunā sallapāmi, na brahmunā mantemi, sutaṁ kho pana metaṁ brāhmaṇānaṁ vuddhānaṁ mahallakānaṁ ācariyapācariyānaṁ bhāsamānānaṁ 'yo vassike cattāro māse paṭisallīyati, karuṇaṁ jhānaṁ jhāyati, so brahmānaṁ passati, brahmunā sākaccheti, brahmunā sallapati brahmunā mantetī'ti, tena hi bho yathāsute yathāpariyatte mante vitthārena sajjhāyaṁ karotha, aññamaññaṁ ca mante vācetha, icchāmahaṁ bho vassike cattāro māse paṭisallīyituṁ, karuṇaṁ jhānaṁ jhāyituṁ, namhi kenaci upasaṅkamitabbo aññatra ekena bhattābhihārenā"ti. Yassadāni bhavaṁ Govindo kālaṁ maññatīti.

316. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena cattārīsā bhariyā sādisiyo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā cattārīsā bhariyā sādisiyo etadavoca "mayhaṁ kho bhotī evaṁ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato 'sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmānaṁ passati, sakkhi Mahāgovindo brāhmaṇo brahmunā sākaccheti sallapati mantetī'ti, na kho panehaṁ bhotī brahmānaṁ passāmi, na brahmunā sākacchemi, na brahmunā sallapāmi, na brahmunā mantemi, sutaṁ kho pana metaṁ brāhmaṇānaṁ vuddhānaṁ mahallakānaṁ ācariyapācariyānaṁ bhāsamānānaṁ 'yo vassike cattāro māse paṭisallīyati, karuṇaṁ jhānaṁ jhāyati, so brahmānaṁ passati, brahmunā sākaccheti, brahmunā sallapati, brahmunā mantetī'ti, icchāmahaṁ bhotī vassike cattāro māse paṭisallīyituṁ, karuṇaṁ jhānaṁ jhāyituṁ, namhi kenaci upasaṅkamitabbo aññatra ekena bhattābhihārenā"ti. Yassadāni bhavaṁ Govindo kālaṁ maññatīti.

317. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo puratthimena nagarassa navaṁ sandhāgāraṁ kārāpetvā vassike cattāro māse paṭisallīyi,

karuṇaṁ jhānaṁ jhāyi, nāssudha koci upasaṅkamati[1] aññatra ekena bhattābhihārena. Atha kho bho Mahāgovindassa brāhmaṇassa catunnaṁ māsānaṁ accayena ahudeva ukkaṇṭhanā ahu paritassanā "sutaṁ kho pana metaṁ brāhmaṇānaṁ vuddhānaṁ mahallakānaṁ ācariyapācariyānaṁ bhāsamānānaṁ 'yo vassike cattāro māse paṭisallīyati, karuṇaṁ jhānaṁ jhāyati, so brahmānaṁ passati, brahmunā sākaccheti brahmunā sallapati brahmunā mantetī'ti, na kho panāhaṁ brahmānaṁ passāmi, na brahmunā sākacchemi na brahmunā sallapāmi na brahmunā mantemī"ti.

Brahmunāsākacchā

318. Atha kho bho brahmā Sanaṅkumāro Mahāgovindassa brāhmaṇassa cetasā cetoparivitakkamaññāya seyyathāpi nāma balavā puriso samiñjitaṁ vā bāhaṁ pasāreyya, pasāritaṁ vā bāhaṁ samiñjeyya, evameva brahmaloke antarahito Mahāgovindassa brāhmaṇassa sammukhe pāturahosi. Atha kho bho Mahāgovindassa brāhmaṇassa ahudeva bhayaṁ ahu chambhitattaṁ ahu lomahaṁso yathā taṁ adiṭṭhapubbaṁ rūpaṁ disvā. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo bhīto saṁviggo lomahaṭṭhajāto brahmānaṁ Sanaṅkumāraṁ gāthāya ajjhabhāsi—

"Vaṇṇavā yasavā sirimā, ko nu tvamasi mārisa.
Ajānantā taṁ pucchāma, kathaṁ jānemu taṁ mayan"ti.

Maṁ ve kumāraṁ jānanti, brahmaloke sanantanaṁ[2].
Sabbe jānanti maṁ devā, evaṁ Govinda jānahi.

"Āsanaṁ udakaṁ pajjaṁ, madhusākañca[3] brahmuno.
Agghe bhavantaṁ pucchāma, agghaṁ kurutu no bhavaṁ".

Paṭiggaṇhāma te agghaṁ, yaṁ tvaṁ Govinda Bhāsasi.
Diṭṭhadhammahitatthāya, samparāya sukhāya ca.
Katāvakāso pucchassu, yaṁ kiñci abhipatthitanti.

319. Atha kho bho Mahāgovindassa brāhmaṇassa etadahosi "katāvakāso khomhi brahmunā Sanaṅkumārena, kiṁ nu kho ahaṁ brahmānaṁ

1. Upasaṅkami (I) 2. Sanantica (Ka) 3. Madhupākañca (Sī, Syā, I)

Sanaṅkumāraṁ puccheyyaṁ diṭṭhadhammikaṁ vā atthaṁ samparāyikaṁ vā”ti. Atha kho bho Mahāgovindassa brāhmaṇassa etadahosi “kusalo kho ahaṁ diṭṭhadhammikānaṁ atthānaṁ, aññepi maṁ diṭṭhadhammikaṁ atthaṁ pucchanti, yaṁnūnāhaṁ brahmānaṁ Sanaṅkumāraṁ samparāyikaññeva atthaṁ puccheyyan”ti. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo brahmānaṁ Sanaṅkumāraṁ gāthāya ajjhabhāsi—

“Pucchāmi brahmānaṁ Sanaṅkumāraṁ,
Kaṅkhī akaṅkhiṁ paravediyesu.

Katthaṭṭhito kimhi ca sikkhamāno,
Pappoti macco amataṁ brahmalokan”ti.

Hitvā mamattaṁ manujesu brahme,
Ekodibhūto karuṇedhimutto[1].
Nirāmagandho virato methunasmā,
Etthaṭṭhito ettha ca sikkhamāno.
Pappoti macco amataṁ brahmalokanti.

320. “Hitvā mamattan”ti ahaṁ bhoto ājānāmi, idhekacco appaṁ vā bhogakkhandhaṁ pahāya mahantaṁ vā bhogakkhandhaṁ pahāya appaṁ vā ñātiparivaṭṭaṁ pahāya mahantaṁ vā ñātiparivaṭṭaṁ pahāya kesamassuṁ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṁ pabbajati, iti “hitvā mamattan”ti ahaṁ bhoto ājānāmi. “Ekodibhūto”ti ahaṁ bhoto ājānāmi, idhekacco vivittaṁ senāsanaṁ bhajati araññaṁ rukkhamūlaṁ pabbataṁ kandaraṁ giriguhaṁ susānaṁ vanapatthaṁ abbhokāsaṁ palālapuñjaṁ, iti “ekodibhūto”ti ahaṁ bhoto ājānāmi. “Karuṇedhimutto”ti ahaṁ bhoto ājānāmi, idhekacco karuṇāsahagatena cetasā ekaṁ disaṁ pharitvā viharati. Tathā dutiyaṁ. Tathā tatiyaṁ. Tathā catutthaṁ. Iti uddhamadhotiriyaṁ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantaṁ lokaṁ karuṇāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyāpajjena pharitvā viharati, iti “karuṇedhimutto”ti ahaṁ bhoto ājānāmi. Āmagandhe ca kho ahaṁ bhoto bhāsamānassa na ājānāmi.

---

1. Karuṇādhimutto (Sī, Syā, I)

Ke āmagandhā manujesu brahme,
Ete avidvā idha brūhi dhīra.

Kenāvaṭā[1] vāti pajā kurutu[2],
Āpāyikā nivutabrahmalokāti.

Kodho mosavajjaṁ nikati ca dubbho,
Kadariyatā atimāno usūyā.
Icchā vivicchā paraheṭhanā ca,
Lobho ca doso ca mado ca moho.
Etesu yuttā anirāmagandhā,
Āpāyikā nivutabrahmalokāti.

Yathā kho ahaṁ bhoto āmagandhe bhāsamānassa ājānāmi. Te na sunimmadayā agāraṁ ajjhāvasatā. Pabbajissāmahaṁ bho agārasmā anagāriyanti. Yassadāni bhavaṁ Govindo kālaṁ maññatīti.

Reṇurāja āmantanā

321. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena Reṇu rājā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Reṇuṁ rājānaṁ etadavoca "aññaṁ dāni bhavaṁ purohitaṁ pariyesatu, yo bhoto rajjaṁ anusāsissati, icchāmahaṁ bho agārasmā anagāriyaṁ pabbajituṁ. Yathā kho pana me sutaṁ brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāraṁ ajjhāvasatā, pabbajissāmahaṁ bho agārasmā anagāriyan"ti.

Āmantayāmi rājānaṁ, Reṇuṁ bhūmipatiṁ ahaṁ.
Tvaṁ pajānassu rajjena, nāhaṁ porohicce rame.

Sace te ūnaṁ kāmehi, ahaṁ paripūrayāmi te.
Yo taṁ hiṁsati vāremi, bhūmisenāpati ahaṁ.
Tuvaṁ pitā ahaṁ putto, mā no Govinda pājahi[3].

Namatthi ūnaṁ kāmehi, hiṁsitā me na vijjati.
Amanussavaco sutvā, tasmāhaṁ na gahe rame.

---

1. Kenāvuṭā (Syā) 2. Kururū (Syā), kuruṭṭharū (I), kurūru (?)
3. Pājehi (Aṭṭhakathāyaṁ saṁvaṇṇitapāṭhantaraṁ)

Amanusso kathaṁvaṇṇo, kiṁ te atthaṁ abhāsatha.
Yañca sutvā jahāsi no, gehe amhe ca kevalī.

Upavutthassa me pubbe, yiṭṭhukāmassa me sato.
Aggi pajjalito āsi, kusapattaparitthato.

Tato me brahmā pāturahu, brahmalokā sanantano.
So me pañhaṁ viyākāsi, taṁ sutvā na gahe rame.

Saddahāmi ahaṁ bhoto, yaṁ tvaṁ Govinda bhāsasi.
Amanussavaco sutvā, kathaṁ vattetha aññathā.

Te taṁ anuvattissāma, satthā Govinda no bhavaṁ.
Maṇi yathā veḷuriyo, akāco vimalo subho.
Evaṁ suddhā carissāma, Govindassanusāsaneti.

Sace bhavaṁ Govindo agārasmā anagāriyaṁ pabbajissati, mayampi agārasmā anagāriyaṁ pabbajissāma. Atha yā te gati, sā no gati bhavissatīti.

Chakhattiya āmantanā

322. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena te cha khattiyā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā te cha khattiye etadavoca "aññaṁ dāni bhavanto purohitaṁ pariyesantu, yo bhavantānaṁ rajje anusāsissati, icchāmahaṁ bho agārasmā anagāriyaṁ pabbajituṁ, yathā kho pana me sutaṁ brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāraṁ ajjhāvasatā, pabbajissāmahaṁ bho agārasmā anagāriyan"ti. Atha kho bho te cha khattiyā ekamantaṁ apakkamma evaṁ samacintesuṁ "ime kho brāhmaṇā nāma dhanaluddhā, yaṁnūna mayaṁ Mahāgovindaṁ brāhmaṇaṁ dhanena sikkheyyāmā"ti. Te Mahāgovindaṁ brāhmaṇaṁ upasaṅkamitvā evamāhaṁsu "saṁvijjati kho bho imesu sattasu rajjesu pahūtaṁ sāpateyyaṁ, tato bhoto yāvatakena attho, tāvatakaṁ āharīyatan"ti. Alaṁ bho mamapidaṁ pahūtaṁ sāpateyyaṁ bhavantānaṁyeva vāhasā, tamahaṁ sabbaṁ pahāya agārasmā anagāriyaṁ pabbajissāmi. Yathā kho pana me sutaṁ brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā

agāraṁ ajjhāvasatā, pabbajissāmahaṁ bho agārasmā anagāriyanti. Atha kho bho te cha khattiyā ekamantaṁ apakkamma evaṁ samacintesuṁ "ime kho brāhmaṇā nāma itthiluddhā, yaṁnūna mayaṁ Mahāgovindaṁ brāhmaṇaṁ itthīhi sikkheyyāmā"ti. Te Mahāgovindaṁ brāhmaṇaṁ upasaṅkamitvā evamāhaṁsu "saṁvijjanti kho bho imesu sattasu rajjesu pahūtā itthiyo, tato bhoto yāvatikāhi attho, tāvatikā ānīyatan"ti. Alaṁ bho mamapimā[1] cattārīsā bhariyā sādisiyo, tāpāhaṁ sabbā pahāya agārasmā anagāriyaṁ pabbajissāmi. Yathā kho pana me sutaṁ brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāraṁ ajjhāvasatā, pabbajissāmahaṁ bho agārasmā anagāriyanti.

323. Sace bhavaṁ Govindo agārasmā anagāriyaṁ pabbajissati, mayampi agārasmā anagāriyaṁ pabbajissāma, atha yā te gati, sā no gati bhavissatīti.

Sace jahatha kāmāni, yattha satto puthujjano.
Ārambhavho daḷhā hotha, khantībalasamāhitā.

Esa maggo ujumaggo, esa maggo anuttaro.
Saddhammo sabbhi rakkhito, brahmalokūpapattiyāti.

Tena hi bhavaṁ Govindo satta vassāni āgametu, sattannaṁ vassānaṁ accayena mayampi agārasmā anagāriyaṁ pabbajissāma, atha yā te gati, sā no gati bhavissatīti.

Aticiraṁ kho bho satta vassāni, nāhaṁ sakkomi bhavante satta vassāni āgametuṁ, ko nu kho pana bho jānāti jīvitānaṁ. Gamanīyo samparāyo, mantāyaṁ[2] boddhabbaṁ, kattabbaṁ kusalaṁ, caritabbaṁ brahmacariyaṁ, natthi jātassa amaraṇaṁ. Yathā kho pana me sutaṁ brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāraṁ ajjhāvasatā, pabbajissāmahaṁ bho agārasmā anagāriyanti. Tena hi bhavaṁ Govindo chabbassāni āgametu -pa- pañca vassāni āgametu. Cattāri vassāni āgametu. Tīṇi vassāni āgametu. Dve vassāni āgametu. Ekaṁ

1. Mamapitā(Ka), mamapi (Sī)
2. Mantāya (bahūsu)

vassaṁ āgametu, ekassa vassassa accayena mayampi agārasmā anagāriyaṁ pabbajissāma, atha yā te gati, sā no gati bhavissatīti.

Aticiraṁ kho bho ekaṁ vassaṁ, nāhaṁ sakkomi bhavante ekaṁ vassaṁ āgametuṁ, ko nu kho pana bho jānāti jīvitānaṁ. Gamanīyo samparāyo, mantāyaṁ boddhabbaṁ, kattabbaṁ kusalaṁ, caritabbaṁ brahmacariyaṁ, natthi jātassa amaraṇaṁ. Yathā kho pana me sutaṁ brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāraṁ ajjhāvasatā, pabbajissāmahaṁ bho agārasmā anagāriyanti. Tena hi bhavaṁ Govindo satta māsāni āgametu, sattannaṁ māsānaṁ accayena mayampi agārasmā anagāriyaṁ pabbajissāma, atha yā te gati, sā no gati bhavissatīti.

Aticiraṁ kho bho satta māsāni, nāhaṁ sakkomi bhavante satta māsāni āgametuṁ, ko nu kho pana bho jānāti jīvitānaṁ. Gamanīyo samparāyo, mantāyaṁ boddhabbaṁ, kattabbaṁ kusalaṁ, caritabbaṁ brahmacariyaṁ, natthi jātassa amaraṇaṁ. Yathā kho pana me sutaṁ brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāraṁ ajjhāvasatā, pabbajissāmahaṁ bho agārasmā anagāriyanti. Tena hi bhavaṁ Govindo cha māsāni āgametu -pa- pañca māsāni āgametu. Cattāri māsāni āgametu. Tīṇi māsāni āgametu. Dve māsāni āgametu. Ekaṁ māsaṁ āgametu. Addhamāsaṁ āgametu, addhamāsassa accayena mayampi agārasmā anagāriyaṁ pabbajissāma, atha yā te gati, sā no gati bhavissatīti.

Aticiraṁ kho bho addhamāso, nāhaṁ sakkomi bhavante addhamāsaṁ āgametuṁ, ko nu kho pana bho jānāti jīvitānaṁ. Gamanīyo samparāyo, mantāyaṁ boddhabbaṁ, kattabbaṁ kusalaṁ, caritabbaṁ brahmacariyaṁ, natthi jātassa amaraṇaṁ. Yathā kho pana me sutaṁ brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāraṁ ajjhāvasatā, pabbajissāmahaṁ bho agārasmā anagāriyanti. Tena hi bhavaṁ Govindo sattāhaṁ āgametu yāva mayaṁ sake puttabhātaro rajjena[1] anusāsissāma,

1. Rajje (Syā)

sattāhassa accayena mayampi agārasmā anagāriyaṁ pabbajissāma, atha yā te gati, sā no gati bhavissatīti. Na ciraṁ kho bho sattāhaṁ, āgamessāmahaṁ bhavante sattāhanti.

Brāhmaṇamahāsālādīnaṁāmantanā

324. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena te satta ca brāhmaṇamahāsālā satta ca nhātakasatāni tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā te satta ca brāhmaṇamahāsāle satta ca nhātakasatāni etadavoca "aññaṁ dāni bhavanto ācariyaṁ pariyesantu, yo bhavantānaṁ mante vācessati. Icchāmahaṁ bho agārasmā anagāriyaṁ pabbajituṁ. Yathā kho pana me sutaṁ brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāraṁ ajjhāvasatā, pabbajissāmahaṁ bho agārasmā anagāriyan"ti. Mā bhavaṁ Govindo agārasmā anagāriyaṁ pabbaji. Pabbajjā bho appesakkhā ca appalābhā ca, brahmaññaṁ mahesakkhañca mahālābhañcāti. Mā bhavanto evaṁ avacuttha "pabbajjā appesakkhā ca appalābhā ca, brahmaññaṁ mahesakkhañca mahālābhañcā"ti. Ko nu kho bho aññatra mayā mahesakkhataro vā mahālābhataro vā. Ahaṁ hi bho etarahi rājāva raññaṁ brahmāva brāhmaṇānaṁ[1] devatāva gahapatikānaṁ. Tamahaṁ sabbaṁ pahāya agārasmā anagāriyaṁ pabbajissāmi. Yathā kho pana me sutaṁ brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāraṁ ajjhāvasatā. Pabbajissāmahaṁ bho agārasmā anagāriyanti. Sace bhavaṁ Govindo agārasmā anagāriyaṁ pabbajissati, mayampi agārasmā anagāriyaṁ pabbajissāma, atha yā te gati, sā no gati bhavissatīti.

Bhariyānaṁāmantanā

325. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo yena cattārīsā bhariyā sādisiyo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā cattārīsā bhariyā sādisiyo etadavoca "yā bhotīnaṁ icchati, sakāni vā ñātikulāni gacchatu aññaṁ vā bhattāraṁ pariyesatu. Icchāmahaṁ bhotī

---

1. Brahmānaṁ (Sī, I, Ka)

agārasmā anagāriyaṁ pabbajituṁ. Yathā kho pana me sutaṁ brahmuno āmagandhe bhāsamānassa, te na sunimmadayā agāraṁ ajjhāvasatā. Pabbajissāmahaṁ bhotī agārasmā anagāriyan”ti. Tvaññeva no ñāti ñātikāmānaṁ, tvaṁ pana bhattā bhattukāmānaṁ. Sace bhavaṁ Govindo agārasmā anagāriyaṁ pabbajissati, mayampi agārasmā anagāriyaṁ pabbajissāma, atha yā te gati, sā no gati bhavissatīti.

Mahāgovindapabbajjā

326. Atha kho bho Mahāgovindo brāhmaṇo tassa sattāhassa accayena kesamassuṁ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṁ pabbaji. Pabbajitaṁ pana Mahāgovindaṁ brāhmaṇaṁ satta ca rājāno khattiyā muddhāvasittā satta ca brāhmaṇamahāsālā satta ca nhātakasatāni cattārīsā ca bhariyā sādisiyo anekāni ca khattiyasahassāni anekāni ca brāhmaṇasahassāni anekāni ca gahapatisahassāni anekehi ca itthāgārehi itthiyo kesamassuṁ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā Mahāgovindaṁ brāhmaṇaṁ agārasmā anagāriyaṁ pabbajitaṁ anupabbajiṁsu. Tāya sudaṁ bho parisāya parivuto Mahāgovindo brāhmaṇo gāmanigamarājadhānīsu cārikaṁ carati. Yaṁ kho pana bho tena samayena Mahāgovindo brāhmaṇo gāmaṁ vā nigamaṁ vā upasaṅkamati. Tattha rājāva hoti raññaṁ brahmāva brāhmaṇānaṁ devatāva gahapatikānaṁ. Tena kho pana samayena manussā khipanti vā upakkhalanti vā. Te evamāhaṁsu “namatthu Mahāgovindassa brāhmaṇassa, namatthu satta purohitassā”ti.

327. Mahāgovindo bho brāhmaṇo mettāsahagatena cetasā ekaṁ disaṁ pharitvā vihāsi. Tathā dutiyaṁ. Tathā tatiyaṁ. Tathā catutthaṁ. Iti uddhamadho tiriyaṁ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantaṁ lokaṁ mettāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyāpajjena pharitvā vihāsi. Karuṇāsahagatena cetasā -pa-. Muditāsahagatena cetasā -pa-. Upekkhāsahagatena cetasā -pa- abyāpajjena pharitvā vihāsi. Sāvakānaṁ ca brahmalokasahabyatāya maggaṁ desesi.

328. Ye kho pana bho tena samayena Mahāgovindassa brāhmaṇassa sāvakā sabbenasabbaṁ sāsanaṁ ājāniṁsu. Te kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ brahmalokaṁ upapajjiṁsu. Ye na sabbenasabbaṁ sāsanaṁ ājāniṁsu. Te kāyassa bhedā paraṁ maraṇā appekacce Paranimmitavasavattīnaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajjiṁsu. Appekacce Nimmānaratīnaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajjiṁsu. Appekacce Tusitānaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajjiṁsu. Appekacce Yāmānaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajjiṁsu. Appekacce Tāvatiṁsānaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajjiṁsu. Appekacce cātumahārājikānaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajjiṁsu. Ye sabbanihīnaṁ kāyaṁ paripūresuṁ, te gandhabbakāyaṁ paripūresuṁ. Iti kho bho[1] sabbesaṁyeva tesaṁ kulaputtānaṁ amoghā pabbajjā ahosi avañjhā saphalā sa-udrayāti.

329. Sarati taṁ Bhagavāti. Sarāmahaṁ Pañcasikha. Ahaṁ tena samayena Mahāgovindo brāhmaṇo ahosiṁ. Ahaṁ tesaṁ sāvakānaṁ brahmalokasahabyatāya maggaṁ desesiṁ. Taṁ kho pana me Pañcasikha brahmacariyaṁ na nibbidāya na virāgāya na nirodhāya na upasamāya na abhiññāya na sambodhāya na nibbānāya saṁvattati yāvadeva brahmalokūpapattiyā.

Idaṁ kho pana me Pañcasikha brahmacariyaṁ ekantanibbidāya virāgāya nirodhāya upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya saṁvattati. Katamañca taṁ Pañcasikha brahmacariyaṁ ekantanibbidāya virāgāya nirodhāya upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya saṁvattati. Ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo. Seyyathidaṁ, sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvācā sammākammanto sammā-ājīvo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhi. Idaṁ kho taṁ Pañcasikha brahmacariyaṁ ekantanibbidāya virāgāya nirodhāya upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya saṁvattati.

330. Ye kho pana me Pañcasikha sāvakā sabbenasabbaṁ sāsanaṁ ājānanti. Te āsavānaṁ khayā anāsavaṁ cetovimuttiṁ paññāvimuttiṁ diṭṭhevadhamme sayaṁ abhiññā sacchikatvā upasampajja viharanti. Ye na sabbenasabbaṁ sāsanaṁ ājānanti. Te pañcannaṁ orambhāgiyānaṁ saṁyojanānaṁ

1. Pana (Syā, Ka)

parikkhayā opapātikā honti tattha parinibbāyino anāvattidhammā tasmā lokā. Ye na sabbenasabbaṁ sāsanaṁ ājānanti. Appekacce tiṇṇaṁ saṁyojanānaṁ parikkhayā rāgadosamohānaṁ tanuttā sakadāgāmino honti sakideva imaṁ lokaṁ āgantvā dukkhassantaṁ karissanti[1]. Ye na sabbenasabbaṁ sāsanaṁ ājānanti. Appekacce tiṇṇaṁ saṁyojanānaṁ parikkhayā sotāpannā honti avinipātadhammā niyatā sambodhiparāyaṇā. Iti kho Pañcasikha sabbesaṁyeva imesaṁ kulaputtānaṁ amoghā pabbajjā[2] avañjhā saphalā sa-udrayāti.

Idamavoca Bhagavā. Attamano Pañcasikho gandhabbaputto Bhagavato bhāsitaṁ abhinanditvā anumoditvā Bhagavantaṁ abhivādetvā padakkhiṇaṁ katvā tatthevantaradhāyīti.

Mahāgovindasuttaṁ niṭṭhitaṁ chaṭṭhaṁ.

1. Karonti (Sī, I)
2. Pabbajjā ahosi (Ka)

7. Mahāsamayasutta

331. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Sakkesu viharati Kapilavatthusmiṁ Mahāvane mahatā bhikkhusaṁghena saddhiṁ pañcamattehi bhikkhusatehi sabbeheva arahantehi, dasahi ca lokadhātūhi devatā yebhuyyena sannipatitā honti Bhagavantaṁ dassanāya bhikkhusaṁghañca. Atha kho catunnaṁ Suddhāvāsakāyikānaṁ devatānaṁ[1] etadahosi "ayaṁ kho Bhagavā Sakkesu viharati Kapilavatthusmiṁ Mahāvane mahatā bhikkhusaṁghena saddhiṁ pañcamattehi bhikkhusatehi sabbeheva arahantehi, dasahi ca lokadhātūhi devatā yebhuyyena sannipatitā honti Bhagavantaṁ dassanāya bhikkhusaṁghañca. Yaṁnūna mayampi yena Bhagavā tenupasaṅkameyyāma, upasaṅkamitvā Bhagavato santike paccekaṁ gāthaṁ[2] bhāseyyāmā"ti.

332. Atha kho tā devatā seyyathāpi nāma balavā puriso samiñjitaṁ vā bāhaṁ pasāreyya pasāritaṁ vā bāhaṁ samiñjeyya. Evameva suddhāvāsesu devesu antarahitā Bhagavato purato pāturahesuṁ. Atha kho tā devatā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ aṭṭhaṁsu. Ekamantaṁ ṭhitā kho ekā devatā Bhagavato santike imaṁ gāthaṁ abhāsi.

"Mahāsamayo pavanasmiṁ, devakāyā samāgatā.
Āgatamha imaṁ dhammasamayaṁ, dakkhitāye aparājitasaṁghan"ti.

Atha kho aparā devatā Bhagavato santike imaṁ gāthaṁ abhāsi.

"Tatra bhikkhavo samādahaṁsu, cittamattano ujukaṁ akaṁsu[3].
Sārathīva nettāni gahetvā, indriyāni rakkhanti paṇḍitā"ti.

Atha kho aparā devatā Bhagavato santike imaṁ gāthaṁ abhāsi.

"Chetvā khīlaṁ chetvā palighaṁ, indakhīlaṁ ūhacca[4] manejā.
Te caranti suddhā vimalā, cakkhumatā sudantā susunāgā"ti.

---

1. Devānaṁ (Sī, Syā, I)
2. Paccekagāthaṁ (Sī, Syā, I), paccekagāthā (Ka-Sī)
3. Ujuka makaṁsu (Sī, Syā, I)
4. Uhacca (Ka)

Atha kho aparā devatā Bhagavato santike imaṁ gāthaṁ abhāsi.

"Yekeci Buddhaṁ saraṇaṁ gatāse, na te gamissanti apāyabhūmiṁ.
Pahāya mānusaṁ dehaṁ, devakāyaṁ paripūressantī"ti.

Devatāsannipāta

333. Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "yebhuyyena bhikkhave dasasu lokadhātūsu devatā sannipatitā (honti)[1] Tathāgataṁ dassanāya bhikkhusaṁghañca. Yepi te bhikkhave ahesuṁ atītamaddhānaṁ Arahanto Sammāsambuddhā. Tesampi Bhagavantānaṁ etaṁparamāyeva[2] devatā sannipatitā ahesuṁ seyyathāpi mayhaṁ etarahi. Yepi te bhikkhave bhavissanti anāgatamaddhānaṁ Arahanto Sammāsambuddhā, tesampi Bhagavantānaṁ etaṁparamāyeva devatā sannipatitā bhavissanti seyyathāpi mayhaṁ etarahi. Ācikkhissāmi bhikkhave devakāyānaṁ nāmāni, kittayissāmi bhikkhave devakāyānaṁ nāmāni, desessāmi bhikkhave devakāyānaṁ nāmāni, taṁ suṇātha sādhukaṁ manasikarotha bhāsissāmī"ti. "Evaṁ bhante"ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ.

334. Bhagavā etadavoca—

Silokamanukassāmi, yattha bhummā tadassitā.
Ye sitā girigabbharaṁ, pahitattā samāhitā.

Puthūsīhāva sallīnā, lomahaṁsābhisambhuno.
Odātamanasā suddhā, vippasannamanāvilā[3].

Bhiyyo pañcasate ñatvā, vane Kāpilavatthave.
Tato āmantayī Satthā, sāvake sāsane rate.

Devakāyā abhikkantā, te vijānātha bhikkhavo.
Te ca ātappamakaruṁ, sutvā Buddhassa sāsanaṁ.

Tesaṁ pāturahu ñāṇaṁ, amanussānadassanaṁ.
Appeke satamaddakkhuṁ, sahassaṁ atha sattariṁ.

---

1. ( ) Sī-I-potthakesu natthi.
2. Etaparamāyeva (Sī, Syā, I)
3. Vippasannāmanāvilā (I, Ka)

Sataṁ eke sahassānaṁ, amanussānamaddasuṁ.
Appekenantamaddakkhuṁ, disā sabbā phuṭā ahuṁ.

Tañca sabbaṁ abhiññāya, vavatthitvāna[1] cakkhumā.
Tato āmantayī Satthā, sāvake sāsane rate.

Devakāyā abhikkantā, te vijānātha bhikkhavo.
Ye vohaṁ kittayissāmi, girāhi anupubbaso.

335. Sattasahassā te yakkhā, bhummā Kāpilavatthavā.
Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
Modamānā abhikkāmuṁ, bhikkhūnaṁ samitiṁ vanaṁ.

Chasahassā Hemavatā, yakkhā nānattavaṇṇino.
Iddhimanto jutimanto[2], vaṇṇavanto yasassino.
Modamānā abhikkāmuṁ, bhikkhūnaṁ samitiṁ vanaṁ.

Sātāgirā tisahassā, yakkhā nānattavaṇṇino.
Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
Modamānā abhikkāmuṁ, bhikkhūnaṁ samitiṁ vanaṁ.

Iccete soḷasasahassā, yakkhā nānattavaṇṇino.
Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
Modamānā abhikkāmuṁ, bhikkhūnaṁ samitiṁ vanaṁ.

Vessāmittā pañcasatā, yakkhā nānattavaṇṇino.
Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
Modamānā abhikkāmuṁ, bhikkhūnaṁ samitiṁ vanaṁ.

Kumbhīro Rājagahiko, Vepullassa nivesanaṁ.
Bhiyyo naṁ satasahassaṁ, yakkhānaṁ payirupāsati.
Kumbhīro Rājagahiko, sopāgā samitiṁ vanaṁ.

336. Purimañca disaṁ rājā, Dhataraṭṭho pasāsati.
Gandhabbānaṁ adhipati, mahārājā yasassiso.

---

1. Vavakkhitvāna (Sī, Syā, I), avekkhitvāna (Ṭīkā)
2. Jutīmanto (Sī, I)

Puttāpi tassa bahavo, indanāmā mahabbalā.
Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
Modamānā abhikkāmuṁ, bhikkhūnaṁ samitiṁ vanaṁ.

Dakkhiṇañca disaṁ rājā, Virūḷho taṁ pasāsati[1].
Kumbhaṇḍānaṁ adhipati, mahārājā yasassiso.

Puttāpi tassa bahavo, indanāmā mahabbalā.
Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
Modamānā abhikkāmuṁ, bhikkhūnaṁ samitiṁ vanaṁ.

Pacchimañca disaṁ rājā, virūpakkho pasāsati.
Nāgānañca adhipati, mahārājā yasassiso.

Puttāpi tassa bahavo, indanāmā mahabbalā.
Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
Modamānā abhikkāmuṁ, bhikkhūnaṁ samitiṁ vanaṁ.

Uttarañca disaṁ rājā, Kuvero taṁ pasāsati.
Yakkhānañca adhipati, mahārājā yasassiso.

Puttāpi tassa bahavo, indanāmā mahabbalā.
Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
Modamānā abhikkāmuṁ, bhikkhūnaṁ samitiṁ vanaṁ.

Purimaṁ disaṁ Dhataraṭṭho, dakkhiṇena Virūḷhako.
Pacchimena Virūpakkho, Kuvero uttaraṁ disaṁ.

Cattāro te mahārājā, samantā caturo disā.
Daddallamānā[2] aṭṭhaṁsu, vane Kāpilavatthave.

337. Tesaṁ māyāvino dāsā, āguṁ[3] vañcanikā saṭhā.
Māyā Kuṭeṇḍu Viṭeṇḍu[4], Viṭucca[5] Viṭuṭo saha.

Candano Kāmaseṭṭho ca, Kinnighaṇḍu[6] Nighaṇḍu ca.
Panādo Opamaññho ca, devasūto ca Mātali.

---

1. Tappasāsati (Syā)
2. Daddaḷhamānā (Ka)
3. Āgū (Syā), āgu (Sī, I) evamuparipi.
4. Veṭeṇḍu (Sī, Syā, I)
5. Viṭū ca (Syā)
6. Kinnughaṇḍu (Sī, Syā, I)

Cittaseno ca gandhabbo, Naḷorājā Janesabho[1].
Āgā Pañcasikho ceva, Timbarū Sūriyavacchasā[2].

Ete caññe ca rājāno, Gandhabbā saha rājubhi.
Modamānā abhikkāmuṁ, bhikkhūnaṁ samitiṁ vanaṁ.

338. Athāguṁ Nāgasā Nāgā, Vesālā sahatacchakā.
Kampalassatarā āguṁ, Pāyāgā saha ñātibhi.

Yāmunā Dhataraṭṭhā ca, āgū nāgā yasassino.
Erāvaṇo mahānāgo, sopāgā samitiṁ vanaṁ.

Ye nāgarāje sahasā haranti, dibbā dijā pakkhi visuddhacakkhū.
Vehāyasā[3] te vanamajjhapattā, Citrā supaṇṇā iti tesa nāmaṁ.

Abhayaṁ tadā nāgarājānamāsi,
Supaṇṇato khemamakāsi Buddho.
Saṇhāhi vācāhi upavhayantā,
Nāgā supaṇṇā saraṇamakaṁsu Buddhaṁ.

339. Jitā vajirahatthena, samuddaṁ asurāsitā.
Bhātaro Vāsavassete, iddhimanto yasassino.

Kālakañcā mahābhismā[4], asurā dānaveghasā.
Vepacitti Sucitti ca, Pahārādo namucī saha.

Satañca baliputtānaṁ, sabbe Verocanāmakā.
Sannayhitvā balisenaṁ[5], Rāhubhaddamupāgamuṁ.
Samayo dāni bhaddante, bhikkhūnaṁ samitiṁ vanaṁ.

340. Āpo ca devā pathavī, tejo vāyo tadāgamuṁ.
Varuṇā Vāraṇā[6] devā, Somo ca yasasā saha.

Mettā karuṇā kāyikā, āguṁ devā yasassino.
Dasete dasadhā kāyā, sabbe nānattavaṇṇino.

---

1. Janosabho (Syā)
2. Suriyavaccasā (Sī, I)
3. Vehāsayā (Sī, I)
4. Kālakañjā mahābhiṁsā (Sī, I)
5. Balīsenaṁ (Syā)
6. Vāruṇā (Syā)

Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
Modamānā abhikkāmuṁ, bhikkhūnaṁ samitiṁ vanaṁ.

Veṇḍudevā Sahali ca[1], Asamā ca duve Yamā.
Candassūpanisā devā, candamāguṁ purakkhatvā.

Sūriyassūpanisā[2] devā, sūriyamāguṁ purakkhatvā.
Nakkhattāni purakkhatvā, āguṁ mandavalāhakā.

Vasūnaṁ Vāsavo seṭṭho, sakkopāgā Purindado.
Dasete dasadhā kāyā, sabbe nānattavaṇṇino.

Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
Modamānā abhikkāmuṁ, bhikkhūnaṁ samitiṁ vanaṁ.

Athāguṁ Sahabhū devā, jalamaggi sikhāriva.
Ariṭṭhakā ca Rojā ca, umāpupphanibhāsino.

Varuṇā Sahadhammā ca, Accutā ca Anejakā.
Sūleyyarucirā āguṁ, āguṁ Vāsavanesino.
Dasete dasadhā kāyā, sabbe nānattavaṇṇino.

Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
Modamānā abhikkāmuṁ, bhikkhūnaṁ samitiṁ vanaṁ.

Samānā mahāsamanā, mānusā mānusuttamā.
Khiḍḍāpadosikā āguṁ, āguṁ manopadosikā.

Athāguṁ harayo devā, ye ca lohitavāsino.
Pāragā mahāpāragā, āguṁ devā yasassino.
Dasete dasadhā kāyā, sabbe nānattavaṇṇino.

Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
Modamānā abhikkāmuṁ, bhikkhūnaṁ samitiṁ vanaṁ.

Sukkā Karambhā[3] Aruṇā, āguṁ Veghanasā saha.
Odātagayhā pāmokkhā, āguṁ devā vicakkhaṇā.

---

1. Veṇhūca devā sahalīca (Sī, I)
2. Suriyassūpanisā (Sī, Syā, I)
3. Karumhā (Sī, Syā, I)

Sadāmattā Hāragajā, missakā ca yasassino.
Thanayaṁ āga Pajjunno, yo disā abhivassati.

Dasete dasadhā kāyā, sabbe nānattavaṇṇino.
Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
Modamānā abhikkāmuṁ, bhikkhūnaṁ samitiṁ vanaṁ.

Khemiyā Tusitā Yāmā, Kaṭṭhakā ca yasassino.
Lambītakā Lāmaseṭṭhā, jotināmā ca āsavā.
Nimmānaratino āguṁ, athāguṁ paranimmitā.

Dasete dasadhā kāyā, sabbe nānattavaṇṇino.
Iddhimanto jutimanto, vaṇṇavanto yasassino.
Modamānā abhikkāmuṁ, bhikkhūnaṁ samitiṁ vanaṁ.

Saṭṭhete devanikāyā, sabbe nānattavaṇṇino.
Nāmanvayena āgacchuṁ[1], ye caññe sadisā saha.

Pavuṭṭhajātimakhilaṁ[2], oghatiṇṇamanāsavaṁ.
Dakkhemoghataraṁ nāgaṁ, candaṁva asitātigaṁ.

341. Subrahmā Paramatto ca[3], puttā iddhimato saha.
Sanaṅkumāro Tisso ca, sopāga samitiṁ vanaṁ.

Sahassaṁ brahmalokānaṁ, mahābrahmābhitiṭṭhati.
Upapanno jutimanto, bhismākāyo yasassiso.

Dasettha issarā āguṁ, paccekavasavattino.
Tesañca majjhato āga, Hārito parivārito.

342. Te ca sabbe abhikkante, sa-inde[4] deve sabrahmake.
Mārasenā abhikkāmi, passa kaṇhassa mandiyaṁ.

Etha gaṇhatha bandhatha, rāgena baddhamatthu vo.
Samantā parivāretha, mā vo muñcittha koci naṁ.

---

1. Āgañchuṁ (Sī, Syā, I)
2. Pavutthajātiṁ akhilaṁ (Sī, I)
3. Paramattho ca (Ka)
4. Sinde (Syā)

Iti tattha mahāseno, kaṇho senaṁ apesayi.
Pāṇinā talamāhacca, saraṁ katvāna bheravaṁ.

Yathā pāvussako megho, thanayanto savijjuko.
Tadā so paccudāvatti, saṅkuddho asayaṁvase[1].

343. Añca sabbaṁ abhiññāya, vavatthitvāna cakkhumā.
Tato āmantayī Satthā, sāvake sāsane rate.

Mārasenā abhikkantā, te vijānātha bhikkhavo.
Te ca ātappamakaruṁ, sutvā Buddhassa sāsanaṁ.
Vītarāgehi pakkāmuṁ, nesaṁ lomāpi iñjayuṁ.

Sabbe vijitasaṅgāmā, bhayātītā yasassino.
Modanti saha bhūtehi, sāvakā te janesutāti.

Mahāsamayasuttaṁ niṭṭhitaṁ sattamaṁ.

1. Asayaṁvasī (Sī, I)

8. Sakkapañhasutta

344. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Magadhesu viharati pācīnato Rājagahassa Ambasaṇḍā nāma brāhmaṇagāmo, tassuttarato Vediyake pabbate Indasālaguhāyaṁ. Tena kho pana samayena Sakkassa Devānamindassa ussukkaṁ udapādi Bhagavantaṁ dassanāya. Atha kho Sakkassa Devānamindassa etadahosi "kahaṁ nu kho Bhagavā etarahi viharati Arahaṁ Sammāsambuddho"ti. Addasā kho Sakko Devānamindo Bhagavantaṁ Magadhesu viharantaṁ pācīnato Rājagahassa Ambasaṇḍā nāma brāhmaṇagāmo, tassuttarato Vediyake pabbate Indasālaguhāyaṁ, disvāna deve Tāvatiṁse āmantesi "ayaṁ mārisā Bhagavā Magadhesu viharati pācīnato Rājagahassa Ambasaṇḍā nāma brāhmaṇagāmo, tassuttarato Vediyake pabbate Indasālaguhāyaṁ. Yadi pana mārisā mayaṁ taṁ Bhagavantaṁ dassanāya upasaṅkameyyāma Arahantaṁ Sammāsambuddhan"ti. "Evaṁ bhaddantavā"ti kho devā Tāvatiṁsā Sakkassa Devānamindassa paccassosuṁ.

345. Atha kho Sakko Devānamindo Pañcasikhaṁ gandhabbadevaputtaṁ[1] āmantesi "ayaṁ tāta Pañcasikha Bhagavā Magadhesu viharati pācīnato Rājagahassa Ambasaṇḍā nāma brāhmaṇagāmo, tassuttarato Vediyake pabbate Indasālaguhāyaṁ. Yadi pana tāta Pañcasikha mayaṁ taṁ Bhagavantaṁ dassanāya upasaṅkameyyāma Arahantaṁ Sammāsambuddhan"ti. "Evaṁ bhaddantavā"ti kho Pañcasikho gandhabbadevaputto Sakkassa Devānamindassa paṭissutvā Beluvapaṇḍuvīṇaṁ ādāya Sakkassa Devānamindassa anucariyaṁ upāgami.

346. Atha kho Sakko Devānamindo devehi Tāvatiṁsehi parivuto Pañcasikhena gandhabbadevaputtena purakkhato seyyathāpi nāma balavā puriso samiñjitaṁ vā bāhaṁ pasāreyya pasāritaṁ vā bāhaṁ samiñjeyya, evameva devesu Tāvatiṁsesu antarahito Magadhesu pācīnato Rājagahassa Ambasaṇḍā nāma brāhmaṇagāmo, tassuttarato Vediyake pabbate paccuṭṭhāsi. Tena kho pana samayena Vediyako

---

1. Gandhabbaputtaṁ (Syā)

pabbato atiriva obhāsajāto hoti Ambasaṇḍā ca brāhmaṇagāmo yathā taṁ devānaṁ devānubhāvena. Apissudaṁ parito gāmesu manussā evamāhaṁsu "ādittassu nāmajja Vediyako pabbato. Jhāyatisu[1] nāmajja Vediyako pabbato. Jalatisu[2] nāmajja Vediyako pabbato. Kiṁsunāmajja Vediyako pabbato atiriva obhāsajāto Ambasaṇḍā ca brāhmaṇagāmo"ti. Saṁviggā lomahaṭṭhajātā ahesuṁ.

347. Atha kho Sakko Devānamindo Pañcasikhaṁ gandhabbadevaputtaṁ āmantesi "durupasaṅkamā kho tāta Pañcasikha Tathāgatā mādisena, jhāyī jhānaratā, tadantaraṁ[3] paṭisallīnā. Yadi pana tvaṁ tāta Pañcasikha Bhagavantaṁ paṭhamaṁ pasādeyyāsi, tayā tāta paṭhamaṁ pasāditaṁ pacchā mayaṁ taṁ Bhagavantaṁ dassanāya upasaṅkameyyāma Arahantaṁ Sammāsambuddhan"ti. "Evaṁ bhaddantavā"ti kho Pañcasikho gandhabbadevaputto Sakkassa Devānamindassa paṭissutvā Beluvapaṇḍuvīṇaṁ ādāya yena Indasālaguhā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā "ettāvatā me Bhagavā neva atidūre bhavissati nāccāsanne, saddañca me sossatī"ti ekamantaṁ aṭṭhāsi.

Pañcasikhagītagāthā

348. Ekamantaṁ ṭhito kho Pañcasikho gandhabbadevaputto Beluvapaṇḍuvīṇaṁ[4] assāvesi, imā ca gāthā abhāsi Buddhūpasañhitā dhammūpasañhitā saṁghūpasañhitā arahantūpasañhitā kāmūpasañhitā.

"Vande te pitaraṁ Bhadde, Timbaruṁ Sūriyavacchase.
Yena jātāsi kalyāṇī, ānandajananī mama.

Vātova sedataṁ kanto, pānīyaṁva pipāsato.
Aṅgīrasi piyāmesi, dhammo arahatāmiva.

Āturasseva bhesajjaṁ, bhojanaṁva jighacchato.
Parinibbāpaya maṁ Bhadde, jalantamiva vārinā.

---

1. Jhāyatassu (Syā), pajjhāritassu (Sī, I)
2. Jalatassu (Syā), jalitassu (Sī, I)
3. Tadanantaraṁ (Sī, Syā, I, Ka)
4. Veḷuvapaṇḍuvīṇaṁ ādāya (Syā)

Sītodakaṁ pokkharaṇiṁ, yuttaṁ kiñjakkhareṇunā.
Nāgo ghammābhitattova, ogāhe te thanūdaraṁ.

Accaṅkusova nāgova, jitaṁ me tuttatomaraṁ.
Kāraṇaṁ nappajānāmi, sammatto lakkhaṇūruyā.

Tayi gedhitacittosmi, cittaṁ vipariṇāmitaṁ.
Paṭigantuṁ na sakkomi, vaṅkaghastova ambujo.

Vāmūru saja maṁ Bhadde, saja maṁ mandalocane.
Palissaja maṁ kalyāṇi, etaṁ me abhipatthitaṁ.

Appako vata me santo, kāmo vellitakesiyā.
Anekabhāvo samuppādi, arahanteva dakkhiṇā.

Yaṁ me atthi kataṁ puññaṁ, arahantesu tādisu.
Taṁ me sabbaṅgakalyāṇi, tayā saddhiṁ vipaccataṁ.

Yaṁ me atthi kataṁ puññaṁ, asmiṁ pathavimaṇḍale.
Taṁ me sabbaṅgakalyāṇi, tayā saddhiṁ vipaccataṁ.

Sakyaputtova jhānena, ekodi nipako sato.
Amataṁ muni jigīsāno[1], tamahaṁ Sūriyavacchase.

Yathāpi muni nandeyya, patvā sambodhimuttamaṁ.
Evaṁ nandeyyaṁ kalyāṇi, missībhāvaṁ gato tayā.

Sakko ce me varaṁ dajjā, Tāvatiṁsānamissaro.
Tāhaṁ Bhadde vareyyāhe, evaṁ kāmo daḷho mama.

Sālaṁva na ciraṁ phullaṁ, pitaraṁ te sumedhase.
Vandamāno namassāmi, yassāsetādisī pajā"ti.

349. Evaṁ vutte Bhagavā Pañcasikhaṁ gandhabbadevaputtaṁ etadavoca "saṁsandati kho te Pañcasikha tantissaro gītassarena, gītassaro ca tantissarena, na ca pana[2] te Pañcasikha tantissaro gītassaraṁ ativattati, gītassaro ca tantissaraṁ. Kadā saṁyūḷhā pana te Pañcasikha imā gāthā Buddhūpasañhitā

1. Jigiṁsāno (Sī, Syā, I)
2. Neva pana (Syā)

dhammūpasañhitā saṁghūpasañhitā arahantūpasañhitā kāmūpasañhitā”ti. Ekamidaṁ bhante samayaṁ Bhagavā Uruvelāyaṁ viharati najjā Nerañjarāya tīre Ajapālanigrodhe paṭhamābhisambuddho. Tena kho panāhaṁ bhante samayena Bhaddā nāma Sūriyavacchasā Timbaruno gandhabbarañño dhītā, tamabhikaṅkhāmi. Sā kho pana bhante bhaginī parakāminī hoti, Sikhaṇḍī nāma Mātalissa saṅgāhakassa putto, tamabhikaṅkhati. Yato kho ahaṁ bhante taṁ bhaginiṁ nālatthaṁ kenaci pariyāyena. Athāhaṁ Beluvapaṇḍuvīṇaṁ ādāya yena Timbaruno gandhabbarañño nivesanaṁ tenupasaṅkamiṁ, upasaṅkamitvā Beluvapaṇḍuvīṇaṁ assāvesiṁ, imā ca gāthā abhāsiṁ Buddhūpasañhitā dhammūpasañhitā saṁghūpasañhitā arahantūpasañhitā kāmūpasañhitā.

“Vande te pitaraṁ Bhadde, Timbaruṁ Sūriyavacchase.
Yena jātāsi kalyāṇī, ānandajananī mama -pa-.

Sālaṁva na ciraṁ phullaṁ, pitaraṁ te sumedhase.
Vandamāno namassāmi, yassāsetādisī pajā”ti.

Evaṁ vutte bhante Bhaddā Sūriyavacchasā maṁ etadavoca “na kho me mārisa so Bhagavā sammukhā diṭṭho. Api ca sutoyeva me so Bhagavā devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ Sudhammāyaṁ sabhāyaṁ upanaccantiyā. Yato kho tvaṁ mārisa taṁ Bhagavantaṁ kittesi, hotu no ajja samāgamo”ti. Soyeva no bhante tassā bhaginiyā saddhiṁ samāgamo ahosi. Na ca dāni tato pacchāti.

Sakkūpasaṅkama

350. Atha kho Sakkassa Devānamindassa etadahosi “paṭisammodati Pañcasikho gandhabbadevaputto Bhagavatā, Bhagavā ca Pañcasikhenā”ti. Atha kho Sakko Devānamindo Pañcasikhaṁ gandhabbadevaputtaṁ āmantesi “abhivādehi me tvaṁ tāta Pañcasikha Bhagavantaṁ ‘sakko bhante Devānamindo sāmacco saparijano Bhagavato pāde sirasā vandatī’ti”. “Evaṁ bhaddantavā”ti kho Pañcasikho gandhabbadevaputto Sakkassa Devānamindassa paṭissutvā Bhagavantaṁ abhivādeti “sakko bhante devānmindo sāmacco saparijano

Bhagavato pāde sirasā vandatī"ti. Evaṁ sukhī hotu Pañcasikha Sakko Devānamindo sāmacco saparijano, sukhakāmā hi devā manussā asurā nāgā gandhabbā ye caññe santi puthukāyāti.

351. Evañca pana Tathāgatā evarūpe mahesakkhe yakkhe abhivadanti. Abhivadito Sakko Devānamindo Bhagavato Indasālaguhaṁ pavisitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ aṭṭhāsi. Devāpi Tāvatiṁsā Indasālaguhaṁ pavisitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ aṭṭhaṁsu. Pañcasikhopi gandhabbadevaputto Indasālaguhaṁ pavisitvā Bhagavantaṁ abhivādetvā ekamantaṁ aṭṭhāsi.

Tena kho pana samayena Indasālaguhā visamā santī samā samapādi, sambādhā santī urundā[1] samapādi, andhakāro guhāyaṁ antaradhāyi, āloko udapādi. Yathā taṁ devānaṁ devānubhāvena.

352. Atha kho Bhagavā Sakkaṁ Devānamindaṁ etadavoca "acchariyamidaṁ āyasmato Kosiyassa, abbhutamidaṁ āyasmato Kosiyassa tāva bahukiccassa bahukaraṇīyassa yadidaṁ idhāgamanan"ti. Cirapaṭikāhaṁ bhante Bhagavantaṁ dassanāya upasaṅkamitukāmo, api ca devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ kehici kehici[2] kiccakaraṇīyehi byāvaṭo, evāhaṁ nāsakkhiṁ Bhagavantaṁ dassanāya upasaṅkamituṁ. Ekamidaṁ bhante samayaṁ Bhagavā Sāvatthiyaṁ viharati Salaḷāgārake. Atha khvāhaṁ bhante Sāvatthiṁ agamāsiṁ Bhagavantaṁ dassanāya. Tena kho pana bhante samayena Bhagavā aññatarena samādhinā nisinno hoti. Bhūjati ca[3] nāma Vessavaṇassa mahārājassa paricārikā Bhagavantaṁ paccupaṭṭhitā hoti, pañjalikā namassamānā tiṭṭhati. Atha khvāhaṁ bhante bhūjatiṁ etadavocaṁ "abhivādehi me tvaṁ bhagini Bhagavantaṁ 'sakko bhante Devānamindo sāmacco saparijano Bhagavato pāde sirasā vandatī'ti". Evaṁ vutte bhante sā bhūjati maṁ etadavoca "akālo kho mārisa Bhagavantaṁ dassanāya, paṭisallīno Bhagavā"ti. Tena hi bhagini yadā Bhagavā tamhā samādhimhā vuṭṭhito hoti. Atha mama vacanena Bhagavantaṁ abhivādehi "sakko bhante

1. Uruddā (Ka) 2. Kehici (Syā) 3. Bhuñjatī ca (Sī, I), bhujagī (Syā)

Devānamindo sāmacco saparijano Bhagavato pāde sirasā vandatī”ti. Kacci me sā bhante bhaginī Bhagavantaṁ abhivādesi. Sarati Bhagavā tassā bhaginiyā vacananti. Abhivādesi maṁ sā Devānaminda bhaginī, sarāmahaṁ tassā bhaginiyā vacanaṁ. Apicāhaṁ āyasmato nemisaddena[1] tamhā samādhimhā vuṭṭhitoti. Ye te bhante devā amhehi paṭhamataraṁ Tāvatiṁsakāyaṁ upapannā, tesaṁ me sammukhā sutaṁ sammukhā paṭiggahitaṁ “yadā Tathāgatā loke uppajjanti Arahanto Sammāsambuddhā, dibbā kāyā paripūrenti, hāyanti asurakāyā”ti. Taṁ me idaṁ bhante sakkhidiṭṭhaṁ, yato Tathāgato loke uppanno Arahaṁ Sammāsambuddho, dibbā kāyā paripūrenti, hāyanti asurakāyāti.

Gopakavatthu

353. Idheva bhante Kapilavatthusmiṁ Gopikā nāma Sakyadhītā ahosi Buddhe pasannā dhamme pasannā saṁghe pasannā sīlesu paripūrakārinī, sā itthittaṁ[2] virājetvā purisattaṁ[3] bhāvetvā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapannā, devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ sahabyataṁ amhākaṁ puttattaṁ ajjhupagatā. Tatrapi naṁ evaṁ jānanti “Gopako devaputto Gopako devaputto”ti. Aññepi bhante tayo bhikkhū Bhagavati brahmacariyaṁ caritvā hīnaṁ gandhabbakāyaṁ upapannā. Te pañcahi kāmaguṇehi samappitā samaṅgībhūtā paricārayamānā amhākaṁ upaṭṭhānaṁ āgacchanti amhākaṁ pāricariyaṁ. Te amhākaṁ upaṭṭhānaṁ āgate amhākaṁ pāricariyaṁ Gopako devaputto paṭicodesi “kutomukhā nāma tumhe mārisā tassa Bhagavato dhammaṁ assuttha[4]. Ahaṁ hi nāma itthikā samānā Buddhe pasannā dhamme pasannā saṁghe pasannā sīlesu paripūrakārinī itthittaṁ virājetvā purisattaṁ bhāvetvā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapannā, devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ sahabyataṁ Sakkassa Devānamindassa puttattaṁ ajjhupagatā. Idhāpi maṁ evaṁ jānanti ‘gopako devaputto Gopako devaputto’ti. Tumhe pana mārisā Bhagavati brahmacariyaṁ caritvā hīnaṁ gandhabbakāyaṁ upapannā. Duddiṭṭharūpaṁ vata bho addasāma, ye mayaṁ

---

1. Cakkanemisaddena (Syā)
2. Itthicittaṁ (Syā)
3. Purisacittaṁ (Syā)
4. Āyuhittha (Syā)

addasāma sahadhammike hīnaṁ gandhabbakāyaṁ upapanne”ti. Tesaṁ bhante Gopakena devaputtena paṭicoditānaṁ dve devā diṭṭhevadhamme satiṁ paṭilabhiṁsu kāyaṁ Brahmapurohitaṁ, eko pana devo kāme ajjhāvasi.

354. Upāsikā cakkhumato ahosiṁ,
Nāmampi mayhaṁ ahu “Gopikā”ti.
Buddhe ca dhamme ca abhippasannā,
Saṁghañcupaṭṭhāsiṁ pasannacittā.

Tasseva Buddhassa sudhammatāya,
Sakkassa puttomhi mahānubhāvo.
Mahājutīko tidivūpapanno,
Jānanti maṁ idhāpi “Gopako”ti.

Athaddasaṁ bhikkhavo diṭṭhapubbe,
Gandhabbakāyūpagate vasīne.
Imehi te Gotamasāvakāse,
Ye ca mayaṁ pubbe manussabhūtā.

Annena pānena upaṭṭhahimhā,
Pādūpasaṅgayha sake nivesane.
Kutomukhā nāma ime bhavanto,
Buddhassa dhammāni paṭiggahesuṁ[1].

Paccattaṁ veditabbo hi dhammo,
Sudesito cakkhumatānubuddho.
Ahaṁ hi tumheva upāsamāno,
Sutvāna ariyāna subhāsitāni.

Sakkassa puttomhi mahānubhāvo,
Mahājutīko tidivūpapanno.
Tumhe pana seṭṭhamupāsamānā,
Anuttaraṁ brahmacariyaṁ caritvā.

1. Buddhassa dhammaṁ na paṭiggahesuṁ (Syā)

Hīnaṁ kāyaṁ upapannā bhavanto,
Anānulomā bhavatūpapatti.
Duddiṭṭharūpaṁ vata addasāma,
Sahadhammike hīnakāyūpapanne.

Gandhabbakāyūpagatā bhavanto,
Devānamāgacchatha pāricariyaṁ.
Agāre vasato mayhaṁ,
Imaṁ passa visesataṁ.

Itthī hutvā svajja pumomhi devo,
Dibbehi kāmehi samaṅgibhūto.
Te coditā Gotamasāvakena,
Saṁvegamāpādu samecca Gopakaṁ.

Handa viyāyāma[1] byāyāma[2],
Mā no mayaṁ parapessā ahumhā.
Tesaṁ duve vīriyamārabhiṁsu,
Anussaraṁ Gotamasāsanāni.

Idheva cittāni virājayitvā,
Kāmesu ādīnavamaddasaṁsu.
Te kāmasaṁyojanabandhanāni,
Pāpimayogāni duraccayāni.

Nāgova sannāni guṇāni[3] chetvā,
Deve Tāvatiṁse atikkamiṁsu.
Sa-indā devā sapajāpatikā,
Sabbe sudhammāya sabhāyupaviṭṭhā.

Tesaṁ nisinnānaṁ abhikkamiṁsu,
Vīrā virāgā virajaṁ karontā.
Te disvā saṁvegamakāsi Vāsavo,
Devābhibhū devagaṇassa majjhe.

---

1. Vigāyāma (Syā), vitāyāma (I)
2. Viyāyamāma (Sī, I)
3. Sandānaguṇāni (Sī, I), santāni guṇāni (Syā)

Imehi te hīnakāyūpapannā,
Deve Tāvatiṁse abhikkamanti.
Saṁvegajātassa vaco nisamma,
So Gopako Vāsavamajjhabhāsi.

Buddho janindatthi manussaloke,
Kāmābhibhū Sakyamunīti ñāyati.
Tasseva te puttā satiyā vihīnā,
Coditā mayā te satimajjhalatthuṁ.

Tiṇṇaṁ tesaṁ āvasinettha[1] eko,
Gandhabbakāyūpagato vasīno.
Dve ca sambodhipathānusārino,
Devepi hīḷenti samāhitattā.

Etādisī dhammappakāsanettha,
Na tattha kiṁkaṅkhati koci sāvako.
Nitiṇṇa-oghaṁ vicikicchachinnaṁ,
Buddhaṁ namassāma Jinaṁ janindaṁ.

Yaṁ te dhammaṁ idhaññāya,
Visesaṁ ajjhagaṁsu[2] te.
Kāyaṁ brahmapurohitaṁ,
Duve tesaṁ visesagū.

Tassa dhammassa pattiyā,
Āgatamhāsi mārisa.
Katāvakāsā Bhagavatā,
Pañhaṁ pucchemu mārisāti.

355. Atha kho Bhagavato etadahosi "dīgharattaṁ visuddho kho ayaṁ yakkho[3], yaṁ kiñci maṁ pañhaṁ pucchissati, sabbaṁ taṁ atthasañhitaṁyeva pucchissati, no anatthasañhitaṁ. Yañcassāhaṁ puṭṭho byākarissāmi, taṁ khippameva ājānissatī"ti.

---

1. Avasīnettha (I) 2. Ajjhagamaṁsu (Syā) 3. Sakko (Sī, Syā, I)

356. Atha kho Bhagavā Sakkaṁ Devānamindaṁ gāthāya ajjhabhāsi—

"Puccha Vāsava maṁ pañhaṁ, yaṁ kiñci manasicchasi.
Tassa tasseva pañhassa, ahaṁ antaṁ karomi te"ti.

Paṭhamabhāṇavāro niṭṭhito.

357. Katāvakāso Sakko Devānamindo Bhagavatā imaṁ Bhagavantaṁ[1] paṭhamaṁ pañhaṁ apucchi—

"Kiṁsaṁyojanā nu kho mārisa devā manussā asurā nāgā gandhabbā ye caññe santi puthukāyā, te 'averā adaṇḍā asapattā abyāpajjā viharemu averino'ti iti ca nesaṁ hoti, atha ca pana saverā sadaṇḍā sasapattā sabyāpajjā viharanti saverino"ti. Itthaṁ Sakko Devānamindo Bhagavantaṁ pañhaṁ[2] apucchi. Tassa Bhagavā pañhaṁ puṭṭho byākāsi—

"Issāmacchariyasaṁyojanā kho Devānaminda devā manussā asurā nāgā gandhabbā ye caññe santi puthukāyā, te 'averā adaṇḍā asapattā abyāpajjā viharemu averino'ti iti ca nesaṁ hoti, atha ca pana saverā sadaṇḍā sasapattā sabyāpajjā viharanti saverino"ti. Itthaṁ Bhagavā Sakkassa Devānamindassa pañhaṁ puṭṭho byākāsi. Attamano Sakko Devānamindo Bhagavato bhāsitaṁ abhinandi anumodi "evametaṁ Bhagavā evametaṁ Sugata, tiṇṇā mettha kaṅkhā vigatā kathaṁkathā Bhagavato pañhaveyyākaraṇaṁ sutvā"ti.

358. Itiha Sakko Devānamindo Bhagavato bhāsitaṁ abhinanditvā anumoditvā Bhagavantaṁ uttari[3] pañhaṁ apucchi—

"Issāmacchariyaṁ pana mārisa kiṁnidānaṁ kiṁsamudayaṁ kiṁjātikaṁ kiṁpabhavaṁ, kismiṁ sati issāmacchariyaṁ hoti, kismiṁ asati issāmacchariyaṁ na hotī"ti. Issāmacchariyaṁ kho Devānaminda piyāppiyanidānaṁ piyāppiyasamudayaṁ piyāppiyajātikaṁ piyāppiyapabhavaṁ, piyāppiye sati issāmacchariyaṁ hoti, piyāppiye asati issāmacchariyaṁ na hotīti.

---

1. Devānamindo Bhagavantaṁ imaṁ (Sī, I) 2. Imaṁ paṭhamaṁ pañhaṁ (Sī, I)
3. Uttariṁ (Sī, Syā, I)

"Piyāppiyaṁ pana mārisa kiṁnidānaṁ kiṁsamudayaṁ kiṁjātikaṁ kiṁpabhavaṁ, kismiṁ sati piyāppiyaṁ hoti, kismiṁ asati piyāppiyaṁ na hotī"ti. Piyāppiyaṁ kho Devānaminda chandanidānaṁ chandasamudayaṁ chandajātikaṁ chandapabhavaṁ, chande sati piyāppiyaṁ hoti, chande asati piyāppiyaṁ na hotīti.

"Chando pana mārisa kiṁnidāno kiṁsamudayo kiṁjātiko kiṁpabhavo, kismiṁ sati chando hoti, kismiṁ asati chando na hotī"ti. Chando kho Devānaminda vitakkanidāno vitakkasamudayo vitakkajātiko vitakkapabhavo, vitakke sati chando hoti, vitakke asati chando na hotīti.

"Vitakko pana mārisa kiṁnidāno kiṁsamudayo kiṁjātiko kiṁpabhavo, kismiṁ sati vitakko hoti, kismiṁ asati vitakko na hotī"ti. Vitakko kho Devānaminda papañcasaññāsaṅkhānidāno papañcasaññāsaṅkhāsamudayo papañcasaññāsaṅkhājātiko papañcasaññāsaṅkhāpabhavo, papañcasaññāsaṅkhāya sati vitakko hoti, papañcasaññāsaṅkhāya asati vitakko na hotīti.

"Kathaṁ paṭipanno pana mārisa bhikkhu papañcasaññāsaṅkhānirodhasāruppagāminiṁ paṭipadaṁ paṭipanno hotī"ti.

Vedanākammaṭṭhāna

359. Somanassaṁpāhaṁ[1] Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṁpi asevitabbaṁpi. Domanassaṁpāhaṁ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṁpi asevitabbaṁpi. Upekkhaṁpāhaṁ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṁpi asevitabbaṁpi.

360. "Somanassaṁpāhaṁ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṁpi asevitabbaṁpī"ti iti kho panetaṁ vuttaṁ, kiñcetaṁ paṭicca vuttaṁ. Tattha yaṁ jaññā somanassaṁ "imaṁ kho me somanassaṁ sevato akusalā dhammā abhivaḍḍhanti, kusalā dhammā parihāyantī"ti, evarūpaṁ somanassaṁ na sevitabbaṁ. Tattha yaṁ jaññā somanassaṁ "imaṁ kho me somanassaṁ

1. Pahaṁ (Sī, I), cāhaṁ (Syā, Kaṁ)

sevato akusalā dhammā parihāyanti, kusalā dhammā abhivaḍḍhantī”ti, evarūpaṁ somanassaṁ sevitabbaṁ. Tattha yaṁ ce savitakkaṁ savicāraṁ, yaṁ ce avitakkaṁ avicāraṁ, ye avitakke avicāre, te[1] paṇītatare. “Somanassaṁpāhaṁ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṁpi asevitabbaṁpī”ti iti yaṁ taṁ vuttaṁ, idametaṁ paṭicca vuttaṁ.

361. “Domanassaṁpāhaṁ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṁpi asevitabbaṁpī”ti iti kho panetaṁ vuttaṁ, kiñcetaṁ paṭicca vuttaṁ. Tattha yaṁ jaññā domanassaṁ “imaṁ kho me domanassaṁ sevato akusalā dhammā abhivaḍḍhanti, kusalā dhammā parihāyantī”ti, evarūpaṁ domanassaṁ na sevitabbaṁ. Tattha yaṁ jaññā domanassaṁ “imaṁ kho me domanassaṁ sevato akusalā dhammā parihāyanti, kusalā dhammā abhivaḍḍhantī”ti, evarūpaṁ domanassaṁ sevitabbaṁ. Tattha yaṁ ce savitakkaṁ savicāraṁ, yaṁ ce avitakkaṁ avicāraṁ, ye avitakke avicāre, te paṇītatare. “Domanassaṁpāhaṁ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṁpi asevitabbaṁpī”ti iti yaṁ taṁ vuttaṁ, idametaṁ paṭicca vuttaṁ.

362. “Upekkhaṁpāhaṁ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṁpi asevitabbaṁpī”ti iti kho panetaṁ vuttaṁ, kiñcetaṁ paṭicca vuttaṁ. Tattha yaṁ jaññā upekkhaṁ “imaṁ kho me upekkhaṁ sevato akusalā dhammā abhivaḍḍhanti, kusalā dhammā parihāyantī”ti, evarūpā upekkhā na sevitabbā. Tattha yaṁ jaññā upekkhaṁ “imaṁ kho me upekkhaṁ sevato akusalā dhammā parihāyanti, kusalā dhammā abhivaḍḍhantī”ti, evarūpā upekkhā sevitabbā. Tattha yaṁ ce savitakkaṁ savicāraṁ, yaṁ ce avitakkaṁ avicāraṁ, ye avitakke avicāre, te paṇītatare. “Upekkhaṁpāhaṁ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṁpi asevitabbaṁpī”ti iti yaṁ taṁ vuttaṁ, idametaṁ paṭicca vuttaṁ.

363. Evaṁ paṭipanno kho Devānaminda bhikkhu papañcasaññāsaṅkhānirodhasāruppagāminiṁ paṭipadaṁ paṭipanno hotīti. Itthaṁ Bhagavā Sakkassa Devānamindassa pañhaṁ puṭṭho byākāsi. Attamano Sakko Devānamindo Bhagavato

1. Se (Sī, I)

bhāsitaṁ abhinandi anumodi "evametaṁ Bhagavā evametaṁ Sugata, tiṇṇā mettha kaṅkhā vigatā kathaṁkathā Bhagavato pañhaveyyākaraṇaṁ sutvā"ti.

Pātimokkhasaṁvara

364. Itiha Sakko Devānamindo Bhagavato bhāsitaṁ abhinanditvā anumoditvā Bhagavantaṁ uttari pañhaṁ apucchi—

"Kathaṁ paṭipanno pana mārisa bhikkhu pātimokkhasaṁvarāya paṭipanno hotī"ti. Kāyasamācāraṁpāhaṁ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṁpi asevitabbaṁpi. Vacīsamācāraṁpāhaṁ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṁpi asevitabbaṁpi. Pariyesanaṁpāhaṁ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṁpi asevitabbaṁpi.

"Kāyasamācāraṁpāhaṁ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṁpi asevitabbaṁpī"ti iti kho panetaṁ vuttaṁ, kiñcetaṁ paṭicca vuttaṁ. Tattha yaṁ jaññā kāyasamācāraṁ "imaṁ kho me kāyasamācāraṁ sevato akusalā dhammā abhivaḍḍhanti, kusalā dhammā parihāyantī"ti, evarūpo kāyasamācāro na sevitabbo. Tattha yaṁ jaññā kāyasamācāraṁ "imaṁ kho me kāyasamācāraṁ sevato akusalā dhammā parihāyanti, kusalā dhammā abhivaḍḍhantī"ti, evarūpo kāyasamācāro sevitabbo. "Kāyasamācāraṁpāhaṁ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṁpi asevitabbaṁpī"ti iti yaṁ taṁ vuttaṁ, idametaṁ paṭicca vuttaṁ.

"Vacīsamācāraṁpāhaṁ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṁpi asevitabbaṁpī"ti iti kho panetaṁ vuttaṁ, kiñcetaṁ paṭicca vuttaṁ. Tattha yaṁ jaññā vacīsamācāraṁ "imaṁ kho me vacīsamācāraṁ sevato akusalā dhammā abhivaḍḍhanti, kusalā dhammā parihāyantī"ti, evarūpo vacīsamācāro na sevitabbo. Tattha yaṁ jaññā vacīsamācāraṁ "imaṁ kho me vacīsamācāraṁ sevato akusalā dhammā parihāyanti, kusalā dhammā abhivaḍḍhantī"ti, evarūpo vacīsamācāro sevitabbo. "Vacīsamācāraṁpāhaṁ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṁpi asevitabbaṁpī"ti iti yaṁ taṁ vuttaṁ, idametaṁ paṭicca vuttaṁ.

"Pariyesanaṁpāhaṁ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṁpi asevitabbaṁpī"ti iti kho panetaṁ vuttaṁ, kiñcetaṁ paṭicca vuttaṁ. Tattha yaṁ jaññā pariyesanaṁ "imaṁ kho me pariyesanaṁ sevato akusalā dhammā abhivaḍḍhanti, kusalā dhammā parihāyantī"ti, evarūpā pariyesanā na sevitabbā. Tattha yaṁ jaññā pariyesanaṁ "imaṁ kho me pariyesanaṁ sevato akusalā dhammā parihāyanti, kusalā dhammā abhivaḍḍhantī"ti. Evarūpā pariyesanā sevitabbā. "Pariyesanaṁpāhaṁ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṁpi asevitabbaṁpī"ti iti yaṁ taṁ vuttaṁ, idametaṁ paṭicca vuttaṁ.

Evaṁ paṭipanno kho Devānaminda bhikkhu pātimokkhasaṁvarāya paṭipanno hotīti. Itthaṁ Bhagavā Sakkassa Devānamindassa pañhaṁ puṭṭho byākāsi. Attamano Sakko Devānamindo Bhagavato bhāsitaṁ abhinandi anumodi "evametaṁ Bhagavā evametaṁ Sugata, tiṇṇā mettha kaṅkhā vigatā kathaṁkathā Bhagavato pañhaveyyākaraṇaṁ sutvā"ti.

Indrīyasaṁvara

365. Itiha Sakko Devānamindo Bhagavato bhāsitaṁ abhinanditvā anumoditvā Bhagavantaṁ uttari pañhaṁ apucchi—

"Kathaṁ paṭipanno pana mārisa bhikkhu indriyasaṁvarāya paṭipanno hotī"ti. Cakkhuviññeyyaṁ rūpaṁpāhaṁ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṁpi asevitabbaṁpi. Sotaviññeyyaṁ saddaṁpāhaṁ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṁpi asevitabbaṁpi. Ghānaviññeyyaṁ gandhaṁpāhaṁ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṁpi asevitabbaṁpi. Jivhāviññeyyaṁ rasaṁpāhaṁ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṁpi asevitabbaṁpi. Kāyaviññeyyaṁ phoṭṭhabbaṁpāhaṁ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṁpi asevitabbaṁpi. Manoviññeyyaṁ dhammaṁpāhaṁ Devānaminda duvidhena vadāmi sevitabbaṁpi asevitabbaṁpīti.

Evaṁ vutte Sakko Devānamindo Bhagavantaṁ etadavoca—

"Imassa kho ahaṁ bhante Bhagavatā saṁkhittena bhāsitassa evaṁ vitthārena atthaṁ ājānāmi. Yathārūpaṁ bhante cakkhuviññeyyaṁ rūpaṁ sevato akusalā dhammā abhivaḍḍhanti, kusalā dhammā parihāyanti, evarūpaṁ cakkhuviññeyyaṁ

rūpaṁ na sevitabbaṁ. Yathārūpañca kho bhante cakkhuviññeyyaṁ rūpaṁ sevato akusalā dhammā parihāyanti, kusalā dhammā abhivaḍḍhanti, evarūpaṁ cakkhuviññeyyaṁ rūpaṁ sevitabbaṁ. Yathārūpañca kho bhante sotaviññeyyaṁ saddaṁ sevato -pa- ghānaviññeyyaṁ gandhaṁ sevato. Jivhāviññeyyaṁ rasaṁ sevato. Kāyaviññeyyaṁ phoṭṭhabbaṁ sevato. Manoviññeyyaṁ dhammaṁ sevato akusalā dhammā abhivaḍḍhanti, kusalā dhammā parihāyanti, evarūpo manoviññeyyo dhammo na sevitabbo. Yathārūpañca kho bhante manoviññeyyaṁ dhammaṁ sevato akusalā dhammā parihāyanti, kusalā dhammā abhivaḍḍhanti, evarūpo manoviññeyyo dhammo sevitabbo.

Imassa kho me bhante Bhagavatā saṁkhittena bhāsitassa evaṁ vitthārena atthaṁ ājānato tiṇṇā mettha kaṅkhā vigatā kathaṁkathā Bhagavato pañhaveyyākaraṇaṁ sutvā”ti.

366. Itiha Sakko Devānamindo Bhagavato bhāsitaṁ abhinanditvā anumoditvā Bhagavantaṁ uttari pañhaṁ apucchi—

“Sabbeva nu kho mārisa samaṇabrāhmaṇā ekantavādā ekantasīlā ekantachandā ekanta-ajjhosānā”ti. Na kho Devānaminda sabbe samaṇabrāhmaṇā ekantavādā ekantasīlā ekantachandā ekanta-ajjhosānāti.

“Kasmā pana mārisa na sabbe samaṇabrāhmaṇā ekantavādā ekantasīlā ekantachandā ekanta-ajjhosānā”ti. Anekadhātu nānādhātu kho Devānaminda loko. Tasmiṁ anekadhātu nānādhātusmiṁ loke yaṁ yadeva sattā dhātuṁ abhinivisanti, taṁ tadeva thāmasā parāmāsā abhinivissa voharanti “idameva saccaṁ moghamaññan”ti. Tasmā na sabbe samaṇabrāhmaṇā ekantavādā ekantasīlā ekantachandā ekanta-ajjhosānāti.

“Sabbeva nu kho mārisa samaṇabrāhmaṇā accantaniṭṭhā accantayogakkhemī accantabrahmacārī accantapariyosānā”ti. Na kho Devānaminda sabbe samaṇabrāhmaṇā accantaniṭṭhā accantayogakkhemī accantabrahmacārī accantapariyosānāti.

"Kasmā pana mārisa na sabbe samaṇabrāhmaṇā accantaniṭṭhā accantayogakkhemī accantabrahmacārī accantapariyosānā"ti. Ye kho Devānaminda bhikkhū taṇhāsaṅkhayavimuttā, te accantaniṭṭhā accantayogakkhemī accantabrahmacārī accantapariyosānā. Tasmā na sabbe samaṇabrāhmaṇā accantaniṭṭhā accantayogakkhemī accantabrahmacārī accantapariyosānāti.

Itthaṁ Bhagavā Sakkassa Devānamindassa pañhaṁ puṭṭho byākāsi. Attamano Sakko Devānamindo Bhagavato bhāsitaṁ abhinandi anumodi "evametaṁ Bhagavā evametaṁ Sugata, tiṇṇā mettha kaṅkhā vigatā kathaṁkathā Bhagavato pañhaveyyākaraṇaṁ sutvā"ti.

367. Itiha Sakko Devānamindo Bhagavato bhāsitaṁ abhinanditvā anumoditvā Bhagavantaṁ etadavoca—

"Ejā bhante rogo, ejā gaṇḍo, ejā sallaṁ, ejā imaṁ purisaṁ parikaḍḍhati tassa tasseva bhavassa abhinibbattiyā. Tasmā ayaṁ puriso uccāvacamāpajjati. Yesāhaṁ bhante pañhānaṁ ito bahiddhā aññesu samaṇabrāhmaṇesu okāsakammaṁpi nālatthaṁ, te me Bhagavatā byākatā. Dīgharattānusayihañca pana[1] me vicikicchākathaṁkathāsallaṁ, tañca Bhagavatā abbuḷhan"ti.

Abhijānāsi no tvaṁ Devānaminda ime pañhe aññe samaṇabrāhmaṇe pucchitāti. Abhijānāmahaṁ bhante ime pañhe aññe samaṇabrāhmaṇe pucchitāti. Yathā kathaṁ pana te Devānaminda byākaṁsu, sace te agaru bhāsassūti. Na kho me bhante garu yatthassa Bhagavā nisinno Bhagavantarūpo vāti. Tena hi Devānaminda bhāsassūti. Yesvāhaṁ[2] bhante maññāmi samaṇabrāhmaṇā āraññikā pantasenāsanāti. Tyāhaṁ upasaṅkamitvā ime pañhe pucchāmi, te mayā puṭṭhā na sampāyanti, asampāyantā mamaṁyeva paṭipucchanti "ko nāmo āyasmā"ti. Tesāhaṁ puṭṭho byākaromi "ahaṁ kho mārisa Sakko Devānamindo"ti. Te mamaṁyeva uttari paṭipucchanti "kiṁ panāyasmā Devānaminda[3] kammaṁ katvā imaṁ ṭhānaṁ patto"ti. Tesāhaṁ yathāsutaṁ yathāpariyattaṁ dhammaṁ desemi. Te tāvatakeneva

1. Dīgharattānupassatā, yañca pana (Syā), dīgharattānusayino, yañca pana (Sī, I)
2. Yesāhaṁ (Sī, Syā, I)
3. Devānamindo (Sī, I)

attamanā honti "sakko ca no Devānamindo diṭṭho, yañca no apucchimhā, tañca no byākāsī"ti. Te aññadatthu mamaṁyeva sāvakā sampajjanti, na cāhaṁ tesaṁ. Ahaṁ kho pana bhante Bhagavato sāvako sotāpanno avinipātadhammo niyato sambodhiparāyaṇoti.

Somanassapaṭilābhakathā

368. Abhijānāsi no tvaṁ Devānaminda ito pubbe evarūpaṁ vedapaṭilābhaṁ somanassapaṭilābhanti. Abhijānāmahaṁ bhante ito pubbe evarūpaṁ vedapaṭilābhaṁ somanassapaṭilābhanti. Yathā kathaṁ pana tvaṁ Devānaminda abhijānāsi ito pubbe evarūpaṁ vedapaṭilābhaṁ somanassapaṭilābhanti.

Bhūtapubbaṁ bhante devāsurasaṅgāmo samupabyūḷho[1] ahosi. Tasmiṁ kho pana bhante saṅgāme devā jiniṁsu, asurā parājayiṁsu[2]. Tassa mayhaṁ bhante taṁ saṅgāmaṁ abhivijinitvā vijitasaṅgāmassa etadahosi "yā ceva dāni dibbā ojā yā ca asurā ojā, ubhayametaṁ[3] devā paribhuñjissantī"ti. So kho pana me bhante vedapaṭilābho somanassapaṭilābho sadaṇḍāvacaro sasatthāvacaro na nibbidāya na virāgāya na nirodhāya na upasamāya na abhiññāya na sambodhāya na nibbānāya saṁvattati. Yo kho pana me ayaṁ bhante Bhagavato dhammaṁ sutvā vedapaṭilābho somanassapaṭilābho, so adaṇḍāvacaro asatthāvacaro ekantanibbidāya virāgāya nirodhāya upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya saṁvattatīti.

369. Kiṁ pana tvaṁ Devānaminda atthavasaṁ sampassamāno evarūpaṁ vedapaṭilābhaṁ somanassapaṭilābhaṁ pavedesīti. Cha kho ahaṁ bhante atthavase sampassamāno evarūpaṁ vedapaṭilābhaṁ somanassapaṭilābhaṁ pavedemi.

Idheva tiṭṭhamānassa, devabhūtassa me sato.
Punarāyu ca me laddho, evaṁ jānāhi mārisa.

---

1. Samūpabbūḷho (Sī, I) 2. Parājiṁsu (Sī, I) 3. Ubhayamettha (Syā)

Imaṁ kho ahaṁ bhante paṭhamaṁ atthavasaṁ sampassamāno evarūpaṁ vedapaṭilābhaṁ somanassapaṭilābhaṁ pavedemi.

Cutāhaṁ diviyā kāyā, āyuṁ hitvā amānusaṁ.
Amūḷho gabbhamessāmi, yattha me ramatī mano.

Imaṁ kho ahaṁ bhante dutiyaṁ atthavasaṁ sampassamāno evarūpaṁ vedapaṭilābhaṁ somanassapaṭilābhaṁ pavedemi.

Svāhaṁ amūḷhapaññassa[1], viharaṁ sāsane rato.
Ñāyena viharissāmi, sampajāno paṭissato.

Imaṁ kho ahaṁ bhante tatiyaṁ atthavasaṁ sampassamāno evarūpaṁ vedapaṭilābhaṁ somanassapaṭilābhaṁ pavedemi.

Ñāyena me carato ca, sambodhi ce bhavissati.
Aññātā viharissāmi, sveva anto bhavissati.

Imaṁ kho ahaṁ bhante catutthaṁ atthavasaṁ sampassamāno evarūpaṁ vedapaṭilābhaṁ somanassapaṭilābhaṁ pavedemi.

Cutāhaṁ mānusā kāyā, āyuṁ hitvāna mānusaṁ.
Puna devo bhavissāmi, devalokamhi uttamo.

Imaṁ kho ahaṁ bhante pañcamaṁ atthavasaṁ sampassamāno evarūpaṁ vedapaṭilābhaṁ somanassapaṭilābhaṁ pavedemi.

Te[2] paṇītatarā devā, Akaniṭṭhā yasassino.
Antime vattamānamhi, so nivāso bhavissati.

Imaṁ kho ahaṁ bhante chaṭṭhaṁ atthavasaṁ sampassamāno evarūpaṁ vedapaṭilābhaṁ somanassapaṭilābhaṁ pavedemi.

Ime kho ahaṁ bhante cha atthavase sampassamāno evarūpaṁ vedapaṭilābhaṁ somanassapaṭilābhaṁ pavedemi.

---

1. Amūḷhapañhassa (?)
2. Ye (?)

370. Apariyositasaṅkappo, vicikiccho kathaṁkathī.
Vicariṁ dīghamaddhānaṁ, anvesanto Tathāgataṁ.

Yassu maññāmi samaṇe, pavivittavihārino.
Sambuddhā iti maññāno, gacchāmi te upāsituṁ.

Kathaṁ ārādhanā hoti, kathaṁ hoti virādhanā.
Iti puṭṭhā na sampāyanti[1], magge paṭipadāsu ca.

Tyassu yadā maṁ jānanti, Sakko devānamāgato.
Tyassu mameva pucchanti, kiṁ katvā pāpuṇī idaṁ.

Tesaṁ yathāsutaṁ dhammaṁ, desayāmi jane sutaṁ[2].
Tena attamanā honti, diṭṭho no Vāsavoti ca.

Yadā ca Buddhamaddakkhiṁ, vicikicchāvitāraṇaṁ.
Somhi vītabhayo ajja, Sambuddhaṁ payirupāsiya[3].

Taṇhāsallassa hantāraṁ, Buddhaṁ appaṭipuggalaṁ.
Ahaṁ vande mahāvīraṁ, Buddhamādiccabandhunaṁ.

Yaṁ karomasi brahmuno, samaṁ devehi mārisa.
Tadajja tuyhaṁ kassāma[4], handa sāmaṁ karoma te.

Tvameva asi[5] Sambuddho, tuvaṁ Satthā Anuttaro.
Sadevakasmiṁ lokasmiṁ, natthi te paṭipuggaloti.

371. Atha kho Sakko Devānamindo Pañcasikhaṁ gandhabbaputtaṁ āmantesi "bahūpakāro kho mesi tvaṁ tāta Pañcasikha, yaṁ tvaṁ Bhagavantaṁ paṭhamaṁ pasādesi, tayā tāta paṭhamaṁ pasāditaṁ pacchā mayaṁ taṁ Bhagavantaṁ dassanāya upasaṅkamimhā Arahantaṁ Sammāsambuddhaṁ. Pettike vā ṭhāne

---

1. Sambhonti (Syā) 2. Janesuta (Ka-Sī) 3. Payirupāsayiṁ (Syā, Ka)
4. Dassāma (Syā, Ka) 5. Tuvamevasi (I)

ṭhapayissāmi, gandhabbarājā bhavissasi, bhaddañca te Sūriyavacchasaṁ dammi, sā hi te abhipatthitā”ti.

Atha kho Sakko Devānamindo pāṇinā pathaviṁ parāmasitvā tikkhattuṁ udānaṁ udānesi “namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassā”ti.

Imasmiṁ ca pana veyyākaraṇasmiṁ bhaññamāne Sakkassa Devānamindassa virajaṁ vītamalaṁ dhammacakkhuṁ udapādi “yaṁ kiñci samudayadhammaṁ, sabbaṁ taṁ nirodhadhamman”ti, aññesañca asītiyā devatāsahassānaṁ. Iti ye Sakkena Devānamindena ajjhiṭṭhapañhā puṭṭhā, te Bhagavatā byākatā. Tasmā imassa veyyākaraṇassa Sakkapañhātveva adhivacananti.

Sakkapañhasuttaṁ niṭṭhitaṁ aṭṭhamaṁ.

9. Mahāsatipaṭṭhānasutta

372. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ Bhagavā Kurūsu viharati Kammāsadhammaṁ nāma Kurūnaṁ nigamo. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi "bhikkhavo"ti. "Bhaddante"ti[1] te bhikkhū Bhagavato paccassosuṁ. Bhagavā etadavoca—

Uddesa

373. Ekāyano ayaṁ bhikkhave maggo sattānaṁ visuddhiyā sokaparidevānaṁ samatikkamāya dukkhadomanassānaṁ atthaṅgamāya ñāyassa adhigamāya nibbānassa sacchikiriyāya, yadidaṁ cattāro satipaṭṭhānā.

Katame cattāro. Idha bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṁ, vedanāsu vedanānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṁ, citte cittānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṁ, dhammesu dhammānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṁ.

Uddeso niṭhito.

Kāyānupassanā ānāpānapabba

374. Kathañca pana bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati. Idha bhikkhave bhikkhu araññagato vā rukkhamūlagato vā suññāgāragatovā nisīdati pallaṅkaṁ ābhujitvā ujuṁ kāyaṁ paṇidhāya parimukhaṁ satiṁ upaṭṭhapetvā. So satova assasati, satova passasati. Dīghaṁ vā assasanto "dīghaṁ assasāmī"ti pajānāti, dīghaṁ vā passasanto "dīghaṁ passasāmī"ti pajānāti. Rassaṁ vā assasanto "rassaṁ assasāmī"ti pajānāti, rassaṁ vā passasanto "rassaṁ passasāmī"ti pajānāti. "Sabbakāyapaṭisaṁvedī assasissāmī"ti

---

1. Bhadanteti (Sī, Syā, I)

sikkhati, "sabbakāyapaṭisaṁvedī passasissāmī"ti sikkhati. "Passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ assasissāmī"ti sikkhati, "passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ passasissāmī"ti sikkhati.

Seyyathāpi bhikkhave dakkho bhamakāro vā bhamakārantevāsī vā dīghaṁ vā añchanto "dīghaṁ añchāmī"ti pajānāti, rassaṁ vā añchanto "rassaṁ añchāmī"ti pajānāti. Evameva kho bhikkhave bhikkhu dīghaṁ vā assasanto "dīghaṁ assasāmī"ti pajānāti, dīghaṁ vā passasanto "dīghaṁ passasāmī"ti pajānāti. Rassaṁ vā assasanto "rassaṁ assasāmī"ti pajānāti, rassaṁ vā passasanto "rassaṁ passasāmī"ti pajānāti. "Sabbakāyapaṭisaṁvedī assasissāmī"ti sikkhati, "sabbakāyapaṭisaṁvedī passasissāmī"ti sikkhati. "Passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ assasissāmī"ti sikkhati, "passambhayaṁ kāyasaṅkhāraṁ passasissāmī"ti sikkhati. Iti ajjhattaṁ vā kāye kāyānupassī viharati, bahiddhā vā kāye kāyānupassī viharati, ajjhattabahiddhā vā kāye kāyānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā kāyasmiṁ viharati, vayadhammānupassī vā kāyasmiṁ viharati, samudayavayadhammānupassī vā kāyasmiṁ viharati. "Atthi kāyo"ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho[1] bhikkhave bhikkhu kāye kāyanupassī viharati.

Ānāpānapabbaṁ niṭṭhitaṁ

Kāyānupassanā iriyāpathapabba

375. Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu gacchanto vā "gacchāmī"ti pajānāti, ṭhito vā "ṭhitomhī"ti pajānāti, nisinno vā "nisinnomhī"ti pajānāti, sayāno vā "sayānomhī"ti pajānāti, yathā yathā vā panassa kāyo paṇihito hoti, tathā tathā naṁ pajānāti. Iti ajjhattaṁ vā kāye kāyānupassī viharati, bahiddhā vā kāye

1. Evampi (Sī, Syā, I)

kāyānupassī viharati, ajjhattabahiddhā vā kāye kāyānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā kāyasmiṁ viharati, vayadhammānupassī vā kāyasmiṁ viharati, samudayavayadhammānupassī vā kāyasmiṁ viharati. "Atthi kāyo"ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñaṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyanupassī viharati.

Iriyāpathapabbaṁ niṭṭhitaṁ.

Kāyānupassanā sampajānapabba

376. Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu abhikkante paṭikkante sampajānakārī hoti, ālokite vilokite sampajānakārī hoti, samiñjite pasārite sampajānakārī hoti, saṅghāṭipattacīvaradhāraṇe sampajānakārī hoti, asite pīte khāyite sāyite sampajānakārī hoti, uccārapassāvakamme sampajānakārī hoti, gate ṭhite nisinne sutte jāgarite bhāsite tuṇhibhāve sampajānakārī hoti. Iti ajjhattaṁ vā -pa-. Evampi kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Sampajānapabbaṁ niṭṭhitaṁ.

Kāyānupassanā paṭikūlamanasikārapabba

377. Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu imameva kāyaṁ uddhaṁ pādatalā adho kesamatthakā tacapariyantaṁ pūraṁ nānappakārassa asucino paccavekkhati "atthi imasmiṁ kāye kesā lomā nakhā dantā taco, maṁsaṁ nhāru aṭṭhi aṭṭhimiñjaṁ vakkaṁ, hadayaṁ yakanaṁ kilomakaṁ pihakaṁ papphāsaṁ, antaṁ

antaguṇaṁ udariyaṁ karīsaṁ[1], pittaṁ semhaṁ pubbo lohitaṁ sedo medo, assu vasā kheḷo siṅghāṇikā lasikā, muttan”ti.

Seyyathāpi bhikkhave ubhatomukhā putoḷi[2] pūrā nānāvihitassa dhaññassa. Seyyathidaṁ, sālīnaṁ vīhīnaṁ muggānaṁ māsānaṁ tilānaṁ taṇḍulānaṁ. Tamenaṁ cakkhumā puriso muñcitvā paccavekkheyya “ime sālī ime vīhī ime muggā ime māsā ime tilā ime taṇḍulā”ti. Evameva kho bhikkhave bhikkhu imameva kāyaṁ uddhaṁ pādatalā adho kesamatthakā tacapariyantaṁ pūraṁ nānappakārassa asucino paccavekkhati “atthi imasmiṁ kāye kesā lomā -pa- muttan”ti. Iti ajjhattaṁ vā -pa-. Evampi kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Paṭikūlamanasikārapabbaṁ niṭṭhitaṁ.

Kāyānupassanā dhātumanasikārapabba

378. Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu imameva kāyaṁ yathāṭhitaṁ yathāpaṇihitaṁ dhātuso paccavekkhati “atthi imasmiṁ kāye pathavīdhātu āpodhātu tejodhātu vāyodhātū”ti.

Seyyathāpi bhikkhave dakkho goghātako vā goghātakantevāsī vā gāviṁ vadhitvā catumahāpathe bilaso vibhajitvā nisinno assa. Evameva kho bhikkhave bhikkhu imameva kāyaṁ yathāṭhitaṁ yathāpaṇihitaṁ dhātuso paccavekkhati “atthi imasmiṁ kāye pathavīdhātu āpodhātu tejodhātu vāyodhātū”ti. Iti ajjhattaṁ vā kāye kāyānupassī viharati -pa-. Evampi kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Dhātumanasikārapabbaṁ niṭṭhitaṁ.

---

1. Karīsaṁ matthaluṅgaṁ (Ka)
2. Mūtoḷī (Syā), mutoli (I)

Kāyānupassanā navasivathikapabba

379. Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu seyyathāpi passeyya sarīraṁ sivathikāya chaḍḍitaṁ ekāhamataṁ vā dvīhamataṁ vā tīhamataṁ vā uddhumātakaṁ vinīlakaṁ vipubbakajātaṁ. So imameva kāyaṁ upasaṁharati "ayampi kho kāyo evaṁdhammo evaṁbhāvī evaṁ-anatīto"ti. Iti ajjhattaṁ vā -pa-. Evampi kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu seyyathāpi passeyya sarīraṁ sivathikāya chaḍḍitaṁ kākehi vā khajjamānaṁ kulalehi vā khajjamānaṁ gijjhehi vā khajjamānaṁ kaṅkehi vā khajjamānaṁ sunakhehi vā khajjamānaṁ byagghehi vā khajjamānaṁ dīpīhi vā khajjamānaṁ siṅgālehi vā[1] khajjamānaṁ vividhehi vā pāṇakajātehi khajjamānaṁ. So imameva kāyaṁ upasaṁharati "ayampi kho kāyo evaṁdhammo evaṁbhāvī evaṁanatīto"ti. Iti ajjhattaṁ vā -pa-. Evampi kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu seyyathāpi passeyya sarīraṁ sivathikāya chaḍḍitaṁ aṭṭhikasaṅkhalikaṁ samaṁsalohitaṁ nhārusambandhaṁ -pa- aṭṭhikasaṅkhalikaṁ nimaṁsalohitamakkhitaṁ nhārusambandhaṁ -pa- aṭṭhikasaṅkhalikaṁ apagatamaṁsalohitaṁ nhārusambandhaṁ -pa- aṭṭhikāni apagatasambandhāni[2] disā vidisā vikkhittāni, aññena hatthaṭṭhikaṁ aññena pādaṭṭhikaṁ aññena gopphakaṭṭhikaṁ[3] aññena jaṅghaṭṭhikaṁ aññena ūruṭṭhikaṁ aññena kaṭiṭṭhikaṁ[4] aññena phāsukaṭṭhikaṁ aññena piṭṭhiṭṭhikaṁ aññena khandhaṭṭhikaṁ[4] aññena gīvaṭṭhikaṁ aññena hanukaṭṭhikaṁ aññena dantaṭṭhikaṁ aññena sīsakaṭāhaṁ. So imameva kāyaṁ upasaṁharati "ayampi kho kāyo evaṁdhammo evaṁbhāvī evaṁanatīto"ti. Iti ajjhattaṁ vā -pa- viharati.

---

1. Gijjhehi vā khajjamānaṁ, suvānehi vā khajjamānaṁ, sigālehi vā khajjamānaṁ (Syā, I)
2. Apagatanhārusambandhāni (Syā)
3. "Aññena gopphakaṭṭhikan"ti idaṁ Sī-Syā-I-potthakesu natthi.

4-4. Aññena kaṭaṭṭhinaṁ aññena piṭṭhaṭṭhikaṁ aññena kaṇṭakaṭṭhikaṁ aññena phāsukaṭṭhikaṁ aññena uraṭṭhikaṁ aññena aṁsaṭṭhikaṁ aññena bāhuṭṭhikaṁ (Syā)

Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu seyyathāpi passeyya sarīraṁ sivathikāya chaḍḍitaṁ aṭṭhikāni setāni saṅkhavaṇṇapaṭibhāgāni -pa- aṭṭhikāni puñjakitāni terovassikāni -pa- aṭṭhikāni pūtīni cuṇṇakajātāni. So imameva kāyaṁ upasaṁharati "ayampi kho kāyo evaṁdhammo evaṁbhāvī evaṁanatīto"ti. Iti ajjhattaṁ vā kāye kāyānupassī viharati, bahiddhā vā kāye kāyānupassī viharati, ajjhattabahiddhā vā kāye kāyānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā kāyasmiṁ viharati, vayadhammānupassī vā kāyasmiṁ viharati, samudayavayadhammānupassī vā kāyasmiṁ viharati. "Atthi kāyo"ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Navasivathikapabbaṁ niṭṭhitaṁ.

Cuddasa kāyānupassanā niṭṭhitā.

Vedanānupassanā

380. Kathañca pana bhikkhave bhikkhu vedanāsu vedanānupassī viharati. Idha bhikkhave bhikkhu sukhaṁ vā vedanaṁ vedayamāno "sukhaṁ vedanaṁ vedayāmī"ti pajānāti. Dukkhaṁ vā vedanaṁ vedayamāno "dukkhaṁ vedanaṁ vedayāmī"ti pajānāti. Adukkhamasukhaṁ vā vedanaṁ vedayamāno "adukkhamasukhaṁ vedanaṁ vedayāmī"ti pajānāti. Sāmisaṁ vā sukhaṁ vedanaṁ vedayamāno "sāmisaṁ sukhaṁ vedanaṁ vedayāmī"ti pajānāti, nirāmisaṁ vā sukhaṁ vedanaṁ vedayamāno "nirāmisaṁ sukhaṁ vedanaṁ vedayāmī"ti pajānāti. Sāmisaṁ vā dukkhaṁ vedanaṁ vedayamāno "sāmisaṁ dukkhaṁ vedanaṁ vedayāmī"ti pajānāti, nirāmisaṁ vā dukkhaṁ vedanaṁ vedayamāno "nirāmisaṁ dukkhaṁ vedanaṁ vedayāmī"ti pajānāti. Sāmisaṁ vā adukkhamasukhaṁ vedanaṁ vedayamāno "sāmisaṁ adukkhamasukhaṁ vedanaṁ vedayāmī"ti pajānāti, nirāmisaṁ vā adukkhamasukhaṁ vedanaṁ vedayamāno "nirāmisaṁ adukkhamasukhaṁ vedanaṁ vedayāmī"ti pajānāti. Iti ajjhattaṁ vā vedanāsu vedanānupassī viharati, bahiddhā vā

vedanāsu vedanānupassī viharati, ajjhattabahiddhā vā vedanāsu vedanānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā vedanāsu viharati, vayadhammānupassī vā vedanāsu viharati, samudayavayadhammānupassī vā vedanāsu viharati. "Atthi vedanā"ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu vedanāsu vedanānupassī viharati.

Vedanānupassanā niṭṭhitā.

Cittānupassanā

381. Kathañca pana bhikkhave bhikkhu citte cittānupassī viharati. Idha bhikkhave bhikkhu sarāgaṁ vā cittaṁ "sarāgaṁ cittan"ti pajānāti, vītarāgaṁ vā cittaṁ "vītarāgaṁ cittan"ti pajānāti. Sadosaṁ vā cittaṁ "sadosaṁ cittan"ti pajānāti, vītadosaṁ vā cittaṁ "vītadosaṁ cittan"ti pajānāti. Samohaṁ vā cittaṁ "samohaṁ cittan"ti pajānāti, vītamohaṁ vā cittaṁ "vītamohaṁ cittan"ti pajānāti. Saṁkhittaṁ vā cittaṁ "saṁkhittaṁ cittan"ti pajānāti, vikkhittaṁ vā cittaṁ "vikkhittaṁ cittan"ti pajānāti. Mahaggataṁ vā cittaṁ "mahaggataṁ cittan"ti pajānāti, amahaggataṁ vā cittaṁ "amahaggataṁ cittan"ti pajānāti. Sa-uttaraṁ vā cittaṁ "sa-uttaraṁ cittan"ti pajānāti, anuttaraṁ vā cittaṁ "anuttaraṁ cittan"ti pajānāti. Samāhitaṁ vā cittaṁ "samāhitaṁ cittan"ti pajānāti, asamāhitaṁ vā cittaṁ "asamāhitaṁ cittan"ti pajānāti. Vimuttaṁ vā cittaṁ "vimuttaṁ cittan"ti pajānāti, avimuttaṁ vā cittaṁ "avimuttaṁ cittan"ti pajānāti. Iti ajjhattaṁ vā citte cittānupassī viharati, bahiddhā vā citte cittānupassī viharati, ajjhattabahiddhā vā citte cittānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā cittasmiṁ viharati, vayadhammānupassī vā cittasmiṁ viharati, samudayavayadhammānupassī vā cittasmiṁ viharati. "Atthi cittan"ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu citte cittānupassī viharati.

Cittānupassanā niṭṭhitā.

Dhammānupassanā nīvaraṇapabba

382. Kathañca pana bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati. Idha bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati pañcasu nīvaraṇesu. Kathañca pana bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati pañcasu nīvaraṇesu.

Idha bhikkhave bhikkhu santaṁ vā ajjhattaṁ kāmacchandaṁ "atthi me ajjhattaṁ kāmacchando"ti pajānāti, asantaṁ vā ajjhattaṁ kāmacchandaṁ "natthi me ajjhattaṁ kāmacchando"ti pajānāti, yathā ca anuppannassa kāmacchandassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa kāmacchandassa pahānaṁ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa kāmacchandassa āyatiṁ anuppādo hoti tañca pajānāti.

Santaṁ vā ajjhattaṁ byāpādaṁ "atthi me ajjhattaṁ byāpādo"ti pajānāti, asantaṁ vā ajjhattaṁ byāpādaṁ "natthi me ajjhattaṁ byāpādo"ti pajānāti, yathā ca anuppannassa byāpādassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa byāpādassa pahānaṁ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa byāpādassa āyatiṁ anuppādo hoti tañca pajānāti.

Santaṁ vā ajjhattaṁ thinamiddhaṁ "atthi me ajjhattaṁ thinamiddhan"ti pajānāti, asantaṁ vā ajjhattaṁ thinamiddhaṁ "natthi me ajjhattaṁ thinamiddhan"ti pajānāti, yathā ca anuppannassa thinamiddhassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa thinamiddhassa pahānaṁ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa thinamiddhassa āyatiṁ anuppādo hoti tañca pajānāti.

Santaṁ vā ajjhattaṁ uddhaccakukkuccaṁ "atthi me ajjhattaṁ uddhaccakukkuccan"ti pajānāti, asantaṁ vā ajjhattaṁ uddhaccakukkuccaṁ "natthi me ajjhattaṁ uddhaccakukkuccan"ti pajānāti, yathā ca anuppannassa uddhaccakukkuccassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa uddhaccakukkuccassa pahānaṁ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa uddhaccakukkuccassa āyatiṁ anuppādo hoti tañca pajānāti.

Santaṁ vā ajjhattaṁ vicikicchaṁ "atthi me ajjhattaṁ vicikicchā"ti pajānāti, asantaṁ vā ajjhattaṁ vicikicchaṁ "natthi me ajjhattaṁ vicikicchā"ti pajānāti, yathā ca anuppannāya vicikicchāya uppādo hoti tañca pajānāti,

yathā ca uppannāya vicikicchāya pahānaṁ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnāya vicikicchāya āyatiṁ anuppādo hoti tañca pajānāti.

Iti ajjhattaṁ vā dhammesu dhammānupassī viharati, bahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati, ajjhattabahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā dhammesu viharati, vayadhammānupassī vā dhammesu viharati, samudayavayadhammānupassī vā dhammesu viharati. "Atthi dhammā"ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati pañcasu nīvaraṇesu.

Nīvaraṇapabbaṁ niṭṭhitaṁ.

Dhammānupassanā khandhapabba

383. Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati pañcasu upādānakkhandhesu. Kathañca pana bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati pañcasu upādānakkhandhesu. Idha bhikkhave bhikkhu iti rūpaṁ, iti rūpassa samudayo, iti rūpassa atthaṅgamo. Iti vedanā, iti vedanāya samudayo, iti vedanāya atthaṅgamo. Iti saññā, iti saññāya samudayo, iti saññāya atthaṅgamo. Iti saṅkhārā, iti saṅkhārānaṁ samudayo, iti saṅkhārānaṁ atthaṅgamo. Iti viññāṇaṁ, iti viññāṇassa samudayo, iti viññāṇassa atthaṅgamoti. Iti ajjhattaṁ vā dhammesu dhammānupassī viharati, bahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati, ajjhattabahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā dhammesu viharati, vayadhammānupassī vā dhammesu viharati, samudayavayadhammānupassī vā dhammesu viharati. "Atthi dhammā"ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati pañcasu upādānakkhandhesu.

Khandhapabbaṁ niṭṭhitaṁ.

Dhammānupassanā āyatanapabba

384. Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati chasu ajjhattikabāhiresu āyatanesu. Kathañca pana bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati chasu ajjhattikabāhiresu āyatanesu.

Idha bhikkhave bhikkhu cakkhuñca pajānāti, rūpe ca pajānāti, yañca tadubhayaṁ paṭicca uppajjati saṁyojanaṁ tañca pajānāti, yathā ca anuppannassa saṁyojanassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa saṁyojanassa pahānaṁ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa saṁyojanassa āyatiṁ anuppādo hoti tañca pajānāti.

Sotañca pajānāti, sadde ca pajānāti, yañca tadubhayaṁ paṭicca uppajjati saṁyojanaṁ tañca pajānāti, yathā ca anuppannassa saṁyojanassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa saṁyojanassa pahānaṁ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa saṁyojanassa āyatiṁ anuppādo hoti tañca pajānāti.

Ghānañca pajānāti, gandhe ca pajānāti, yañca tadubhayaṁ paṭicca uppajjati saṁyojanaṁ tañca pajānāti, yathā ca anuppannassa saṁyojanassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa saṁyojanassa pahānaṁ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa saṁyojanassa āyatiṁ anuppādo hoti tañca pajānāti.

Jivhañca pajānāti, rase ca pajānāti, yañca tadubhayaṁ paṭicca uppajjati saṁyojanaṁ tañca pajānāti, yathā ca anuppannassa saṁyojanassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa saṁyojanassa pahānaṁ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa saṁyojanassa āyatiṁ anuppādo hoti tañca pajānāti.

Kāyañca pajānāti, phoṭṭhabbe ca pajānāti, yañca tadubhayaṁ paṭicca uppajjati saṁyojanaṁ tañca pajānāti, yathā ca anuppannassa saṁyojanassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa saṁyojanassa pahānaṁ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa saṁyojanassa āyatiṁ anuppādo hoti, tañca pajānāti.

Manañca pajānāti, dhamme ca pajānāti, yañca tadubhayaṁ paṭicca uppajjati saṁyojanaṁ tañca pajānāti, yathā ca anuppannassa saṁyojanassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa saṁyojanassa pahānaṁ hoti tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa saṁyojanassa āyatiṁ anuppādo hoti tañca pajānāti.

Iti ajjhattaṁ vā dhammesu dhammānupassī viharati, bahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati, ajjhattabahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā dhammesu viharati, vayadhammānupassī vā dhammesu viharati, samudayavayadhammānupassī vā dhammesu viharati. "Atthi dhammā"ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati chasu ajjhattikabāhiresu āyatanesu.

Āyatanapabbaṁ niṭṭhitaṁ.

Dhammānupassanā bojjhaṅgapabba

385. Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati sattasu bojjhaṅgesu. Kathañca pana bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati sattasu bojjhaṅgesu. Idha bhikkhave bhikkhu santaṁ vā ajjhattaṁ satisambojjhaṅgaṁ "atthi me ajjhattaṁ satisambojjhaṅgo"ti pajānāti, asantaṁ vā ajjhattaṁ satisambojjhaṅgaṁ "natthi me ajjhattaṁ satisambojjhaṅgo"ti pajānāti, yathā ca anuppannassa satisambojjhaṅgassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa satisambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti tañca pajānāti.

Santaṁ vā ajjhattaṁ dhammavicayasambojjhaṅgaṁ "atthi me ajjhattaṁ dhammavicayasambojjhaṅgo"ti pajānāti, asantaṁ vā ajjhattaṁ dhammavicayasambojjhaṅgaṁ "natthi me ajjhattaṁ dhammavicayasambojjhaṅgo"ti pajānāti, yathā ca anuppannassa dhammavicayasambojjhaṅgassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca

uppannassa dhammavicayasambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti tañca pajānāti.

Santaṁ vā ajjhattaṁ vīriyasambojjhaṅgaṁ "atthi me ajjhattaṁ vīriyasambojjhaṅgo"ti pajānāti, asantaṁ vā ajjhattaṁ vīriyasambojjhaṅgaṁ "natthi me ajjhattaṁ vīriyasambojjhaṅgo"ti pajānāti, yathā ca anuppannassa vīriyasambojjhaṅgassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa vīriyasambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti tañca pajānāti.

Santaṁ vā ajjhattaṁ pītisambojjhaṅgaṁ "atthi me ajjhattaṁ pītisambojjhaṅgo"ti pajānāti, asantaṁ vā ajjhattaṁ pītisambojjhaṅgaṁ "natthi me ajjhattaṁ pītisambojjhaṅgo"ti pajānāti, yathā ca anuppannassa pītisambojjhaṅgassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa pītisambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti tañca pajānāti.

Santaṁ vā ajjhattaṁ passaddhisambojjhaṅgaṁ "atthi me ajjhattaṁ passaddhisambojjhaṅgo"ti pajānāti, asantaṁ vā ajjhattaṁ passaddhisambojjhaṅgaṁ "natthi me ajjhattaṁ passaddhisambojjhaṅgo"ti pajānāti, yathā ca anuppannassa passaddhisambojjhaṅgassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa passaddhisambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti tañca pajānāti.

Santaṁ vā ajjhattaṁ samādhisambojjhaṅgaṁ "atthi me ajjhattaṁ samādhisambojjhaṅgo"ti pajānāti, asantaṁ vā ajjhattaṁ samādhisambojjhaṅgaṁ "natthi me ajjhattaṁ samādhisambojjhaṅgo"ti pajānāti, yathā ca anuppannassa samādhisambojjhaṅgassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa samādhisambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti tañca pajānāti.

Santaṁ vā ajjhattaṁ upekkhāsambojjhaṅgaṁ "atthi me ajjhattaṁ upekkhāsambojjhaṅgo"ti pajānāti, asantaṁ vā ajjhattaṁ upekkhāsambojjhaṅgaṁ "natthi me ajjhattaṁ upekkhāsambojjhaṅgo"ti pajānāti, yathā ca anuppannassa upekkhāsambojjhaṅgassa uppādo hoti tañca pajānāti, yathā ca uppannassa upekkhāsambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti tañca pajānāti.

Iti ajjhattaṁ vā dhammesu dhammānupassī viharati, bahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati, ajjhattabahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati.

Samudayadhammānupassī vā dhammesu viharati, vayadhammānupassī vā dhammesu viharati, samudayavayadhammānupassī vā dhammesu viharati. "Atthi dhammā"ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati sattasu bojjhaṅgesu.

Bojjhaṅgapabbaṁ niṭṭhitaṁ[1].

Dhammānupassanā saccapabba

386. Puna caparaṁ bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati catūsu ariyasaccesu. Kathañca pana bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati catūsu ariyasaccesu. Idha bhikkhave bhikkhu "idaṁ dukkhan"ti yathābhūtaṁ pajānāti, "ayaṁ dukkhasamudayo"ti yathābhūtaṁ pajānāti, "ayaṁ dukkhanirodho"ti yathābhūtaṁ pajānāti, "ayaṁ dukkhanirodhagāminī paṭipadā"ti yathābhūtaṁ pajānāti.

Paṭhamabhāṇavāro niṭṭhito.

Dukkhasaccaniddesa

387. Katamañca bhikkhave dukkhaṁ ariyasaccaṁ. Jātipi dukkhā, jarāpi dukkhā, maraṇampi dukkhaṁ, sokaparidevadukkhadomanassupāyāsāpi dukkhā, appiyehi sampayogopi dukkho, piyehi vippayogopi dukkho[2], yampicchaṁ na labhati tampi dukkhaṁ, saṁkhittena pañcupādānakkhandhā[3], dukkhā.

388. Katamā ca bhikkhave jāti. Yā tesaṁ tesaṁ sattānaṁ tamhi tamhi sattanikāye jāti sañjāti okkanti abhinibbatti khandhānaṁ pātubhāvo āyatanānaṁ paṭilābho. Ayaṁ vuccati bhikkhave jāti.

---

1. Bojjhaṅgapabbaṁ niṭṭhitaṁ. Paṭhamabhāṇavāraṁ (Syā)
2. Appiyehi -pa- vippayogo dukkhotipāṭho ceva taṁniddeso ca katthaci na dissati, Aṭṭhakathāyaṁpi taṁsaṁvaṇṇanā natthi.
3. Pañcupādānakkhandhāpi (Ka)

389. Katamā ca bhikkhave jarā. Yā tesaṁ tesaṁ sattānaṁ tamhi tamhi sattanikāye jarā jīraṇatā khaṇḍiccaṁ pāliccaṁ valittacatā āyuno saṁhāni indriyānaṁ paripāko. Ayaṁ vuccati bhikkhave jarā.

390. Katamañca bhikkhave maraṇaṁ. Yaṁ[1] tesaṁ tesaṁ sattānaṁ tamhā tamhā sattanikāyā cuti cavanatā bhedo antaradhānaṁ maccu maraṇaṁ kālakiriyā khandhānaṁ bhedo kaḷevarassa nikkhepo jīvitindriyassupacchedo. Idaṁ vuccati bhikkhave maraṇaṁ.

391. Katamo ca bhikkhave soko. Yo kho bhikkhave aññataraññatarena byasanena samannāgatassa aññataraññatarena dukkhadhammena phuṭṭhassa soko socanā socitattaṁ antosoko antoparisoko. Ayaṁ vuccati bhikkhave soko.

392. Katamo ca bhikkhave paridevo. Yo kho bhikkhave aññataraññatarena byasanena samannāgatassa aññataraññatarena dukkhadhammena phuṭṭhassa ādevo paridevo ādevanā paridevanā ādevitattaṁ paridevitattaṁ. Ayaṁ vuccati bhikkhave paridevo.

393. Katamañca bhikkhave dukkhaṁ. Yaṁ kho bhikkhave kāyikaṁ dukkhaṁ kāyikaṁ asātaṁ kāyasamphassajaṁ dukkhaṁ asātaṁ vedayitaṁ. Idaṁ vuccati bhikkhave dukkhaṁ.

394. Katamañca bhikkhave domanassaṁ. Yaṁ kho bhikkhave cetasikaṁ dukkhaṁ cetasikaṁ asātaṁ manosamphassajaṁ dukkhaṁ asātaṁ vedayitaṁ. Idaṁ vuccati bhikkhave domanassaṁ.

395. Katamo ca bhikkhave upāyāso. Yo kho bhikkhave aññataraññatarena byasanena samannāgatassa aññataraññatarena dukkhadhammena phuṭṭhassa āyāso upāyāso āyāsitattaṁ upāyāsitattaṁ. Ayaṁ vuccati bhikkhave upāyāso.

---

1. Aṭṭhakathā oloketabbā.

396. Katamo ca bhikkhave appiyehi sampayogo dukkho. Idha yassa te honti aniṭṭhā akantā amanāpā rūpā saddā gandhā rasā phoṭṭhabbā dhammā, ye vā panassa te honti anatthakāmā ahitakāmā aphāsukakāmā ayogakkhemakāmā, yā tehi saddhiṁ saṅgati samāgamo samodhānaṁ missībhāvo. Ayaṁ vuccati bhikkhave appiyehi sampayogo dukkho.

397. Katamo ca bhikkhave piyehi vippayogo dukkho. Idha yassa te honti iṭṭhā kantā manāpā rūpā saddā gandhā rasā phoṭṭhabbā dhammā, ye vā panassa te honti atthakāmā hitakāmā phāsukakāmā yogakkhemakāmā mātā vā pitā vā bhātā vā bhaginī vā mittā vā amaccā vā ñātisālohitā vā, yā tehi saddhiṁ asaṅgati asamāgamo asamodhānaṁ amissībhāvo. Ayaṁ vuccati bhikkhave piyehi vippayogo dukkho.

398. Katamañca bhikkhave yampiccharn na labhati tampi dukkharn. Jātidhammānaṁ bhikkhave sattānaṁ evaṁ icchā uppajjati "aho vata mayaṁ na jātidhammā assāma, na ca vata no jāti āgaccheyyā"ti. Na kho panetaṁ icchāya pattabbaṁ, idampi yampiccharn na labhati tampi dukkharn. Jarādhammānaṁ bhikkhave sattānaṁ evaṁ icchā uppajjati "aho vata mayaṁ na jarādhammā assāma, na ca vata no jarā āgaccheyyā"ti. Na kho panetaṁ icchāya pattabbaṁ, idampi yampiccharn na labhati tampi dukkharn. Byādhidhammānaṁ bhikkhave sattānaṁ evaṁ icchā uppajjati "aho vata mayaṁ na byādhidhammā assāma, na ca vata no byādhi āgaccheyyā"ti. Na kho panetaṁ icchāya pattabbaṁ, idampi yampiccharn na labhati tampi dukkharn. Maraṇadhammānaṁ bhikkhave sattānaṁ evaṁ icchā uppajjati "aho vata mayaṁ na maraṇadhammā assāma, na ca vata no maraṇaṁ āgaccheyyā"ti. Na kho panetaṁ icchāya pattabbaṁ, idampi yampiccharn na labhati tampi dukkharn. Sokaparidevadukkhadomanassupāyāsadhammānaṁ bhikkhave sattānaṁ evaṁ icchā uppajjati "aho vata mayaṁ na sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā assāma, na ca vata no sokaparidevadukkhadomanassupāyāsadhammā āgaccheyyun"ti. Na kho panetaṁ icchāya pattabbaṁ, idampi yampiccharn na labhati tampi dukkharn.

399. Katame ca bhikkhave saṁkhittena pañcupādānakkhandhā dukkhā. Seyyathidaṁ, rūpupādānakkhandho, vedanupādānakkhandho, saññupādānakkhandho, saṅkhārupādānakkhandho, viññāṇupādānakkhandho. Ime vuccanti bhikkhave saṁkhittena pañcupādānakkhandhā dukkhā. Idaṁ vuccati bhikkhave dukkhaṁ ariyasaccaṁ.

Samudayasaccaniddesa

400. Katamañca bhikkhave dukkhasamudayaṁ[1] ariyasaccaṁ. Yāyaṁ taṇhā ponobbhavikā[2] nandīrāgasahagatā[3] tatratatrābhinandinī. Seyyathidaṁ, kāmataṇhā bhavataṇhā vibhavataṇhā.

Sā kho panesā bhikkhave taṇhā kattha uppajjamānā uppajjati, kattha nivisamānā nivisati. Yaṁ loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Kiñca loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ. Cakkhu loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati. Sotaṁ loke -pa-. Ghānaṁ loke. Jivhā loke. Kāyo loke. Mano loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Rūpā loke. Saddā loke. Gandhā loke. Rasā loke. Phoṭṭhabbā loke. Dhammā loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Cakkhuviññāṇaṁ loke. Sotaviññāṇaṁ loke. Ghānaviññāṇaṁ loke. Jivhāviññāṇaṁ loke. Kāyaviññāṇaṁ loke. Manoviññāṇaṁ loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Cakkhusamphasso loke. Sotasamphasso loke. Ghānasamphasso loke. Jivhāsamphasso loke. Kāyasamphasso loke. Manosamphasso loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

---

1. Dukkhasamudayo (Syā)
2. Ponobhavikā (Sī, I)
3. Nandirāgasahagatā (Sī, Syā, I)

Cakkhusamphassajā vedanā loke. Sotasamphassajā edanāloke.Ghānasamphassajā vedanā loke. Jivhāsamphassajā vedanā loke. Kāyasamphassajā vedanā loke. Manosamphassajā vedanā loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Rūpasaññā loke. Saddasaññā loke. Gandhasaññā loke. Rasasaññā loke. Phoṭṭhabbasaññā loke. Dhammasaññā loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Rūpasañcetanā loke. Saddasañcetanā loke. Gandhasañcetanā loke. Rasasañcetanā loke. Phoṭṭhabbasañcetanā loke. Dhammasañcetanā loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Rūpataṇhā loke. Saddataṇhā loke. Gandhataṇhā loke. Rasataṇhā loke. Phoṭṭhabbataṇhā loke. Dhammataṇhā loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Rūpavitakko loke. Saddavitakko loke. Gandhavitakko loke. Rasavitakko loke. Phoṭṭhabbavitakko loke. Dhammavitakko loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Rūpavicāro loke. Saddavicāro loke. Gandhavicāro loke. Rasavicāro loke. Phoṭṭhabbavicāro loke. Dhammavicāro loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati. Idaṁ vuccati bhikkhave dukkhasamudayaṁ ariyasaccaṁ.

Nirodhasaccaniddesa

401. Katamañca bhikkhave dukkhanirodhaṁ[1] ariyasaccaṁ. Yo tassāyeva taṇhāya asesavirāganirodho cāgo paṭinissaggo mutti anālayo.

---

1. Dukkhanirodho (Syā)

Sā kho panesā bhikkhave taṇhā kattha pahīyamānā pahīyati, kattha nirujjhamānā nirujjhati. Yaṁ loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Kiñca loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ. Cakkhu loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati. Sotaṁ loke -pa-. Ghānaṁ loke. Jivhā loke. Kāyo loke. Mano loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Rūpā loke. Saddā loke. Gandhā loke. Rasā loke. Phoṭṭhabbā loke. Dhammā loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā pahiyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Cakkhuviññāṇaṁ loke. Sotaviññāṇaṁ loke. Ghānaviññāṇaṁ loke. Jivhāviññāṇaṁ loke. Kāyaviññāṇaṁ loke. Manoviññāṇaṁ loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Cakkhusamphasso loke. Sotasamphasso loke. Ghānasamphasso loke. Jivhāsamphasso loke. Kāyasamphasso loke. Manosamphasso loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Cakkhusamphassajā vedanā loke. Sotasamphassajā vedanā loke. Ghānasamphassajā vedanā loke. Jivhāsamphassajā vedanā loke. Kāyasamphassajā vedanā loke. Manosamphassajā vedanā loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Rūpasaññā loke. Saddasaññā loke. Gandhasaññā loke. Rasasaññā loke. Phoṭṭhabbasaññā loke. Dhammasaññā loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Rūpasañcetanā loke. Saddasañcetanā loke. Gandhasañcetanā loke. Rasasañcetanā loke. Phoṭṭhabbasañcetanā loke. Dhammasañcetanā loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Rūpataṇhā loke. Saddataṇhā loke.gandhataṇhā loke. Rasataṇhā loke. Phoṭṭhabbataṇhā loke. Dhammataṇhā loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Rūpavitakko loke. Saddavitakko loke. Gandhavitakko loke. Rasavitakko loke. Phoṭṭhabbavitakko loke. Dhammavitakko loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati.

Rūpavicāro loke. Saddavicāro loke. Gandhavicāro loke. Rasavicāro loke. Phoṭṭhabbavicāro loke. Dhammavicāro loke piyarūpaṁ sātarūpaṁ, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamānā nirujjhati. Idaṁ vuccati bhikkhave dukkhanirodhaṁ ariyasaccaṁ.

Maggasaccaniddesa

402. Katamañca bhikkhave dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccaṁ. Ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo. Seyyathidaṁ, sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvācā samekammanto sammā-ājīvo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhi.

Katamā ca bhikkhave sammādiṭṭhi. Yaṁ kho bhikkhave dukkhe ñāṇaṁ dukkhasamudaye ñāṇaṁ dukkhanirodhe ñāṇaṁ dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya ñāṇaṁ. Ayaṁ vuccati bhikkhave sammādiṭṭhi.

Katamo ca bhikkhave sammāsaṅkappo. Nekkhammasaṅkappo abyāpādasaṅkappo avihiṁsāsaṅkappo. Ayaṁ vuccati bhikkhave sammāsaṅkappo.

Katamā ca bhikkhave sammāvācā. Musāvādā veramaṇī[1] pisuṇāya vācāya veramaṇī pharusāya vācāya veramaṇī samphappalāpā veramaṇī. Ayaṁ vuccati bhikkhave samevācā.

Katamo ca bhikkhave sammākammanto. Pāṇātipātā veramaṇī adinnādānā veramaṇī kāmesumicchācārā veramaṇī. Ayaṁ vuccati bhikkhave sammākammanto.

Katamo ca bhikkhave sammā-ājīvo. Idha bhikkhave ariyasāvako micchā-ājīvaṁ pahāya sammā-ājīvena jīvitaṁ kappeti. Ayaṁ vuccati bhikkhave sammā-ājīvo.

Katamo ca bhikkhave sammāvāyāmo. Idha bhikkhave bhikkhu anuppannānaṁ pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ anuppādāya chandaṁ janeti vāyamati vīriyaṁ ārabhati cittaṁ paggaṇhāti padahati, uppannānaṁ pāpakānaṁ akusalānaṁ dhammānaṁ pahānāya chandaṁ janeti vāyamati vīriyaṁ ārabhati cittaṁ paggaṇhāti padahati, anuppannānaṁ kusalānaṁ dhammānaṁ uppādāya chandaṁ janeti vāyamati vīriyaṁ ārabhati cittaṁ paggaṇhāti padahati, uppannānaṁ kusalānaṁ dhammānaṁ ṭhitiyā asammosāya bhiyyobhāvāya vepullāya bhāvanāya pāripūriyā chandaṁ janeti vāyamati vīriyaṁ ārabhati cittaṁ paggaṇhāti padahati. Ayaṁ vuccati bhikkhave sammāvāyāmo.

Katamā ca bhikkhave sammāsati. Idha bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṁ, vedanāsu vedanānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṁ, citte cittānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṁ, dhammesu dhammānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassaṁ. Ayaṁ vuccati bhikkhave sammāsati.

Katamo ca bhikkhave sammāsamādhi. Idha bhikkhave bhikkhu vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkaṁ savicāraṁ vivekajaṁ pītisukhaṁ paṭhamaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Vitakkavicārānaṁ vūpasamā

1. Veramaṇi (Ka)

ajjhattaṁ sampasādanaṁ cetaso ekodibhāvaṁ avitakkaṁ avicāraṁ samādhijaṁ pītisukhaṁ dutiyaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Pītiyā ca virāgā upekkhako ca viharati, sato ca sampajāno, sukhañca kāyena paṭisaṁvedeti, yaṁ taṁ ariyā ācikkhanti "upekkhako satimā sukhavihārī"ti, tatiyaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubbeva somanassadomanassānaṁ atthaṅgamā adukkhamasukhaṁ upekkhāsatipārisuddhiṁ catuttaṁ jhānaṁ upasampajja viharati. Ayaṁ vuccati bhikkhave sammāsamādhi. Idaṁ vuccati bhikkhave dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccaṁ.

403. Iti ajjhattaṁ vā dhammesu dhammānupassī viharati, bahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati, ajjhattabahiddhā vā dhammesu dhammānupassī viharati. Samudayadhammānupassī vā dhammesu viharati, vayadhammānupassī vā dhammesu viharati, samudayavayadhammānupassī vā dhammesu viharati. "Atthi dhammā"ti vā panassa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvadeva ñāṇamattāya paṭissatimattāya. Anissito ca viharati, na ca kiñci loke upādiyati. Evampi kho bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati catūsu ariyasaccesu.

Saccapabbaṁ niṭṭhitaṁ.

Dhammānupassanā niṭṭhitā.

404. Yo hi koci bhikkhave ime cattāyo satipaṭṭhāne evaṁ bhāveyya sattavassāni, tassa dvinnaṁ phalānaṁ aññataraṁ phalaṁ pāṭikaṅkhaṁ diṭṭheva dhamme aññā sati vā upādisese anāgāmitā.

Tiṭṭhantu bhikkhave sattavassāni. Yo hi koci bhikkhave ime cattāyo satipaṭṭhāne evaṁ bhāveyya cha vassāni -pa- pañca vassāni. Cattāri vassāni. Tīṇi vassāni. Dve vassāni. Ekaṁ vassaṁ. Tiṭṭhatu bhikkhave ekaṁ vassaṁ. Yo hi koci bhikkhave ime cattāro satipaṭṭhāne evaṁ bhāveyya sattamāsāni, tassa dvinnaṁ phalānaṁ aññataraṁ phalaṁ pāṭikaṅkhaṁ diṭṭheva dhamme aññā sati vā upādisese anāgāmitā.

Tiṭṭhantu bhikkhave satta māsāni. Yo hi koci bhikkhave ime cattāro satipaṭṭhāne evaṁ bhāveyya cha māsāni -pa- pañca māsāni. Cattāri māsāni. Tīṇi māsāni. Dve māsāni. Ekaṁ māsaṁ. Aḍḍhamāsaṁ. Tiṭṭhatu bhikkhave aḍḍhamāso. Yo hi koci bhikkhave ime cattāro satipaṭṭhāne evaṁ bhāveyya sattāhaṁ, tassa dvinnaṁ phalānaṁ aññataraṁ phalaṁ pāṭikaṅkhaṁ diṭṭheva dhamme aññā sati vā upādisese anāgāmitāti.

405. "Ekāyano ayaṁ bhikkhave maggo sattānaṁ visuddhiyā sokaparidevānaṁ samatikkamāya dukkhadomanassānaṁ atthaṅgamāya ñāyassa adhigamāya nibbānassa sacchikiriyāya, yadidaṁ cattāro satipaṭṭhānā"ti iti yaṁ taṁ vuttaṁ, idametaṁ paṭicca vuttanti. Idamavoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṁ abhinandunti.

Mahāsatipaṭṭhānasuttaṁ niṭṭhitaṁ navamaṁ.

10. Pāyāsisutta

406. Evaṁ me sutaṁ—ekaṁ samayaṁ āyasmā Kumārakassapo Kosalesu cārikaṁ caramāno mahatā bhikkhusaṁghena saddhiṁ pañcamattehi bhikkhusatehi yena Setabyā nāma Kosalānaṁ nagaraṁ tadavasari, tatra sudaṁ āyasmā Kumārakassapo Setabyāyaṁ viharati uttarena Setabyaṁ Siṁsapāvane[1]. Tena kho pana samayena Pāyāsi rājañño Setabyaṁ ajjhāvasati sattussadaṁ satiṇakaṭṭhodakaṁ sadhaññaṁ rājabhoggaṁ raññā Pasenadinā Kosalena dinnaṁ rājadāyaṁ brahmadeyyaṁ.

Pāyāsirājaññavatthu

407. Tena kho pana samayena Pāyāsissa rājaññassa evarūpaṁ pāpakaṁ diṭṭhigataṁ uppannaṁ hoti "itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṁ[2] kammānaṁ phalaṁ vipāko"ti. Assosuṁ kho Setabyakā brāhmaṇagahapatikā "samaṇo khalu bho Kumārakassapo samaṇassa Gotamassa sāvako Kosalesu cārikaṁ caramāno mahatā bhikkhusaṁghena saddhiṁ pañcamattehi bhikkhusatehi Setabyaṁ anuppatto Setabyāyaṁ viharati uttarena Setabyaṁ Siṁsapāvane. Taṁ kho pana bhavantaṁ Kumārakassapaṁ evaṁ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato 'paṇḍito byatto medhāvī bahussuto cittakathī kalyāṇapaṭibhāno vuddho[3] ceva arahā ca'. Sādhu kho pana tathārūpānaṁ arahataṁ dassanaṁ hotī"ti. Atha kho Setabyakā brāhmaṇagahapatikā Setabyāya nikkhamitvā saṅghasaṅghī gaṇībhūtā uttarenamukhā gacchanti yena Siṁsapāvane[4].

408. Tena kho pana samayena Pāyāsi rājañño uparipāsāde divāseyyaṁ upagato hoti. Addasā kho Pāyāsi rājañño Setabyake brāhmaṇagahapatike Setabyāya nikkhamitvā saṅghasaṅghī gaṇībhūte uttarenamukhe gacchante yena Siṁsapāvane[5], disvā khattaṁ

---

1. Sīsapāvane (Syā)
2. Sukaṭadukkaṭānaṁ (Sī, I)
3. Buddho (Syā, Ka)
4. Yena Siṁsapāvane, tenupasaṅkamanti (Sī, I)
5. Yena Siṁsapāvane, tenupasaṅkamante (Sī, I)

āmantesi "kiṁ nu kho bho khatte Setabyakā brāhmaṇagahapatikā Setabyāya nikkhamitvā saṅghasaṅghī gaṇībhūtā uttarenamukhā gacchanti yena Siṁsapāvanan"ti[1].

Atthi kho bho samaṇo Kumārakassapo samaṇassa Gotamassa sāvako Kosalesu cārikaṁ caramāno mahatā bhikkhusaṁghena saddhiṁ pañcamattehi bhikkhusatehi Setabyaṁ anuppatto Setabyāyaṁ viharati uttarena Setabyaṁ Siṁsapāvane. Taṁ kho pana bhavantaṁ Kumārakassapaṁ evaṁ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato "paṇḍito byatto medhāvī bahussuto cittakathī kalyāṇapaṭibhāno vuddho ceva arahā cā"ti[2]. Tamete[3] bhavantaṁ Kumārakassapaṁ dassanāya upasaṅkamantīti. Tena hi bho khatte yena Setabyakā brāhmaṇagahapatikā tenupasaṅkama, upasaṅkamitvā Setabyake brāhmaṇagahapatike evaṁ vadehi "pāyāsi bho rājañño evamāha 'āgamentu kira bhavanto Pāyāsipi rājañño samaṇaṁ Kumārakassapaṁ dassanāya upasaṅkamissati, purā samaṇo Kumārakassapo Setabyake brāhmaṇagahapatike bāle abyatte saññāpeti 'itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko'ti. Natthi hi bho khatte paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko"ti. Evaṁ bhoti kho so khattā Pāyāsissa rājaññassa paṭissutvā yena Setabyakā brāhmaṇagahapatikā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Setabyake brāhmaṇagahapatike etadavoca "pāyāsi bho rājañño evamāha 'āgamentu kira bhavanto Pāyāsipi rājañño samaṇaṁ Kumārakassapaṁ dassanāya upasaṅkamissatī"ti.

409. Atha kho Pāyāsi rājañño Setabyakehi brāhmaṇagahapatikehi parivuto yena Siṁsapāvane yenāyasmā Kumārakassapo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmatā Kumārakassapena

---

1. Ettha pana sabbatthapi evameva dissati, natthi pāṭhantaraṁ.
2. Arahā ca (Syā, Ka)
3. Tamenaṁ te (Sī, Ka), tamenaṁ (I)

saddhiṁ sammodi, sammodanīyaṁ kathaṁ sāraṇīyaṁ vītisāretvā ekamantaṁ nisīdi. Setabyakāpi kho brāhmaṇagahapatikā appekacce āyasmantaṁ Kumārakassapaṁ abhivādetvā ekamantaṁ nisīdiṁsu, appekacce āyasmatā Kumārakassapena saddhiṁ sammodiṁsu, sammodanīyaṁ kathaṁ sāraṇīyaṁ vītisāretvā ekamantaṁ nisīdiṁsu, appekacce yenāyasmā Kumārakassapo tenañjaliṁ paṇāmetvā ekamantaṁ nisīdiṁsu, appekacce nāmagottaṁ sāvetvā ekamantaṁ nisīdiṁsu, appekacce tuṇhībhūtā ekamantaṁ nisīdiṁsu.

Natthikavāda

410. Ekamantaṁ nisinno kho Pāyāsi rājañño āyasmantaṁ Kumārakassapaṁ etadavoca "ahañhi bho Kassapa evaṁvādī evaṁdiṭṭhī 'itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko'ti". Nāhaṁ rājañña evaṁvādiṁ evaṁdiṭṭhiṁ addasaṁ vā assosiṁ vā. Kathañhi nāma evaṁ vadeyya "itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko"ti.

(1) Candimasūriya-upamā

411. Tena hi rājañña taññevettha paṭipucchissāmi, yathā te khameyya, tathā naṁ byākareyyāsi. Taṁ kiṁ maññasi rājañña, ime candimasūriyā imasmiṁ vā loke parasmiṁ vā, devā vā te manussā vā ti. Ime bho Kassapa candimasūriyā parasmiṁ loke na imasmiṁ, devā te na manussāti. Imināpi kho te rājañña pariyāyena evaṁ hotu "itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko"ti.

412. Kiñcāpi bhavaṁ Kassapo evamāha. Atha kho evaṁ me ettha hoti "itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko"ti. Atthi pana rājañña pariyāyo, yena te pariyāyena evaṁ hoti "itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko"ti.

Atthi bho Kassapa pariyāyo, yena me pariyāyena evaṁ hoti "itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko"ti. Yathā kathaṁ viya rājaññāti. Idha me bho Kassapa mittāmaccā ñātisālohitā pāṇātipātī adinnādāyī kāmesumicchācārī musāvādī pisuṇavācā pharusavācā samphappalāpī abhijjhālū byāpannacittā micchādiṭṭhī, te aparena samayena ābādhikā honti dukkhitā bāḷhagilānā. Yadāhaṁ jānāmi "na dānime imamhā ābādhā vuṭṭhahissantī"ti, tyāhaṁ upasaṅkamitvā evaṁ vadāmi "santi kho bho eke samaṇabrāhmaṇā evaṁvādino evaṁdiṭṭhino 'ye te pāṇātipātī adinnādāyī kāmesumicchācārī musāvādī pisuṇavācā pharusavācā samphappalāpī abhijjhālū byāpannacittā micchādiṭṭhī, te kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapajjantī'ti. Bhavanto kho pāṇātipātī, adinnādāyī, kāmesumicchācārī musāvādī pisuṇavācā pharusavācā samphappalāpī abhijjhālū byāpannacittā micchādiṭṭhī, sace tesaṁ bhavataṁ samaṇabrāhmaṇānaṁ saccaṁ vacanaṁ, bhavanto kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapajjissanti, sace bho kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapajjeyyātha, yena me āgantvā āroceyyātha 'itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko'ti, bhavanto kho pana me saddhāyikā paccayikā, yaṁ bhavantehi diṭṭhaṁ, yathā sāmaṁ diṭṭhaṁ evametaṁ bhavissatī"ti. Te me "sādhū"ti paṭissutvā neva āgantvā ārocenti, na pana dūtaṁ pahiṇanti. Ayampi kho bho Kassapa pariyāyo, yena me pariyāyena evaṁ hoti "itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko"ti.

(2) Cora-upamā

413. Tena hi rājañña taññevettha paṭipucchissāmi, yathā te khameyya, tathā naṁ byākareyyāsi, taṁ kiṁ maññasi rājañña, idha te purisā coraṁ āgucāriṁ gahetvā dasseyyuṁ "ayaṁ te bhante coro āgucārī, imassa yaṁ icchasi, taṁ daṇḍaṁ paṇehī"ti. Te tvaṁ evaṁ vadeyyāsi "tena hi bho imaṁ purisaṁ daḷhāya rajjuyā pacchābāhaṁ gāḷhabandhanaṁ

bandhitvā khuramuṇḍaṁ karitvā[1] kharassarena paṇavena rathikāya rathikaṁ[2] siṅghāṭakena siṅghāṭakaṁ parinetvā dakkhiṇena dvārena nikkhamitvā dakkhiṇato nagarassa āghātane sīsaṁ chindathā”ti. Te “sādhū”ti paṭissutvā taṁ purisaṁ daḷhāya rajjuyā pacchābāhaṁ gāḷhabandhanaṁ bandhitvā khuramuṇḍaṁ karitvā kharassarena paṇavena rathikāya rathikaṁ siṅghāṭakena siṅghāṭakaṁ parinetvā dakkhiṇena dvārena nikkhamitvā dakkhiṇato nagarassa āghātane nisīdāpeyyuṁ. Labheyya nu kho so coro coraghātesu “āgamentu tāva bhavanto coraghātā amukasmiṁ me gāme vā nigame vā mittāmaccā ñātisālohitā, yāvāhaṁ tesaṁ uddisitvā āgacchāmī”ti, udāhu vippalapantasseva coraghātā sīsaṁ chindeyyunti. Na hi so bho Kassapa coro labheyya coraghātesu “āgamentu tāva bhavanto coraghātā amukasmiṁ me gāme vā nigame vā mittāmaccā ñātisālohitā, yāvāhaṁ tesaṁ uddisitvā āgacchāmī”ti. Atha kho naṁ vippalapantasseva coraghātā sīsaṁ chindeyyunti. So hi nāma rājañña coro manusso manussabhūtesu coraghātesu na labhissati “āgamentu tāva bhavanto coraghātā amukasmiṁ me gāme vā nigame vā mittāmaccā ñātisālohitā, yāvāhaṁ tesaṁ uddisitvā āgacchāmī”ti. Kiṁ pana te mittāmaccā ñātisālohitā pāṇātipātī adinnādāyī kāmesumicchācārī musāvādī pisuṇavācā pharusavācā samphappalāpī abhijjhālū byāpannacittā micchādiṭṭhī, te kāyassa bhedā paraṁ maraṇā apāyaṁ duggatiṁ vinipātaṁ nirayaṁ upapannā labhissanti nirayapālesu “āgamentu tāva bhavanto nirayapālā, yāva mayaṁ Pāyāsissa rājaññassa gantvā ārocema ‘itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko’ti”. Imināpi kho te rājañña pariyāyena evaṁ hotu “itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko”ti.

414. Kiñcāpi bhavaṁ Kassapo evamāha. Atha kho evaṁ me ettha hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi

---

1. Kāretvā (Syā, Ka)
2. Rathiyāya rathiyaṁ (bahūsu)

sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko”ti. Atthi pana rājañña pariyāyo, yena te pariyāyena evaṁ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko”ti. Atthi bho Kassapa pariyāyo, yena me pariyāyena evaṁ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko”ti. Yathā kathaṁ viya rājaññāti. Idha me bho Kassapa mittāmaccā ñātisālohitā pāṇātipātā paṭiviratā adinnādānā paṭiviratā kāmesumicchācārā paṭiviratā musāvādā paṭiviratā pisuṇāya vācāya paṭiviratā pharusāya vācāya paṭiviratā samphappalāpā paṭiviratā anabhijjhālū abyāpannacittā sammādiṭṭhī, te aparena samayena ābādhikā honti dukkhitā bāḷhagilānā. Yadāhaṁ jānāmi “na dānime imamhā ābādhā vuṭṭhahissantī”ti, tyāhaṁ upasaṅkamitvā evaṁ vadāmi “santi kho bho eke samaṇabrāhmaṇā evaṁvādino evaṁdiṭṭhino ‘ye te pāṇātipātā paṭiviratā adinnādānā paṭiviratā kāmesumicchācārā paṭiviratā musāvādā paṭiviratā pisuṇāya vācāya paṭiviratā pharusāya vācāya paṭiviratā samphappalāpā paṭiviratā anabhijjhālū abyāpannacittā sammādiṭṭhī, te kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapajjantī’ti, bhavanto kho pāṇātipātā paṭiviratā adinnādānā paṭiviratā kāmesumicchācārā paṭiviratā musāvādā paṭiviratā pisuṇāya vācāya paṭiviratā pharusāya vācāya paṭiviratā samphappalāpā paṭiviratā anabhijjhālū abyāpannacittā sammādiṭṭhī, sace tesaṁ bhavataṁ samaṇabrāhmaṇānaṁ saccaṁ vacanaṁ, bhavanto kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapajjissanti. Sace bho kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapajjeyyātha, yena me āgantvā āroceyyātha ‘itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko’ti. Bhavanto kho pana me saddhāyikā paccayikā, yaṁ bhavantehi diṭṭhaṁ, yathā sāmaṁ diṭṭhaṁ evametaṁ bhavissatī”ti. Te me “sādhū”ti paṭissutvā neva āgantvā ārocenti, na pana dūtaṁ pahiṇanti. Ayampi kho bho Kassapa pariyāyo, yena me pariyāyena evaṁ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko”ti.

(3) Gūthakūpapurisa-upamā

415. Tena hi rājañña upamaṁ te karissāmi. Upamāya midhekacce[1] viññū purisā bhāsitassa atthaṁ ājānanti. Seyyathāpi rājañña puriso gūthakūpe sasīsakaṁ[2] nimuggo assa. Atha tvaṁ purise āṇāpeyyāsi "tena hi bho taṁ purisaṁ tamhā gūthakūpā uddharathā"ti. Te "sādhū"ti paṭissutvā taṁ purisaṁ tamhā gūthakūpā uddhareyyuṁ. Te tvaṁ evaṁ vadeyyāsi "tena hi bho tassa purisassa kāyā veḷupesikāhi gūthaṁ sunimmajjitaṁ nimmajjathā"ti. Te "sādhū"ti paṭissutvā tassa purisassa kāyā veḷupesikāhi gūthaṁ sunimmajjitaṁ nimmajjeyyuṁ. Te tvaṁ evaṁ vadeyyāsi "tena hi bho tassa purisassa kāyaṁ paṇḍumattikāya tikkhattuṁ subbaṭṭitaṁ ubbaṭṭethā"ti[3]. Te tassa purisassa kāyaṁ paṇḍumattikāya tikkhattuṁ subbaṭṭitaṁ ubbaṭṭeyyuṁ. Te tvaṁ evaṁ vadeyyāsi "tena hi bho taṁ purisaṁ telena abbhañjitvā sukhumena cuṇṇena tikkhattuṁ suppadhotaṁ karothā"ti. Te taṁ purisaṁ telena abbhañjitvā sukhumena cuṇṇena tikkhattuṁ suppadhotaṁ kareyyuṁ. Te tvaṁ evaṁ vadeyyāsi "tena hi bho tassa purisassa kesamassuṁ kappethā"ti. Te tassa purisassa kesamassuṁ kappeyyuṁ. Te tvaṁ evaṁ vadeyyāsi "tena hi bho tassa purisassa mahagghañca mālaṁ mahagghañca vilepanaṁ mahagghāni ca vatthāni upaharathā"ti. Te tassa purisassa mahagghañca mālaṁ mahagghañca vilepanaṁ mahagghāni ca vatthāni upahareyyuṁ. Te tvaṁ evaṁ vadeyyāsi "tena hi bho taṁ purisaṁ pāsādaṁ āropetvā pañcakāmaguṇāni upaṭṭhāpethā"ti. Te taṁ purisaṁ pāsādaṁ āropetvā pañcakāmaguṇāni upaṭṭhāpeyyuṁ.

Taṁ kiṁ maññasi rājañña, api nu tassa purisassa sunhātassa suvilittassa sukappitakesamassussa āmukkamālābharaṇassa odātavatthavasanassa uparipāsādavaragatassa pañcahi kāmaguṇehi samappitassa samaṅgībhūtassa paricārayamānassa punadeva tasmiṁ gūthakūpe nimujjitukāmatā[4] assāti. No hidaṁ bho Kassapa. Taṁ kissa hetu. Asuci bho Kassapa gūthakūpo asuci ceva asucisaṅkhāto ca duggandho ca duggandhasaṅkhāto ca jeguccho ca

---

1. Upamāyapidhekacce (Sī, Syā), upamāyapi idhekacce (I)
2. Sasīsako (Syā) 3. Suppaṭṭitaṁ uppaṭṭethāti (Ka) 4. Nimujjitukāmyatā (Syā, Ka)

jegucchasaṅkhāto ca paṭikūlo ca paṭikūlasaṅkhāto cāti. Evameva kho rājañña manussā devānaṁ asucī ceva asucisaṅkhātā ca duggandhā ca duggandhasaṅkhātā ca jegucchā ca jegucchasaṅkhātā ca paṭikūlā ca paṭikūlasaṅkhātā ca. Yojanasataṁ kho rājañña manussagandho deve ubbādhati. Kiṁ pana te mittāmaccā ñātisālohitā pāṇātipātā paṭiviratā adinnādānā paṭiviratā kāmesumicchācārā paṭiviratā musāvādā paṭiviratā pisuṇāya vācāya paṭiviratā pharusāya vācāya paṭiviratā samphappalāpā paṭiviratā anabhijjhālū abyāpannacittā sammādiṭṭhī, kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapannā, te āgantvā ārocessanti "itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko"ti. Imināpi kho te rājañña pariyāyena evaṁ hotu "itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko"ti.

416. Kiñcāpi bhavaṁ Kassapo evamāha. Atha kho evaṁ me ettha hoti "itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko"ti. Atthi pana rājañña pariyāyo -pa-. Atthi bho Kassapa pariyāyo -pa-. Yathā kathaṁ viya rājaññāti. Idha me bho Kassapa mittāmaccā ñātisālohitā pāṇātipātā paṭiviratā adinnādānā paṭiviratā kāmesumicchācārā paṭiviratā musāvādā paṭiviratā surāmerayamajjapamādaṭṭhānā paṭiviratā, te aparena samayena ābādhikā honti dukkhitā bāḷhagilānā. Yadāhaṁ jānāmi "na dānime imamhā ābādhā vuṭṭhahissantī"ti, tyāhaṁ upasaṅkamitvā evaṁ vadāmi "santi kho bho eke samaṇabrāhmaṇā evaṁvādino evaṁdiṭṭhino 'ye te pāṇātipātā paṭiviratā adinnādānā paṭiviratā kāmesumicchācārā paṭiviratā musāvādā paṭiviratā surāmerayamajjapamādaṭṭhānā paṭiviratā, te kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapajjanti devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ sahabyatan'ti. Bhavanto kho pāṇātipātā paṭiviratā adinnādānā paṭiviratā kāmesumicchācārā paṭiviratā musāvādā paṭiviratā surāmerayamajjapamādaṭṭhānā paṭiviratā, sace tesaṁ bhavataṁ samaṇabrāhmaṇānaṁ saccaṁ vacanaṁ, bhavanto kāyassa bhedā

paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapajjissanti devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ sahabyataṁ, sace bho kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapajjeyyātha devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ sahabyataṁ, yena me āgantvā āroceyyātha 'itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko'ti. Bhavanto kho pana me saddhāyikā paccayikā, yaṁ bhavantehi diṭṭhaṁ, yathā sāmaṁ diṭṭhaṁ evametaṁ bhavissatī"ti. Te me "sādhū"ti paṭissutvā neva āgantvā ārocenti, na pana dūtaṁ pahiṇanti. Ayampi kho bho Kassapa pariyāyo, yena me pariyāyena evaṁ hoti "itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko"ti.

(4) Tāvatiṁsadeva-upamā

417. Tena hi rājañña taññevettha paṭipucchissāmi, yathā te khameyya, tathā naṁ byākareyyāsi. Yaṁ kho pana rājañña mānussakaṁ vassasataṁ devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ eso eko rattindivo[1], tāya rattiyā tiṁsarattiyo māso, tena māsena dvādasamāsiyo saṁvaccharo, tena saṁvaccharena dibbaṁ vassasahassaṁ devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ āyuppamāṇaṁ. Ye te mittāmaccā ñātisālohitā pāṇātipātā paṭiviratā adinnādānā paṭiviratā kāmesumicchācārā paṭiviratā musāvādā paṭiviratā surāmerayamajjapamādaṭṭhānā paṭiviratā, te kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapannā devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ sahabyataṁ. Sace pana tesaṁ evaṁ bhavissati "yāva mayaṁ dve vā tīṇi vā rattindivā dibbehi pañcahi kāmaguṇehi samappitā samaṅgībhūtā paricārema, atha mayaṁ Pāyāsissa rājaññassa gantvā āroceyyāma 'itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko'ti". Api nu te āgantvā āroceyyuṁ "itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko"ti. No hidaṁ bho Kassapa. Api hi mayaṁ bho Kassapa ciraṁ kālaṅkatāpi bhaveyyāma. Ko panetaṁ bhoto Kassapassa

---

1. Rattidivo (Ka)

āroceti "atthi devā Tāvatiṁsā"ti vā "evaṁdīghāyukā devā Tāvatiṁsā"ti vā, na mayaṁ bhoto Kassapassa saddahāma "atthi devā Tāvatiṁsā"ti vā "evaṁdīghāyukā devā Tāvatiṁsā"ti vāti.

(5) Jaccandha upamā

418. Seyyathāpi rājañña jaccandho puriso na passeyya kaṇhasukkāni rūpāni, na passeyya nīlakāni rūpāni, na passeyya pītakāni rūpāni, na passeyya lohitakāni rūpāni, na passeyya mañjiṭṭhakāni[1] rūpāni, na passeyya samavisamaṁ, na passeyya tārakāni rūpāni, na passeyya candimasūriye, so evaṁ vadeyya "natthi kaṇhasukkāni rūpāni, natthi kaṇhasukkānaṁ rūpānaṁ dassāvī. Natthi nīlakāni rūpāni, natthi nīlakānaṁ rūpānaṁ dassāvī. Natthi pītakāni rūpāni, natthi pītakānaṁ rūpānaṁ dassāvī. Natthi lohitakāni rūpāni, natthi lohitakānaṁ rūpānaṁ dassāvī. Natthi mañjiṭṭhakāni rūpāni, natthi mañjiṭṭhakānaṁ rūpānaṁ dassāvī. Natthi samavisamaṁ, natthi samavisamassa dassāvī. Natthi tārakāni rūpāni, natthi tārakānaṁ rūpānaṁ dassāvī. Natthi candimasūriyā, natthi candimasūriyānaṁ dassāvī. Ahametaṁ na jānāmi, ahametaṁ na passāmi, tasmā taṁ natthī"ti, sammā nu kho so rājañña vadamāno vadeyyāti. No hidaṁ bho Kassapa, atthi kaṇhasukkāni rūpāni, atthi kaṇhasukkānaṁ rūpānaṁ dassāvī. Atthi nīlakāni rūpāni, atthi nīlakānaṁ rūpānaṁ dassāvī -pa-. Atthi samavisamaṁ, atthi samavisamassa dassāvī. Atthi tārakāni rūpāni, atthi tārakānaṁ rūpānaṁ dassāvī. Atthi candimasūriyā, atthi candimasūriyānaṁ dassāvī. "Ahametaṁ na jānāmi, ahametaṁ na passāmi, tasmā taṁ natthī"ti, na hi so bho Kassapa sammā vadamāno vadeyyāti. Evameva kho tvaṁ rājañña jaccandhūpamo maññe paṭibhāsi yaṁ maṁ tvaṁ evaṁ vadesi.

Ko panetaṁ bhoto Kassapassa āroceti "atthi devā Tāvatiṁsā"ti vā "evaṁdīghāyukā devā Tāvatiṁsā"ti vā. Na mayaṁ bhoto Kassapassa saddahāma "atthi devā Tāvatiṁsā"ti vā "evaṁdīghāyukā devā Tāvatiṁsā"ti vāti. Na kho rājañña evaṁ paro loko daṭṭhabbo, yathā tvaṁ maññasi iminā maṁsacakkhunā. Ye kho te rājañña samaṇabrāhmaṇā araññavanapatthāni pantāni senāsanāni

1. Mañjeṭṭhakāni (Syā)

paṭisevanti, te tattha appamattā ātāpino pahitattā viharantā dibbacakkhuṁ visodhenti, te dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena imañceva lokaṁ passanti parañca satte ca opapātike. Evañca kho rājañña paro loko daṭṭhabbo, natveva yathā tvaṁ maññasi iminā maṁsacakkhunā. Imināpi kho te rājañña pariyāyena evaṁ hotu "itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko"ti.

419. Kiñcāpi bhavaṁ Kassapo evamāha. Atha kho evaṁ me ettha hoti "itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko"ti. Atthi pana rājañña pariyāyo -pa-. Atthi bho Kassapa pariyāyo -pa-. Yathā kathaṁ viya rājaññāti. Idhāhaṁ bho Kassapa passāmi samaṇabrāhmaṇe sīlavante kalyāṇadhamme jīvitukāme amaritukāme sukhakāme dukkhapaṭikūle. Tassa mayhaṁ bho Kassapa evaṁ hoti, sace kho ime bhonto samaṇabrāhmaṇā sīlavanto kalyāṇadhammā evaṁ jāneyyuṁ "ito no matānaṁ seyyo bhavissatī"ti. Idānime bhonto samaṇabrāhmaṇā sīlavanto kalyāṇadhammā visaṁ vā khādeyyuṁ, satthaṁ vā āhareyyuṁ, ubbandhitvā vā kālaṅkareyyuṁ, papāte vā papateyyuṁ. Yasmā ca kho ime bhonto samaṇabrāhmaṇā sīlavanto kalyāṇadhammā na evaṁ jānanti "ito no matānaṁ seyyo bhavissatī"ti. Tasmā ime bhonto samaṇabrāhmaṇā sīlavanto kalyāṇadhammā jīvitukāmā amaritukāmā sukhakāmā dukkhapaṭikūlā (attānaṁ na mārenti.)[1] Ayaṁpi kho bho Kassapa pariyāyo, yena me pariyāyena evaṁ hoti "itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko"ti.

(6) Gabbhinī-upamā

420. Tena hi rājañña upamaṁ te karissāmi. Upamāya midhekacce viññū purisā bhāsitassa atthaṁ ājānanti. Bhūtapubbaṁ rājañña aññatarassa

---

1. ( ) Natthi (Syā, I)

brāhmaṇassa dve pajāpatiyo ahesuṁ, ekissā putto ahosi dasavassuddesiko vā dvādasavassuddesiko vā, ekā gabbhinī upavijaññā. Atha kho so brāhmaṇo kālamakāsi. Atha kho so māṇavako mātusapattiṁ[1] etadavoca "yamidaṁ bhoti dhanaṁ vā dhaññaṁ vā rajataṁ vā jātarūpaṁ vā, sabbaṁ taṁ mayhaṁ, natthi tuyhettha kiñci, pitu me[2] bhoti dāyajjaṁ niyyādehī"ti[3]. Evaṁ vutte sā brāhmaṇī taṁ māṇavakaṁ etadavoca "āgamehi tāva tāta, yāva vijāyāmi, sace kumārako bhavissati, tassapi ekadeso bhavissati, sace kumārikā bhavissati, sāpi te opabhoggā[4] bhavissatī"ti. Dutiyampi kho so māṇavako mātusapattiṁ etadavoca "yamidaṁ bhoti dhanaṁ vā dhaññaṁ vā rajataṁ vā jātarūpaṁ vā, sabbaṁ taṁ mayhaṁ, natthi tuyhettha kiñci, pitu me bhoti dāyajjaṁ niyyādehī"ti. Dutiyampi kho sā brāhmaṇī taṁ māṇavakaṁ etadavoca "āgamehi tāva tāta, yāva vijāyāmi, sace kumārako bhavissati, tassapi ekadeso bhavissati, sace kumārikā bhavissati, sāpi te opabhoggā[4] bhavissatī"ti. Tatiyampi kho so māṇavako mātusapattiṁ etadavoca "yamidaṁ bhoti dhanaṁ vā dhaññaṁ vā rajataṁ vā jātarūpaṁ vā, sabbaṁ taṁ mayhaṁ, natthi tuyhettha kiñci, pitu me bhoti dāyajjaṁ niyyādehī"ti.

Atha kho sā brāhmaṇī satthaṁ gahetvā ovarakaṁ pavisitvā udaraṁ opādesi[5] yāva vijāyāmi yadi vā kumārako yadi vā kumārikāti. Sā attānaṁ ceva jīvitañca gabbhañca sāpateyyañca vināsesi, yathā taṁ bālā abyattā anayabyasanaṁ āpannā ayoniso dāyajjaṁ gavesantī. Evameva kho tvaṁ rājañña bālo abyatto anayabyasanaṁ āpajjissasi ayoniso paralokaṁ gavesanto, seyyathāpi sā brāhmaṇī bālā abyattā anayabyasanaṁ āpannā ayoniso dāyajjaṁ gavesantī. Na kho rājañña samaṇabrāhmaṇā sīlavanto kalyāṇadhammā apakkaṁ paripācenti, api ca paripākaṁ āgamenti. Paṇḍitānaṁ attho hi rājañña samaṇabrāhmaṇānaṁ sīlavantānaṁ kalyāṇadhammānaṁ jīvitena. Yathā yathā kho rājañña samaṇabrāhmaṇā sīlavanto kalyāṇadhammā ciraṁ dīghamaddhānaṁ tiṭṭhanti,

---

1. Mātusapatiṁ (Syā) 2. Pitu me santako (Syā) 3. Nīyyātehīti (Sī, I)
4. Upabhoggā (Syā) 5. Uppātesi (Syā)

tathā tathā bahuṁ puññaṁ pasavanti, bahujanahitāya ca paṭipajjanti bahujanasukhāya lokānukampāya atthāya hitāya sukhāya devamanussānaṁ. Imināpi kho te rājañña pariyāyena evaṁ hotu "itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko"ti.

421. Kiñcāpi bhavaṁ Kassapo evamāha. Atha kho evaṁ me ettha hoti "itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko"ti. Atthi pana rājañña pariyāyo -pa-. Atthi bho Kassapa pariyāyo -pa-. Yathā kathaṁ viya rājaññāti. Idha me bho Kassapa purisā coraṁ āgucāriṁ gahetvā dassenti "ayaṁ te bhante coro āgucārī, imassa yaṁ icchasi, taṁ daṇḍaṁ paṇehī"ti. Tyāhaṁ evaṁ vadāmi "tena hi bho imaṁ purisaṁ jīvantaṁyeva kumbhiyā pakkhipitvā mukhaṁ pidahitvā allena cammena onandhitvā allāya mattikāya bahalāvalepanaṁ[1] karitvā uddhanaṁ āropetvā aggiṁ dethā"ti. Te me "sādhū"ti paṭissutvā taṁ purisaṁ jīvantaṁyeva kumbhiyā pakkhipitvā mukhaṁ pidahitvā allena cammena onandhitvā allāya mattikāya bahalāvalepanaṁ karitvā uddhanaṁ āropetvā aggiṁ denti. Yadā mayaṁ jānāma "kālaṅkato so puriso"ti. Atha naṁ kumbhiṁ oropetvā ubbhinditvā mukhaṁ vivaritvā saṇikaṁ nillokema[2] "appeva nāmassa jīvaṁ nikkhamantaṁ passeyyāmā"ti. Nevassa mayaṁ jīvaṁ nikkhamantaṁ passāma. Ayampi kho bho Kassapa pariyāyo, yena me pariyāyena evaṁ hoti "itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko"ti.

(7) Supinaka-upamā

422. Tena hi rājañña taññevettha paṭipucchissāmi, yathā te khameyya, tathā naṁ byākareyyāsi. Abhijānāsi no tvaṁ rājañña divā seyyaṁ upagato supinakaṁ passitā ārāmarāmaṇeyyakaṁ vanarāmaṇeyyakaṁ bhūmirāmaṇeyyakaṁ pokkharaṇīrāmaṇeyyakanti. Abhijānāmahaṁ bho Kassapa divāseyyaṁ upagato supinakaṁ passitā ārāmarāmaṇeyyakaṁ vanarāmaṇeyyakaṁ bhūmirāmaṇeyyakaṁ pokkharaṇīrāmaṇeyyakanti. Rakkhanti taṁ tamhi samaye

1. Bahalavilepanaṁ (Syā, Ka) 2. Vilokema (Syā)

khujjāpi vāmanakāpi velāsikāpi[1] komārikāpīti. Evaṁ bho Kassapa rakkhanti maṁ tamhi samaye khujjāpi vāmanakāpi velāsikāpi[1] komārikāpīti. Apinu tā tuyhaṁ jīvaṁ passanti pavisantaṁ vā nikkhamantaṁ vāti. No hidaṁ bho Kassapa. Tāhi nāma rājañña tuyhaṁ jīvantassa jīvantiyo jīvaṁ na passissanti pavisantaṁ vā nikkhamantaṁ vā. Kiṁ pana tvaṁ kālaṅkatassa jīvaṁ passissasi pavisantaṁ vā nikkhamantaṁ vā. Imināpi kho te rājañña pariyāyena evaṁ hotu "itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko"ti.

423. Kiñcāpi bhavaṁ Kassapo evamāha. Atha kho evaṁ me ettha hoti "itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko"ti. Atthi pana rājañña pariyāyo -pa-. Atthi bho Kassapa pariyāyo -pa-. Yathā kathaṁ viya rājaññāti. Idha me bho Kassapa purisā coraṁ āgucāriṁ gahetvā dassenti "ayaṁ te bhante coro āgucārī, imassa yaṁ icchasi, taṁ daṇḍaṁ paṇehī"ti. Tyāhaṁ evaṁ vadāmi "tena hi bho imaṁ purisaṁ jīvantaṁyeva tulāya tuletvā jiyāya anassāsakaṁ māretvā punadeva tulāya tulethā"ti. Te me "sādhū"ti paṭissutvā taṁ purisaṁ jīvantaṁyeva tulāya tuletvā jiyāya anassāsakaṁ māretvā punadeva tulāya tulenti. Yadā so jīvati, tadā lahutaro ca hoti mudutaro ca kammaññataro ca. Yadā pana so kālaṅkato hoti, tadā garutaro ca hoti patthinnataro ca akammaññataro ca. Ayampi kho bho Kassapa pariyāyo, yena me pariyāyena evaṁ hoti "itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko"ti.

(8) Santatta-ayoguḷa-upamā

424. Tena hi rājañña upamaṁ te karissāmi. Upamāya midhekacce viññū purisā bhāsitassa atthaṁ ājānanti. Seyyathāpi rājañña puriso divasaṁ

---

1. Celāvikāpi (Syā), keḷāyikāpi (Sī)

santattaṁ ayoguḷaṁ ādittȧṁ sampajjalitaṁ sajotibhūtaṁ tulāya tuleyya. Tamenaṁ aparena samayena sītaṁ nibbutaṁ tulāya tuleyya. Kadā nu kho so ayoguḷo lahutaro vā hoti mudutaro vā kammaññataro vā, yadā vā āditto sampajjalito sajotibhūto, yadā vā sīto nibbutoti. Yadā so bho Kassapa ayoguḷo tejosahagato ca hoti vāyosahagato ca āditto sampajjalito sajotibhūto, tadā lahutaro ca hoti mudutaro ca kammaññataro ca. Yadā pana so ayoguḷo neva tejosahagato hoti na vāyosahagato sīto nibbuto, tadā garutaro ca hoti patthinnataro ca akammaññataro cāti. Evameva kho rājañña yadāyaṁ kāyo āyusahagato ca hoti usmāsahagato ca viññāṇasahagato ca, tadā lahutaro ca hoti mudutaro ca kammaññataro ca. Yadā panāyaṁ kāyo neva āyusahagato hoti na usmāsahagato na viññāṇasahagato, tadā garutaro ca hoti patthinnataro ca akammaññataro ca. Imināpi kho te rājañña pariyāyena evaṁ hotu "itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko"ti.

425. Kiñcāpi bhavaṁ Kassapo evamāha. Atha kho evaṁ me ettha hoti. Itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipākoti. Atthi pana rājañña pariyāyo -pa-. Atthi bho Kassapa pariyāyo -pa-. Yathā kathaṁ viya rājaññāti. Idha me bho Kassapa purisā coraṁ āgucāriṁ gahetvā dassenti "ayaṁ te bhante coro āgucārī, imassa yaṁ icchasi, taṁ daṇḍaṁ paṇehī"ti. Tyāhaṁ evaṁ vadāmi "tena hi bho imaṁ purisaṁ anupahacca chaviñca cammañca maṁsañca nhāruṁ ca aṭṭhiñca aṭṭhimiñjañca jīvitā voropetha, appeva nāmassa jīvaṁ nikkhamantaṁ passeyyāmā"ti. Te me "sādhū"ti paṭissutvā taṁ purisaṁ anupahacca chaviñca -pa- jīvitā voropenti. Yadā so āmato hoti. Tyāhaṁ evaṁ vadāmi "tena hi bho imaṁ purisaṁ uttānaṁ nipātetha, appeva nāmassa jīvaṁ nikkhamantaṁ passeyyāmā"ti. Te taṁ purisaṁ uttānaṁ nipātenti. Nevassa mayaṁ jīvaṁ nikkhamantaṁ passāma. Tyāhaṁ evaṁ vadāmi "tena hi bho imaṁ purisaṁ avakujjaṁ nipātetha, passena nipātetha, dutiyena

passena nipātetha, uddhaṁ ṭhapetha, omuddhakaṁ ṭhapetha, pāṇinā ākoṭetha, leḍḍunā ākoṭetha, daṇḍena ākoṭetha, satthena ākoṭetha, odhunātha sandhunātha niddhunātha, appeva nāmassa jīvaṁ nikkhamantaṁ passeyyāmā”ti. Te taṁ purisaṁ odhunanti sandhunanti niddhunanti. Nevassa mayaṁ jīvaṁ nikkhamantaṁ passāma. Tassa tadeva cakkhu hoti te rūpā, tañcāyatanaṁ nappaṭisaṁvedeti. Tadeva sotaṁ hoti te saddā, tañcāyatanaṁ nappaṭisaṁvedeti. Tadeva ghānaṁ hoti te gandhā, tañcāyatanaṁ nappaṭisaṁvedeti. Sāva jivhā hoti te rasā, tañcāyatanaṁ nappaṭisaṁvedeti. Sveva kāyo hoti te phoṭṭhabbā, tañcāyatanaṁ nappaṭisaṁvedeti. Ayampi kho bho Kassapa pariyāyo, yena me pariyāyena evaṁ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko”ti.

(9) Saṅkhadhama-upamā

426. Tena hi rājañña upamaṁ te karissāmi. Upamāya midhekacce viññū purisā bhāsitassa atthaṁ ājānanti. Bhūtapubbaṁ rājañña aññataro saṅkhadhamo saṅkhaṁ ādāya paccantimaṁ janapadaṁ agamāsi. So yena aññataro gāmo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā majjhe gāmassa ṭhito tikkhattuṁ saṅkhaṁ upalāpetvā saṅkhaṁ bhūmiyaṁ nikkhipitvā ekamantaṁ nisīdi. Atha kho rājañña tesaṁ paccantajanapadānaṁ[1] manussānaṁ etadahosi “ambho Kassa nu kho[2] eso saddo evaṁrajanīyo evaṁkamanīyo evaṁmadanīyo evaṁbandhanīyo evaṁmucchanīyo”ti sannipatitvā taṁ saṅkhadhamaṁ etadavocuṁ “ambho Kassa nu kho eso saddo evaṁrajanīyo evaṁkamanīyo evaṁmadanīyo evaṁbandhanīyo evaṁmucchanīyoti. Eso kho bho saṅkho nāma, yasseso saddo evaṁrajanīyo evaṁkamanīyo evaṁmadanīyo evaṁbandhanīyo evaṁmucchanīyoti. Te taṁ saṅkhaṁ uttānaṁ nipātesuṁ “vadehi bho saṅkha vadehi bho saṅkhā”ti. Neva so Saṅkho saddamakāsi. Te taṁ saṅkhaṁ avakujjaṁ nipātesuṁ, passena nipātesuṁ, dutiyena passena nipātesuṁ, uddhaṁ ṭhapesuṁ, omuddhakaṁ ṭhapesuṁ, pāṇinā ākoṭesuṁ, laḍḍunā ākoṭesuṁ, daṇḍena ākoṭesuṁ, satthena ākoṭesuṁ,

---

1. Paccantajānaṁ (Sī)
2. Etadahosi “kissa nukho (I)

odhuniṁsu sandhuniṁsu niddhuniṁsu "vadehi bho saṅkha vadehi bho saṅkhā"ti. Neva so saṅkho saddamakāsi.

Atha kho rājañña tassa saṅkhadhamassa etadahosi "yāva bālā ime paccantajanapadāmanussā, kathañhi nāma ayoniso saṅkhasaddaṁ gavesissantī"ti. Tesaṁ pekkhamānānaṁ saṅkhaṁ gahetvā tikkhattuṁ saṅkhaṁ upalāpetvā saṅkhaṁ ādāya pakkāmi. Atha kho rājañña tesaṁ paccantajanapadānaṁ manussānaṁ etadahosi "yadā kira bho ayaṁ saṅkho nāma purisasahagato ca hoti vāyāmasahagato[1] ca vāyusahagato ca, tadāyaṁ saṅkho saddaṁ karoti. Yadā panāyaṁ saṅkho neva purisasahagato hoti na vāyāmasahagato na vāyusahagato, nāyaṁ Saṅkho saddaṁ karotī"ti. Evameva kho rājañña yadāyaṁ kāyo āyusahagato ca hoti usmāsahagato ca viññāṇasahagato ca, tadā abhikkamatipi paṭikkamatipi tiṭṭhatipi nisīdatipi seyyaṁpi kappeti, cakkhunāpi rūpaṁ passati, sotenapi saddaṁ suṇāti, ghānenapi gandhaṁ ghāyati, jivhāyapi rasaṁ sāyati, kāyenapi phoṭṭhabbaṁ phusati, manasāpi dhammaṁ vijānāti. Yadā panāyaṁ kāyo neva āyusahagato hoti, na usmāsahagato, na viññāṇasahagato, tadā neva abhikkamati na paṭikkamati na tiṭṭhati na nisīdati na seyyaṁ kappeti, cakkhunāpi rūpaṁ na passati, sotenapi saddaṁ na suṇāti, ghānenapi gandhaṁ na ghāyati, jivhāyapi rasaṁ na sāyati, kāyenapi phoṭṭhabbaṁ na phusati, manasāpi dhammaṁ na vijānāti. Imināpi kho te rājañña pariyāyena evaṁ hotu "itipi atthi paro loko, atthi sattā opapātikā, atthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko"ti[2].

427. Kiñcāpi bhavaṁ Kassapo evamāha. Atha kho evaṁ me ettha hoti "itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko"ti. Atthi pana rājañña pariyāyo -pa-. Atthi bho Kassapa pariyāyo -pa-. Yathā kathaṁ viya rājaññāti. Idha me bho Kassapa purisā coraṁ āgucāriṁ gahetvā dassenti "ayaṁ te bhante coro āgucārī, imassa yaṁ icchasi, taṁ daṇḍaṁ paṇehī"ti. Tyāhaṁ evaṁ vadāmi "tena hi bho imassa purisassa chaviṁ

1. Vāyosahagato (Syā)
2. Vipākoti. Paṭhamabhāṇavāraṁ (Syā)

chindatha, appeva nāmassa jīvaṁ passeyyāmā”ti. Te tassa purisassa chaviṁ chindanti, nevassa mayaṁ jīvaṁ passāma. Tyāhaṁ evaṁ vadāmi “tena hi bho imassa purisassa cammaṁ chindatha, maṁsaṁ chindatha, nhāruṁ chindatha, aṭṭhiṁ chindatha, aṭṭhimiñjaṁ chindatha, appeva nāmassa jīvaṁ passeyyāmā”ti. Te tassa purisassa aṭṭhimiñjaṁ chindanti, nevassa mayaṁ jīvaṁ passeyyāma. Ayaṁpi kho bho Kassapa pariyāyo, yena me pariyāyena evaṁ hoti “itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko”ti.

(10) Aggikajaṭila-upamā

428. Tena hi rājañña upamaṁ te karissāmi. Upamāya midhekacce viññū purisā bhāsitassa atthaṁ ājānanti. Bhūtapubbaṁ rājañña aññataro aggiko jaṭilo araññāyatane paṇṇakuṭiyā sammati[1]. Atha kho rājañña aññataro janapade sattho[2] vuṭṭhāsi. Atha kho so sattho[3] tassa aggikassa jaṭilassa assamassa sāmantā ekarattiṁ vasitvā pakkāmi. Atha kho rājañña tassa aggikassa jaṭilassa etadahosi “yaṁnūnāhaṁ yena so satthavāso tenupasaṅkameyyaṁ, appeva nāmettha kiñci upakaraṇaṁ adhigaccheyyan”ti. Atha kho so aggiko jaṭilo kālasseva vuṭṭhāya yena so satthavāso tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā addasa tasmiṁ satthavāse daharaṁ kumāraṁ mandaṁ uttānaseyyakaṁ chaḍḍitaṁ, disvānassa etadahosi “na kho me taṁ patirūpaṁ yaṁ me pekkhamānassa manussabhūto kālaṅkareyya, yaṁnūnāhaṁ imaṁ dārakaṁ assamaṁ netvā āpādeyyaṁ poseyyaṁ vaḍḍheyyan”ti. Atha kho so aggiko jaṭilo taṁ dārakaṁ assamaṁ netvā āpādesi posesi vaḍḍhesi. Yadā so dārako dasavassuddesiko vā hoti[4] dvādasavassuddesiko vā. Atha kho tassa aggikassa jaṭilassa janapade kiñcideva karaṇīyaṁ uppajji. Atha kho so aggiko jaṭilo taṁ dārakaṁ etadavoca “icchāmahaṁ tāta janapadaṁ[5] gantuṁ, aggiṁ tāta paricareyyāsi, mā ca te aggi nibbāyi, sace ca te aggi nibbāyeyya, ayaṁ vāsī imāni kaṭṭhāni idaṁ araṇisahitaṁ, aggiṁ nibbattetvā

1. Vasati (Sī, I)
2. Sattho janapadapadesā (Sī), janapado satthavāso (Syā), janapadapadeso (I)
3. Satthavāso (Syā) 4. Ahosi (?) 5. Nagaraṁ (Ka)

aggiṁ paricareyyāsī”ti. Atha kho so aggiko jaṭilo taṁ dārakaṁ evaṁ anusāsitvā janapadaṁ agamāsi. Tassa khiḍḍāpasutassa aggi nibbāyi.

Atha kho tassa dārakassa etadahosi “pitā kho maṁ evaṁ avaca ‘aggiṁ tāta paricareyyāsi, mā ca te aggi nibbāyi, sace ca te aggi nibbāyeyya, ayaṁ vāsī imāni kaṭṭhāni idaṁ araṇisahitaṁ, aggiṁ nibbattetvā aggiṁ paricareyyāsī’ti, yaṁnūnāhaṁ aggiṁ nibbattetvā aggiṁ paricareyyan”ti. Atha kho so dārako araṇisahitaṁ vāsiyā tacchi “appeva nāma aggiṁ adhigaccheyyan”ti. Neva so aggiṁ adhigacchi. Araṇisahitaṁ dvidhā phālesi, tidhā phālesi, catudhā phālesi, pañcadhā phālesi, dasadhā phālesi, satadhā[1] phālesi, sakalikaṁ sakalikaṁ akāsi, sakalikaṁ sakalikaṁ karitvā udukkhale koṭṭesi, udukkhale koṭṭetvā mahāvāte opuni[2] “appeva nāma aggiṁ adhigaccheyyan”ti. Neva so aggiṁ adhigacchi.

Atha kho so aggiko jaṭilo janapade taṁ karaṇīyaṁ tīretvā yena sako assamo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā taṁ dārakaṁ etadavoca “kacci te tāta aggi na nibbuto”ti. Idha me tāta khiḍḍāpasutassa aggi nibbāyi, tassa me etadahosi “pitā kho maṁ evaṁ avaca ‘aggiṁ tāta paricareyyāsi, mā ca te tāta aggi nibbāyi, sace ca te aggi nibbāyeyya, ayaṁ vāsī imāni kaṭṭhāni idaṁ araṇisahitaṁ, aggiṁ nibbattetvā aggiṁ paricareyyāsī’ti. Yaṁnūnāhaṁ aggiṁ nibbattetvā aggiṁ paricareyyan”ti. Atha khvāhaṁ tāta araṇisahitaṁ vāsiyā tacchiṁ “appeva nāma aggiṁ adhigaccheyyan”ti. Nevāhaṁ aggiṁ adhigacchiṁ. Araṇisahitaṁ dvidhā phālesiṁ, tidhā phālesiṁ, catudhā phālesiṁ, pañcadhā phālesiṁ, dasadhā phālesiṁ, satadhā phālesiṁ, sakalikaṁ sakalikaṁ akāsiṁ, sakalikaṁ sakalikaṁ karitvā udukkhale koṭṭesiṁ, udukkhale koṭṭetvā mahāvāte opuniṁ “appeva nāma aggiṁ adhigaccheyyan”ti. Nevāhaṁ aggiṁ adhigacchinti. Atha kho tassa aggikassa jaṭilassa etadahosi “yāva bālo ayaṁ dārako abyatto, kathaṁ hi nāma ayoniso aggiṁ gavesissatī”ti. Tassa pekkhamānassa araṇisahitaṁ gahetvā aggiṁ nibbattetvā taṁ dārakaṁ

---

1. Vīsatidhā (Syā)
2. Ophuni (Syā, Ka)

etadavoca "evaṁ kho tāta aggi nibbattetabbo, na tveva yathā tvaṁ bālo abyatto ayoniso aggiṁ gavesī"ti. Evameva kho tvaṁ rājañña bālo abyatto ayoniso paralokaṁ gavesissasi. Paṭinissajjetaṁ rājañña pāpakaṁ diṭṭhigataṁ, paṭinissajjetaṁ rājañña pāpakaṁ diṭṭhigataṁ, mā te ahosi dīgharattaṁ ahitāya dukkhāyāti.

429. Kiñcāpi bhavaṁ Kassapo evamāha, atha kho nevāhaṁ sakkomi idaṁ pāpakaṁ diṭṭhigataṁ paṭinissajjituṁ. Rājāpi maṁ Pasenadi Kosalo jānāti tirorājānopi "Pāyāsi rājañño evaṁvādī evaṁdiṭṭhī 'itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko'ti". Sacāhaṁ bho Kassapa idaṁ pāpakaṁ diṭṭhigataṁ paṭinissajjissāmi, bhavissanti me vattāro "yāva bālo Pāyāsi rājañño abyatto duggahitagāhī"ti. Kopenapi naṁ harissāmi, makkhenapi naṁ harissāmi, palāsenapi naṁ harissāmīti.

(11) Dvesatthavāha-upamā

430. Tena hi rājañña upamaṁ te karissāmi, upamāya midhekacce viññū purisā bhāsitassa atthaṁ ājānanti. Bhūtapubbaṁ rājañña mahāsakaṭasattho sakaṭasahassaṁ puratthimā janapadā pacchimaṁ janapadaṁ agamāsi, so yena yena gacchi, khippaṁyeva pariyādiyati tiṇakaṭṭhodakaṁ haritakapaṇṇaṁ. Tasmiṁ kho pana satthe dve satthavāhā ahesuṁ eko pañcannaṁ sakaṭasatānaṁ, eko pañcannaṁ sakaṭasatānaṁ. Atha kho tesaṁ satthavāhānaṁ etadahosi "ayaṁ kho mahāsakaṭasattho sakaṭasahassaṁ, te mayaṁ yena yena gacchāma, khippameva pariyādiyati tiṇakaṭṭhodakaṁ haritakapaṇṇaṁ. Yaṁnūna mayaṁ imaṁ satthaṁ dvidhā vibhajeyyāma ekato pañca sakaṭasatāni ekato pañca sakaṭasatānī"ti. Te taṁ satthaṁ dvidhā vibhajiṁsu[1] ekato pañca sakaṭasatāni ekato pañca sakaṭasatāni. Eko satthavāho bahuṁ tiṇañca kaṭṭhañca udakañca āropetvā satthaṁ payāpesi[2]. Dvīhatīhapayāto kho pana so sattho addasa purisaṁ kāḷaṁ lohitakkhaṁ[3] sannaddhakalāpaṁ[4] kumudamāliṁ allavatthaṁ allakesaṁ kaddamamakkhitehi

1. Vibhajesuṁ (Ka)
2. Pāyāpesi (Sī, I)
3. Lohitakkhiṁ (Syā)
4. Āsannaddhakalāpaṁ (Syā)

cakkehi bhadrena rathena paṭipathaṁ āgacchantaṁ, disvā etadavoca "kuto bho āgacchasī"ti. Amukamhā janapadāti. "Kuhiṁ gamissasī"ti. Amukaṁ nāma janapadanti. "Kacci bho purato kantāre mahāmegho abhippavuṭṭho"ti. Evaṁ bho purato kantāre mahāmegho abhippavuṭṭho, āsittodakāni vaṭumāni, bahu tiṇañca kaṭṭhañca udakañca, chaḍḍetha bho purāṇāni tiṇāni kaṭṭhāni udakāni, lahubhārehi sakaṭehi sīghaṁ sīghaṁ gacchatha, mā yoggāni kilamitthāti.

Atha kho so satthavāho satthike āmantesi "ayaṁ bho puriso evamāha 'purato kantāre mahāmegho abhippavuṭṭho, āsittodakāni vaṭumāni, bahu tiṇañca kaṭṭhañca udakañca, chaḍḍetha bho purāṇāni tiṇāni kaṭṭhāni udakāni, lahubhārehi sakaṭehi sīghaṁ sīghaṁ gacchatha, mā yoggāni kilamitthā'ti". Chaḍḍetha bho purāṇāni tiṇāni kaṭṭhāni udakāni, lahubhārehi sakaṭehi satthaṁ payāpethāti. "Evaṁ bho"ti kho te satthikā tassa satthavāhassa paṭissutvā chaḍḍetvā purāṇāni tiṇāni kaṭṭhāni udakāni lahubhārehi sakaṭehi satthaṁ payāpesuṁ. Te paṭhamepi satthavāse na addasaṁsu tiṇaṁ vā kaṭṭhaṁ vā udakaṁ vā. Dutiyepi satthavāse. Tatiyepi satthavāse. Catutthepi satthavāse. Pañcamepi satthavāse. Chaṭṭhepi satthavāse. Sattamepi satthavāse na addasaṁsu tiṇaṁ vā kaṭṭhaṁ vā udakaṁ vā, sabbeva anayabyasanaṁ āpajjiṁsu. Ye ca tasmiṁ satthe ahesuṁ manussā vā pasū vā, sabbe so yakkho amanusso bhakkhesi. Aṭṭhikāneva sesāni.

Yadā aññāsi dutiyo satthavāho "bahunikkhanto kho bho dāni so sattho"ti. Bahuṁ tiṇañca kaṭṭhañca udakañca āropetvā satthaṁ payāpesi. Dvīhatīhapayāto kho pana so sattho addasa purisaṁ kāḷaṁ lohitakkhaṁ sannaddhakalāpaṁ kumudamāliṁ allavatthaṁ allakesaṁ kaddamamakkhitehi cakkehi bhadrena rathena paṭipathaṁ āgacchantaṁ, disvā etadavoca "kuto bho āgacchasī"ti. Amukamhā janapadāti. "Kuhiṁ gamissasī"ti. Amukaṁ nāma janapadanti. "Kacci bho purato kantāre mahāmegho abhippavuṭṭho"ti. Evaṁ bho purato kantāre mahāmegho abhippavuṭṭho, āsittodakāni vaṭumāni, bahu tiṇañca kaṭṭhañca udakañca,

chaḍḍetha bho purāṇāni tiṇāni kaṭṭhāni udakāni, lahubhārehi sakaṭehi sīghaṁ sīghaṁ gacchatha, mā yoggāni kilamitthāti.

Atha kho so satthavāho satthike āmantesi "ayaṁ bho puriso evamāha 'purato kantāre mahāmegho abhippavuṭṭho, āsittodakāni vaṭumāni, bahu tiṇañca kaṭṭhañca udakañca, chaḍḍetha bho purāṇāni tiṇāni kaṭṭhāni udakāni, lahubhārehi sakaṭehi sīghaṁ sīghaṁ gacchatha, mā yoggāni kilamitthā'ti. Ayaṁ bho puriso neva amhākaṁ mitto, na ñātisālohito, kathaṁ mayaṁ imassa saddhāya gamissāma. Na vo chaḍḍetabbāni purāṇāni tiṇāni kaṭṭhāni udakāni, yathābhatena bhaṇḍena satthaṁ payāpetha. Na no purāṇaṁ chaḍḍessāmā"ti. "Evaṁ bho"ti kho te satthikā tassa satthavāhassa paṭissutvā yathābhatena bhaṇḍena satthaṁ payāpesuṁ. Te paṭhamepi satthavāse na addasaṁsu tiṇaṁ vā kaṭṭhaṁ vā udakaṁ vā. Dutiyepi satthavāse. Tatiyepi satthavāse. Catutthepi satthavāse. Pañcamepi satthavāse. Chaṭṭhepi satthavāse. Sattamepi satthavāse na addasaṁsu tiṇaṁ vā kaṭṭhaṁ vā udakaṁ vā. Tañca satthaṁ addasaṁsu anayabyasanaṁ āpannaṁ. Ye ca tasmiṁ satthepi ahesuṁ manussā vā pasū vā, tesañca aṭṭhikāneva addasaṁsu tena yakkhena amanussena bhakkhitānaṁ.

Atha kho so satthavāho satthike āmantesi "ayaṁ kho bho sattho anayabyasanaṁ āpanno, yathā taṁ tena bālena satthavāhena pariṇāyakena. Tena hi bho yānamhākaṁ satthe appasārāni paṇiyāni, tāni chaḍḍetvā, yāni imasmiṁ satthe mahāsārāni paṇiyāni, tāni ādiyathā"ti. "Evaṁ bho"ti kho te satthikā tassa satthavāhassa paṭissutvā yāni sakasmiṁ satthe appasārāni paṇiyāni, tāni chaḍḍetvā yāni tasmiṁ satthe mahāsārāni paṇiyāni, tāni ādiyitvā sotthinā taṁ kantāraṁ nittharimsu, yathā taṁ paṇḍitena satthavāhena pariṇāyakena. Evameva kho tvaṁ rājaññā bālo abyatto anayabyasanaṁ āpajjissasi ayoniso paralokaṁ gavesanto seyyathāpi so purimo satthavāho. Yepi tava[1]sotabbaṁ saddhātabbaṁ[2] maññissanti, tepi anayabyasanaṁ āpajjissanti seyyathāpi te satthikā. Paṭinissajjetaṁ

1. Te (Ka)
2. Saddahātabbaṁ (I, Ka)

rājañña pāpakaṁ diṭṭhigataṁ, paṭinissajjetaṁ rājañña pāpakaṁ diṭṭhigataṁ, mā te ahosi dīgharattaṁ ahitāya dukkhāyāti.

431. Kiñcāpi bhavaṁ Kassapo evamāha, atha kho nevāhaṁ sakkomi idaṁ pāpakaṁ diṭṭhigataṁ paṭinissajjituṁ. Rājāpi maṁ Pasenadi Kosalo jānāti tirorājānopi "Pāyāsi rājañño evaṁvādī evaṁdiṭṭhī 'itipi natthi paro loko -pa- vipāko'ti". Sacāhaṁ bho Kassapa idaṁ pāpakaṁ diṭṭhigataṁ paṭinissajjissāmi, bhavissanti me vattāro "yāva bālo Pāyāsi rājañño abyatto duggahitagāhī"ti. Kopenapi naṁ harissāmi, makkhenapi naṁ harissāmi, palāsenapi naṁ harissāmīti.

(12) Gūthabhārika-upamā

432. Tena hi rājañña upamaṁ te karissāmi, upamāya midhekacce viññū purisā bhāsitassa atthaṁ ājānanti. Bhūtapubbaṁ rājañña aññataro sūkaraposako puriso sakamhā gāmā aññaṁ gāmaṁ agamāsi, tattha addasa pahūtaṁ sukkhagūthaṁ chaḍḍitaṁ. Disvānassa etadahosi "ayaṁ kho pahūto sukkhagūtho chaḍḍito, mama ca sūkarabhattaṁ[1], yaṁnūnāhaṁ ito sukkhagūthaṁ hareyyan"ti. So uttarāsaṅgaṁ pattharitvā pahūtaṁ sukkhagūthaṁ ākiritvā bhaṇḍikaṁ bandhitvā sīse ubbāhetvā[2] agamāsi. Tassa antarāmagge mahā-akālamegho pāvassi. So uggharantaṁ paggharantaṁ yāva agganakhā gūthena makkhito gūthabhāraṁ ādāya agamāsi. Tamenaṁ manussā disvā evamāhaṁsu "kaccino tvaṁ bhaṇe ummatto kacci viceto, kathaṁ hi nāma uggharantaṁ paggharantaṁ yāva agganakhā gūthena makkhito gūthabhāraṁ harissasī"ti. Tumhe khvettha bhaṇe ummattā tumhe vicetā, tathā hi pana me sūkarabhattanti. Evameva kho tvaṁ rājañña gūthabhārikūpamo[3] maññe paṭibhāsi. Paṭinissajjetaṁ rājañña pāpakaṁ diṭṭhigataṁ, paṭinissajjetaṁ rājañña pāpakaṁ diṭṭhigataṁ, mā te ahosi dīgharattaṁ ahitāya dukkhāyāti.

433. Kiñcāpi bhavaṁ Kassapo evamāha, atha kho nevāhaṁ sakkomi idaṁ pāpakaṁ diṭṭhigataṁ paṭinissajjituṁ. Rājāpi maṁ Pasenadi Kosalo jānāti tirorājānopi "Pāyāsi rājañño evaṁvādī evaṁdiṭṭhī 'itipi

1. Sūkarānaṁ bhakkho (Syā)
2. Uccāropetvā (Ka-Sī, Ka)
3. Gūthahārikūpamo (Sī, I)

natthi paro loko -pa- vipāko'ti". Sacāhaṁ bho Kassapa idaṁ pāpakaṁ diṭṭhigataṁ paṭinissajjissāmi, bhavissanti me vattāro "yāva bālo Pāyāsi rājañño abyatto duggahitagāhī"ti. Kopenapi naṁ harissāmi, makkhenapi naṁ harissāmi, palāsenapi naṁ harissāmīti.

(13) Akkhadhuttaka upamā

434. Tena hi rājañña upamaṁ te karissāmi, upamāya midhekacce viññū purisā bhāsitassa atthaṁ ājānanti. Bhūtapubbaṁ rājañña dve akkhadhuttā akkhehi dibbiṁsu. Eko akkhadhutto āgatāgataṁ kaliṁ gilati. Addasā kho dutiyo akkhadhutto taṁ akkhadhuttaṁ āgatāgataṁ kaliṁ gilantaṁ, disvā taṁ akkhadhuttaṁ etadavoca "tvaṁ kho samma ekantikena jināsi, dehi me samma akkhe pajohissāmī"ti. "Evaṁ sammā"ti kho so akkhadhutto tassa akkhadhuttassa akkhe pādāsi. Atha kho so akkhadhutto akkhe visena paribhāvetvā taṁ akkhadhuttaṁ etadavoca "ehi kho samma akkhehi dibbissāmā"ti. "Evaṁ sammā"ti kho so akkhadhutto tassa akkhadhuttassa paccassosi. Dutiyampi kho te akkhadhuttā akkhehi dibbiṁsu. Dutiyampi kho so akkhadhutto āgatāgataṁ kaliṁ gilati. Addasā kho dutiyo akkhadhutto taṁ akkhadhuttaṁ dutiyampi āgatāgataṁ kaliṁ gilantaṁ, disvā taṁ akkhadhuttaṁ etadavoca—

> "Littaṁ paramena tejasā, gilamakkhaṁ puriso na bujjhati.
> Gila re gila pāpadhuttaka[1], pacchā te kaṭukaṁ bhavissatī"ti.

Evameva kho tvaṁ rājañña akkhadhuttakūpamo maññe paṭibhāsi. Paṭinissajjetaṁ rājañña pāpakaṁ diṭṭhigataṁ, paṭinissajjetaṁ rājañña pāpakaṁ diṭṭhigataṁ, mā te ahosi dīgharattaṁ ahitāya dukkhāyāti.

435. Kiñcāpi bhavaṁ Kassapo evamāha, atha kho nevāhaṁ sakkomi idaṁ pāpakaṁ diṭṭhigataṁ paṭinissajjituṁ. Rājāpi maṁ Pasenadi Kosalo jānāti tirorājānopi "Pāyāsi rājañño evaṁvādī evaṁdiṭṭhī 'itipi natthi paro loko -pa- vipāko'ti". Sacāhaṁ bho Kassapa idaṁ pāpakaṁ

---

1. Gili re pāpadhuttaka (Ka)

diṭṭhigataṁ paṭinissajjissāmi, bhavissanti me vattāro "yāva bālo Pāyāsi rājañño abyatto duggahitagāhī"ti. Kopenapi naṁ harissāmi, makkhenapi naṁ harissāmi, palāsenapi naṁ harissāmīti.

(14) Sāṇabhārika upamā

436. Tena hi rājañña upamaṁ te karissāmi, upamāya midhekacce viññū purisā bhāsitassa atthaṁ ājānanti. Bhūtapubbaṁ rājañña aññataro janapado vuṭṭhāsi. Atha kho sahāyako sahāyakaṁ āmantesi "āyāma samma yena so janapado tenupasaṅkamissāma, appeva nāmettha kiñci dhanaṁ adhigaccheyyāmā"ti. "Evaṁ sammā"ti kho sahāyako sahāyakassa paccassosi. Te yena so janapado, yena aññataraṁ gāmapaṭṭaṁ[1] tenupasaṅkamiṁsu, tattha addasaṁsu pahūtaṁ sāṇaṁ chaḍḍitaṁ, disvā sahāyako sahāyakaṁ āmantesi "idaṁ kho samma pahūtaṁ sāṇaṁ chaḍḍitaṁ, tena hi samma tvañca sāṇabhāraṁ bandha, ahañca sāṇabhāraṁ bandhissāmi, ubho sāṇabhāraṁ ādāya gamissāmā"ti. "Evaṁ sammā"ti kho sahāyako sahāyakassa paṭissutvā sāṇabhāraṁ bandhitvā te ubho sāṇabhāraṁ ādāya yena aññataraṁ gāmapaṭṭaṁ tenupasaṅkamiṁsu. Tattha addasaṁsu pahūtaṁ sāṇasuttaṁ chaḍḍitaṁ, disvā sahāyako sahāyakaṁ āmantesi "yassa kho samma atthāya iccheyyāma sāṇaṁ, idaṁ pahūtaṁ sāṇasuttaṁ chaḍḍitaṁ, tena hi samma tvañca sāṇabhāraṁ chaḍḍehi, ahañca sāṇabhāraṁ chaḍḍessāmi, ubho sāṇasuttabhāraṁ ādāya gamissāmā"ti. Ayaṁ kho me samma sāṇabhāro dūrābhato ca susannaddho ca, alaṁ me tvaṁ pajānāhīti. Atha kho so sahāyako sāṇabhāraṁ chaḍḍetvā sāṇasuttabhāraṁ ādiyi.

Te yena aññataraṁ gāmapaṭṭaṁ tenupasaṅkamiṁsu. Tattha addasaṁsu pahūtā sāṇiyo chaḍḍitā, disvā sahāyako sahāyakaṁ āmantesi "yassa kho samma atthāya iccheyyāma sāṇaṁ vā sāṇasuttaṁ vā, imā pahūtā sāṇiyo chaḍḍitā, tena hi samma tvañca sāṇabhāraṁ chaḍḍehi, ahañca sāṇasuttabhāraṁ chaḍḍessāmi, ubho sāṇibhāraṁ ādāya

1. Gāmapajjaṁ (Syā), gāmapattaṁ (Sī)

gamissāmā”ti. Ayaṁ kho me samma sāṇabhāro dūrābhato ca susannaddho ca, alaṁ me tvaṁ pajānāhīti. Atha kho so sahāyako sāṇasuttabhāraṁ chaḍḍetvā sāṇibhāraṁ ādiyi.

Te yena aññataraṁ gāmapaṭṭaṁ tenupasaṅkamiṁsu. Tattha addasaṁsu pahūtaṁ khomaṁ chaḍḍitaṁ, disvā -pa- pahūtaṁ khomasuttaṁ chaḍḍitaṁ, disvā. Pahūtaṁ khomadussaṁ chaḍḍitaṁ, disvā. Pahūtaṁ kappāsaṁ chaḍḍitaṁ, disvā. Pahūtaṁ kappāsikasuttaṁ chaḍḍitaṁ, disvā. Pahūtaṁ kappāsikadussaṁ chaḍḍitaṁ, disvā. Pahūtaṁ ayaṁ[1] chaḍḍitaṁ, disvā. Pahūtaṁ lohaṁ chaḍḍitaṁ, disvā. Pahūtaṁ tipuṁ chaḍḍitaṁ, disvā. Pahūtaṁ sīsaṁ chaḍḍitaṁ, disvā. Pahūtaṁ sajjhaṁ[2] chaḍḍitaṁ, disvā. Pahūtaṁ suvaṇṇaṁ chaḍḍitaṁ, disvā sahāyako sahāyakaṁ āmantesi “yassa kho samma atthāya iccheyyāma sāṇaṁ vā sāṇasuttaṁ vā sāṇiyo vā khomaṁ vā khomasuttaṁ vā khomadussaṁ vā kappāsaṁ vā kappāsikasuttaṁ vā kappāsikadussaṁ vā ayaṁ vā lohaṁ vā tipuṁ vā sīsaṁ vā sajjhaṁ vā. Idaṁ pahūtaṁ suvaṇṇaṁ chaḍḍitaṁ. Tena hi samma tvañca sāṇabhāraṁ chaḍḍehi, ahañca sajjhabhāraṁ[3] chaḍḍessāmi, ubho suvaṇṇabhāraṁ ādāya gamissāmā”ti. Ayaṁ kho me samma sāṇabhāro dūrābhato ca susannaddho ca, alaṁ me tvaṁ pajānāhīti. Atha kho so sahāyako sajjhabhāraṁ chaḍḍetvā suvaṇṇabhāraṁ ādiyi.

Te yena sako gāmo tenupasaṅkamiṁsu, tattha yo so sahāyako sāṇabhāraṁ ādāya agamāsi, tassa neva mātāpitaro abhinandiṁsu, na puttadārā abhinandiṁsu, na mittāmaccā abhinandiṁsu, na ca tatonidānaṁ sukhaṁ somanassaṁ adhigacchi. Yo pana so sahāyako suvaṇṇabhāraṁ ādāya agamāsi, tassa mātāpitaropi abhinandiṁsu, puttadārāpi abhinandiṁsu, mittāmaccāpi abhinandiṁsu, tatonidānañca sukhaṁ somanassaṁ adhigacchi. Evameva kho tvaṁ rājañña sāṇabhārikūpamo maññe paṭibhāsi. Paṭinissajjetaṁ rājañña pāpakaṁ diṭṭhigataṁ, paṭinissajjetaṁ rājañña pāpakaṁ diṭṭhigataṁ, mā te ahosi dīgharattaṁ ahitāya dukkhāyāti.

---

1. Ayasaṁ (Syā) 2. Sajjhuṁ (Sī, Syā, I) 3. Sajjhubhāraṁ (Sī, Syā, I)

Saraṇagamana

437. Purimeneva ahaṁ opammena bhoto Kassapassa attamano abhiraddho. Api cāhaṁ imāni vicitrāni pañhāpaṭibhānāni sotukāmo evāhaṁ bhavantaṁ Kassapaṁ paccanīkaṁ kātabbaṁ amaññissaṁ. Abhikkantaṁ bho Kassapa, abhikkantaṁ bho Kassapa, seyyathāpi bho Kassapa nikkujjitaṁ vā ukkujjeyya, paṭicchannaṁ vā vivareyya, mūḷhassa vā maggaṁ ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotaṁ dhāreyya 'cakkhumanto rūpāni dakkhantī'ti. Evamevaṁ bhotā Kassapena anekapariyāyena dhammo pakāsito, esāhaṁ bho Kassapa taṁ bhavantaṁ Gotamaṁ saraṇaṁ gacchāmi dhammañca bhikkhusaṁghañca, upāsakaṁ maṁ bhavaṁ Kassapo dhāretu ajjatagge pāṇupetaṁ saraṇaṁ gataṁ.

Icchāmi cāhaṁ bho Kassapa mahāyaññaṁ yajituṁ, anusāsatu maṁ bhavaṁ Kassapo yaṁ mamassa dīgharattaṁ hitāya sukhāyāti.

Yaññakathā

438. Yathārūpe kho rājañña yaññe gāvo vā haññanti, ajeḷakā vā haññanti, kukuṭasūkarā vā haññanti, vividhā vā pāṇā saṁghātaṁ āpajjanti, paṭiggāhakā ca honti micchādiṭṭhī micchāsaṅkappā micchāvācā micchākammantā micchā-ājīvā micchāvāyāmā micchāsatī micchāsamādhī. Evarūpo kho rājañña yañño na mahapphalo hoti na mahānisaṁso na mahājutiko na mahāvipphāro. Seyyathāpi rājañña kassako bījanaṅgalaṁ ādāya vanaṁ paviseyya, so tattha dukkhette dubbhūme avihatakhāṇukaṇṭake bījāni patiṭṭhāpeyya khaṇḍāni pūtīni vātātapahatāni asāradāni asukhasayitāni, devo ca na kālena kālaṁ sammādhāraṁ anuppaveccheyya. Api nu tāni bījāni vuddhiṁ virūḷhiṁ[1] vepullaṁ āpajjeyyuṁ. Kassako vā vipulaṁ phalaṁ adhigaccheyyāti. No hidaṁ[2] bho Kassapa. Evameva kho rājañña yathārūpe yaññe gāvo vā haññanti, ajeḷakā vā haññanti, kukkuṭasūkarā vā haññanti, vividhā vā pāṇā saṁghātaṁ āpajjanti, paṭiggāhakā ca honti micchādiṭṭhī micchāsaṅkappā micchāvācā micchākammantā micchā-ājīvā micchāvāyāmā

1. Viruḷhiṁ (Moggallāne) 2. Na evaṁ (Syā, Ka)

micchāsatī micchāsamādhī. Evarūpo kho rājañña yañño na mahapphalo hoti na mahānisaṁso na mahājutiko na mahāvipphāro.

Yathārūpe ca kho rājañña yaññe neva gāvo haññanti, na ajeḷakā haññanti, na kukkuṭasūkarā haññanti, na vividhā vā pāṇā saṁghātaṁ āpajjanti, paṭiggāhakā ca honti sammādiṭṭhī sammāsaṅkappā sammāvācā sammākammantā sammā-ājīvā sammāvāyāmā sammāsatī sammāsamādhī. Evarūpo kho rājañña yañño mahapphalo hoti mahānisaṁso mahājutiko mahāvipphāro. Seyyathāpi rājañña kassako bījanaṅgalaṁ ādāya vanaṁ paviseyya, so tattha sukhette subhūme suvihatakhāṇukaṇṭake bījāni patiṭṭhapeyya akhaṇḍāni apūtīni avātātapahatāni sāradāni sukhasayitāni. Devo ca kālena kālaṁ sammādhāraṁ anuppaveccheyya. Api nu tāni bījāni vuddhiṁ virūḷhiṁ vepullaṁ āpajjeyyuṁ, kassako vā vipulaṁ phalaṁ adhigaccheyyāti. Evaṁ bho Kassapa. Evameva kho rājañña yathārūpe yaññe neva gāvo haññanti, na ajeḷakā haññanti, na kukkuṭasūkarā haññanti, na vividhā vā pāṇā saṁghātaṁ āpajjanti, paṭiggāhakā ca honti sammādiṭṭhī samesaṅkappā samevācā sammākammantā sammā-ājīvā sammāvāyāmā sammāsatī samesamādhī. Evarūpo kho rājañña yañño mahapphalo hoti mahānisaṁso mahājutiko mahāvipphāroti.

Uttaramāṇavavatthu

439. Atha kho Pāyāsi rājañño dānaṁ paṭṭhapesi samaṇabrāhmaṇakapaṇaddhikavaṇibbakayācakānaṁ. Tasmiṁ kho pana dāne evarūpaṁ bhojanaṁ dīyati kaṇājakaṁ bilaṅgadutiyaṁ, dhorakāni[1] ca vatthāni guḷavālakāni[2]. Tasmiṁ kho pana dāne Uttaro nāma māṇavo vāvaṭo[3] ahosi, so dānaṁ datvā evaṁ anuddisati "imināhaṁ dānena Pāyāsiṁ rājaññameva imasmiṁ loke samāgacchiṁ, mā parasmin"ti. Assosi kho Pāyāsi rājañño "uttaro kira māṇavo dānaṁ datvā evaṁ anuddisati 'imināhaṁ dānena Pāyāsiṁ rājaññameva imasmiṁ loke samāgacchiṁ, mā parasmin'ti".

---

1. Therakāni (Sī, I), corakāni (Syā) 2. Guḷagāḷakāni (Ka) 3. Byāvaṭo (Sī, I)

Atha kho Pāyāsi rājañño Uttaraṁ māṇavaṁ āmantāpetvā etadavoca "saccaṁ kira tvaṁ tāta Uttara dānaṁ datvā evaṁ anuddisasi 'imināhaṁ dānena Pāyāsiṁ rājaññameva imasmiṁ loke samāgacchiṁ, mā parasmin'ti". Evaṁ bho. Kissa pana tvaṁ tāta Uttara dānaṁ datvā evaṁ anuddisasi "imināhaṁ dānena Pāyāsiṁ rājaññameva imasmiṁ loke samāgacchiṁ, mā parasmin"ti. Nanu mayaṁ tāta Uttara puññatthikā dānasseva phalaṁ pāṭikaṅkhinoti. Bhoto kho dāne evarūpaṁ bhojanaṁ dīyati kaṇājakaṁ bilaṅgadutiyaṁ, yaṁ bhavaṁ pādāpi[1] na iccheyya samphusituṁ[2], kuto bhuñjituṁ. Dhorakāni ca vatthāni guḷavālakāni, yāni bhavaṁ pādāpi[1] na iccheyya samphusituṁ, kuto paridahituṁ. Bhavaṁ kho panamhākaṁ piyo manāpo, kathaṁ mayaṁ manāpaṁ amanāpena saṁyojemāti. Tena hi tvaṁ tāta uttara yādisāhaṁ bhojanaṁ bhuñjāmi, tādisaṁ bhojanaṁ paṭṭhapehi. Yādisāni cāhaṁ vatthāni paridahāmi, tādisāni ca vatthāni paṭṭhapehīti. "Evaṁ bho"ti kho Uttaro māṇavo Pāyāsissa rājaññassa paṭissutvā yādisaṁ bhojanaṁ Pāyāsi rājañño bhuñjati, tādisaṁ bhojanaṁ paṭṭhapesi. Yādisāni ca vatthāni Pāyāsi rājañño paridahati, tādisāni ca vatthāni paṭṭhapesi.

440. Atha kho Pāyāsi rājañño asakkaccaṁ dānaṁ datvā asahatthā dānaṁ datvā acittīkataṁ[3] dānaṁ datvā apaviddhaṁ dānaṁ datvā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā Cātumahārājikānaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapajji suññaṁ Serīsakaṁ vimānaṁ. Yo pana tassa dāne vāvaṭo ahosi Uttaro nāma māṇavo, so sakkaccaṁ dānaṁ datvā sahatthā dānaṁ datvā cittīkataṁ dānaṁ datvā anapaviddhaṁ dānaṁ datvā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapajji devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ sahabyataṁ.

Pāyāsidevaputta

441. Tena kho pana samayena āyasmā Gavampati abhikkhaṇaṁ suññaṁ Serīsakaṁ vimānaṁ divāvihāraṁ gacchati. Atha kho Pāyāsi devaputto yenāyasmā Gavampati tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṁ Gavampatiṁ

---

1. Pādāsi (Ka) 2. Chupituṁ (I, Ka) 3. Acittikataṁ (Ka)

abhivādetvā ekamantaṁ aṭṭhāsi. Ekamantaṁ ṭhitaṁ kho Pāyāsiṁ devaputtaṁ āyasmā Gavampati etadavoca "kosi tvaṁ āvuso"ti. Ahaṁ bhante Pāyāsi rājaññoti. Nanu tvaṁ āvuso evaṁdiṭṭhiko ahosi "itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko"ti. Saccāhaṁ bhante evaṁdiṭṭhiko ahosiṁ "itipi natthi paro loko, natthi sattā opapātikā, natthi sukatadukkaṭānaṁ kammānaṁ phalaṁ vipāko"ti. Api cāhaṁ ayyena Kumārakassapena etasmā pāpakā diṭṭhigatā vivecitoti. Yo pana te āvuso dāne vāvaṭo ahosi Uttaro nāma māṇavo, so kuhiṁ upapannoti. Yo me bhante dāne vāvaṭo ahosi Uttaro nāma māṇavo, so sakkaccaṁ dānaṁ datvā sahatthā dānaṁ datvā cittīkataṁ dānaṁ datvā anapaviddhaṁ dānaṁ datvā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapanno devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ sahabyataṁ. Ahaṁ pana bhante asakkaccaṁ dānaṁ datvā asahatthā dānaṁ datvā acittīkataṁ dānaṁ datvā apaviddhaṁ dānaṁ datvā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā cātumahārājikānaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapanno suññaṁ Serīsakaṁ vimānaṁ ena hi bhante Gavampati manussalokaṁ gantvā evamārocehi "sakkaccaṁ dānaṁ detha, sahatthā dānaṁ detha, cittīkataṁ dānaṁ detha, anapaviddhaṁ dānaṁ detha, Pāyāsi rājaññho asakkaccaṁ dānaṁ datvā asahatthā dānaṁ datvā acittīkataṁ dānaṁ datvā apaviddhaṁ dānaṁ datvā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā cātumahārājikānaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapanno suññaṁ Serīsakaṁ vimānaṁ. Yo pana tassa dāne vāvaṭo ahosi Uttaro nāma māṇavo, so sakkaccaṁ dānaṁ datvā sahatthā dānaṁ datvā cittīkataṁ dānaṁ datvā anapaviddhaṁ dānaṁ datvā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapanno devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ sahabyatan"ti.

Atha kho āyasmā Gavampati manussalokaṁ āgantvā evamārocesi "sakkaccaṁ dānaṁ detha, sahatthā dānaṁ detha, cittīkataṁ dānaṁ detha, anapaviddhaṁ dānaṁ detha. Pāyāsi rājaññho asakkaccaṁ dānaṁ datvā asahatthā dānaṁ datvā acittīkataṁ dānaṁ datvā apaviddhaṁ dānaṁ datvā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā Cātumahārājikānaṁ devānaṁ sahabyataṁ upapanno suññaṁ Serīsakaṁ vimānaṁ. Yo pana tassa dāne vāvaṭo ahosi

Uttaro nāma māṇavo, so sakkaccaṁ dānaṁ datvā sahatthā dānaṁ datvā cittīkataṁ dānaṁ datvā anapaviddhaṁ dānaṁ datvā kāyassa bhedā paraṁ maraṇā sugatiṁ saggaṁ lokaṁ upapanno devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ sahabyatan”ti.

Pāyāsisuttaṁ niṭṭhitaṁ dasamaṁ.

Mahāvaggo niṭṭhito.

Tassuddānaṁ

Mahāpadāna Nidānaṁ, Nibbānañca Sudassanaṁ.
Janavasabha Govindaṁ, Samayaṁ Sakkapañhakaṁ.
Mahāsatipaṭṭhānañca, Pāyāsi dasamaṁ bhave[1].

Mahāvaggapāḷi niṭṭhitā.

1. Satipaṭṭhānapāyāsi, Mahāvaggassa saṅgaho (Sī, I)
Satipaṭṭhānapāyāsi, Mahāvaggoti vuccatīti (Syā)

Mahāvaggapāḷiyā

Lakkhitabbapadānaṁ anukkamaṇikā

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Akusalakammapathā	256
Akkhadhuttaka-upamā	276
Aggikajaṭila-upamā	270
Attapaññatti	54
Attasamanupassanā	56
Atthavase	227
Aparihāniyā dhammā	64
Appiyehi sampayogo dukkho	245
Abhibhāyatanāni	92
Abbhutā dhammā Ānande	119
Abbhutā dhammā raññe cakkavattimhi	120
Ariyo aṭṭhaṅgiko maggo	201
Assaratanaṁ	14
[Ā]	
Ānāpānassati	231
Āmagandhā	195
Āyatanāni	58
Āyatanesu	240
Āvusovāda	127
[I]	
Itthiratanaṁ	14
Iddhipādā	172

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[I]	
Indriyasaṁvarāya paṭipanno	224
Iriyāpatho	232
[U]	
Udayabbayānupassino	30
Udānaṁ	76
Upāyāso	244
[E]	
Ekāyano	231
Ekodibhūto	194
Ejā	226
[O]	
Okāsādhigamā	173
Ovādapātimokkhuddeso	42
[Ka]	
Kappaṭṭhiti-āyācanakathā	96
Kammavipākajaṁ dibbacakkhu	144
Karuṇedhimutto	194
Kāyānupassanā	231
Kusalakammapathā	258
Kusāvatī	121
[Ga]	
Gabbhinī-upamā	263
Gahapatiratanaṁ	14
Gūthakūpapurisa-upamā	259

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ca]	
Cakkaratanaṁ	14
Cakkavattirañño sarīre paṭipatti	117
Catumahāpadesakathā	102
Catusaṁvejanīyaṭhāna	116
Catūsu ariyasaccesu	243
Catūhi iddhīhi	145
Candimasūriya-upamā	255
Cittānupassanā	237
Cundassa vippaṭisāro paṭivinetabbo	112
Cora-upamā	256
[Ja]	
Jaccandha-upamā	262
Janavasabha	166
Jarā	244
Jāti	243
Jiṇṇapurisa	18
[Jha]	
Jhānasampatti	152
[Ta]	
Taṇhā	246
Tathāgatapūjā	114
Tathāgatasarīre paṭipatti	117
Titthiyaparivāso	126
[Tha]	
Thūpārahā	117

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Da]	
Dīghāyuko	145
Dukkhanirodhagāminī paṭipadā	249
Dukkhanirodhaṁ	247
Dukkhasamudayaṁ	246
Dukkhaṁ	243
Dussīla-ādīnava	71
Devakāyānaṁ nāmāni	204
Devānaṁ Tāvatiṁsānaṁ āyuppamāṇaṁ	261
Devāsurasaṅgāmo	227
Domanassaṁ	244
Dvattiṁsamahāpurisa-lakkhaṇehi	14
Dveme piṇḍapātā samasamaphalā	112
[Dha]	
Dhammacakkhuṁ	37
Dhammapāsādo	148
Dhammavinayo	126
Dhammā abhiññā desitā	100
Dhammādāso	79
Dhammānupassanā	240
Dhammānudhammappaṭi-pannā	114
Dhātumanasikāro	234
[Na]	
Na-attapaññatti	55
Nidānaṁ	51
Nirodhā	28

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Pa]

Pañcasu upādānakkhandhesu 239
Pañcasu nīvaraṇesu 238
Pañcupādānakkhandhā dukkhā 246
Pacchimā vācā 128
Paṭikūlamanasikāro 233
Paṭiccasamuppādo 47
Pariṇāyakaratanaṁ 14
Paridevo 244
Parisā 91
Parinibbāne Anuruddha-bhāsitagāthā 129
Parinibbāne Ānanda-bhāsitagāthā 129
Parinibbāne Devānaminda-bhāsitagāthā 129
Parinibbāne Sahampati-bhāsitagāthā 129
Pātimokkhasaṁvarāya paṭipanno 223
Pāpakaṁ diṭṭhigataṁ 253
Piyarūpaṁ sātarūpaṁ 246
Piyehi vippayogo dukkho 245
Pubbenivāsapaṭisaṁyuttā 1

[Ba]

Buddhānasāsanaṁ 42
Bodhisattadhammatā 10
Brahmadaṇḍo 127

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ba]

Brahmayācanagāthā 33
Brahmassaro 17
Brāhmaṇadvipajāpati-upamā 264

[Bha]

Bhagavato aṭṭha yathā-bhuccavaṇṇa 179
Bhūjati 215
Bhūmicālo 90

[Ma]

Mañjussaro 17
Maṇiratanaṁ 14
Madhurassaro 17
Manāpo 17
Maraṇaṁ 244
Mahārājāno 168
Mahāsudassano 139
Mātugāme paṭipatti 116

[Ya]

Yaññakathā 279
Yampicchaṁ na labhati tampi dukkhaṁ 245

[Ra]

Rūpārūpajjhānasamāpajjanaṁ 128

[Va]

Vaggussaro 17
Viññāṇaṭṭhitiyo 58
Vipassī kumāro 17
Vimokkhā 60, 94
Vedanānupassanā 236

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Saṅkhadhama-upamā	268
Satipaṭṭhānā	174
Sattasu bojjhaṅgesu	241
Sattaratanāni	14
Samaṇo	124
Samādhiparikkhārā	175
Samudayo	28
Sampajāna	233
Sammā-ājīvo	250
Sammākammanto	250
Sammādiṭṭhi	249
Sammāvācā	250
Sammāvāyāmo	250
Sammāsaṅkappo	249

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Sammāsati	250
Sammāsamādhi	250
Sāṇabhārika-upamā	277
Sāmukkaṁsikā dhammadesanā	38
Sivathikāya chaḍḍitasarīraṁ	235
Sīlavanta-ānisaṁsa	73
Supinaka-upamā	265
Subhaddaparibbājakassa pabbajjā	125
Sūkaramaddavaṁ	185
Soko	244
[Ha]	
Hatthiratanaṁ	14
Hitvā mamattaṁ	194

Mahāvaggapāḷiyā

Nānāpāṭhā

Paṭhamo mūlapāṭho, Sī = Sīhaḷapotthakaṁ, Syā = Syāmapotthakaṁ, Kaṁ = Kambojapotthakaṁ, I = Iṅgalisapotthakaṁ, Ka = kesuci Marammapotthakesu dissamānapāṭho, Ka-Sī = kesuci Sīhaḷapotthakesu dissamānapāṭho, Ṭṭha = Aṭṭhakathā.

Mahāvaggapāḷiyā

Nānāpāṭhā — Piṭṭhaṅkā

[A]

Akaraṇīyāva = Akaraṇīyā ca (Syā, Ka) 64
Akilantarūpo = Sukilantarūpo (Sī, I) 112
Aṅgamāgadhakehi = Aṅgamāgadhikehi (Syā) 163
Acittīkataṁ = Acittikataṁ (Ka) 281
Acchādāpetvā = Acchādetvā (Syā, Kaṁ) 17
Ajjhagaṁsu = Ajjhagamaṁsu (Syā) 219
Aññatra = Aññattha (Sī, I) 167
Aññātāro'ti = Aññātāro (sabbattha) 40
Aññehi (Sakāya paṭiññāya saccābhiññehi-iti-attho veditabbo) = Añňe (I) 125
Aṭṭhiṁkatvā = Aṭṭhikatvā (Sī, Syā, I) 165
Aticari (Kriyāpadametaṁ, na nāmapadaṁ) = Aticārī (Sī, Syā, Kaṁ, I) Aticarī (Ka) 144
Atthakaraṇe = Aṭṭakaraṇe (Syā) 18
Atthāyaṁ = Athāyaṁ (Sī, Syā, Kaṁ) 176
Atthe panāyati ñāyena = Aṭṭe panāyati ñāṇena (Syā) 18
Adhivutthaṁ = Adhivāsitaṁ (Syā) 83
Anāvutthapubbo = Anajjhāvuṭṭhapubbo (Ka-Sī, Ka, Ma 1, Mahāsīhanādepi) 42

Nānāpāṭhā Piṭṭhaṅkā

[A]

Annaṭṭhikassa = Annatthikassa (Sī, Syā, Kaṁ, I) 147
Animisanto kumāro pekkhatīti kho bhikkhave = Animisanto pekkhati, jātassa kho pana bhikkhave (Ka) 17
Anupariyāyapathaṁ = Anucariyāyapathaṁ (Syā, Kaṁ) 70
Anupubbiṁ kathaṁ = Ānupubbikathaṁ (Sī, I) 35
Anūpavādo anūpaghāto = Anupavādo anupaghāto (I, Ka) 42
Anekāni devatāsatasahassāni = Anekāni devatāsatāni anekāni devatāsahassāni (Syā) 43
Anekāni devatāsahassāni anekāni devatāsatasahassāni = Anekāni devatāsatāni anekāni devatāsahassāni (Syā, Kaṁ) 42
Anvadeva = Anudeva (Syā, Kaṁ) 141
Apagatasambandhāni = Apagatanhārusambandhāni (Syā) 235
Apaciyati = Apa + cāya + ti = Apacāyati (?) (Sī-Syā-I-potthakesu na dissati) 114
Appaṭimo ca = Appaṭimodha (I) 112
Apārā = Pārā (Sī, Syā, Ka) Orā (Vi-Mahāvagga) 76
Appiyehi -pa- vippayogopi dukkhoti pāṭho ceva taṁniddeso ca katthaci na dissati, Aṭṭhakathāyaṁpi taṁsaṁvaṇṇanā natthi. 243
Apisu = Api hi (Sī, Syā, I) 108
Abhinipphanno = Abhinippanno (I, Ka) 180
Abbhuggacchi = Abbhuggañchi (Sī, I) 190
Abbhussakkamāno = Abbhuggamamāno (Sī, I, Ka) 150
Abbhutā dhammā = Abbhutadhammā (Syā, Ka) 119
Ayaṁ = Ayasaṁ (Syā) 278
Arūpiṁ = Arūpī (Ka) Arūpiparittattānudiṭṭhi-iccādinā ekasamāsa-padattho yutto viya dissati, Aṭṭhakathāya pana na sameti. 55
Avipakkantā = Adhipakkantā (Ka) 169
Asayaṁvase = Asayaṁvasī (Sī, I) 210
Assuttha = Āyuhittha (Syā) 216

Nānāpāṭhā Piṭṭhaṅkā

[Ā]

Āgacchuṁ = Āgañchuṁ (Sī, Syā, I) 209
Āguṁ = Āgū (Syā) Āgu (Sī, I) 206
Ānande = Sānandare (Ka) 103
Āvasinettha = Avasīnettha (I) 219
Āsabhī vācā = Āsabhivācā (Syā, Kaṁ) 69

[I]

Itthittaṁ = Itthicittaṁ (Syā) 216
Iddhipahutāya = Iddhibahulīkatāya (Syā, Kaṁ) 172
Iddhivisavitāya = Iddhivisevitāya (Syā, Kaṁ) 172

[U]

Ucchecchāmi = Ucchejjāmi (Syā, I) Ucchijjāmi (Ka) 61
Ubbāhetvā = Uccāropetvā (Ka-Sī, Ka) 275
Ujukaṁ akaṁsu = Ujukamakaṁsu (Sī, Syā, Kaṁ, I) 203
Uttari = Uttariṁ (Sī, Syā, I) 220
Uttarenamukho = Uttarenābhimukho (Syā, Kaṁ) 13
Uttānī = Uttāniṁ (Ka) Uttāni (Sī, I) 87
Udakasālatopi = Udakaṁ sālatopi (Sī, Syā, Kaṁ) 135
Udena = Uddena (Syā, Kaṁ) Udarena (Ka) 12
Upamāya midhekacce = Upamāyapidhekacce (Sī, Syā)
Upamāyapi idhekacce (I) 259
Upalimpati = Upalippati (Syā) 15
Upasaṅkamati = Upasaṅkami (I) 193
“Upasantapadisso = Upasantapatiso (Ka) 166
Upetha = Upagacchatha (Syā) 84
Ubhayametaṁ = Ubhayamettha (Syā) 227

[Ū]

Ūhacca = Uhacca (Ka) 203

Nānāpāṭhā Piṭṭhaṅkā

[E]

Ekatiṁse kappe = Ekatiṁsakappo (Sī) Ekatiṁso kappo (Syā, Kaṁ, I) 2
Ekantikato = Ekantato (Syā) Ekantagato (I) 167
Ekanavutikappe = Ekanavutikappo (Sī) Ekanavuto kappo (Syā, Kaṁ, I) 2
Etadahosi "ambho kassa nu kho = Etadahosi "kissa nu kho (I) 268
Etaṁ = Ekaṁ (Ka) 82
Etaṁ = Evaṁ (Syā, I) 99
Etaṁparamāyeva = Etaparamāyeva (Sī, Syā, Kaṁ, I) 204
Evamahaṁ taṁ = Evampi mahantaṁ (Syā) Evaṁ mahantaṁ (Sī, I) 82
Evampi kho = Evampi (Sī, Syā, I) 232
Evaṁ vutte = Atha kho (Ka) 32

[O]

Opabhoggā = Upabhoggā (Syā, Kaṁ) 264
Opādesi = Uppātesi (Syā, Kaṁ) 264
Opuni = Ophuni (Syā, Kaṁ, Ka) 271
Orakā = Orikā (Sī, Syā) 25
Osaranti = Otaranti (Sī, I, Aṅguttara) 103
Osāriyamānāni = Otāriyamānāni (Sī, I, Aṅguttara) 103
Osāretabbāni = Otāretabbāni (Sī, I, Aṅguttara) 103

[Ka]

Kakudhā = Kakuthā (Sī, I) 107
Kaṭissaho = Kaṭissabho (Sī, I) 78
Kammāsadhammaṁ nāma = Kammāsadammaṁ nāma (Syā, Kaṁ) 47
Karambhā = Karumhā (Sī, Syā, I) 208
Karīsaṁ = Karīsaṁ matthaluṅgaṁ (Ka) 234
Karuṇedhimutto = Karuṇādhimutto (Sī, Syā, Kaṁ, I) 194
Kaliṅgānaṁ = Kāliṅgānaṁ (Syā, I, Ka) 189

Nānāpāṭhā Piṭṭhaṅkā

[Ka]

Kālakañcā mahābhismā = Kālakañjā mahābhiṁsā (Sī, I) 207
Kāḷimbo = Kāliṅgo (I) Kāraḷimbo (Syā) 78
Kikīnāma = Kiṁkīnāma (Syā, Kaṁ) 7
Kiṅkiṇikajālehi = Kiṅkaṇikajālehi (Syā, Ka) 149
Kinnighaṇḍu = Kinnughaṇḍu (Sī, Syā, I) 206
Kimaṅgaṁ = Kimaṅga (Sī) 25
Kīḷaṁ = Kīḷitaṁ (Ka) Kīḷikaṁ (Sī, I) 159
Kukkuṭo = Kakudho (Syā) 78
Kumāravaṇṇī = Kumāravaṇṇo (Syā, Kaṁ, Ka) 170
Kulagaṇṭhikajātā = Gulā guṇṭhikajātā (Sī, I)
Guṇagaṇṭhikajātā (Syā, Kaṁ) 47
Kurutu = Kururū (Syā, Kaṁ) Kuruṭṭharū (I) 195
Kusalakiriyā = Kusalacariyā (Syā, Kaṁ) 24
Kenāvaṭā = Kenāvuṭā (Syā, Kaṁ) 195

[Kha]

Khattiyo muddhāvasitto = Khattiyo muddhābhisitto (Ka)
cakkavattī dhammiko
dhammarājā (Mahāparinibbānasutta) 139
Khamanīyo = Kamanīyo (Sī, Syā, I) 140

[Ga]

Gandhabbadevaputtaṁ = Gandhabbaputtaṁ (Syā, Kaṁ) 211
Garuṁ karonti = Garukaronti (Sī, Syā, I) 63
Gāmapaṭṭaṁ = Gāmapajjaṁ (Syā) Gāmapattaṁ (Sī) 277
Gijjhehi vā -pa- siṅgālehi vā = Gijjhehi vā -pa- sigālehi vā (Syā, I) 235
Gilānā vuṭṭhito (Gilānabhāvato vuṭṭhāya ṭhito,
bhāvappadhāno hi ayaṁ niddeso Aṁ 2. 263 piṭṭhe,
Nakulapitusuttaṭīkā) = Gilānavuṭṭhito (Saddanīti) 84
Gihibhūto = Gihībhūto (Sī, I) 159
Gūthabhārikūpamo = Gūthahārikūpamo (Sī, I) 275

Nānāpāṭhā Piṭṭhaṅkā

[Ca]

Cakkavattī = Cakkavatti (Syā, Ka) 117
Cakkhuṁ = Cakkhumā (Syā, Kaṁ, Ka) 115
Catuddisaṁ = Cātuddisaṁ (Syā, Kaṁ) 11
Catutthiyā = Catutthāya (Syā) 146
Cātumahāpathe = Cātummahāpathe (Sī, Syā, Kaṁ, I) 117
Cātumahārājikaparisā = Cātummahārājikaparisā (Sī, Syā, Kaṁ, I) 91
Cāpālaṁ cetiyaṁ = Pāvālaṁ cetiyaṁ (Syā) 86
Citantaraṁso = Pitantaraṁso (Syā, Kaṁ) 15
Cuṇṇakaṁ = Vaṇṇakaṁ (Sī, I) 117
Cetivaṁsesu = Cetiyavaṁsesu (Ka) 162
Cetopariyañāṇaṁ = Cetopariññāyañāṇaṁ (Syā, Kaṁ)
Cetasā cetopariyāyañāṇaṁ (Ka) 70

[Cha]

Chinnapātaṁ papatanti = Chinnaṁ pādaṁ viya papatanti (Syā, Kaṁ) 115

[Ja]

Janetti = Janettī (Syā, Kaṁ) 6
Jane sutaṁ = Janesuta (Ka-Sī) 229
Janesabho = Janosabho (Syā) 207
Jalatisu = Jalatassu (Syā) Jalitassu (Sī, I) 212
Jātijarāmaraṇaṁ dukkhasamudayasambhavo = Jātijarāmaraṇa dukkhasamudaya-sambhavo (Sī, Syā, I) Uparipaṇṇāsake Uddesavibhaṅgepi. 54
Jigīsāno = Jigiṁsāno (Sī, Syā, Kaṁ, I) 213
Jitamha = Jitamhā (bahūsu) 82
Jīyati ca mīyati ca = Jiyyati ca miyyati ca (Ka) 26
Jīyetha = Jiyyetha (Ka) 54
Jutimanto = Jutīmanto (Sī, I) 205

Nānāpāṭhā Piṭṭhaṅkā

[Jha]

Jhāyatisu = Jhāyatassu (Syā) Pajjhāyitassu (Sī, I) 212

[Ta]

Tatrāssa = Tatrassa (Syā, Kaṁ) 11
Tadantaraṁ = Tadanantaraṁ (Sī, Syā, I, Ka) 212
Tā pūjitā pūjayanti = Pūjitā pūjayanti naṁ (Ka) 75
Tiṇṇā = Nitiṇṇā, na tiṇṇā (Ka) 76
Te = Se (Sī, I) Uparipaṇṇāsake sunakkhattasuttepi, saḷāyatanasaṁyutte lokakāmaguṇavaggepi. 222
Tvameva asi = Tuvamevasi (I) 229

[Da]

Daddallamānā = Daddaḷhamānā (Ka) 206
Dassatha = Dajjeyyātha (Vi-Mahāvagga) 82
Dassāma = Kassāma (Sī, I) 229
Dassāvine = Dassāvino (Sī, Syā, Kaṁ, Ka) 33
Dāyapālaṁ = Migadāyapālaṁ (Syā) 34
Dibbaparisā = Dibbā parisā (Sī, I) 168
Dīnamanā = Ninnamanā (Syā) Dīnamānā (Sī, I) 164
Dukkhanirodhaṁ ariyasaccaṁ = Dukkhanirodho ariyasaccaṁ (Syā) "Dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccan"ti pacchimavacanena sameti. 77, 247
Dukkhasamudayaṁ ariyasaccaṁ = Dukkhasamudayo ariyasaccaṁ (Syā) "Dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccan"ti pacchimavacanena sameti. 77, 246
Duddikkho = Dudikkho (I) 150
Duviññāpaye = Duviññāpaye bhabbe abhabbe (Syā, Kaṁ) 33
Duhasandanāni = Dukūlasandanāni (I) Dukūlasandānāni (Saṁ 2. 118) 153
Devatānaṁ = Devānaṁ (Sī, Syā, Kaṁ, I) 203
Devadundubhiyo = Devadudrabhiyo (Ka) 89
Devānaminda = Devānamindo (Sī, I) 226
Desassu = Desetu (Syā, Kaṁ, I) 33
Dvārā = Dvārāti (Syā, Ka) 176

Nānāpāṭhā Piṭṭhaṅkā

[Dha]

Dhammena = Dhammena samena (Syā, Kaṁ) 16
Dhorakāni = Therakāni (Sī, I) Corakāni (Syā) 280

[Na]

"Na kho metaṁ = Na kho panetaṁ (Syā, Kaṁ) 25
Na dassāmīti = Neva dajjāhaṁ taṁ bhattanti (Vi-Mahāvagga) 82
Namati = Nami (Syā, Kaṁ, Ka) 31
Na samaṇo = Samaṇo (Sī, Syā, Kaṁ, I) 42
Nandīrāgasahagatā = Nandirāgasahagatā (Sī, Syā, I) 246
Nātikā = Nādikā (Syā, I) 77
Nātike = Nādike (Sī, Syā, Kaṁ, I) 162
Nibbāne = Nekkhamme (Syā, Kaṁ) 36
Nimujjitukāmatā = Nimujjitukāmyatā (Syā, Ka) 259
Niyyādehī"ti = Nīyyātehīti (Sī, I) 264
Nillokema = Vilokema (Syā) 265
Nisinnā honti = Nisinnā hoti (Sī) Sannisinnā honti
sannipatitā (Ka) 168
Nihantvā = Nidahanto (Syā, Kaṁ) 32
Nemisaddena = Cakkanemisaddena (Syā) 216

[Pa]

Paccānusiṭṭhavacanāpi taṁ
(Tanti nipātamattameva-Ṭṭha) = Paccā nusiṭṭhavacanā nāmidaṁ (Ka) 169
Paccāsīsati = Paccāsiṁsati (Sī, Syā) 85
Paccekapallaṅkesu pallaṅkena = Paccekapallaṅkena (Ka) 171
Paccekaṁ gāthaṁ = Paccekagāthaṁ (Sī, Syā, Kaṁ, I)
Paccekagāthā (Ka-Sī) 203
Pañcupādānakkhandhā = Pañcupādānakkhandhāpi (Ka) 243
Pacchimābhimukho = Pacchābhimukho (Ka) 168
Pañhaveyyākaraṇaṁ = Pañhāveyyākaraṇaṁ (Syā, Ka) 163
Paṭikacceva = Paṭigajjeva (Sī, I) 99

Nānāpāṭhā	Piṭṭhaṅkā
[Pa]	
Paṭivaṭṭesi = Parivattesi (Vi-Mahāvagga)	82
Paṭṭhapesi = Aṭṭhapesi (Sī, I)	189
Pattikāva = Padikāva (Syā)	35
Pamukhe = Samukhe (Ka)	112
Payāpesi = Pāyāpesi (Sī, I)	272
Payirupāsiya = Payirupāsayiṁ (Syā, Ka)	229
Paramatto ca = Paramattho ca (Ka)	209
Parājayiṁsu = Parājiṁsu (Sī, I)	227
Parimasati = Parāmasati (Ka)	15
Parāyaṇā = Parāyanā (Sī, Syā, I, Ka)	78
Pavatti = Pavattati (Syā, Kaṁ, Ka)	141
Pavuṭṭhajātimakhilaṁ = Pavutthajātiṁ akhilaṁ (Sī, I)	209
Pasāsati = Tappasāsati (Syā)	206
Pājahi = Pājehi (Aṭṭhakathāyaṁ saṁvaṇṇitapāṭhantaraṁ)	195
Pādāpi = Pādāsi (Ka)	281
Pāmojjaṁ = Pāmujjaṁ (I, Ka)	173
Pippalivaniyā = Pipphalivaniyā (Syā)	137
Puñchitvā = Pamajjitvā (Sī, Syā, I) Puñjitvā (Ka)	158
Putoḷi = Mūtoḷī (Syā) Mutoli (I)	234
Puratthābhimukho = Puratthimābhimukho (Ka)	72
Purisattaṁ = Purisacittaṁ (Syā)	216
Ponobbhavikā = Ponobhavikā (Sī, I)	246
[Pha]	
Phāsu = Phāsuṁ (Sī, Syā, I)	65
Phāsu = Phāsukaṁ (Syā, Kaṁ)	164

Nānāpāṭhā Piṭṭhaṅkā

[Ba]

Balibaddā = Balivaddā (Sī, I) 109
Balisenaṁ = Balīsenaṁ (Syā) 207
Bahalāvalepanaṁ = Bahalavilepanaṁ (Syā, Ka) 265
Bījayamāno = Vījayamāno (Sī) Vījiyamāno (Syā) 62
Bulayo = Thūlayo (Syā) 136
"Byagā = Byaggā (Sī, Ka) 57
Brahmacārayo = Brahmacārino (Syā) 75
Brāhmaṇānaṁ = Brahmānaṁ (Sī, I, Ka) 199

[Bha]

Bhagavato sutvā = Bhagavato vacanaṁ sutvā (Syā, Kaṁ) 2
Bhaṇḍagāmo = Bhaṇḍugāmo (Ka) 101
Bhante āyasmā -pa- karotīti = Bhante anuruddha -pa- karontīti (Syā, Kaṁ, Ka) 115 piṭṭhe vacanena saṁsanditabbaṁ. 130
"Bhaddante"ti = Bhadanteti (Sī, Syā, Kaṁ, I) 231
Bhaddaṁ bhaddaṁ yānaṁ = Bhadraṁ yānaṁ (Syā, Kaṁ) Bhaddaṁ yānaṁ (I) 18
Bhūjati ca = Bhuñjatī ca (Sī, I) Bhujagī (Syā) 215
Bhoggaṁ = Bhaggaṁ (Syā, Kaṁ) 18

[Ma]

Majjhasūrasenesu = Macchasurasenesu (Syā) Macchasūrasenesu (Sī, I) 162
Mañjiṭṭhakāni = Mañjeṭṭhakāni (Syā) 262
Mantāyaṁ = Mantāya (bahūsu) karaṇatthe vā bhummanti saṁvaṇṇanāya saṁsanditabbaṁ. 197
Madhusākañca = Madhupākañca (Sī, Syā, I) 193
Manasikarotīti = Manasi karontīti (Syā, Ka) ettha Bhagavātikattā apekkhitabbo. 115

Nānāpāṭhā Piṭṭhaṅkā

[Ma]

Mahājanakāyo = Mahājanakāyā (Syā, Kaṁ) 25
Mahesayaṁ = Māhissati (Sī, Syā, I) 189
Mātusapattiṁ = Mātusapatiṁ (Syā) 264
Mānusivaṇṇaṁ = Manussīvaṇṇaṁ (Syā, Kaṁ) 143
Mīyetha = Miyyetha (Ka) 54
Muddhāvasitte rajje = Muddhābhisitte rajjena (Syā) 190

[Ya]

Yasassine = Yasassino (Syā) 168
Ye te mayā = Ye vo mayā (Sī, I) 100
Yesvāhaṁ = Yesāhaṁ (Sī, Syā, I) 226
Yaṁ tesaṁ tesaṁ sattānaṁ -pa- cuti = (Aṭṭhakathā oloketabbā) 244

[Ra]

Rattindivo = Rattidivo (Ka) 261
Rathikāya rathikaṁ = Rathiyāya rathiyaṁ (bahūsu) 257
Rūpiṁ = Rūpī (Ka) Rūpiparittattānudiṭṭhi = Iccādinā ekasamāsa-padattho yutto viya dissati, Aṭṭhakathāya pana na sameti. 54-55

[La]

Lohitaṅkamayo = Lohitaṅgamayo (Ka) Lohitakamayo (Byākaraṇesu) 140
Lohitakkhaṁ = Lohitakkhiṁ (Syā) 272

[Va]

Vavatthitvāna = Vavakkhitvāna (Sī, Syā, Kaṁ, I) Avekkhitvāna (Ṭīkā) 205
Vassavatī nāma = Yasavatī nāma (Syā, Kaṁ, I) 6
Vassike pāsāde cattāro māse = Vassike pāsāde vassike cattāro māse (Sī, I) 18
Vassaṁvuṭṭhā = Vassaṁvutthā (Sī, Syā, Kaṁ, I) 116

Nānāpāṭhā Piṭṭhaṅkā

[Va]

Vāyāmasahagato = Vāyosahagato (Syā) 269
Vāraṇā = Vāruṇā (Syā) 207
Vāvaṭo = Byāvaṭo (Sī, I) 280
Vijjullatāsu = Vijjutāsu (Sī, Syā, I) 109
Viññūpasatthāni = Viññuppasatthāni (Sī) 68
Viṭucca = Viṭūca (Syā) 206
Viṭeṇḍu = Veṭeṇḍu (Sī, Syā, I) 206
Vippasannamanāvilā = Vippasannā manāvilā (I, Ka) 204
Vipāko”ti = Vipāko”ti. Paṭhamabhāṇavāraṁ (Syā) 269
Vibhajiṁsu = Vibhajesuṁ (Ka) 272
Virecamāno = Viriccamāno (Sī, Syā, Ka) 106
Virūḷhiṁ = Viruḷhiṁ (Moggallāne) 279
Vivaṭacchado = Vivaṭṭacchado (Sī, I) 14
Vissakammaṁ = Visukammaṁ (Ka) 147
Vihassati = Viharissati (Syā, Kaṁ) Vihessati (Sī) 101
Vuttavacanāpi taṁ (Tanti nipātamattameva-Ṭṭha) = Vuttavacanā nāmidaṁ (Ka) 169
Vuddho = Buddho (Syā, Ka) 253
Veṭhamissakena = Veḷumissakena (Syā) Veghamissakena (I) Vedhamissakena, Vekhamissakena (Ka) 85
Veṇḍudevā sahali ca = Veṇhū ca devā sahalī ca (Sī, I) 208
Veramaṇī = Veramaṇi (Ka) 250
Velāsikāpi = Celāvikāpi (Syā) Keḷāyikāpi (Sī) 266
Vehāyasā = Vehāsayā (Sī, I) 207
Veḷuvagāmako = Beḷuvagāmako (Sī, I) 84

[Sa]

Sa-inde = Sinde (Syā) 209
Sakaṭasatthassa = Sakaṭasatassa (Ka) 108
Sakideva (Saki + eva = sakideva, Rū.) = Sakiṁdeva (Ka) 162

Nānāpāṭhā Piṭṭhaṅkā

[Sa]

Sa kiṁ = Kiṁ (Sī, I) 85
Sajjhabhāraṁ = Sajjhubhāraṁ (Sī, Syā, I) 278
Sajjhaṁ = Sajjhuṁ (Sī, Syā, I) 278
Sattambaṁ = Sattambakaṁ (I) 86
Sandittha = Sandati (Syā, Kaṁ) 107
Saddhātabbaṁ = Saddahātabbaṁ (I, Ka) 274
Sandhāgāre = Santhāgāre (Sī, Syā, I) 122
Sannaddhakalāpaṁ = Āsannaddhakalāpaṁ (Syā) 272
Sannāni guṇāni = Sandānaguṇāni (Sī, I) Santāni guṇāni (Syā) 218
Sampāyanti = Sambhonti (Syā) 229
Samphusituṁ = Chupituṁ (I, Ka) 281
"Sabbasantharisanthataṁ = Sabbasanthariṁ santhataṁ (Sī, Syā, I, Ka) 72
Sabbasanthariṁ = Sabbasantharitaṁ santhataṁ (Syā) sabbasanthariṁ santhataṁ (Ka) 72
Sabbaṁ cetasā = Sabbacetasā (I) 165
Samacariyā = Sammacariyā (Ka) 24
Sammati = Vasati (Sī, I) 270
Samavipākā = Samasamavipākā (Sī, Syā, I) 112
Samasamaphalā = Samā samaphalā (Ka) 112
Samupabyūḷho = Samūpabbūḷho (Sī, I) 227
Sarīraṁ = Sarīre (Syā, Ka) 117
Saropissa = Siropissa (Syā, Kaṁ) 20
Sarīsapānaṁ vā sarīsapattāya = Siriṁsapānaṁ siriṁsapattāya (Sī, Syā) 48
Salomahaṁso = Lomahaṁso (Syā) 89
Sasīsakaṁ = Sasīsako (Syā) 259
Sahasseva = Sahassasseva (Sī, I, Ka) Sahassaseva (Ṭīkāyaṁ pāṭhantaraṁ) Sahassasahasseva (Udānaṭṭhakathā) 74

Nānāpāṭhā Piṭṭhaṅkā

[Sa]

Sahindakā = Sa-indakā (Sī) 168
Sāratthe ghaṭatha anuyuñjatha = Sadatthe anuyuñjatha (Sī, Syā) Sadatthaṁ anuyuñjatha (I) Sāratthe anuyuñjatha (Ka) 117
Sārandade = Sānandare (Ka) 64
Siṁsapāvane = Sīsapāvane (Syā, Kaṁ) 253
Siṁsapāvanan"ti = Ettha pana sabbatthapi evameva dissati, natthi "tenupasaṅkamantī"ti pāṭhantaraṁ. 254
Sītī karissatīti = Sītaṁ karissatīti (Sī, I, Ka) 107
Sukatadukkaṭānaṁ = Sukaṭadukkaṭānaṁ (Sī, I) 253
Sukusalehi = Kusalehi (Sī, Syā, Kaṁ, I) 150
Sukho bhavetha = Sukhā bhaveyyātha (Ka) Sukhaṁ bhaveyyātha (Syā) Sukhamedheyyātha (Sī, I) 188
Suddho visado = Suddho visuddho (Syā, Kaṁ) 12
Sunidhavassakārā = Sunīdhavassakārā (Syā, Ka) 74
Supatiṭṭhitacittā = Supaṭṭhitacittā (Sī, I, Ka) 71
Suppatito = Suppatīto (Syā, Kaṁ) 6
Subbaṭṭitaṁ ubbaṭṭethā"ti = Suppaṭṭitaṁ uppaṭṭethāti (Ka) 259
Suvaṇṇabhiṅkāraṁ = Bhiṅkāraṁ (Sī, Syā, I, Cakkavattisuttepi) 141
Sūkarabhattaṁ = Sūkarānaṁ bhakkho (Syā) 275
Sūriyavacchasā = Suriyavaccasā (Sī, I) 207
Sūriyassūpanisā = Suriyassūpanisā (Sī, Syā, I) 208
Setodakā = Setakā (Sī, Majjhimanikāye Pāsarāsisuttepi) 107
Semānaṁ = Sayamānaṁ (Syā, Kaṁ, Ka) 20
Sokāvatiṇṇaṁ = Sokāvakiṇṇaṁ (Syā) 33
Sossatī"ti = Suṇissati (Syā, Kaṁ) 110

[Ha]

Hariṁsu = Āhariṁsu (Syā, Ka) 137
Hataccikaṁviya = Vītaccikaṁviya (Sī, I) 111